

**POSTMODERNİTE BAĞLAMINDA GEZGİN KÜLTÜRÜNÜN
SOSYOLOJİK BİR ANALİZİ**

Sinem ASLAN

Haziran 2021

DENİZLİ

**POSTMODERNİTE BAĞLAMINDA GEZGİN KÜLTÜRÜNÜN
SOSYOLOJİK BİR ANALİZİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı**

Sinem ASLAN

**Danışman
Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN**

**Haziran 2021
DENİZLİ**

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
Sinem ASLAN

ÖN SÖZ

Bu çalışma için her şeyden ve herkesten önce değerli fikirleri ve yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren, karşılaştığım tüm zorlukları bilgi ve tecrübesiyle aşmama yardım eden çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisansa başlamam hususunda kıymetli ve içten teşvikleri için Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün tüm hocalarına, özellikle Prof. Dr. Hasan TÜZEN'e, Prof. Dr. Güney ÇEĞİN'e ve Doç. Dr. Gül AKTAŞ'a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Saha çalışmasında katılımcılara ulaşmamda bana yardımcı olan arkadaşım Bestami KÖSE'ye ve çalışmada yer almayı kabul ederek değerli tecrübelerini benimle paylaşan tüm katılımcılara ayrıca teşekkür ederim. Son olarak, hayatımın her aşamasında aldığım tüm kararlarda yanımda olan ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen sevgili annem Özlem ASLAN'a ve sevgili babam Ergün ASLAN'a sonsuz minnetlerimi sunarım.

ÖZET

POSTMODERNİTE BAĞLAMINDA GEZGİN KÜLTÜRÜNÜN SOSYOLOJİK BİR ANALİZİ

ASLAN, Sinem
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji ABD
Genel Sosyoloji ve Metodoloji
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN
Haziran 2021, VIII+ 180 sayfa

Bu çalışmada, postmodern dönem gezginlerini bu yaşam tarzına iten motivasyonları ve dönüşen hayatlarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirmek için gezgin bireylerle yetiştikleri ortamı, şu andaki yaşam tarzlarını ve seyahat biçimlerini anlamaya yönelik görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın konusu, önemi, sınırlılıkları ve yöntemine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise modernite ve postmodernite kavramları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde modern ve postmodern dönem dinamikleri vasıtasıyla; kültür, meslek, tüketim, yaşam tarzı ve gündelik hayat kavramlarından destek alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Sanayi Devrimi öncesi ve sonrasında gezginlerin seyahat etme nedenleri örneklerle ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde yöneltilen sorulara verilen cevaplar, çalışmanın teorik kısmında işlenen konularla bağlantı kurularak yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Modernite, Postmodernite, Gezgin, Kültür, Tüketim, Meslek, Yaşam Tarzı.

ABSTRACT

A SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF TRAVELING CULTURE IN THE CONTEXT OF POSTMODERNITY

ASLAN, Sinem
Master Thesis
Department of Sociology
General Sociology and Methodology
Thesis Advisor: Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN
June 2021, VIII+ 180 Pages

In this study, it is aimed to reveal the motivations that pushed postmodern period travelers to this lifestyle and their transforming lives. In order to achieve this goal, interviews were conducted with travelers to understand the environment they grew up with, their current lifestyles and travel styles. In the first part of the study, the subject, importance, limitations and method of the research are included. In the second part of the study, the concepts of modernity and postmodernity are emphasized. In the third part of the study, through modern and postmodern period dynamics; Support was received from the concepts of culture, profession, consumption, lifestyle and daily life. In the fourth part of the study, the travel reasons of travelers before and after the Industrial Revolution are discussed with examples. The answers given to the questions posed in the last part of the study were interpreted in connection with the subjects covered in the theoretical part of the study.

Keywords: Modernity, Postmodernity, Traveler, Culture, Consumption, Occupation, Lifestyle.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI.....	4
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	7
1.3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	8
1.4.ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE AŞAMALARI	9
1.5.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	10
1.6.ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SINIFLANDIRILMASI	10

İKİNCİ BÖLÜM MODERNİTE VE POSTMODERNİTE

2.1.MODERNİTE.....	12
2.2.MODERNİZM	16
2.2.1.Özcülük ve İndirgemecilik	16
2.2.2.Avrupa-Merkezcilik	17
2.2.3.Tektipleştirme	18
2.3.MODERNLEŞME.....	19
2.4.POSTMODERNİTE.....	21
2.5.POSTMODERNİZM.....	23
2.5.1. Özcülük ile İndirgemeciliğin İnkarı	27
2.5.2. Yerellik.....	27
2.5.3.Çoğulculuk	28
2.6.POSTMODERNİTEYE DAİR YORUMLAR	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÜLTÜR, TÜKETİM, YAŞAM TARZI VE MESLEK EKSENİNDE POSTMODERNİTENİN YANSIMALARI

3.1.KÜLTÜR VE KİMLİK BAĞLAMINDA POSTMODERNİTE.....	34
3.2.POSTMODERNİTENİN TÜKETİME YANSIMALARI	43
3.3.YAŞAM TARZININ GÜNDELİK HAYATA ETKİSİ.....	47
3.4.MESLEK OLGUSUNUN DÖNÜŞÜMÜ VE SERBEST ZAMAN KAVRAMI	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM GEZGİNLİĞİN SOSYO-KÜLTÜREL TARİHİ

4.1.GEZGİN VE SEYAHATNAME KAVRAMLARI	65
4.2.SANAYİ DEVRİMİ ÖNCESİ GEZGİNLİK	66
4.3.SANAYİ DEVRİMİ SONRASI GEZGİNLİK	74

BEŞİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	87
5.2. KATILIMCILARIN AİLE YAPILARI VE YETİŞTİRİLDİKLERİ ORTAM	89
5.2.1.Katılımcıların Aile Tipleri.....	90
5.2.2. Aile Bireyleri İle İlişkiler	91
5.2.3 Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Meslekleri	95
5.2.4. Ebeveynlerin Seyahat Alışkanlıkları ve Katılımcıların İlk Bireysel Seyahat Deneyimleri.....	98
5.2.5. Katılımcılara Göre Türkiye’de Kültürel Hayatın Gezginlik Üzerindeki Etkisi	101
5.2.5.1. X ve Y Kuşağına Mensup Katılımcıların İçinde Yaşadıkları Kültürel Ortama Dair Görüşleri	105
5.3. KATILIMCILARIN TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER	111
5.3.1. Katılımcıların Konaklama Tercihleri	111
5.3.1.1. Katılımcıların Gezgin Olmak Üzerine Görüşleri	114
5.3.2. Katılımcıların Tüketim Alışkanlıklarının Değişimi	119
5.4. KATILIMCILARIN YAŞAM TARZLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	123
5.4.1.Katılımcıların Gezginliğin Tipik Bir Yaşam Tarzı Olup Olmadığına Dair Görüşleri.....	123
5.4.2. Katılımcıların Yalnız Gezmek/Birlikte Gezmek Hakkındaki Görüşleri	126
5.4.3. Katılımcılara Göre Kadın ve Erkek Gezgin Olmanın Avantaj ve Dezavantajları	128
5.4.4. Katılımcıların Evlilik Üzerine Görüşleri.....	132
5.5. KATILIMCILARIN MESLEK YAŞAMLARI VE GEZGİNLİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ.....	137
5.5.1.Katılımcıların Mezun Oldukları Bölümler ve Meslekleri.....	139
5.5.2. Kurumsal Çalışma Hayatını Bırakan Katılımcıların Görüşleri	142
5.5.3. Katılımcıların Meslek Olarak Gezginlik Hakkındaki Görüşleri	146
SONUÇ.....	154
KAYNAKLAR.....	163
EKLER	179
EK 1: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (MÜLAKAT) FORMU	179

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	87
Tablo 2: Katılımcıların Aile Tipleri.....	90
Tablo 3: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Meslekleri.....	96
Tablo 4: Katılımcıların ve Ebeveynlerinin Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	97
Tablo 5: Ebeveynleri Seyahat Alışkanlığına Sahip Olan Katılımcılar ve Katılımcıların İlk Bireysel Seyahat Deneyimi.....	99
Tablo 6: Ebeveynleri Seyahat Alışkanlığına Sahip Olmayan Katılımcılar ve Katılımcıların İlk Bireysel Seyahat Deneyimi.....	100
Tablo 7: Katılımcıların Gelir Durumları ve Konaklama Tercihleri.....	112
Tablo 8: Katılımcıların Mezun Oldukları Bölümler ve Günümüzde Seçtikleri Meslekler.....	138
Tablo 9: Kurumsal Çalışma Hayatını Bırakan Katılımcılar ve Eski Meslekleri.....	141

GİRİŞ

Tarihsel süreçte seyahat kültürü incelendiğinde insanların her dönemde farklı amaçlarla seyahat ettikleri görülmektedir. Avcılık ve toplayıcılık dönemlerine dek uzanan yolculuklar, dini, ticari ve siyasi nedenler olmak üzere zaman içerisinde çeşitlilik kazanmış bulunmaktadır. Önceleri seyahat etmek isteyen kişiler soylu ya da varlıklı olmadıkları müddetçe bunu ancak bu kategorideki kişilerin yardımcısı olarak yapabilmişlerdir. Modern öncesi dönemde seyahati gerçekleştirme şartlarını ve maliyetini göz önünde bulundurunca isteyen herkesin bunu gerçekleştirememesinin olağan bir durum olduğu görülmektedir. Modern dönemin temellerini atan Aydınlanma hareketi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile birlikte seyahat olgusu, toplumun her kesiminden insanının ulaşabileceği bir etkinliğe dönüşmüştür. Dini dünya görüşüne karşı koyan Aydınlanma hareketi, ekonomik ve sosyal olgulara dair eleştiriyi de beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada, geçmişten günümüze dönüşen seyahat pratikleri ele alınarak postmodern dönem gezginlerinin yaşamlarında; kültür, tüketim, yaşam tarzı ve meslek olgularının konumlanma biçimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmanın metodolojisi ana başlığı altında araştırmanın konusu, amacı ve önemi, yöntemi, veri toplama teknikleri ve aşamaları, sınırlılıkları ve araştırmanın verilerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması alt başlıkları yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde moderniteye zemin hazırlayan etmenler ve modernizmin temel özellikleri olan özcülük ve indirgemecilik, Avrupa-merkezcilik ve tektipleştirmeye yer verilmiştir. Aydınlanma hareketi sonucunda şekillenen bu düşünce biçimleri özünde Avrupa dışında kalan toplumları ötekileştirmek üzerinedir. Çalışmada modernite olgusuna yer verilmesinin nedeni, modernitenin turizm ile olan bağının yadsınamamasındandır. Modern dönem ile ortaya çıkan kitle turizminin getirileri ve götürüleri çalışmanın dayanak noktalarından birisini oluşturmaktadır. Sanayi Devrimi ile gelişen teknoloji sonucunda ulaşımın çeşitlenmesi ve maliyetlerinin azalması ile seyahat demokratikleştirilmiş ve her kesimden insanın ulaşabileceği bir yere taşınmıştır. Büyük Tur (Grand Tour) ile başlayan bu seyahat imkânları, Thomas Cook'un düzenlediği turlar ile çoğalarak gelişmiştir. Modern dönemde ortaya çıkan kitle

turizminin doğada yarattığı tahribata karşı postmodern dönemde yeni seyahat türleri arayışına girilmiş ve alternatif turizm türü ortaya çıkmıştır.

Modern kitle turizminde topluluk halinde planlı ve düzenli turlar tercih edilirken postmodern alternatif turizmde bireyselleştirilmiş özel ilgi turları düzenlenmeye başlanmıştır. Modern kitle turizminde modayı takip ederek çevre bilincinden uzak planlamaların yerine postmodern alternatif turizmde bağımsız ve spontane durumlar ön plana çıkmış ve ekoturizm tercih edilmeye başlanmıştır. Dinlenme ve eğlenmeye yönelik organizasyonlar yerini kişisel ilgilerin yer aldığı, anı yaşamaya odaklı organizasyonlara, tüketimin işlevsel konumda yer aldığı planlamalar da yerini tüketimin estetize edildiği planlamalara bırakmıştır. İkinci bölümde ele alınan bir diğer konu ise çalışmanın üzerine inşa edildiği postmodernite kavramıdır. Postmodernitenin temel özellikleri olan indirgemeciliğin inkarı, yerellik ve çoğulculuk, modernitenin özellikleri karşısına konumlandırılmıştır. Modernitenin aksine postmodernite, indirgemeciliği inkar eden düşünce, yerellik ve çoğulculuğu benimseyen tavrı ile ötekileştirmenin de karşısında durmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde öncelikle kültür ve kimlik ardından ise tüketim, yaşam tarzı ve gündelik hayat ile meslek ve serbest zaman kavramlarına yer verilmiştir. Kültürün seyahat üzerine olan etkisi ve meslek olgusunun postmodern dönemdeki dönüşümleri değerlendirilerek gezginliğin günümüzde meslek haline gelip gelmediğini incelemek adına bir zemin oluşturulmuştur. Modernite ile oluşturulan tüketim toplumunun bireylerin hayatı üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Son aşamada yaşam tarzlarının postmodern dönemdeki değişimleri ve bu değişimlerin gündelik hayata yansımaları incelenmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde ise gezginliğin sanayi öncesi dönem ile sanayi sonrası dönemdeki karşılaştırılması verilmiştir. Hac yolculuklarından, coğrafi keşiflere, ticari ve siyasi amaçlı seyahatlerden yaşam tarzı haline dönüşen yolculuklara değin seyahatin dönüşümü örnek gezginlerin seyahat nedenleri ile incelenmiştir. Büyük buhran sonucu işsizlik ile ortaya çıkan hoboların yaşam tarzları ve beat kuşağı sakinlerinin seyahate başlama nedenleri ile ardından hippy yaşam tarzını benimseyen kişilerin siyasi olgulara karşı sergiledikleri tavır üzerinde durulmuştur. Son aşamada postmodern dönem gezginlerinin seyahatlerinin eskiye oranla uğradıkları değişimler yer almaktadır.

Araştırmanın uygulama bölümünü oluşturan beşinci bölümde ise araştırma kapsamında elde edilen verilere yer verilmiştir. Bu bölüm, araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan kavramlardan yola çıkılarak hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verilmiş yanıtların analizinden oluşmaktadır. Günümüz gezginlerinin yaşam tarzlarını inceleyebilmek adına kültür, tüketim, yaşam tarzı ve meslek olgusunun da içinde bulunduğu dört ana başlık oluşturulmuştur. Bu ana başlıklar altında alt başlıklar açılarak tüm alt başlıklarda elde edilen veriler her kavramla ilişkilendirilmiştir.

Araştırmanın son bölümlerinde elde edilen verilerin değerlendirmesi ile sonuç kısmı yer almaktadır. Kültür, tüketim, yaşam tarzı ve meslek kavramları ile gezginlik arasındaki ilişkisellik incelenmiştir. Bu araştırma, postmodern dönemdeki gezginlerin kültürü algılama şekillerine, tüketim alışkanlıklarına, gezgin bireylerin seçtikleri bu yeni yaşam tarzı ile dönüşen gündelik hayatlarına ve meslek olgusunun gezginlik ile olan ilişkisine dikkat çekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Araştırmanın konusu kapsamında, modern dönem ve postmodern dönem dinamikleri aracılığıyla temelde işlenen gezginliğin; kültür, meslek, tüketim, yaşam tarzı ile ilişkisi ve gezginlik kültürünün, geleneksel ve modern çıkarımlarının yanı sıra postmodernite bağlamında günümüzdeki yansımaları incelenmiştir. Bu çalışmanın sınırları X ve Y kuşağına mensup Türkiye vatandaşı olan gezgin bireyler ile çizilmiştir.

Copleston (2004:59)'a göre Aydınlanma, bilgi ve akla dayalı bir hareket olmakla beraber kendini ilke olarak tüm insanlara açık, bu sebeple elde edilmesi kolay ve karşı konulması bir o kadar zor bir bilgide temellendirmiştir. Aydınlanma'nın sunduğu proje tarihsel olarak endüstriyel medeniyetin ve burjuvazinin hakimiyet süreciyle aynıdır. Dolayısıyla Sanayi Devrimi, Aydınlanma'nın oluşum sürecinin ortaya çıkarılmasında elzem bir yere sahiptir. Aydınlanma'nın en temel özelliği ise dini dünya görüşüne karşı koymaktır (Çiğdem, 2008:21). Aydınlanma hareketiyle beraber işlenen konular değişmiş ve “akıl” ile “gelişme” en fazla işlenen konular haline gelmiştir. 18. yüzyıl Fransız düşünürleri bu akıl ilkesini ekonomik ve sosyal olgulara ayarlayarak bir takım eleştirilerde bulunmuşlardır. Özgür düşünce, insanları eşit olmayan düzenin tam karşısında yer almaya götürmüştür (Uçarol, 2015:9-13). Fransız Devrimi'nin en önemli sebebi ekonomik durumun bozulmasıdır. Fransa'nın 18. yüzyılda katıldığı savaşlar ve füzuli harcamalar devrimin başlıca sebepleridir. Bu sebeple vergiler artırılmış, halk maddi sıkıntı çekmeye başlamıştır. Fransız Devrimi'nin evrenselliğinin en gerçekçi göstergesi ondan sonra gelen tüm devrimci hareketlerin onunla kıyaslanmasıdır (Adadağ, 2007:61).

Sanayi Devrimi ile beraber çalışma koşulları oldukça bozulup, ağırlaşmıştır. Liberal doktrin, işçi ve işveren ilişkisine sözleşme serbestliği ilkesi getirmiştir. Öte yandan işçilerin kendi menfaatlerini korumak amacıyla örgütlenmelerini yasaklamayı önermiştir. Bu iki olay 18. ve 19. yüzyıllar içerisinde işçilerin yaşam ve çalışma şartlarının kötü bir hal almasına sebep olmuştur. Sanayi Devrimini yaşayan ülkelerde,

Üretim sürekli artmakta ve ülkeler durmadan zenginleşmekte olmasına karşın bu artan servetten toplumda bulunan bütün sınıflar eşit oranda yararlanamamıştır. Makine, 18. yüzyıl ile beraber üretim tekniklerini değiştirmiş ve kitle yapımına geçerek işçinin var olan yerini almıştır. Dolayısıyla bu durum işsizliği doğurmuş ve işsiz kalan insanlar geçimlerini sağlamak adına birbirleriyle rekabet hali içerisinde her türlü çalışma şartını kabul etmek zorunda kalmışlardır. Sanayi Devrimi'nin ilk senelerinde üretim süreci niteliklerinin içerisinde olabildiğince çok, ucuz ve hızlı mal üretmek vardır. Bu ağır çalışma süreleri işçiler üzerinde yıkıcı etkilere neden olmuştur (Talas, 1997:66-74). Sanayi Devrimi ile beraber modern dünyayı oluşturan düzenlemenin siyasal, ekonomik ve sosyal temelleri atılırken, sınıflar arası farklılıklar da hızla artmıştır. Ortaya çıkan yeni orta sınıf tüketim toplumunu oluşturmuştur. Gelenekselliğin karşısına modernliğin çıkması en başından bu yana yıkıcılık ile var olmuştur. Modern toplumun kurulması için dinsel mitlerin, modern öncesi değerlerin ve geleneksel tüm üretim ile tüketim ilişkilerinin yıkılması gerekmiştir. Modernleşme olgusu, başlarda Batı toplumlarının özgürleşme sürecini başlatarak olumlu etkilemiş olsa da ardından toplumu hiyerarşik bir disiplin altına alarak olumsuz özellikler de kazanmıştır (Ercan, 2012:36-37). Postmodernite ise hakikatlere karşı bir kuramsallaştırma değildir. Sadece modernitenin aksine tek bir hakikatin olmadığını savunmaktadır. Tek bir hakikatin varlığını savunmamasının yanı sıra hakikatlerin varlığını da olumlayan bir kuramsallaştırmadır. Postmodern düşünceye göre insan doğası ve psikolojisinin hemen hemen tüm açıları, sosyal oluşumun bir sonucudur. Postmodernistler, aydınlanmaya dair söylemleri çelişkili bulmakla beraber bu söylemlerin değiştirilebileceğine inanmaktadırlar.

Modernite ve postmodernite bağlamında seyahatin tarihine bakıldığında, insanlığın var oluşuna dek uzandığı görülmektir. İnsanlar tarihin her alanında çeşitli nedenlerle yer değiştirme gereksinimi duymuşlardır. Kitle turizminin temelleri 16. yüzyılda başlayan Büyük Tur ile ilişkilendirilebilmektedir. Kitle turizmine gelene dek olan süreçte insanlar dini, siyasal, ticari nedenlerle yolculuk ederlerken coğrafi keşifler ve Fransız İhtilali'nin ardından buharlı makinelerin icadı gibi pek çok geleişme ile beraber ulaşım faaliyetleri daha erişilebilir bir hal almıştır. 1841 yılında ilk tren turunu düzenleyen Thomas Cook, kitle turizmine önemli katkılar sağlamıştır. Zotic vd. (2014:81), turizmin tarihini yeni şeyler-yerler keşfetmek ve hayatta kalma mücadelesi amacıyla seyahat (M.. 1000 ve öncesi), erken turizm (M.. 1000-M.S. 476), sözde

turizm (476-1789), turizmin altın çağı (1789-1994) ve postmodern turizm dönemi (1994-2030) olmak üzere beş kategoride incelemektedirler.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde meydana gelen refah ortamı, “modern” bir yaşam tarzının gelişmesine olanak sağlamıştır (Bendix, 1967:291). Dolayısıyla modernleşme ve turizm arasındaki bağ yadsınmamaktadır. Modern toplumlarda serbest zaman ile çalışmanın birbirinden ayrılması toplumsal örgütlenmeyle sonuçlanmıştır (Urry, 2009:15-16). Modern çağın kitle turizmini desteklediğini belirtmek gerekmektedir. Modernitenin etkileri sonucunda meydana gelen modern kitle turizminin ortaya çıkardığı sosyo-kültürel, politik, iktisadi ve ekolojik olumsuzluklar, postmodernitenin olağan bir sonucu olarak alternatif turizm türleri arayışına neden olmuştur.

Wagner (1977:44-45), toplumsal hayatın sağladığı rutin durumların karşısında yer alan kitle turizmini bir isyan ritüeli olarak tanımlamaktadır. Zaman içinde turizm talebindeki seçme şanslarının artmasıyla beraber özel ve küçük tüketici grupları alternatif turizme yönelmiştir. Dolayısıyla hizmet maddi yönden duygusal yöne odaklanmıştır (Zotic vd. 2014:84). Postmodern dönemde, modern dönem insanının yarattığı hasarı engellemeye yönelik insan alışkanlıkları oluşturma çabası oluşmuştur. İnsanların doğayı yansıtan ortamlara yönelmesiyle, turizmde de yoğunlukla doğaya duyarlı ve kişiselleştirilmiş organizasyonlar ile bağımsız hareket etmeyi sağlayan deneyimler gerçekleştirilmiştir. Postmodern dönem turizminde, postmodern toplumun arzuları ve eğilimleri, kültürün merkezde konumlanması sebebiyle daha fazla ön plana çıkmaktadır. Postmodern dönemde bu dönem insanının beklenti ve ihtiyaçları değiştiği için modern dönemin standart kitle ürünü üretme zihniyeti geçerliliğini yitirmiş bulunmaktadır. Postmodern dönemde bireylerin toplumsal hayatın zorlayıcı unsurlarından uzaklaşması bir ihtiyaç haline gelmiştir. Postmodern düşüncenin farklılıkları olumlaması ve anti-otoriter duruşuna bakıldığında modern kitle turizminin yol açtığı tahribatlara karşı alternatif turizmi ortaya çıkarması söz konusudur. Tarihsel süreçte çeşitli olaylarla şekillenen turizm olgusu, modernitenin tahribatlarının altından kalkamaz hale gelmesiyle değişime ihtiyaç duyarak postmodern dönemden bir beklentiye girmiştir. Olumlu etkilere sahip olsa da postmodern dönemde de modern döneme ait olumsuzluklar tamamiyle ortada kalkmamış, farklı yöntemlerle devam ettirilmiştir.

Günümüzde insanlar yalnızca gezmek amacıyla da seyahat edebilmektedirler. Seyahat eskiden eşsiz ve değerli bir olayken şimdilerde bir alışkanlık haline gelerek aynı zamanda yaşamın da bir parçası olmuş durumdadır. İnsanlar artık iş seyahatleri, dinlenme seyahatleri, tatil seyahatleri, spor ve kültür amaçlı seyahatler ve de inceleme gezileri gibi pek çok amaçla yola çıkmaktadırlar. Her zaman seyahat etmek; tek başına bir amaçtı, bu amaç için dağlar, çöller aşılar, denizaşırı yerlere gidilir ve yabancı kentlerle, oradaki insanlarla dolayısıyla gelenek ve göreneklerle de tanışılmaktaydı. Uzaklara dair duyulan özlem ve bilme arzusu, insanların zamanla daha uzun yolculuklara çıkmalarına, pek çok seyahatname yazmalarına ve harita yapmalarına sebep olmuştur. İnsanları seyahat etmeye teşvik eden motivasyonlar merak, macera, keşif, kar hırsı ya da eğlence olmak üzere yüzyıllar içerisinde sürekli bir değişim göstermiştir (Şirin, 2013:175-176).

Çalışmada gezgin bireylerin içinde yaşadıkları kültürel ortam üzerine düşünceleri, seyahat ederken cinsiyetlerinin avantaj ve dezavantajları, iş yaşamları, meslek tercihleri, tüketim alışkanlıkları, evliliğe dair düşünceleri, gezginliği tanımlama biçimleri ve yaşam tarzları üzerinde durulmuştur. Günümüzde gezgin yaşam tarzına yönelimin artması sebebiyle kişileri bu yaşam tarzına iten motivasyonlar ayrıca çalışma kapsamında ele alınmıştır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma, postmodern dönemde gezgin bireyleri bu yaşam tarzına iten motivasyonlar ve oluşan yeni yaşam tarzında dönüşen fikirleri anlamaya yönelik bir araştırmadır. Araştırmanın amacı, modern öncesi ve modern sonrası gezginler ile postmodern dönem gezginlerinin bir karşılaştırmasını yaparak günümüz postmodern gezginlerini bu yaşam tarzına iten motivasyonları kültür, tüketim, yaşam tarzı ve meslek bağlamında ortaya koymaktır.

Araştırma, postmodern dönem öncesi gezginler ile postmodern dönem gezginlerinin yaşam tarzlarına dair benzer veya farklı yönleri ortaya koyabilmek açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmada günümüzde seyahati, hayatının bir parçası haline getirmiş olan bireylerin görüşlerine yer verilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın kapsamında yanıt bulması gereken sorular aşağıda yer almaktadır:

- 1) Kültürel etmenler gezgin olma noktasında bireyi nasıl etkilemektedir?
- 2) Gezgin olmak bireylerin tüketim alışkanlıklarında ne gibi değişiklikler yaratmaktadır?
- 3) Tüm gezginler için “tipik” bir yaşam tarzının varlığından söz etmek mümkün müdür?
- 4) Gezginlik günümüzde bir meslek haline gelmiş midir?

1.3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Niteliksel araştırma, sosyal olanın bilgisinin insanların kendi ifade ve anlatılarından derlendiği bir araştırma özelliği gösterir. İncelenen birey veya grup davranışlarının ya da sosyal süreçlerin insanlarca algılanan ve yeniden kurgulanan bir resmini sunar” (Kümbetoğlu, 2005:38). Bu bağlamda postmodern dönem gezginlerinin yaşam tarzlarının temel motivasyon ve değerlerinin ortaya konulmasında gezgin yaşam tarzını benimsemiş katılımcıların kendi ifade ve anlatılarından yola çıkılmıştır. Bu araştırmaya, araştırma paradigmalarından “yorumlayıcı paradigma” hakimdir. Böylelikle gezgin katılımcıların belirli olgular üzerine tutumları, yorumları ve düşünceleri aracılığıyla bu gruba ait değer, tutum ve düşüncelere ulaşmak hedeflenmiştir.

“Yorumlamacı geleneğe yakın olan ontolojik inanç, gerçeğin sosyal ortamda olduğu, karmaşık olduğu ve sürekli değiştiği bir dünya görüşü savunur. O hâlde bir şeyi bilmenin önemi, insanların bazı nesneleri, olayları, davranışları, algıları vb. nasıl yorumladıkları ve nasıl anlamlandırdıklarıdır. Bu yapılandırılmış gerçeklerin yalnızca bireyin aklında değil, bireysel algıların dil ve daha geniş bir toplumun düşünceleri ile karşılıklı alışveriş içinde olduğu sosyal yapıların içinde de var olduğu kabul edilir. Bu nedenle aynı sosyal grubun birden fazla üyesinin bazı olgular hakkındaki algılarına ulaşılarak, o grup içindeki düşüncenin ve davranışın kültürel örüntüsü hakkında bir şeyler söylenebilir” (Glesne, 2015:11).

Araştırmada ölçüt ve kartopu olmak üzere iki farklı örnekleme türü kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenen bir dizi ölçüte karşılık gelen tüm durumların çalışılmasıdır. Ölçüt, ya araştırmacı tarafından oluşturulmaktadır ya da önceden hazırlanan ölçütler listesi kullanılabilmektedir (Marshall ve Rossman, 2014). Ölçüt örnekleme yalnızca zaman değişkeni ile yapılmamaktadır, araştırmanın konularından herhangi bir durum ölçüt olarak kullanılabilmektedir (Grix, 2010). Bu bağlamda görüşülen katılımcıların en az 5 yıldır gezgin yaşam tarzına sahip olmaları

ölçütü belirlenmiştir. Sınırlandırılan bir diğer ölçüt ise katılımcıların X ve Y kuşağına mensup bireylerden oluşmasıdır.

Araştırmada kullanılan bir diğer örnekleme türü ise kartopu örneklemesidir. Kartopu tekniği, evrene dair bilgilerin eksik olduğu veyahut evreni oluşturan birimlere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Patton, 2005). Kartopu örneklemesi yapmak isteyen araştırmacı, araştırdığı olgu ile ilgili evrenden en fazla bilgiye sahip olduğunu düşündüğü durum ya da kişilere şu soruyu sormakla başlar: “Bu konu üzerine en fazla bilgiyi bilen kimdir?” (Flick, 2014). Bu bağlamda katılımcılara ulaşma aşamasında Türkiye’de seyahat etkinlikleri düzenleyen yetkin bir kişi ile başlayarak ardından görüşülen kişilerden de tavsiyeler alınarak, belirlenen ölçütler eşliğinde 25 katılımcıya ulaşılmıştır. Tespit edilen 26 katılımcı ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda postmodern dönemde gezgin yaşam tarzı üzerine deneyimlerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

1.4.ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE AŞAMALARI

Nitel araştırmalar bireylerin sosyal davranışlarını anlamak üzerinedir. Bu sebeple en iyi kanıt bireyin sosyal davranışları ile ilintili olarak doğrudan kendisinin ifadesidir (Lewis, 2017:104). Bu araştırmada katılımcılarla öğrenmeye açık ve karşılıklı fikir alışverişine elverişli bir ilişki kurulmuştur.

Araştırmanın ilk aşamasında alan sınırlılığı oluşturulmak adına kartopu örnekleme ile seyahat üzerine etkinlikler düzenleyen bir kişiye ulaşılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi ile tavsiye edilen katılımcılardan en az 5 yıldır gezgin yaşam tarzına sahip, X ve Y kuşağına mensup katılımcılar tespit edilmiştir. 2019 yılının ilk aylarında dünya geneline yayılan Covid-19 salgını nedeni ile belirlenen katılımcılarla yürütülen yarı yapılandırılmış mülakatlar internet ortamı üzerinden görüntülü aramalar şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler en kısa 65 dakika en uzun 152 dakika sürmüştür. Araştırmacı, ilk adımda katılımcılara araştırmanın amacından bahsetmiş ve katılımcıların seslerini kaydetmek için rızalarını almıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları demografik sorularla başlayarak, kültürün gezgin yaşam tarzına olan etkisini, gezginlerin tüketim alışkanlıklarını ve yaşam tarzlarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

1.5.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, yalnızca en az 5 yıldır gezgin yaşam tarzını sürdüren, X ve Y kuşağına mensup katılımcılarla sınırlandırılmıştır. X ve Y kuşağına mensup katılımcıların ölçüt olarak belirlenme sebebi araştırmaya ait bazı konularda iki kuşak arasındaki fikir birliğini ya da ayrılığını ortaya koymaktır. Katılımcılarla yapılan mülakatlar sırasında isimlerinin gizli tutulacağı bilgisi taraflarına belirtilmiş bulunmaktadır. Araştırmaya başlamadan önce 3 pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma yürütülürken dünyada hakim olan Covid-19 salgını süreci nedeni ile görüşmelerin internet ortamı üzerinden görüntülü görüşmeler şeklinde yürütülmesi güven ortamı oluşturma hususunda zorlayıcı bir etmen olsa da araştırmanın hızlı ilerleyebilmesi konusunda olumlu bir etmendir.

1.6.ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SINIFLANDIRILMASI

Bu araştırmada, ilk andan itibaren elde edilen verilerden kısa notlar alınarak, karşılaştırmalar aracılığıyla örüntüler ve sonuçlar arayışı içinde olunmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin analiz edilebilmesi için öncelikle ses kayıtları deşifre edilmiştir. Görüşmelerin değerlendirilebilmesi için elde edilen verilerden temalar oluşturulabilmek amacıyla “kodlama” yapılmıştır. Kodlama, katılımcının ifadelerinin yer aldığı metni dilimleme ve paragraflara bölen bir işlemdir (Kümbetoğlu, 2015:156). Kodlama yapılırken ilk adımda yarı yapılandırılmış soru formunu hazırlarken kullanılan kültür, meslek, tüketim ve yaşam tarzı olmak üzere 4 ana temadan yola çıkılmıştır. Bu temalarla ilintili olan metinler birbirlerinden farklı renkler ile işaretlenmiştir. Bu işlemin ardından görüşmelerde sıkça tekrarlanan noktalara dikkat edilerek yeni alt temalar belirlenmiştir.

Alan araştırmasını oluşturan ilk ana tema olan “kültür”ün altında; katılımcıların aile tipi, aile bireyleri ile ilişkiler, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve meslekleri, ebeveynlerin seyahat alışkanlıkları ve katılımcıların ilk bireysel seyahat deneyimleri, katılımcılara göre Türkiye’de kültürel hayatın gezginlik üzerindeki etkisi, X ve Y kuşağına mensup katılımcıların içinde yaşadıkları kültürel ortama dair görüşleri alt temalarına yer verilmiştir. Araştırmada katılımcıların yetiştirildikleri ortam ve kültürel sermayeleri kadar ebeveynlerinin kültürel sermayeleri de önem arz etmektedir. Bunun

sebebi, iki kategori arasındaki ilişkiyi analiz ederken geniş bir perspektiften bakabilmenin hedeflenmesidir. Bu ana tema ayrı ayrı incelendiğinde X ve Y kuşağına mensup katılımcılar, dikkat çektikleri noktaların birbirlerinden ayrılması sebebi ile yeni bir alt tema olarak çalışmaya eklenmiştir. Ebeveynlerin seyahat alışkanlıkları alt temasına ise katılımcıların seyahatlerine ebeveynlerinin alışkanlıklarının etki edip etmediğini öğrenmek amacıyla yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci teması olan “tüketim”in altında; katılımcıların gelir düzeyleri ekseninde konaklama tercihleri, katılımcıların gezgin olmak üzerine görüşleri ve tüketim alışkanlıklarının değişimi ele alınmıştır. Gezgin olarak gezginliği değerlendirme biçimlerini incelemek hedeflenmiştir.

Araştırmanın üçüncü ana teması olan “yaşam tarzı”nın altında ise; öncelikle katılımcıların, evlilik ile yalnız gezmek/birlikte gezmek hakkındaki görüşleri ardından da katılımcılara göre kadın ve erkek gezgin olmanın avantaj ve dezavantajları ile katılımcıların gezginliğin tipik bir yaşam tarzının olup olmadığına dair görüşlerine yer verilmiştir. Cinsiyet faktörünün seyahatleri gerçekleştirme aşamasında bir etkisinin olup olmadığı ve bireysellik ya da kolektifliğin katılımcıların seyahatleri üzerindeki etkisini incelemek hedeflenmiştir.

Araştırmanın dördüncü teması olan “meslek”in altında; katılımcıların mezun oldukları bölümler ve günümüzde seçtikleri meslekler, kurumsal çalışma hayatını bırakan katılımcıların görüşleri ve katılımcıların meslek olarak gezginlik hakkındaki görüşleri yer almaktadır. Elde edilen bulgular çoklu ve sınırsız kariyer temelinde incelenmiş olup günümüz postmodern dünyasında iş hayatı ve meslek olgusu kavramlarının dönüşümüne yer verilmiştir. Araştırmanın bulguları kısmında, bu temalar çerçevesinde paylaşılan bulguları en iyi temsil ettiği ve açıkladığı düşünülen alıntılar yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERNİTE VE POSTMODERNİTE

Modernite, 17. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan, ardından tüm dünyaya yayılmış olan, toplumsal değerler sistemidir. Geleneğin karşısında yer alan ve ondan kopan; toplumsal, bireysel ve politik yaşam alanlarının bütünündeki değişimdir. Modernizm, modern düşüncenin 19. yüzyıl ortalarından bu yana kültürel ve sanatsal alanda bir eğilim halini almasıyla ilgili olarak meydana çıkmıştır. Modernite, modernizm ve modernleşme kavramları ortak bir bağlama dayansa da ifade ettikleri anlam alanları ve tarihsellikleri açısından birbirlerinden ayrılmaktadır. Modernite, bir dünya görüşü, modernizm ise bir sanatsal ve kültürel akım şeklinde ifade edilirse, modernleşme de bir ideoloji olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir ifadeyle modernleşme, modernitenin tüm yönleri ile bir gerçeklik olarak bilince iskan edilmesi girişimidir.

2.1.MODERNİTE

“Modern” kelimesi, Latince “modernus”tan türetilmiştir. Kavram olarak “modern”, yeni ve ilerlemiş olana gönderme yapmaktadır. En genel anlamı ile modernite 15. ve 20. yüzyıllar arasında bulunan kültürel, toplumsal, estetik ve entelektüel dönüşümün bir sonucu şeklinde tanımlanabilmektedir (Çiğdem, 2004:72). Modernite, birçok modernite düşünürü tarafından dikotomiler vasıtası ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu durum modernite teorilerinin evrimsel bir şemaya oturtulmasına neden olmuştur. Toplumların evrimsel bir çizgide imgelenmesi ise “modernleşme” olarak başka bir kavram ile adlandırılmıştır. Fakat modernleşme teorisinin yalnızca Batı’nın, Batı haricindekiler üzerindeki baskıyı arttıran özelliği kaçınılmaz bir gerçek olarak kabul görmektedir.

Modern olarak adlandırılan dönem, 17. yüzyılda Avrupa’da başlayan ve ardından neredeyse tüm dünyayı etkileyen toplumsal yaşam ve örgütlenme şekillerini ifade etmektedir. Bu açıklamaya bakıldığında modernliğin belirli bir zaman dilimi ve coğrafi çıkış noktasıyla ilişkilendirildiği görülmektedir (Giddens, 2018:9). Bauman (2018c:12-14) moderniteyi kendinden önceki dönemlerden farklı kılan özelliklerin,

modernitenin takıntılı bir biçimde modernize etme çabasında gizli olduğunu belirtir. Ona göre modern olmak demek aslında modernize etmek demektir. Modernitenin amacı, kimlik bütünlüğünü korumaktan ziyade hep tanımsız kalarak her zaman bir oluş içinde olmaktır. Dolayısıyla zaman geçtikçe modernite, şekil değiştirerek postmodernizm denilen olguya dönüşecektir. Uğradığı bu değişim ile kesin bir şeyler arayışından çok, kesin olan tek şeyin değişim olduğu kanısını sunacaktır.

Klasik dönem düşünürlerinden Emile Durkheim, modern kurumların doğasını endüstriyalizm etkisi çerçevesinde incelerken, Max Weber için modernliğin esas dönüştürücü gücü rasyonelleşmede yatmaktadır. Weber, modernliğin hakim olduğu modern toplumu demir kafese benzetmektedir. O, modern dünyayı maddi ilerlemenin, yalnızca bireysel özerkliği ve yaratıcılığı ortadan kaldıran bürokrasinin genişlemesi için elde ettiği bir ortam şeklinde görmektedir (Kızılcı, 1996:11-12). İlerleme vaadi ile gelmiş olan modernite bütün toplumlarca büyük bir memnuniyetle kucaklanmıştır. İlerlemenin en coşkulu ifadesi Aydınlanma düşünürlerince dile getirilmiştir. Kökenlerini Aydınlanma, akıl ideası ve rasyonaliteden almış olan modernite, iktisadi ve siyasi açıdan ise Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile kurumsallaşan; siyasi, kültürel, ekonomik, bireysel ve toplumsal bir dönüşüm projesidir. Aydınlanma çağı şeklinde adlandırılan dönem, 18. yüzyılda Aydınlanma felsefesinin benimsenmeye başladığı döneme tekabül etmektedir. 17. ve 18. yüzyıllarda gelişerek geleneksel varsayımlar ve ideolojilerden akılcı düşüncüyü özgürleştirmeyi amaçlamıştır. Aydınlanma hareketi, Aydınlanma düşünürleri ve onu yorumlayan düşünürler tarafından hem yıkıcı hem de kurucu tarafları ile ele alınmıştır. Aydınlanma, salt bir hümanizm ve buna bağlı salt akılcılık ile insanların davranışlarının rehberi olarak aklı göstermektedir. Aydınlanmanın en derin haliyle Almanya’da Kant tarafından ele alınarak onun üzerine yapılan değerlendirmelerin de Kant’ın cevabı üzerinden sürdürüldüğü söylenebilmektedir. Aydınlanmayı etkileyen süreçler ise Rönesans ve Reform hareketleridir. İlki ile bilgideki ilerleme kaydedilirken ikincisi ile kilisenin kuralları yıkılmıştır.

“Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Bu ergin olmayış durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır. İşte bu ergin olmayışa insan kendi suçu ile düşmüştür; bunun nedenini de aklın kendisinde değil, fakat aklını başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini

gösteremeyen insanda aranmalıdır. Saper aude! Aklını kendin kullanmak cesaretini göster! Sözü şimdi Aydınlanma'nın parolası olmaktadır" (Kant, 2000:17). Immanuel Kant, ergin olmama durumunu "benim yerime düşünen bir kitabım, vicdanımın yerini tutan bir din adamım, perhizim ile ilgilenerek sağlığım için karar veren bir doktorum oldu mu, zahmete katlanmama hiç gerek kalmaz artık" şeklinde ifade ederek bireylerin çoğunun bu sebeplerle kendi rızaları ile erginleşmemiş olarak kaldıklarını söylemektedir. Ona göre Aydınlanma için gerekli olan yegane şey özgürlüktür. Bu özgürlük ise akli her bakımdan kitle önünde açık bir biçimde kullanma özgürlüğüdür. Dolayısıyla Kant (2000:17-18)'a göre kamunun aydınlanması yavaş yavaş olabilir. Kant yazdığı bu metinde ergin olmayış durumundan kurtulmanın temel taşı olarak din konularını belirlemiştir (Kant, 2000:20). Alman Aydınlanma düşünürlerinden Mendelssohn (2000:14) ise 1784 yılında Berlinische Monatschrifte'te Kant'tın meşhur Aydınlanma yazısından üç ay önce yayımladığı Aydınlanma üzerine olan yazısında kendisini şu şekilde ifade etmiştir:

"Aydınlanmanın kötüye kullanılışı ahlak duygusunu zayıflatır; katılığa, bencillığe, inançsızlığa ve anarşiye götürür. Kültürün kötüye kullanılışı ise, lüksü, şatafatı, zayıflığı, batıl inancı ve köleliği yaratır. Aydınlanma ve kültürün aynı adımlarla yol aldığı yerde, bunlar yozlaşmaya karşı en iyi koruma ilacıdır. İkisnin yol açacağı yozlaşma tamamen birbirine zıttır". Mendelssohn (2000:14)'a göre insanın kültüre değil de aydınlanmaya ihtiyacı vardır. Bu yazısında Mendelssohn insanı insan olarak ilgilendiren Aydınlanma'nın genel olduğunu ve sınıflara göre bir farklılık göstermediğini ileri sürmektedir. Yurttaş olarak insan Aydınlanma'sını ele aldığı anda ise bu algının sınıf ve mesleğe göre değişeceğini; insan olarak insan Aydınlanma'sının yurttaş olarak insanın Aydınlanma'sı ile çatışabileceğini savunmaktadır. D'Allembert ve Diderot tarafınca yönetilen Ansiklopedi de Aydınlanma hareketinin bir çeşit simgesi niteliğindedir. Ansiklopedi'nin hareketin temsilcisi olarak kabul edilmesinin sebepleri Aydınlanma yazarlarının bilgiyi her zaman eylemle yakın bir ilişki içinde düşünmeleri ve insan pratiğini sonuçları bakımından, bireysel eylem veya pek çok bireyin aynı zaman dilimindeki eylemleri ve akıl yoluyla edinilmiş bilginin uygulaması olarak görmeleridir. Ansiklopedi, bilgiyi eksiksiz bir şekilde bir arada toplamak, bu bilgiyi tüm insanlara sunmak ve bu sayede bireyci "uzlaş"dan, tarihsel birliğe varmak adına yapılan ortak bir girişimdir (Goldmann, 1999:14-22). 18. yüzyılın sonlarına doğru

gerçekleşen Fransız Devrimi ve onun ardından meydana gelen modernleşme süreçleri düşünsel bağlamda kaynaklarını Aydınlanma felsefesinde bulmuştur.

Başlangıç tarihi 5 Mayıs 1789 olarak kabul edilen Fransız Devrimi, ekseriyetle bireyciliğin önemli bir zaferi olarak görülmektedir. Çünkü Devrim, mutlak monarşiden kati bir kopuşu ifade etmektedir. Bu sebeple amaç bireydir, bireyin mutluluğudur, özgürlüğüdür ve devlet yalnızca bunları gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bununla beraber, ayrıntılı bir inceleme yapıldığında Devrimin devlet ve birey arasındaki ilişkide oldukça çelişkili ve belirsiz bir yol takip ettiği görülmektedir. Bireyci kaygılardan yola çıkan devrimciler, iktidarı ellerinde bulundurmaları ve modern hukuk kuramcılarının düşünsel kategorilerini kullanmaları sebebiyle, siyasal toplumun birlik ve bütünlüğü düşüncesine de oldukça bağlı bulunmaktadırlar. Sonuç olarak birey hem iktidarın aşırılıklarına karşı korunmalıdır hem de denetlenmesi, hatta gerektiğinde bastırılması gereken özel çıkarların kaynağıdır. Devrimden önce herkesle eşit haklara sahip özgür bireylere özlem duyan Fransız devrimcileri, devrim sonrası birey ile devlet arasında oluşacak uyumun sağlanmasında bireyin sorun çıkaracağına inanmaktadır. Bunun sebebi ise bireylerin yalnızca kendi çıkarlarını korumak ve ortak noktalarda birleşmemek durumunda, siyasal bir toplumun varlığından söz edilemeyeceğidir.

Tocqueville (1962:96)'e göre Fransız Devrimi ile insanların üzerinde onların kaderleriyle ilgilenmeyi ve güvenliklerini sağlamayı kendi üzerine alan eşsiz ve koruyucu bir iktidar bulunmaktadır. Böyle bir yönetim, bireylerin mutluluğu için uğraşırken bir yandan da o mutluluğun salt yargıcı olmak ister; huzurlarını korur, gereksinimlerini temin eder, ilgilendikleri şeyleri yönetir ve sanayilerine yön verir. Böylelikle bireyin özgür istencini kullanmasını seyrekleştirerek bireyi daha faydasız bir hale getirir. Modernleşmeyi beraberinde getiren sanayileşme süreci de bireyin özgürlüğünü elinden alan etkenlerden biri halini almıştır.

James Watt'ın 1768'de buhar makinesini bulmasıyla makine yoğun üretimin, emek yoğun üretimin yerini aldığı sürece Sanayi Devrimi denmektedir. Sanayi Devrimi üretim tarzını değiştirerek ekonomik yapıyı, Fransız Devrimi de siyasal yapıyı derinden etkilemiştir (Ekin, 1994:1). Bu iki devrimden çalışma ilişkileri de etkilenmiş ve ilişkilerde yeni değişimler meydana gelmiştir. Sanayi Devrimi ile "işçi sınıfı" denilen yeni bir sınıf meydana gelerek loncaların önemini yitirmesiyle beraber usta-çırak kavramının yerini de patron-işçi kavramı almıştır (Mahiroğulları, 2005:43). Sanayi

Devrimi ile birlikte bir bakıma buhar gücünün harekete geçirdiği makinalar insan, hayvan, rüzgar ve su gibi doğa enerjisinin yerine geçmiştir. Sanayi Devrimi'nin bir diğer anlamı ise bu gelişmelerin oluşturduğu büyük toplumsal değişimlere sebep olmuş olmasıdır (Talas, 1997:59). Sanayi Devrimi ile beraber modern dünyayı oluşturan düzenlemenin siyasal, ekonomik ve sosyal temelleri atılırken, sınıflar arası farklılıklar da hızla artmıştır. Ortaya çıkan yeni orta sınıf tüketim toplumunu oluşturmuştur.

Grek Aydınlanmasına dek dayanan ve geleneksel olandan farklılaşmayı belirten modernitenin kökenleri klasik sosyologlar için sanayileşmede yataarken modern kuramcılar ise bu temellendirmeyi siyasal, kültürel ve sosyo-ekonomik köklerde aramışlardır. Aydınlanma, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile ruhunu bulan modernite, Avrupa merkezli olması nedeniyle Batı dışı toplumları ötekileştirme çabasını elden bırakmamıştır. Moderniteden sonra bir tarihte ortaya çıkan modernizm kavramının altında bu konuya değinilecektir.

2.2.MODERNİZM

Avrupa'da 17. yüzyıl civarında ortaya çıkmış ve zaman içinde bütün dünyaya yayılmış olan toplumsal değerler sistemi olan modernizm, bireysel ve toplumsal yaşamın tüm aşamalarını derinden sarsarak dönüştürmüştür. Modernizmin kültürel olarak temelde dayandığı fikir, 19. yüzyıldaki edebi ve sosyal organizasyon ile gündelik hayatın hükmünü kaybetmesi ve bu sebeple bunları arkada bırakarak yeni bir kültür icat edilmesi gerektiğidir. Modernizmin özelliklerini ise özcülük, indirgemecilik, Avrupa-merkezcilik ve tektipleştirme olarak kategorileştirmek mümkündür.

2.2.1.Özcülük ve İndirgemecilik

Modernizmin eleştirilen taraflarından birisi olan özcülük, bir şeyin özünün tanımlanması gerçekleştirilirken o şeyin doğasıyla ilgili kesin tanımlar yapmaktadır. Özcülük, sosyal dünyanın değişmez ve sabit bir biçimde algılanmasına yol açmakta ve her varlığı belli bir nesne türüne ait kılan bir öz bulunduğunu savunmaktadır. Özcülüğün tehlikesi, kişiye grup kimliğinin ardından bakarak bireysel farklılıkları görmezden gelmesidir.

Harvey (2014:25) “Doğa üzerinde bilimsel hakimiyet, kaynakların kıtlığından, yoksulluktan ve doğal afetin rastgele darbelerinden kurtuluşu vaat ediyordu” şeklindeki tespitiyle bilginin, hakimiyeti kolaylaştığını savunmaktadır. İndirgemecilik, tüm olguların daha basit olgularla açıklanabileceğini iddia eden görüştür. Modernizm, belli başlı etmenleri merkeze alarak sosyal olguları bunlarla tanımlamaya çalışmaktadır. Modernizmin tanımlayıcı özelliklerinden birisi olan indirgemeciliğe göre eğer sosyal bir olgu incelenecekse; burjuva, beyaz ve erkek üzerinden incelenmektedir. Aydınlanma hareketi ve Fransız İhtilali ile temellenen özgürlük, eşitlik gibi söylemler yalnızca burjuvaya mensup batılı beyaz erkeği tanımaktadır (Touraine, 2000:230). Modernizmin düalizmi ise ikili bir indirgemecilik biçimidir. Bu yaklaşıma göre her şey zıddı ile açıklanmaktadır. Modernist düşünce içerisinde düalizm kendisini; ruh-beden, olgu-değer, gerçek-hayal, erkek-kadın, ilerici-gerici gibi ast-üst ilişkilerine bağlı ikilemler ile göstermektedir. Esasen başlarda Aydınlanma felsefesinde var olan bu düalizm modernizme de aktarılmıştır. Rene Descartes’in sistemleştirdiği düalizmde töz olarak belirtilen şeylerin temel özelliği, birbiriyle açıklanamamaları, birbirlerine indirgenememeleri, türetilmemeleri ve her şeyin temelinde yer almalarıyken modern düşüncede hiçbir zaman üçüncü bir seçenek bulunmamaktadır (Touraine, 2000:30). Postmodernizmdeki karşılığı perspektif olan indirgemecilik, örneğin tüm sosyal yaşamı ekonomiye, psikolojiye, sınıf ilişkilerine vb. indirgeyerek açıklamaya çalışarak görünen diğer kısımların silikleşerek sorunsallaşmasına neden olmaktadır. Perspektif ise olguların tek tek tüm özelliklerinin bir yönüne yoğunlaşarak açıklanma çabasıdır.

2.2.2.Avrupa-Merkezcilik

Modernite, uzun süredir dünyada, Avrupa-merkezci bir ideolojik yaklaşım sergilemesine rağmen, bilgi üretimi konusunda hakim paradigma rolündedir. Modernitenin temelinde yer alan çelişkiler inkarı ve dolayısıyla da ötekileştirmeyi beraberinde getirmektedir. Sosyolojik literatür incelendiğinde ötekileştirme, özcü bir yaklaşımla Avrupa’da (Batıda) yaşanan tarihsel sürecin salt doğru ve evrensel olduğunu savunarak tarih yazımı ve ideal tiplerin oluşturulması konularında çıkış noktası olmuştur. Avrupa-merkezcilik beraberinde ötekileştirmeyi doğurmaktadır.

Touraine (2000:355)'nin "Modernlik, salt değişim ya da olaylar silsilesi değildir, akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılmasıdır" şeklindeki sözleri Avrupa-merkezciliği tanımlar niteliktedir. Modern olmak demek beraberinde Avrupalı olmayı ve Avrupa'nın değerlerine sahip olmayı gerektirmektedir. Modern olmak dinsel bir dünya düzenine itaat etmek yerine ussal ve laik olmayı, dünyevi bir kültürün varlığını kabul etmeyi ifade etmektedir. Modernizmin ana felsefesi Avrupa'da doğmuş ve buradan diğer ülkelere yayılmıştır. Bu yaklaşımda Avrupa'nın değerleri üstün tutularak örnek alınmıştır. Modernizmde Avrupa-merkezciliğinin sonucunda batı kültürünü yüceltip, batılı olmayan diğer kültürleri aşığıda değerlendirme temayülü vardır (Habermas, 1990:39-41).

Avrupa-merkezcilik, bir bilim ve tarih yapma biçimi olarak modern Avrupa uygarlığının insanlık kürsüsüne çıkması ile birlikte bir bakıma insani zorunluluk ile gelişmiştir. Tarihte yer alan diğer uygarlıklar gibi modern Avrupa da kendini merkeze aldığı bir söylem ile ilerlemiştir. Avrupa-merkezcı hayat tasarımı, Avrupalı toplumlar için doğal iken Avrupalı olmayan toplumlar içinse ekseriyetle rahatsız edicidir. Avrupa-merkezciliğin gündelik hayata yansımalarına bakıldığında sağlık, eğitim, cezalandırılma, toplum olma, inanma ve korunma gibi pek çok yaşamsal faktörün Avrupalıların deneyimlerinden yola çıkılarak konumlandırıldığı görölmektedir.

2.2.3. Tektipleştirmede

Tektipleştirme, desteğini modernizmden alarak bir takım ideolojilerin vasıtasıyla bireylerin zihin işleyişlerinin tek tip hale getirilmesi durumudur. Modernizmin bu özelliği sanayileşme ve kentleşme sebebiyle dönüşen uluslarda kişisel özgürlüğü ikinci planda tutmaktadır. Bilgi kaynaklarını elinde bulunduran devlet, bireyi kendi hizmeti için kullanmaktadır.

Devlet, tektipleştirme yoluyla toplumu bütün bir biçimde ele alarak dönüştürme amacıyla sürekli bir düzenleme hali içerisinde. Bu ideolojinin öne çıkan özelliği siyasal anlamda toplumun kontrolünün sağlanmasıdır. Totaliter sistem içerisinde toplum ideolojik bir totalite içinde kontrol altına alınmaktadır (Hayek, 1999:80). Moderniteye dair eleştirilerin temelinde, rasyonalitenin özgürlük vaadini yerine getirmediği fikri yatmaktadır. Başka bir ifade ile sınırlamalar ve özgürlük bulundukları alandan başka bir

alana aktarılmıştır. Önceleri sınırlamalar koyan dogmalar ve din yerini günümüzde toplumsal olan tüm alanlarda rasyonel bir neden arayışına bırakmıştır. Yapılmış olan maliyet-fayda analizleri insanı homo-economicusa, toplumu da matematiksel olarak hesaplanabilen bir nesneye indirgemıştır. Bu tektipleştirmeye karşı diyalektik tepki ise alt gruplar mensuplarınca gösterilerek yerleşmeyi ve kültürel çeşitliliğini güçlendirmektedir.

Nihayetinde modernite kavramı, anlam olarak modern olan her şeye ve modernizme yakın olsa da esasen 15. yüzyılda başlayarak günümüze değin devam ettiği belirtilen belli bir zaman dilimi olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla modernitenin felsefe ile bir ilgisi bulunmadığını ve kendini esas olarak işçi sınıfı ve kapitalistler arasındaki sosyal ilişkilerle sınırladığını söylemek mümkündür. Modernizm ise düşünce, davranış ve eyleme yansıtılmaktadır. Modern sayılabilecek bir birey, modernizmi yansıtan niteliklere sahiptir. Dolayısıyla modernizm kavramının 19. ve 20. yüzyıllarda sanayileşme sonucunda toplumda meydana gelen geniş çaplı değişikliklere tepki olarak ortaya çıkan tüm kültürel ve sanatsal hareketlere atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür. Modernizm kavramını karakterize eden ise güçlü endüstriyel imparatorluklara sahip şehirlerin gelişimidir. Modernizm, zamanın ileri gelen sanatçılarının eserlerine yansıttıkları öz bilinci doğurmuştur.

2.3.MODERNLEŞME

Modernleşme; endüstrileşme, metalaşma, bürokratikleşme, bireyselleşme, sosyalleşme, sekülerleşme, kentleşme ve kültürel farklılaşma süreçlerini anlatan bir terimdir. Modern dönem var olanı ortadan kaldırıp yenisini yapmak üzerine oturtulmuştur. Oysa bugün, var olan yapılmışlar üzerine bir şeyler inşa edilmeye çalışılmaktadır. Modernizmin ortaya çıkışını hazırlayan üç basamaktan söz edilebilir: Rönesans, yeni kıtaların keşfi ve dinde reform. Yeni kıtaların keşfi ile beraber, Batı gittiği yerlere daha önce rastlanılmamış fikirler ve hastalıklar taşımıştır. O dönemde ortaya atılan “geri kalmış” terimine istinaden geri kalmışlara devrim ve uygarlık götürmek amacıyla işgaller başlamıştır. 20. yüzyıl’da modernizmin bu kadar fazla eleştiri almasının sebeplerinden birisi de İkinci Dünya Savaşı’dır. Nazi Dönemi Almanya’sında toplama kamplarında bulunan Yahudilerin insanlık adına yok edilmesi

eyleminin “insanlık” adına gerçekleştirilmesi modernizmin temellerinde yer alan hümanizmin sorgulanmasına neden olmuştur. (Best ve Kellner, 2016:18; Akay, 2002:52-56).

Modernleşmeyle beraber birey, toplumsal ve yüz yüze ilişkilerden koparak, anonim ilişki bağları içerisinde yaşam süren bir hale gelmektedir. Bireyleri yaşam çerçevesinden ayırmak her ne kadar eski ilişki ve egemenlik biçimlerinin boyunduruğundan çıkarsa da aslında daha tehlikeli bir mekanizmaya yaklaştırmaktadır. Bu şekilde meta ilişkilerine itilen bireylerin tanımladıkları dünya, daha fazla meta üretimi için bireylerin daha fazla teknik üretmeleri anlamına gelmektedir. Böylelikle özne olarak insan, teknolojik rasyonelleşme olarak ortaya çıkan dönemi başlatmıştır. Dolayısıyla bunlar modernleşme yolunda insanın kişisel ve doğal sınırlılıklarından kurtulması adına bir projedir. Geleneğin modernleşmesinin en önemli özelliği ise insanın durmadan kendini ve yaşamakta olduğu çevreyi etkilemesi ve dönüştürmesidir. İlerleme, günümüzde kullanılan şekliyle gelişme, modernleşmenin tabiriyle insanlığı özgürleştirme sürecidir. Modern toplumun gelişimi sürekli kendisini geliştiren insana bağlıdır. Modern toplumlar yani burada kastedilen ulus devletlerdir; aslında pek çok açıdan bakıldığında her durumda, tanımlanmış bazı sınırlılıklara sahiptir. Modernlik öncesi toplumlara dönüp bakıldığında modern ulus-devletler kadar belirgin sınırlılıklara sahip olmadıkları görülmektedir (Giddens, 2018:23; Ercan, 2012:32).

Marshall Berman, 1994’te yazdığı “Kati Olan Her Şey Buharlaşıyor” kitabında modernliği ele alırken dünyayı dönüştürme gücüne sahip olan ve bireylere güç ile gelişmeyi sunan fakat bir taraftan da sahip olunan, bilinen her şeyi yok etme tehdidi barındırmakla ifade etmektedir. Modern yaşamın girdabı pek çok kaynaktan beslenmektedir. Fiziksel bilimlerin ortaya attığı, evrene ve insanların evrenin içerisindeki yerine dair düşüncelerini dönüştüren büyük keşifler; yeni insan platformları yaratıp eskilerini yok eden, yaşamın temposunu hızlandıran, yeni oluşan tekeldi erk ve sınıf mücadelesi şekilleri yaratan sanayileşme; demografik altüst oluşlar; hızla ilerleyen kentleşme; pek çok farklı topluma ait bireyi birbirine bağlayan kitle iletişim sistemleri; güçlerini arttırmak için durmaksızın çabalayan ulus-devletler; iktidara karşı direnen, kendi yaşamlarına hakim olabilmek adına çabalayan insanların kitlesel hareketleri; son olarak, insanları ve kurumları yönlendiren kapitalist dünya pazarı. 20. yüzyılda tüm bu girdabı oluşturan süreçler “modernleşme” olarak adlandırılmaktadır (Berman, 2013:27-28).

Modernlik sonucu oluşan yaşam tarzları insanları geleneksel toplumsal düzen biçimlerinin tümünden dışarıya çıkarmıştır. Modern dönemin getirdiği değişiklikler yaygınlık ve yoğunlukları bakımından önceki dönemlerin dönüşümlerinin birçoğundan daha etkilidir. Modernliğin dönüşümleri yaygınlık düzleminde incelendiğinde, küresel bağlamda toplumsal bağlantı şekillerinin kurulmasında etkili olurken yoğunluk bakımından ise gündelik hayatın en özel ve aynı zamanda kişisel özelliklerini değiştirme mertebesine gelmiştir. Geleneksel ile modern arasında süreklilikler ağı olduğundan genellemeler kullanarak karşılaştırmak yanılgısına düşmemekte fayda vardır (Benhabib, 1999:98-99; Giddens, 2018:12-13). Gelenekselliğin karşısına modernliğin çıkması en başından bu yana yıkıcılık ile var olmuştur. Modern toplumun kurulması için dinsel mitlerin, modern öncesi değerlerin ve geleneksel tüm üretim ile tüketim ilişkilerinin yıkılması gerekmiştir. Modernleşme olgusu başlarda Batı toplumlarını özgürleşme sürecini başlatarak olumlu etkilemiş olsa da ardından toplumu hiyerarşik bir disiplin altına alarak olumsuz özellikler de kazanmıştır (Ercan, 2012:36-37).

Modernleşme teorisi, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmeleri adına gelişmiş ülkelerin bulduğu yöntemleri uygulamak dışında bir yöntemin olmadığı görüşünü destekleyen uluslararası politik ekonomi görüşüdür. Modernleşme, durmaksızın bir değişimi ve farklılaşmayı esas alan hareketli bir süreçtir. Dolayısıyla modernleşme kuramı Aydınlanma hareketinin ardından Avrupa'nın içinde yer aldığı durumu anlamaya çalışırken gelenekten kopuş, geleneği kötüleme ve modern yani yeni olanı yüceltme biçimleriyle sonuçlar vermiş bulunmaktadır. Fakat ortaya çıkan bu sonucun sosyal gerçeklikte bir karşılık bulamayarak uyum sağlayamadığı zaman içinde anlaşılmıştır.

2.4.POSTMODERNİTE

Postmodernitenin modernite sonrasında gelen yeni bir aşama olup olmadığı konusundaki tartışmalara bakıldığında zaman, aslında moderniteden kesin bir kopuş olmadığı; ulus-devlet yapısının, kentleşmenin, pozitivistimin ve kapitalizmin bir nevi hâlâ devam ettiği söylenebilmektedir. Fakat bu duruma edebiyat ve mimari açısından bakıldığında oldukça belirgin değişimlerin yaşandığı ve postmodernizmin bu

değişimleri daha iyi açıkladığı görülmektedir. Postmodernite ile postmodernizm kavramları aynı anlamı içermemektedir. Daha açık bir ifade ile postmodernite bir varoluş hali veyahut şartını betimleyerek kurum ve şartlardaki değişimler ile ilgili iken postmodernizm entelektüel ve kültürel bir fenomendir.

“Postmodern” kelimesinden ilk kez, 1870’li yıllarda İngiliz ressam John Watkins Chapman, resimlerini Fransız izlenimci resminden daha avangard ve modern olduğu savunulan resim türünü betimlemek için “postmodern resim” şeklinde bahsetmiştir. Ardından 1917 yılında Pannowitz terimi farklı bir anlamda ele almıştır: Çağdaş Avrupa kültüründeki değerlerin yitimi ve buradan kaynaklanan nihilizmi anlatmak için kullanmıştır. Rudolf Pannowitz, Friedrich Nietzsche’den etkilener, militarist, aristokratik ve milliyetçi değerleri hayata geçirecek “postmodern insanlar” fikrini savunmuştur ve Nietzsche’nin “üstün insan” kavramının yerine “postmodern insan” kavramını yerleştirmiştir (Higgins, 1998:7; Orkunoğlu, 2007:129).

Anderson (2016:136) modern ve postmodern arasında oluşan ilk ayrımın, öncelikle sanat alanında ortaya çıktığını ifade etmektedir ve bu ayrımın sanatların doğasında temelden bir sarsılma yarattığını ileri sürmektedir. Postmodern söylemle aktarılmak istenilen modernliğin temel kavramları (büyük anlatılar, özcülük ve indirgemecilik, pozitivizm, evrenselcilik, tarihselcilik ve rasyonalizm) üzerinde bir sorgulamadır. Anderson (2016:114 vd.) İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan gelişmelerin postmoderniteye kaynak oluşturduğu görüşündedir. Yeni bir yapılanma sürecine girildiğini ve bu dönemin temelinin 1970’lerde oluştuğunu belirten Anderson, postmodernitenin ortaya çıkışını net bir tarihe yerleştirmek için modernitenin esas belirleyicilerinin yerini nelerin aldığına bakmanın önemli olduğunu belirtir. Anderson, postmodernitenin doğuşunu tek renkli bir siyasetin, medyalaşmış bir teknolojinin ve sınıf dışı hakim bir düzenin bir araya gelmesine bağlamaktadır.

1980’li yıllarda postmodern söylemler; yeni gelişmeleri kınamakta olan kültürel muhafazakarlar ve bu gelişmelere kucak açan avangardçılar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Postmodern kültürel biçimlere yönelik tartışmalar ilk olarak Kuzey Amerika’da başlatılmıştır fakat Jean-François Lyotard ile Jean Baudrillard daha önceleri Fransa’da ABD ve Britanya’da geliştirilen nosyonlardan daha kapsamlı yeni postmodern nosyonları geliştirmişlerdir. Fransız yapısalcılığı, postmodern teorisi ve postyapısalcılığı, Aydınlanma teorisi ve rasyonalist teoriye karşı oluşturulan bir dizi

saldırısı içerisinde barındırmaktadır. Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire ve diğerlerinden kaynaklanan bohem geleneği ve Fransız “züppe” (dandy) geleneği, Fransız postmodern teorisinin ironik, tacizkar ve estetikleştirilmiş “ethos”unun üretilmesine dayanak olmuştur. Bununla birlikte, Martin Heidegger ve Nietzsche’nin Fransız tarzı alımlanışı, Fransız teorisinin Karl Marx, George Wilhelm Friedrich Hegel, varoluşçuluk ve fenomenolojiden uzaklaşarak bunun sonucunda postmodern teoriyi oluşturan yeni teorik formasyonların geliştirilmesine yönelmesi hususunda önemli bir rol oynamıştır (Best ve Kellner, 2016:36-37).

Postmodernite kavramından en fazla yararlanan ise kitle iletişim araçları çalışmalarıdır. Postmodern medya eleştirisi kuramsal açıdan, medya üzerinde durmadan yer değiştirerek tercih edilen olguyu bulabilmek amacıyla bir görüntüye takılı kalmak kadar elzem olduğunu savunmaktadır (Mcrobbie, 2013:48-49). Postmodernite, Bauman’ın deyimiyle akışkan modernite, bireylerinin davranışlarını sıradanlıklara dönüştürme imkânı bulamadan hızlı bir şekilde değiştirdiği bir toplumdur. Akışkan hayat, uzun bir süre şeklini ve istikametini koruyamamaktadır. Akışkan yaşam durmadan belirsiz şartlarda yaşanan kararsız, tehlikeli bir yaşamdır. Böyle bir hayat; geçip giden olaylara yetişememe, arkada kalma, arzusunu kaybetmiş nesneleri yük edinme, değiştirilemeyecek noktaya gelmeden önce istikameti değiştirecek o anı kaçırma korkuları gibi kaygıları beraberinde getirmektedir (Bauman, 2018b:7-8). Postmodern teorisyenler, çağımızın yüksek teknolojik medya toplumunda ortaya çıkan bu yeni dönüşüm ve değişimlerin yeni bir postmodern toplum oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Neomarksist teorisyenlerden Harvey ve Fredric Jameson postmoderni, sermayenin dünya genelinde daha fazla bir ölçüde yayılması ve homojenleşmesinin damgasını taşımakta olan kapitalizmin daha ileri bir aşamasının gelişimi çerçevesinde yorumlamaktadır (Best ve Kellner, 2016:18-19). Giddens (2018:11)’a göre ise postmodernlik gibi yeni terimler icat etmektense toplum bilimlerinde bugüne dek belirli ve özgül sebeplerden dolayı yetersiz bir biçimde anlaşılmış olan modernliğin kendi doğasına geri dönmemiz gerekmektedir.

2.5.POSTMODERNİZM

Postmodernizm, modernizmin ötesi ve sonrası anlamında kullanılmakta olup modern kültüre ve düşünceye ait bakış açılarının sorunsallaştırılarak yadsınması ile

beraber yürütülmektedir. 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan bu kavram resim, edebiyat, mimari ve felsefe gibi alanlarda kendisinden söz ettirmiştir. Karmaşık değerlendirilmeleri ve çoklu bir yapıya sahip olması nedeni ile “Postmodernizm nedir?” sorusu, içinde tek bir yanıtı barındırmamaktadır. Postmodernizmin toplumsal ve ekonomik başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonrasında bulunurken düşünsel temelleri ise çok öncelere dayanmaktadır.

Postmodernizm kavramsallaştırması ilk kez, 1930’lu yıllarda İspanyol yazar Federico de Onis tarafından modernizme karşı oluşan küçük çaptaki bir tepkiye dikkat çekmek için kullanılmıştır. Ardından, 1960’larda John Cage, Leslie Fiedler, Susan Sontag, Robert Rauschenberg, William Burroughs ve Ihab Hassan gibi genç eleştirmen ve sanatçılar tarafından akademi ve müzelerde kurumlaşan tükenmiş yüksek modernizmin ötesinde bulunmak iddiasındaki bir hareketi anlatmak için kullanılmıştır ve böylelikle New York’ta popüler hale gelmiştir. Postmodernizm terimi 1970 ve 80’li yıllarda mimari, sahne ve görsel sanatlarda giderek yaygınlaşarak sanatla postmodernizme dair birtakım açıklamaları da içerisine alan bir kavram halini almıştır. Aynı yıllarda Lyotard, Jacques Derrida, Jürgen Habermas, Jameson, Gianni Vattimo ve Baudrillard gibi teorisyenlerin çalışmalarıyla beraber felsefi bir söylem olma kimliğini kazanmıştır (Featherstone, 1996: 28; Bertens, 1995:111).

1960’lı yıllar film kültürü, multimedya eğlencelik gösteriler, rock konserleri, pop sanat, happeningler ve diğer yeni kültür biçimlerinin gündemde olduğu bir dönemdir. Fiedler, Sontag ve diğerleri için bu gelişmeler, roman veya şiir gibi daha önceki biçimlerin kısıtlılıklarını aşmaktadır. Pek çok alanda farklı sanatçılar, bu medyaları birbirleri ile harmanlayıp “popüler kültür” ve “kitsch”i kendi estetiklerine katmaya başlamışlardır. Bununla beraber yeni oluşan duyarlılık, modernizmden daha az ciddi ve ahlakçı fakat daha çoğulcu bir hal almıştır. Tarihsel olarak bakıldığında, postmodernizmin ortaya çıkmasında modernizmin başarısızlığıyla ilgili tecrübenin elzem bir yeri olduğu görülmektedir. 20. yüzyıl temelinde, kapitalizmin yer aldığı araçsal rasyonalizme, sömürgecilik girişimlerine, yaşam biçiminde bir standardizasyona, iki büyük dünya savaşına, faşizm ve sosyalizm gibi totaliter rejimlere ve artık insanlığın geleceğini tehdit eder nitelikte olan ekolojik sorunlara sahne olmuştur. Bu tecrübeler, modernitenin mutlu ve özgür bir geleceğe yönelik projesini kuşku duyulacak bir hale getirmiştir. Aydınlanmanın ve modernitenin optimistik idealleri kaybolmuş ve postmodernizm de en azından Batı’da, modernist optimizmin

son sınırlarına ulaşıldığına, modernitenin sarsılmaz analitik hakikat temellerinin ise anlamını yitirdiğine dikkat çekmektedir (Best ve Kellner, 2016:28, Brown, 1995:1-2). Postmodernizm, sanat hareketlerinden itki kazanarak, yaşanan kültürel değişimlerin bazılarına hitap edebilmesi sebebiyle kamunun ilgisini çekmiştir ve yalnızca akademik bir terim olarak görülmemelidir (Featherstone, 1996:18-19).

Postmodernizm, 1970’li yıllarda Avrupalı kuramcılar tarafından fazlasıyla benimsenmiştir. Sarup (2017:188)’a göre bu kuramcılardan biri olan Lyotard, ünlü kitabı “Postmodern Durum”da, büyük anlatılara aslında modern zamanın meşrulaştırıcı söylemlerine, bilimin bireyleri özgürleşme yolunda tuttuğuna şiddetle karşı çıkmaktadır. Çünkü Lyotard, artık bütünleştirici bir aklın tekliğinden bahsedilemeyeceğini ileri sürmektedir. Postmodernizmde vurgunun içerikten biçime geçmesi ve gerçekliğin imajlara kayması söz konusudur.

Lyotard’ın meta-anlatıların sonuna gelindiğini aktardığı düşüncesine kaynaklık eden düşünce; Nietzsche’nin, içinde yaşadığı dönemin “büyük anlatıları”nın çöktüğü görüşüdür. Robinson (2000:1-2) için Batı Avrupalıların nazarında “modern” olmanın aslında ne anlam taşıdığını idrak eden ilk kişi Nietzsche’dir. Nietzsche, nedensellik, değer, felsefi özne, temsil, hakikat ve sistem anlayışlarına saldırarak bu anlayışların başat konumda olduğu Batı felsefesinin yerine, yalnızca yorumların ve çeşitli bireylerin ya da grupların kurgularının bulunduğu perspektivist bir yönelimi koymuştur (Best ve Kellner, 2016:45). Birçok postmodernist Nietzsche’nin decadance ve nihilizm üzerine olan söylemlerinden kendi görüşlerine dayanak oluşturmaktadır. Nietzsche, Batı metafizik geleneğinin bir sonucu olan nihilizmi, en yüksek değerlerin kendi kendini değersizleştirilmesi, niçin sorusunun cevapsız kalması ve amacın kaybolması şeklinde tanımlamaktadır (Nietzsche, 2017:25). Yani nihilizm oluş içinde, değer, amaç ve anlamın olmaması ve dünyanın bunlara karşı kayıtsız kalmasıdır. Otoritenin yok olması sebebiyle insanın eylemlerini ve fikirlerini düzenleyen hiçbir sınırın kalmamasıdır.

Nietzsche bu decadance durumundan kurtulmak için değerlerin yeniden değerlendirilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Bunu yapabilmek için çoğulcu karaktere sahip olarak monist ahlak anlayışları dışarıda bırakılmalıdır. Dolayısıyla Nietzsche’nin bu ahlak anlayışı, postmodernizmdeki farklılık ve kimlikleri tartışmalarına ve postmodern etik çoğulculuk düşüncesine yeni bir biçim vermesi açısından çok önemlidir (Küçükalp, 2003:138). Postmodernistler de modern toplumun

insanları her daim ileriye götürdüğü düşüncesini yadsıyarak bu ilerlemelerin bireyleri mutsuzluğa götürdüğü görüşünü benimsemektedirler. Postmodernizmin eleştirilerini şu şekilde maddelemek mümkündür:

- İşçilerin kurtuluşu, insanlığın ilerlemesi, kalkınma, ruhun diyalektiği, sınıfsız toplum, aydınlanma gibi büyük anlatılar içeren açıklama şekillerine karşı çıkılmalıdır.
- Homojen bir toplum yalnızca baskı yoluyla oluşturulabileceği için ideali böyle bir toplum oluşturmak olan bütün yaklaşımların karşısında durulmalıdır.
- Bütün insanları içine alacak meta-anlatı ve meta-dil yoktur.
- Büyük anlatılar yerine küçük anlatılar tercih edilmelidir; değerlendirmelerde doğruluk-yanlışlık ayırımından ziyade küçük-büyük anlatı ölçütü dikkate alınmalıdır.
- İnsanlığın kurtuluşu için yerel değerlerle sınırlı anlatılar ile yerel ölçekli bir mücadele gösterilmelidir.
- Toplum ve insanın benzeşen özelliklerinin aksine farklılaşan özellikleri bilime konu edilmelidir.
- Akıl ve deneyim tek tek insanlarla anlam kazandığı için tümel akıl kategorisini işleyerek totaliter söylemler üretilmemelidir (Demir, 1997:117).

Postmodernizm, kimlik, toplum ve politikayı derinden etkileyerek, hiyerarşileri ortadan kaldırmış, hermeneutik çokanlamlılığı ön plana çıkarmış, ideolojik kapanmayı yok etmiş ve öz-düşünümsel çoğulculuk üzerinde durmuştur (Elliot, 2017:293). Postmodernizm konusunda çoğulcu olduğunu belirten Eagleton (2015:47) yazdığı “Postmodernizmin Yanılsamaları” kitabında postmodernizme hayat verenin eleştirel bir ruha sahip olduğunu fakat postmodernizmin bu ruhu kendi önermelerinde çok sık kullanmadığını aktarmaktadır. Postmodernizmin kaynakları olarak, sanayi sonrası toplum, avangardın geri dönmesi, kültürün metalaşması, toplum ve özne olan insan hususunda belli başlı klasik ideolojilerin önemini yitirmesi, yeni politik güç alanlarının oluşması ve modernliğin güvenilirliğini yitirmesi gösterilebilir. Postmodernizmin özelliklerini indirgemeciliğin inkarı, yerellik ve çoğulculuk olarak kategorileştirmek mümkündür.

2.5.1. Özcülük ile İndirgemeciliğin İnkarı

İndirgemeci yaklaşım, sosyal bir olguyu; batılıya, erkeğe, burjuvaya ya da beyaz ırka göre ele alma durumudur. Postmodernistler ise bunlar gibi belirli faktörlerin merkeze alınarak sosyal olguların bu şekilde açıklanmasına karşı çıkmaktadırlar. Postmodernizm, temelde yaşam tarzlarını şekillendiren ana unsurları yıkmaya eğiliminde olmuştur. Dogmatik olarak kabul gören ataerkillik, liberalizm ve aydınlanma gibi pek çok kavramın aslında kültürel bir kurmaca olduğunu ileri sürmüştür. Eagleton (2015:44)'a göre postmodernizm, dünyadaki aşağılanan ve ötekileştirilen insanların sesi olmuş, sistemin zorba öz-kimliğini sarsma tehdidini yaratmıştır. Postmodernizm, klasik gerçeklik, us, kimlik ve nesnellik nosyonlarından, evrensel kurtuluş fikrinden, bilimsel açıklamaların kendisini dayandıracığı tekil çerçevelerden, büyük anlatılardan şüphe duyan bir düşünce biçimidir. Postmodernlik, Aydınlanma'nın bu kurallarına karşı dünyanın temelsiz, belirsiz, çeşitli, dengesiz bir tavırda olduğunu ve dağınık kültürleri bünyesinde barındırdığını belirterek tarih ve kuralların nesnelliği, kimliklerin tutarlılığı hususunda şüpheli yaklaşmaktadır (Eagleton, 2015:9). Lyotard (2014:8)'a göre ise postmodern tutum aslında üst-anlatılara inanmama durumudur. Lyotard (2014:34) bilgilerin elde edilmesi ve karar aşamasında bunun artık uzmanların işinin olduğunu savunarak yönetici sınıfın geleneksel politikacılar yerine, bürokratlar, şirket yöneticileri ve büyük siyasi, sendikal ve dini örgütlerin liderlerinden oluşan bir katmanın varlığından söz etmektedir.

2.5.2. Yerellik

Postmodernizm, batı mezkezciliği ve evrenselliğin yerine yerellik ile özgünlüğü koymuştur. Postmodernizmin modernizmin karşısında durduğu noktalardan birisi; modernizmin Avrupa merkezli yaklaşımlar ile tüm insanlığı kapsayan büyük anlatı sistemleri ve Batının üstün bir kültür olarak kabul edilerek diğer kültürlerin dışarıda bırakılma çabasıdır.

Postmodern düşünceye göre insan doğası ve psikolojisinin hemen hemen tüm açıları sosyal oluşumun bir sonucudur. Postmodernistler, aydınlanmaya dair söylemleri çelişkili bulmakla beraber bu söylemlerin değiştirilebileceğine inanmaktadırlar. Postmodernistler, kuramsal konumlarını eşsiz derecede demokratik görmektedirler ve

iktidar sahipleri ve seçkin grupların görüşleri ve çıkarları karşısında aydınlanmaya ait söylemlerin adaletsizliğini gün yüzüne çıkardıklarını savunmaktadırlar. Postmodern tavırda durağanlık söz konusu değildir. Fakat postmodernitedeki hareketlilik modern düşüncedekinden farklı olarak her yönedir, gelişigüze ve toplu değil, dağınıktır. Bu sebeple zamansal merkezsizlik düşüncesiyle birlikte olguları geçmişe göre açıklamak ortadan kalkmaktadır. Belirli bir tarihsellik, mekân aidiyeti veya zaman karşılaştırmalarıyla ifade etmeye alışmış olan topluluklar için bu yönüzlük aslında parçalanma anlamına gelmektedir. Birçok azınlık, postmodernizmin vaat ettiği sınırsız özgürlük özelliğinden çok etkilenmiştir. Aslında postmodernizm bu azınlık kesimlere merkezi bir hal alma şansı değil sadece merkezsiz bir yapı içerisinde kendilerini görünür kılma şansı vermiştir. Modernizmin birçok husus ve grup konusunda yarattığı ötekileştirmeler sonucunda postmodernizme kendisini oluşturması için bir fırsat yaratmıştır. Çünkü postmodernizm, modernizmin tersine bireylere özlemlerini duydukları şeylere dair bu özlemlere kavuşabilecekleri düşüncesini aşılacaktır. Yine de postmodern metinler böyle bir hayali desteklediklerini belirtmezler. Postmodernistler toplumun iyiye doğru ilerlerken araç olarak aydınlanma düşüncesinin mantığa ve de akla bu denli önem vermesini desteklememektedir. Birçoğu bilimsel bilgiye yönelik kötü niyetli bir tutumun kitlesel boyutta katliamlara sebep olacağını iddia etmektedir. Bu konuya örnek olarak Nazi Almanyası'nda gerçekleşen katliamlar örnek verilebilmektedir (Aşkaroğlu, 2015: 25-36).

2.5.3.Çoğulculuk

Postmodernizmin öne çıkan söylemlerinden çoğulculuk, modernitenin aksine farklılıkların birbirleri üzerinde tahakküm kurmadan var olabileceğini savunmaktadır. Temel prensiplerinde göreceliğe yer veren postmodernistler, salt doğruların olmayacağını, yaşamın her yönü ile çoğulcu bir yaklaşım ile yorumlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Postmodern söylem, toplumun farklı kesimlerini parça parça ayırarak hepsini kendi içerisinde değerli olarak ele almaktadır ve genellemelerin tektipleştirmeyi artıracığını savunmaktadır.

Postmodernizm, kimlik, toplum ve politikayı derinden etkileyerek, hiyerarşileri ortadan kaldırmış, hermeneutik çokanlamlılığı ön plana çıkarmış, ideolojik kapanmayı

yok etmiş ve öz-düşünümsel çoğulculuk üzerinde durmuştur (Elliot, 2017:293). Postmodernizm konusunda çoğulcu olduğunu belirten Eagleton (2015:47) yazdığı “Postmodernizmin Yanılsamaları” kitabında postmodernizme hayat veren eleştirel bir ruha sahip olduğunu fakat postmodernizmin bu ruhu kendi önermelerinde çok sık kullanmadığını aktarmaktadır. Postmodern teori çoğulluk, belirlenmemişlik, çokkatlılık ve bölük pörçüklük lehine toplumsal tutunum hususundaki nedensellik nosyonlarını ve modern varsayımları reddetmektedir. (Best ve Kellner, 2016:21).

Bauman (2017:350-351)’a göre ise farklılık, modernlikten önce anormal bir şey olarak karşılanmamaktadır. Modernlik, farklılığı büyük bir suç, affedilecek en son günah kılmaktadır. İnsani farklılık, sürgün tehdidiyle karşı karşıya kalınca saklanarak yaşanmıştır. Bugün ise postmodern birey farklılığı coşku ve sevinçle karşılamaktadır. Yine de postmodern farklılık modern kesinlik hülyası ile tek tipliliğin tahtına oturmayı asla başaramayacaktır. Ona göre postmodern zihniyet, doğası gereği hiçbir şeyi eleymeyecek ve hiçbir şeyin yerine geçemeyecektir. Postmodernliği güçlü kılan her şey aslında onun zayıflığının kaynağıdır. Bauman için postmodernlik, içerisinde belirli bir farklılaşma veya kesin bir kopma barındırmamaktadır.

2.6.POSTMODERNİTEYE DAİR YORUMLAR

Lyotard, postmodernliği endüstri sonrası oluşan toplumun içinde bulunduğumuz şimdiki evresine tekabül eden bir durum olarak tanımlamaktadır. Modernliği ise bilim ile devleti meşrulaştırmak için kullanılan üst-anlatıların oynadığı rolle tanımlamaktadır. “Postmodern Durum” isimli eserinde, bir birlik biçimi olarak toplum fikrinin inanılabilirliğini ve anlamını yitirdiğini savunmaktadır. Ona göre bir bilim kendi kurallarını meşrulaştırmak için üst-anlatıya başvuruyorsa, o tümüyle modernidir. Her toplumun üyelerinin mutluluğu, refahı ve iyiliği için var olduğu şeklindeki üst-anlatılar, onun için, hem bilgi ve bilimin toplumdaki rolünü hem de sosyal bağı meşrulaştıran bir teoloji sağlamaktadır. Dolayısıyla üst-anlatı, bilim, toplum ve eylem için, inanılabilirliği olan bir hedef oluşturarak amaç sağlamaktadır. Ona göre postmodern durum, kültür ve toplumdaki gelişmelerle endüstri sonrası toplumun bir sonucu olarak, üst-anlatılara olan inancın sarsılmasıyla ifadesini bulmuştur. Lyotard’ın aktardığı postmodernizmde, herhangi bir tarihsel geleceği iyi veya kötü olarak tanımlayan değerlerin evrensel geçerliliğine mutlak bir kuşkuculuk hakimdir. Lyotard, postmodernizmin siyasi

ifadesinde totalitaryanizme karşı bir tavır alış olduğunu ileri sürmektedir. Onun için totalitaryanizm, aslında modernizmin birlik ve düzen arayışının siyasi ifadesidir. Dil oyunlarının indirgenemez çeşitliliğini ve çokluğunu benimseyen Lyotard, bakış açılarının çeşitliliğiyle seslendirilme hakkının önemli bir savunucusudur (Ceviz, 1999:555-556).

Lyotard, postmodernite kavramıyla modernitenin dayatmalarını bir kenara bırakarak, her türden farkın kendisini anlatmasına olanak sağlayan çokluğun anlatısının ne şekilde olanaklı olabileceğini sorgulamaktadır. Ona göre, moderniteyi tasvir eden temel özellik onun, bilimde, felsefede, bilgide, sanatta ve diğer alanlarda yeniliğin, ilerlemenin ve değişimin anlatısı olmasıdır. Bu anlatıya göre toplum durmaksızın ilerleme halinde, yeniliklere açık; teknoloji ile bilgideki değişikliklerle gelişen, ilerleyen bir yapıdır. Bu ilerleme ise kendini “yenilik” ve “bilimsel bilgi” ile meşrulaştırmaktadır. Lyotard postmodernite ile bilimsellik ilkesine karşı çıkmaktadır. İfadede ve düşünmede farklı anlatıların olanaklılığını oluşturacak düzlemi sorgulamaktadır (Kılıç, 2015:109-111). Best ve Kellner (2016:231-236)’a göre Lyotard, postmodern kültür veya postmodern toplum biçimlerinin analizlerini geliştirmektense aslında modern bilginin eleştirilmesiyle yeni bilgiler yönünde çağrılarda bulunulması üzerinde çalışmalarını yürütmüştür. Best ve Kellner, Lyotard’ın modern bilginin bir eleştiricisi olduğunu, sanatlarda modernizm ile postmodernizmin arasında keskin bir ayrım yapamadığını ve ekonomik, toplumsal ve politik postmodernlik üzerine söyleyecek çok şeyi olmayan bir postmodern bilgi durumlarının savunucusu şeklinde okunabileceğini ileri sürmektedirler.

Postmoderniteyi savunan bir başka düşünür olan Baudrillard ise her bireyin var olduğu düzen içindeki yerini nesneler vasıtasıyla aradığına inanmaktadır. Düşünüre göre hiç kimse kendine yetememektedir; yalnızca bireyleri toplumsal düzene farklı şekillerde bağlamak amacıyla, dolayısıyla da bireyin anlamını inşa etmek adına toplumsal dizgelerin farklı kullanılma tarzları bulunmaktadır. Bilhassa da eşyaların kullanılma şekilleri ile aralarında fazlasıyla benzerlik bulunan dilin kullanılma tarzları başlıca örnekleri oluşturmaktadır. Baudrillard’a göre postmodern zihniyetler “şizofren parçalanmaya” benzemektedirler. Yüzey ve derinlik, iç ve dış arasında ayrım yapamama kültürel olarak yaygınlaşmıştır (Elliot, 2017:307; Sarup, 2017:228). Baudrillard’ın postmodern teorisinin çoğunluğu; gerçeğin, tarihin, üretimin, modernliğin ve toplumsalın öbür önemli görünümünün gözden yitişinin kavramsallaştırılmasını içermektedir. Düşünüre göre, bundan sonrası için gelişim çizgilerinin ve tarihsel

yörüngelerin tasvir edilebileceği herhangi bir nedensellik bağlantısı, istikrarlı yapı ya da belirlenim biçimi yoktur (Best ve Kellner, 2016:192). Baudrillard (2015), kitlelerin sürekli olarak satın almaya, tüketmeye, oy kullanmaya, toplumsal hayata katılmaya ve bir kanaat beslemeye kışkırtılmaktan sıkıldığını ve hınç beslediğini ileri sürmektedir. Böylelikle kayıtsız kitleler, tüm bu mesajların, kışkırtmaların ve anlamın bir kara delik tarafından yutulurcasına infilak ederek içe göçtüğü kasvetli bir sessiz yığın haline gelmektedir. Baudrillard, içinde bulunduğu dünyayı belirlenmemiş, narsistik, kaygısız ve tesadüfi bir dünya olarak betimlemektedir. Bu betimlediği dünya, gerçeğin yerini kodların, hipergerçekliğin ve simülasyonların aldığı bir dönemdir.

Baudrillard'ın çalışmaları postmodernlik teorisi geliştirme yolunu açsa da ciddi değişimlerin yorumlanması konusunda yeterince teorileştirilmemiş olduğundan yetersiz kalmıştır. Yine de erken ve orta döneminde ortaya çıkan çalışmaları, günümüzün teknolojik kapitalist toplumuna dair gelişimlerin bazılarını aydınlatmak adına oldukça önemlidir (Best ve Kellner, 2016:205). Baudrillard (2015:18)'a göre anlam artık toplumları sürükleyen ideal çizgi olmaktan çıkmıştır; tam tersine herhangi bir uzantısı olmayan ve karmakarışık bir olaya dönüşmüştür. Baudrillard için bu anlamsızlığın temelinde, dünyanın sadece görüntü haline dönüştürülmesi yatmaktadır. Böylece postmodern kültür, günümüzde işaret edilenle işaret eden arasındaki ayrımın tamamen ortadan kalktığını, işaretlerin aşırı bir üretimi olduğunu fakat işaret edilenin artık dayanaklarını yitirdiğini söylemektedir. Baudrillard'ın postmoderniteye dair çelişkili konuşmaları ve açıklamaları, onun postmodernizm konusundaki tavrının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bazı röportajlarında postmoderniteye dair bir şey olmadığını belirtmektedir. İlk yıllarda kaleme aldığı yazıları “tüketim toplumu” olgusu üzerinedir. Tüketim nesnelerinin insan düşünceleri, algıları ve davranışları üzerinde etkisi olduğunu savunmaktadır. Aktardığı tüketim kültürünü bütünüyle postmodern bir kültür olarak görmektedir ve bu kültürde sıradüzenlerin ve geleneksel ayrılıkların çökmekte olduğunu dolayısıyla da çok kültürlülüğün artık onay gören bir hale geldiğini savunmaktadır.

Jameson ise postmodernizmi geniş bir kültürel mantık olarak teorileştirerek onu kapitalizmin ekonomik sistemi ile bağlantılandıran nadir isimlerdendir. Best ve Kellner (2016:256-258)'a göre Jameson'ın postmodernizme dair yaptığı tartışmalarda “öznenin arayışı” şeklinde kavradığı yolculuğun son aşamasında, öznenin çağdaş postmodern kültür içinde fragmanter ve şizofrenik çözülüşü yer almaktadır. Jameson, bizlerin günümüzde bir postmodern durum ortasında bulunduğumuz konusunda Lyotard,

Baudrillard, David Cook ve Arthur Kroker'la aynı fikirdedir. Fakat bu düşünürlerden farklı olarak, postmodernizmin en iyi neomarksist teori etrafında teorileştirilebileceğini ileri sürmektedir. Jameson, geç kapitalizm ve postmodernizm üzerine olan çalışmalarında, mekânın zamana üstünlük kazandığından ve bundan dolayı da artık psişik yapı ve kişisel-kimlik düzeyinde kapsamlı değişimlerin meydana geldiği çağdaş kültürel parçalanma ile mahremiyetlerin yok oluşundan bahsetmektedir. Jameson'a göre postmodern şey yayılmacı, totalleştirici ve süreksizdir. Dolayısıyla o, yeni bir dünya ekonomik sistemidir. Moderniteden postmoderniteye giden bu yolda ortaya çıkan bu köklü dönüşümün temelinde yeni bilgi teknolojilerinin ve elektronikteki devrimlerin genel toplumsal etkisi yer almaktadır. Jameson'ın postmodernitenin yeniden üretiminin merkezi olarak gördüğü şey aslında tüketiciliğin libidinal hazlarıdır (Elliot, 2017:311-313). Jameson'a göre postmodernizm, modernizmden kesin bir kopuşun ya da modernizmin tarihten tamamen silinişinin adıdır (Anderson, 2016: 85). Ona göre, “dünya sistemi”, “medya kapitalizmi”, “görüntü toplumu” ve “postmodernizm”, “geç kapitalizm” ile aynı anlamı barındırmaktadır (Kızılcıkelik, 1996:68).

Bazı düşünürlere göre ise postmodernizm, modernizmin sona ermesi olarak görülmemektedir. Yeni bir dönemin başlamış olması fikri onlara göre olanaksızdır. Bu düşünürler postmodern durumun ileri sürmüş olduğu pek çok olguya da itiraz etmektedirler. Örneğin Habermas için modernlik tamamlanmamış bir proje iken Giddens'a göre de bu yeni durum aslında modernliğin radikalleşmesinin bir sonucudur. Bu düşünürler postmodernizm olarak ortaya çıkan bu yeni durumu modernitenin içinde yer alan özel bir evre olarak tanımlamaktadırlar.

Giddens (2018:50)'a göre postmodernizm, en iyi şekliyle resim, mimari, edebiyat ve plastik sanatlardaki akım ve stillere işaret etmeyle sınırlandırılmalıdır ve bu kavram, modernliğin doğası hakkında estetik düşünümün çeşitli yönleriyle alakalıdır. Giddens için postmodernlik, geçmişten belirgin bir şekilde farklı bir dönemde yaşanıldığını ifade eden genel anlamından ayrı olarak; kesinliğin olmadığını, epistemolojinin eski temellerinin güvenilir olmadığını ortaya çıkışını; ilerlemenin hiçbir versiyonunun savunulamayacağını; yeni toplumsal hareketlerle birlikte yeni bir siyasal ve toplumsal gündem ortaya çıktığını ifade etmektedir. Giddens (2012:152-161) postmodernizmi eleştirmekte ve toplumsal dünyanın genel kuramlarının postmodernistlerin aksine geliştirileceğini ve bunun toplumsal dünyayı daha yaşanılır bir hale getireceğini ileri sürmektedir. Giddens için postmodernizm düşüncesinin

savunulabilecek genel bir ilerleme fikri bulunmadığı gibi bu düşünceye göre tarih diye bir şey de yoktur ve bunun aksine postmodern dünya, bireyleri geçmişin dışına çıkaran ve üzerinde medyanın egemen olduğu bir dünyadır. Postmodern dönemi “üst” ya da “geç” modernite olarak adlandıran Giddens (2019:15)’a göre üst modern dünya önceki kuşakların karşılaşmadığı yeni risklere yol açması sebebiyle dehşet verici olaylarla doludur. Silahları üretmek için kullanılan bilginin varlığı ve gelişen bilim ile teknoloji bu riskleri oluşturan en büyük etmenlerdir. Postmodern çağı, modernliğin sonuçlarının evrenselleşmesi ve radikalleşmesi olarak algılayan Giddens için modernliğin dinamikleri halen varlığını korumaktadır. Modernliğin dinamikleri olarak ele aldıkları; bilim ve teknolojinin sürekli ilerlemesi, kapitalizmin yayılması ve kitle demokrasisinin yaygınlaşmasıdır.

Postmoderniteyi eleştiren bir diğer isim olan Habermas, içinde yaşadığımız dönemi kavramsallaştırabilmek için bazı postmodernistlerin çekindikleri türden totalleştirici ve eleştirel bir toplum teorisi kullanmaktadır. Postmodern teori ekseriyetle modernliğin tüm güzergahlarına saldırırken Habermas bunun aksine, erken dönem modernliğin gerçekleştirilmemiş potansiyelini gerçekleştirmek ve onu değerli kılmak istemektedir. Habermas, postmodern teoriyi, modernliği ve aklı terk etmekle eleştirmektedir. Habermas, postmodern tartışmalara 1980’li yıllarda girerek modernliğe dair kendi diyalektik ve eleştirel analizini keskinleştirmiştir. Düşünür “Modernlik-Tamamlanmamış Bir Proje” (1981) isimli çalışmasında, çeşitli postmodern teorilerin aslında modernliğe karşı girişilen, ideolojik öncelleri de çeşitli estetisist ve irrasyonalist karşı aydınlanma teorilerinde bulunan bir saldırı şekli olduğunu savunmuştur (Best ve Kellner, 2016:324-329).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR, TÜKETİM, YAŞAM TARZI VE MESLEK EKSENİNDE POSTMODERNİTENİN YANSIMALARI

3.1.KÜLTÜR VE KİMLİK BAĞLAMINDA POSTMODERNİTE

Kültür, toplumsal-tarihsel süreçte meydana gelen tüm değerlerin kullanılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında kullanılan araçlar bütünüdür. Bireyin yaşam alanı olarak tercih ettiği yerlerin farklılığı onun yaşam tarzına, kültürüne doğrudan etki etmektedir. Bireyin geçim şeklinden giyim tarzına kadar birçok unsur coğrafyadan etkilenmektedir. İçerisinde bulunulan toplum, bireyin hayatı yaşama biçimini, düşünce çemberini, meslek seçimini, tüketim ilişkilerini etkilemektedir. Sosyal bir varlık olan insan ötekileştirilmemek için ekseriyetle uyum sağlamayı tercih etmektedir. Çalışmanın bu aşamasında kültür ve kimlik ikilisine değinmekte yarar vardır. Bunun sebebi bireyin yaşamını, içerisinde bulunduğu kültürün şekillendiriyor olmasıdır.

Toplumun ve bireyin dünyayı ve kendisini anlamlandırmasına yarayan kültür, “Bir toplumun kamusal ve paylaşılabılır beşeri ürünlerde vücut bulan, kendisine ve dünyaya ilişkin yorumlarının bütününden ibarettir” (Cahoone, 2001:322). Bireylerin kültürel farklılıkları, çeşitli çevresel faktörlere maruz kalarak yaşadıkları farklı gerilimleri, değişik uyarlanma biçimleriyle aşmalarından kaynaklanmaktadır. Kültür, bireyin davranışlarını doğduğu andan itibaren yönlendirirken, bireyi bazıları ile farklı bazıları ile de benzer kılmaktadır. Kültür temelinde insanlar arasında oluşan birliktelik algısı “kimlik” adı verilen tutunum aracını oluşturmaktadır. Dolayısıyla kültür ve kimlik birbirleriyle yakın bir ilişki halindedir (Aydın, 1999:15). Fuat Keyman’a göre kültürel kimlikler, ekonomik yaşamlardan ayrı gelişmemektedir. Güven, yoksulluk ve sosyal adalet gibi konularda önemli faktörlerden birisi de kültürel kimliklerdir. Keyman, kültürel kimlikleri sınırları ve içeriği müphem olan, post-modernizasyon sonrası ortaya çıkan, söylemsel ve tarihsel öze sahip, tarihsel olarak inşa edilmiş, siyasal olgular ve toplumsal gerçeklikler olarak tanımlamaktadır. Kültürel kimlikleri önemli kılan bir diğer özellik ise farklılıklar üzerine inşa edilmeleri dolayısıyla milli, dini ve demokratik söylemlerin kimliklere eklemlenebilmesidir. Ancak kimlik dışı ortak alan bulmak, kimliği daha iyi anlamak, kimliğe kimlik dışı alanlarda çözümler bulmaya çalışmak

kimlik sorunlarına kalıcı çözümü getirecektir. Kimlikler arası ortak nokta ise vatandaşlıktır, vatandaşlık ile kimlik grift kavramlardır (Gündüz, 2005:204-205). Kültürel açıdan bakıldığında günümüzde kimlik Batı’da marjinalite üzerinedir. Ötekileştirilen gruplar özgürlük istemekten ziyade kültürel olarak tanınmak istemektedirler. Kültürel kimlik ilk aşamada özdeşleşmeye yani güvende hissetmeye dayalıdır. Milli kimlik, güven ve özdeşleşme için yeterlidir. Fakat sürekli göçlerin olduğu, marjinal taleplerin arttığı, ticaretin küreselleştiği bu dünyada çok zor temin edileceklerdir. Kimlik kavramı da diğer birçok kavram gibi moderniteden uzak değildir. Bilinç kavramı ise kimlik ile modernitenin ilişkisini ortaya koymaktadır. Örneğin Pierre Bourdieu tarafından popülerize edilen “habitus” kavramı bireylerin bilinçdışı düzeyde gerçekleştirdikleri eylemlerini ifade etmektedir ve kimlik denilen şeyi de açıklamaktadır. Habitus bedenselleşen yatkınlıkları, değerleri, pratikleri anlamak için icat edilmiştir.

Bourdieu alanın yapısını sermaye biçimleri, mantığını ise habitus üzerinden analiz etmektedir. Bourdieu’nün sermaye biçimlerinden biri olan kültürel sermaye de sosyalleşme sürecinde kazanılan yaşantı zenginliği ile birikimin toplamını ifade etmektedir. Bourdieu’nün yaptığı bir ampirik çalışma sonucu elde ettiği veriler, çeşitli toplumsal sınıflara mensup çocukların akademik başarılarının eşitsizliğini görme imkânı vermiştir. Bourdieu’ye göre akademik hayatta başarılı olabilmek için aileden edinilen kültürel sermaye öğelerine, kültürel ve dilsel kapasitelere gereksinim vardır. Tüm bunlar ise kültürel arka planı oluşturmaktadır. Çocuğa fayda sağlayan kültürel imkânlar, sanatsal ve sportif faaliyetlerle gelişen zihinsel ve bedensel kabiliyetler, yakın çevre ile aileden kazanılan beceriler çocuğun bedenselleşmiş sermayesini oluşturmaktadır (Aydemir, 2011:17). Bourdieu, kültürel sermaye argümanını bir tür iktidar nesnesi olarak görmektedir. Okuldaki akademik başarıyı analiz ederken, aileden miras alınan kültürel sermayenin bireysel zeka ve yetenek gibi unsurlardan daha öncelikli olduğunu savunmaktadır.

Bourdieu (2010) için kültürel sermayenin sahip olduğu sembolik etkinlik, onun aktarımı ile ilişkilidir. Dolayısıyla nesneleşmiş kültürel sermaye, bireyin ailesinde cisimleşen kültürel sermaye ile ilişkilidir. Kültürel sermayenin kolay birikimi, yüksek kültürel sermayeye sahip olan ailelerin çocuklarında en başından başlamaktadır. Böylelikle birikim süreci tüm sosyalleşme sürecini de içermektedir (Swartz, 2015:323). Bourdieu kültürel sermayeyi, grupların sosyal hiyerarşide kazandıkları pozisyonu meşru

kılmak adına yatırım yaptıkları bilgi, yetkinlik ve kültürel kaynakların tümü şeklinde tanımlamaktadır (Budak, 2014a:14). Bourdieu'ye göre kültürel sermaye, bireyin kültürel etkinliklere ulaşmasına fırsat tanıyan yaşadığı ve doğduğu yerleşim yerinin gelişmişliği ve bireyin bu etkinliklere katılım oranı gibi parametrelerle beraber düşünülerek indekslenebilmektedir. Aile ile okulda sağlanan eğitim, kültürel sermayenin iki ayrı dinamiğini oluşturmaktadır (Arun, 2015:215). Sosyo-ekonomik yönden avantajlı bölgelerde yaşayan ve yüksek kültürel sermayeye sahip olan ailelerin çocukları okulda kabul gören kültür ve kodlara olan aşinalıkları sebebiyle daima öne geçmektedirler. Bireyin sosyal ağı, uzamı ve kökeni içerisindeki yerinin kesiştiği nokta da Bourdieu'nun "habitus"udur (İdemen, 2008:425). Habitus, bireylerin yaşam tarzlarının düşüncelerine olan etkisini, ekonomik veyahut materyalist indirgemeciliğe düşmeden aktaran bir kavramdır. İnsanlar yaşadıkları gibi hissedip, inanıp, düşünmektedirler ve hissettikleri, inandıkları, düşündükleri gibi yaşamaktadırlar. Habitus, tercihlerindeki bu pratiklik duygusudur (Aktay, 2014: 478). Bireylerin habitusu ailedeki sosyalleşme, eğitim sistemi ve arkadaş çevresince şekillenmektedir. Bu nedenle, sınıfların ve milletlerin kendilerine has habituslarının olması, onların niçin farklı davrandıklarını göstermektedir (Yel, 2014:565). Habituslar, alanların yapısal karakterlerinin özne tarafından içselleştirilip, pratikler bakımından dışsallaştırılmasıdır. Sosyalleşme tecrübeleri üzerinden toplumsal yapıların algılama ve düşünme biçimlerine yer etmesi ve bunun da bedensel bir yatkınlık sistemi halini almasıdır (Etil ve Demir, 2014:339).

"...Özetle habitus, toplumsal yapılar ve pratik etkinlik arasında dolayimler sağlayan, bunlardan ilki tarafından biçimlendirilen ve ikincisi tarafından düzenlenen, içselleştirilmiş yatkınlıklar sistemi olup üç farklı ilişkiler seti içerisinde tasarlanmıştır: (a) içinde somutlaştığı toplumsal koşullara göre, (b) eylemin şimdiki durumuna göre ve (c) eylemin ürettiği pratiklere göre" (Çeğin, 2018:422).

Bourdieu'ye göre kültürel formlar arasındaki hiyerarşi ile sosyo-ekonomik statü arasındaki örtüşme, sınıf konumlarının kendini yeniden üretmesinin şartlarını sağlamaktadır. Bunun nedeni, modern toplumlarda avantajın doğrudan miras yolu ile değil, resmi eğitim kanalı aracılığıyla bir sonraki kuşağa aktarılıyor olmasıdır. 2000'lerden sonra kültürel sermayenin egemen sınıfın elinde olduğu görüşünün zaman içinde değiştiğine dair tartışmalar, kültür sosyolojisinin odağı haline gelmiştir. Kültürel hepçillik ile erime senaryosu kavramlarına odaklanılmış ve ekseriyetle kültür alanında bir açılım gerçekleştiği sonucuna varılmıştır. 1990 sonrası dolaşıma giren kültürel

hepçillik kavramı ilk kez Peterson tarafından kullanılmıştır. Richard Peterson, “seçkin beğenin artık yüksek sanat formlarından ve popüler formları küçük görme tavrından oluşmadığını iddia etmiştir” (Hazır ve Purhonen, 2017: 32-34). Budak (2014a:119) ise kültürel hepçilliğin yaygın bir kültürel karakteristik biçimini almasının nedenini, dijital medya teknolojilerinin ilerlemesiyle beraber geleneksel şekilde tekelleşmeye meyilli kültürel yatırım öğelerinin önemini azaltması ile açıklamaktadır.

Lahire (2003) ise bütün bir sınıfsal pozisyonun biçimlendirdiği tekil bir habitustan ziyade akışkan ilişkilerin çeşitli bağlamlarda yeniden oluşturduğu, ittifak ilişkilerinin belirlemiş olduğu daha esnek bir tercih ve beğeni evreninin ortaya çıkarılması gerekliliğini savunmaktadır. Çünkü bireyler, sıklıkla eşzamanlı ve birbirini takip eden heterojen ve zaman zaman da çelişkili sosyal deneyimleri yaşadıkları toplumlarda, birden fazla rol oynamaktadırlar. Budak (2014b:153-160)’a göre de Bourdieu’nün eserlerindeki analizlerine bakıldığında, kültür, “failin davranışları ve bunun içinde yer aldığı daha geniş sosyal hudutlar evreni arasında bağlar statik bir analizin parçası haline gelme tehlikesi barındırmaktadır.” Toplumsal hareketliliğin akışkan bir niteliğe sahip olduğu, geçici ve güvencesiz çalışma ilişkilerine sahip bireylerin kültürel sermaye birikimine kendilerine özgü patikalardan geçerek ulaştıklarını bu nedenle de kültürel sermaye ile toplumsal hudutlar arasında Bourdieucü klasik okumalarda kurulan bağlantıların açıklayıcılığını yitirdiğini ileri sürmektedir.

Budak (2014b:163-166), “sermaye sahiplerinin yatırım envanteri olarak kültür anlayışı yerine sıradan insanın farklı bağlamlardaki tutku, tedirginlik ve beklentilerini toplumsal ilişkilere ve farklı ekonomilere nasıl tahvil edildiğini gösteren hudutlar ve ağların bizatihi davranış tercihleriyle nasıl kurulduğunu resmeden bir analiz düzlemine ihtiyacımız var” sözleriyle, değişken ve kaygan toplumsal uzam içerisinde eyleyen failin kolektif davranışları aracılığıyla oluşturmuş olduğu kültürel patikalar üzerine inşa edilen daha esnek bir okuma tarzına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Literatürde, kültürel sermayeyi bireylerin kişisel eylem ve yaşantılarından tamamiyle kopuk analiz etme eğilimi bulunmaktadır (Budak, 2014a:40). Lahire (2003) için daha anlamlı bir analiz, bireylerin pratikleri ve günlük yaşantıları ile sermaye birikimi ve kültürel kod arasında daha kuvvetli bağlar kuran bir yaklaşımdır. Budak (2014a:45)’a göre klasik kültürel sermaye anlayışı, dilin yüksek seviye kullanımı, yüksek kültür ürünlerini anlamayı vurgularken oluşan yeni ayrışma çizgisi, temelde adaptasyon, eğitim ve bireyin kendini gerçekleştirme etrafında şekillenmektedir. Lahire (2003), habitusun

sınıfsal aidiyet aracılığıyla biçimlenen yapısına bir alternatif getirerek aslında aktörlerin kültürel beğeni evrenlerinin parçalı ve değişken doğasını açıklamaya çalışmaktadır. Türkiye’de hakim olan düşük düzeydeki kültürel sermaye ise kültürel bariyerler kuracak şekilde örgütlenmektedir. Bu bariyerleri aşmanın tek yolu ise alan içinde yukarı doğru gerçekleştirilecek olan devinimdir. Bu devinim de yalnızca sermayenin birikimi ve dönüşümü ile sağlanmaktadır. Fakat alan içindeki olası devinim kolay değildir. Bunun nedeni, alanda bu kaynaklara ulaşımın sınırlı olmasıdır. (Arun, 2014:187).

Biriktirilmiş olan sermayenin hacmi ve türü, beğeni tüketiminin ön koşulunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla beğeniler, sermayenin taşıyıcısı durumundadır. Yalnızca belirli bir alanda kıymetli olup o belirli alanda aktörlere pozisyon sağlamaktadır. Alan değiştiğinde, sermayenin hacmi, türü ve onun taşıyıcısı olan beğenilerin yapısı da değişebilmektedir. Dolayısıyla sermaye ile beğenin alana özgü olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel sermayenin her biçimde ve her durumda yinelenen sabit bir tarifi bulunmamaktadır. Diyalektik bakış açısı, her bir farklı alanda sermayeyi tekrardan ele alıp değerlendirmektedir (Arun, 2014:171). Arun (2012)’a göre Türkiye’de kültürel sermaye; değerler, hünerler, eğitsel geçmiş, alışkanlıklar gibi değişkenlerin tümüyle kazanılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de kültürel sermaye, iki ana boyutla ölçülmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki eğitsel zemin iken diğeri yaşam tarzıdır. Çünkü yaşam tarzı, bireyin habitusuna karşılık gelmektedir. Habitus, bireyin kendisine hayatı süresince yapmış olduğu eğitim yatırımları ile pekiştirilebiliyor olsa da gerçekte aileden gelen ve kuşaklarca aktarılan sınıfsal terbiyenin nesnelleştirilmesine dayanmaktadır (Arun, 2014:180).

Bourdieu’nün sermaye türlerinden her biri, bir dereceye kadar birbirlerine dönüştürülerek bireyler arasında aktarılabilir. Birçok sosyolojik çalışmada, yüksek prestijli meslekleri olan ailelerin, çocuklarına kendi sosyo-ekonomik kaynaklarını aktararak onların eğitim kurumlarında başarılı olmalarını sağladığı ve böylelikle de kendi sınıf konumlarını aktardıklarına yer verilmektedir. Bu çalışmalar, toplumsal tabakalaşma ile eğitim sistemi arasındaki etkileşimi ekseriyetle sınırlı bir çerçevede ele almıştır (Yanıklar, 2010:122). Yanıklar (2010:126)’a göre Bourdieu’nün bu yaklaşımında dikkat çeken husus, kültürel sermaye edinimi sürecinde eğitim kurumlarının oynayabileceği rolün öneminin göz ardı edilmiş olmasıdır. Bourdieu’nün yalnızca aileyi can alıcı bir noktaya yerleştirmesi ampirik açıdan da desteklenmemektedir. Eğitim kurumlarının rolünün ihmal edilmesi ile yeniden

sosyalleşme kavramına yer olmadığı çıkarımı yapılabilmektedir (Goldthorpe 2007:5; Jenkins, 2002:109). Halsey vd. (1980:77)'nin Britanya'da yaptıkları çalışmanın bulguları da okulların kültürel sermayeyi yeniden üretmenin dışında aynı zamanda kültürel sermayeyi yarattığını göstermektedir. Bu araştırmaya göre eğitim kurumları dezavantajlı kökenlerden gelen bireylere kültürel sermayenin edinilmesi hususunda fırsatlar sunmaktadır.

Bourdieu'ye göre eğitim sisteminin egemen sınıfın dışındaki grup veya grupların üyelerinin sınırlı sayıda toplumsal mobilitelerini kolaylaştırmasının sebebi tarafsızlık izlenimi uyandırmaktır. Bu görüşe göre kuşaklararası dikey hareketlilik oldukça sınırlı düzeyde gerçekleşebilmektedir. Fakat farklı ülkelerde yapılan pek çok araştırmaya bakıldığında, mobilité oranlarının Bourdieu'nün yaklaşımının ileri sürdüğü kadar sınırlı bir düzeyde olmadığı, kayda değer derecede dikey mobilitenin varlığı da söz konusudur. Bu araştırmalar, eğitimin eşitsizlikleri yeniden üretmesinden ziyade bir mobilité aracı şeklinde işlev gördüğü, küçük burjuvazi ve işçi sınıfı kökenli çocukların da eğitim kurumları vasıtasıyla toplumsal hiyerarşide kendilerine önemli konumlar edinebildiklerini göstermektedir. Habitusun oluşumunun temel parçasını, kültürel sermayenin edinilmesi ve aktarılması oluşturmaktadır. Sosyalleşme süreci içinde, alt sınıf kökenli ailelere mensup çocukların, "kültürlü" ailelere mensup çocukların sahip oldukları beğeni, kavrayış, dil becerisi gibi "uygun" kültürel sermayeyi edinmeleri mümkündür (Yanıklar, 2010:126-131).

Kültürler, kendi kimliklerini yansıtan aile yapıları ile yaşamaktadır. Tarihsel süreçte toplumun köklü değişimlere uğraması sonucunda aile kurumu da köklü değişimlerden geçmiştir (Recebov, 2000). Bireylerin kimlikleri, doğumdan itibaren bütün hayatları boyunca toplumsal kurumlardaki etkileşimlerle şekillenmektedir. Çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini etkileyen anne babanın yetiştirme tutumları pek çok çevresel ve sosyal unsurdan daha önemlidir. Bu tutumları etkileyen en önemli etmen ise ailenin sosyo-kültürel yapısıdır. Ailelerin çocuklarını yetiştirme biçimleri kültürler arası farklılık göstermektedir.

Her toplumda bireylerin özellikleri, kalıtsal ve doğal şartlar yoluyla meydana gelebileceği gibi, ortak kültürden ve toplumsal yaşantılardan da doğmaktadır. Bu hususta en başta çocuk yetiştirme geleneklerinin kişiliğe olan etkisi yer almaktadır. Kültürden kültüre farklılıklar gösteren bakım ve yetiştirme yöntemlerine bakıldığında,

bazılarının çocuğun gereksinimlerini karşıladığı bazılarının ise gereksinimleri ileri boyutta engelleyerek yeni sorunlar çıkardığı görülmektedir. Geleneksel yetiştirme tarzları, toplumun istediği kişiliğin şekil alması konusunda büyük bir etkiye sahiptir (İlbars, 1987:203). Bir çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yer olan aile, çocuğun sosyal kabul görebilmesi adına gerekli olan ortamı hazırlamaktadır. Toplumsallaşmayı öğretebilmek için kabul görmüş uygun davranış şekillerini içeren bir model oluşturmaktadır (Yavuzer:2005). Kişilik ise büyük oranda bir öğrenim ürünüdür. Öğrenimin çoğu da ilgili kültür tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Dolayısıyla bireyi kendi kültürüne entegre eden bir süreç olan enkültürasyon da öğrenim ve eğitim yoluyla oluşmaktadır. Birey, kendi kültürünün tarzlarını eğitim aracılığı ile öğrenmektedir (İlbars, 1987:210).

Aydınlanma, Avrupa medeniyeti ve kültürünün Avrupa dışı bütün medeniyet ve toplumlara dayatılması anlayışı üzerine inşa edilmişken; postmodernizm ırksal ve sınıfsal farklılıkların göz ardı edilmeksizin çeşitlilik ve çoğulculuk anlayışına dayanmaktadır (Serdar, 2001:18-24). Habermas, meşruiyet krizlerinin oluşumunda önemli etkenlerden birisi olarak bireylerin sisteme olan inançlarının zarar görmesi ve bireysel çıkarların ön plana çıkmasını göstermektedir. Ona göre, meşruiyet krizleri aslında doğrudan kimlik krizleridir ve kimlik krizleri de doğrudan sosyal bütünleşmeye zarar veren krizlerdir. Bu sebeple geç kapitalist dönemde toplum refah içinde ve uyumlu bir yapıda değildir. Habermas'a göre modernleşme, krizden çıkış için önemli bir kavramdır. Meşruiyet krizinin sebebi, yaşam alanının parçalanması ve kolonileştirilmesi olarak görülmektedir. Kültürel yozlaşma, asimilasyon ve şeyleşme yerel kültürü tehdit eden faktörlerdir (Koçdemir, 1999:99-100).

Tarım toplumlarında klan, köy, aile topluluklarında aidiyetler ile belirlenen ve neredeyse hiç değişim göstermeyen kimlikler, Sanayi Devrimi sonrasında yerel gruplaşmalar çizgisinden ziyade, sınıf ve ulus bütünlükleri ile aynileşme biçiminde belirginleşmiştir. Bilgi toplumunda gruplaşmaların ve aynileşmenin geniş bir çeşitlilik platformunda oluşması beklenmektedir. Bu durum piyasada grup ve bireylere inen ihtiyaçların yansıtılmasını, siyasi yapının parçalanmışlığını ve alt kültürel bütünlükler ile azınlıkların hakim siyasa ve kültürden ayrılma eğilimlerini göstermektedir. Kimlik tercihlerindeki değişme hızı ise kimlikle aynileşmeyi kalıcılıktan uzaklaştırmaktadır (Akça, 2005:9). Drucker (1993:218-220)'a göre gittikçe transnasyonelleşen dünya, insanlarda dil, din, kültür, coğrafya gibi somut zeminlere dayanan kimlik

tanımlamalarını ihtiyaç haline getirerek ulus-devlet yapılanmasındaki ulus bütünlüğünü parçalamış ve sadece idari bütünlüğü temsil eden devlet örgütlenmesinin kalmasına sebep olmuştur. Küreselleşme, insanların bilgi, zaman ve mekân anlayışlarını değiştirmiş, kültürel anlam dünyalarının içini boşaltmıştır. Kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla uzay ve zaman boyutu da varyasyona uğramıştır. Kapitalizmin bu yeni aşamasında sermaye zamana karşı nispi bir özgürlük kazanmıştır. Kültürel evrenselleşmeyle beraber kültürün tüm alanları metalaşma süreci içine girmiştir. Bireyin yaşam alanını uzay ve zamana göre düzenlemesi onun yaşamını da değiştirmiştir. Postmodern söylemde kapitalist dönüşümle ilgili tartışmalar; toplumsal kimlik sorunu, yerleşik temsili düşünce ve özgürlük söylemi hususunda modernite kuramlarının yetersizliğinin sorgulanması ekseninde gerçekleşmektedir (Şaylan, 2002:296-298).

Modernliğin soyut özne konumlamasının aksine, postmodern durumla beraber bireyin toplumsal bağlam içerisinde kendini oluşturduğu ve bulduğu fikrinin ortaya çıkmasıyla, kültür öznenin ayrılmaz bir konuma yerleşmiştir (Erincek, 2011:220). Postmodernizm, radikal ölçüde yeni uygulamalar, yaşam alanları ve deneyimler sunan yeni bir dönemin başladığı inancını ortaya koymaktadır. Bu dönemin öne çıkan özellikleri; sadelik, belirsizlik, kısımlık, çoğulculuk, benzerliklerin olmayışı, görelilik, çokkültürlülük ve parçalanmışlıktır.

Postmodern durumda toplum yaşantısında savunulan düşünce, kesin bir şekilde sınırları çizilmiş kuralları uygulamaktansa hissedildiği gibi yaşamaktır (Küçük, 1994:303). Dolayısıyla postmodern durumda yerellik ve kimlik gibi konular yeniden ele alınmaktadır. Postmodernlik ulusçuluğu reddederek liberal devlete yönelmektedir. Dolayısıyla kültürel kimlikler de tekrar gündeme gelmektedir. Postmodernite farklı kimliklerin kamusal alandaki yaşama şansını savunmaktadır. Kimlik, etniklik ve dil grubu gibi hususlara bölünerek siyasetin denetiminden ve ulusal alandan çıkarılmıştır (Çağlar, 2008:384). Postmodern düşünürler, farklı toplumsal yapıların kendilerine özgü özelliklerini göz ardı eden moderniteye ait ulus ve sınıf gibi genel kimliksel/kültürel bütünleri reddetmişlerdir.

Postmodern düşünürler, öznenin iradesel özgürlüğünü ve kimliksel sürekliliğini kabul etmemektedirler: Öznenin yerine postmodern bireyi koymaktadırlar. Postmodern birey, irade ve benlik bağlamında bir bütünselliğe sahip olmadığı için eylemlerinin sonuçlarından sorumlu tutulmamaktadır. “Kendi toplumsal gerçekliğini kuran, kişisel

anlam arayışını sürdüren ama arayışında ortaya çıkan şeyin hakikat olduğu iddiasında bulunmayan aktif bir insandır”. Bu insan sıradışı, planlanmamış, geçici olana ilgi duymaktadır; anlık arzuların doyuruculuğuyla hareket ettiği için emredici ve genel kurallar çevresinde işleyen ulusal, ailesel ve dinsel bağlılıkları önemsememektedir (Rosenau, 1998:97-98). Postmodern toplumda kimliğin çeşitliliği ve aşırı parçalanmışlığı kadar geçiciliği de dikkat çekmektedir. Kimliğin bu özelliği bireyleri bağlayan değerleri oluşturmalarının da önüne geçmektedir. Moderniteden postmoderniteye geçişle beraber kimlik bağlamında ulus ve sınıf gibi kapsayıcı tanımlamalardan sanal gruplara, tüketim gruplarına, cemaatlara vb. tanımlamalara geçiş meydana gelmiştir (Akça, 2005:19). Postmodern toplum, yatay ilişkilerin ve iletişimin artmasıyla tanımlanmaktadır. Postmodern toplumda birey, kimliğini ve yerini konumlandırmada zorlanmaktadır.

Bauman (2019b)’a göre “onulmaz biçimde kimlikleri eğip bükmeye ve onlara şekil vermeye zorlanıyoruz ve istesek de tek bir kimliğe bağlanıp kalamıyoruz”. Bauman kimlik fikrinin, modern insanın yaşamına zorla sokulan bir kurgu olduğunu ve aidiyet krizinin “olan” ile “olması gereken” arasındaki uçurumu kapatmak amacıyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Ulusal kimlik ise “onlar” ve “biz” arasında bir sınır oluşturmak için tekeli bir hak amacı olan devlet ve devlet temsilcileri tarafından inşa edilmiştir. Postmodern dünyada ise bireyler, kimliklerinin komünal referanslarını hareket halindeyken aramaktadırlar. Bireyler, bu dünyada hareket halindeki gruplarla eşleşmeye çabalayarak onlarla anlık birliktelikler peşinde koşmaktadırlar. Bauman, postmodern zamanda sabit olmanın gittikçe daha çok eleştirilen bir özellik olduğunu ileri sürmektedir. Akışkan modern dünyada bireylerin büyük bir kısmı için kurallara bağlı kalmak, uyum telaşında olmak ve süreklilik fikrine sadık kalmak gelecek vaat etmemektedir. Akışkan dünyada bireyin kendisini uzun bir süre yalnızca bir kimliğe adanması riskli bir durumdur. Günümüzde kimlikler artık saklamaktan ziyade giyip göstermek içindir.

Bu coğrafyada kimliğin yumuşak ve kırılgan bir geçmişinin bulunduğunu belirten Şerif Mardin, kimliğin adeta bir gömlek gibi insanlara giydirildiğini fakat durumun özünde hiç de öyle olmadığını söyleyerek bu anlayışın uluslaşma sürecinin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. 19. yüzyıl kimlik tartışmaları Osmanlı aydınları bakımından tam bir kaos görünümündedir. Bunun temelinde ise Batı felsefe ve kültürüne ait kavramların ithalindeki hatalar yer almaktadır. Türkiye’de kültürel

kimlikler meselesi, 1990’lardan bu yana önemli değişimlerden biridir. Postmodernist tezlerin aksinin ortaya atılması kimlik kavramına tekrar bakmayı gerektirmiştir (Gündüz, 2005:202-204). Türkiye’de kimlik siyaseti, toplumun yerine resmi ideolojiyi kurmak ile ilgili olmuştur. Resmi ideolojiye kültürel manada seküler Türk kimliği tezi ile arka çıkılmıştır. Problem teşkil eden yönü modernleşme doğrultusunda “modern ol, başkası ol” diyen toplumsal söyleme karşı insanların takındıkları tavra (red, kabul, fazlalaştırma, eksiltme) ilişkin olan kısımdır (Sözen, 1998:158).

Bireysel ve kolektif yapılar içinde ele alınan kimlik, pek çok tehlikeyi de beraberinde getirmektedir. Kimlik arayışında olan bireyler özgürlük isteği ile yola çıkmaktadırlar. Fakat bu yolda kendilerini yalnız ya da çaresiz kalma ile güvenlik ihtiyaçları arasında bir mücadele içinde bulabilmektedirler. Günümüzde bireyler tek bir kimliğe indirgenerek tüm tercihlerine tek bir kimlik üzerinden yön verilmektedir. Bunu sağlayan ise iktidardır. Bilgiyi üretenin iktidar olduğunu savunan düşünürlerden Foucault, ikisinin birbirini beslediğinden bahsetmektedir. Çünkü bireylerin zihnini donatan bilgiyi üreten yine iktidardır. Çalışmanın konusu, toplumu tek bir birey olarak düşünen iktidarın dayattıklarına rağmen özgürlük arayışına devam eden bireyler hakkındadır. Bireyin içinde bulunduğu kültür; meslek seçimini, tüketim alışkanlıklarını, gündelik hayatını ve yaşam tarzını da etkilemektedir. Kültürün yaşam içindeki tercihleri etkileme oranına bakabilmek için öncelikle bu konular ele alınacaktır.

3.2.POSTMODERNİTENİN TÜKETİME YANSIMALARI

Tüketim; toplumsal, kültürel, psikolojik ve ekonomik bir olgudur. Tüketicinin yalnızca ekonomik boyutu üzerinde durmak ve bireysel bir eylem olarak algılamaktan ziyade sosyal yönleri açısından da ele alınması gerekmektedir. Örneğin, insanların dahil oldukları ya da dahil olmak istedikleri sosyal statüye göre tüketimi gerçekleştirmeleri ele alınan konulardandır. Eleştirileri arasında ahlaki yozlaşmaya neden olduğu, kapitalist bir ahlak ile baskın hale geldiği ve bireylerin tükettikçe tükenmesine sebep olması bulunmaktadır. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği modernleşme, bireylerin gündelik hayatını da etkilemiştir. Endüstri ve teknoloji sistemlerinin gelişimi üretimin artmasına bu da artan ürünlerin satışını gerçekleştirebilmenin önemine etki etmiştir. Bu değişimler sonucunda ise bireyin üreticiden tüketici vasfına geçişi gerçekleşmiştir.

Günümüz toplumlarında üretim odaklı modernizmin yerini tüketim odaklı postmodernizmin aldığı görülmektedir. Postmodern eğilimler sonucunda tüketime yüklenen anlamlar da dönüşüme uğramıştır. Modernizmde tercihin maliyeti ve getirisi önemli iken postmodernizmde önemli olan bireylerin tükettikleri şeylerden elde ettikleri tatmindir. Postmodern tüketici, anlık mutluluklar ardında koşarak, anında tatmin istemekte ve gelecek için bugünden vazgeçmemektedir.

Tüketim olgusu, 19. yüzyılın pozitivist ruhuna yavaş yavaş egemen olarak, toplumsal farklılaşma eğilimlerinin meydana getirdiği toplumsal, ekonomik ve kültürel bir refleksin genel adıdır. Tüketim eğilimleri, hem bireyler arası ilişkilere hem de bireylerin toplumsal dünyayla kurdukları bağa yeni bir tanım getirmiştir (Köse, 2010:38). Tüketim, geleneksel kavramlarca yarar temelinde incelenmektedir. Talep kuramına göre tüketiciler kendileri için en fazla yararı sağlayacak olan ürünleri tercih etmektedirler. Burada sözü edilen yarar ürünü tüketirken alınan haz ve tatmin duygusu olarak tanımlanabilmektedir. Alternatif bir başka kurama göre ise bireyler tüketimi kişiliklerini, kimliklerini oluşturmaya bağlamaktadırlar ve tercihlerini de bu yönde gerçekleştirmektedirler (Odabaşı, 2017:5). Tüketim, bireylerin kim olmak istedikleri ile ilgili düşüncelerini korumalarına yarayan yöntemleri de etkilemektedir. Dolayısıyla tüketim, kimlik duygusunun gelişimini etkileyen yapılarla grift hâldedir (Bocock, 1997:15). Tüketim kültürü bir yaşam tarzı olarak tanımlanabilmektedir. İnsanlar artık üretimden ziyade nesneler ve tüketim pratikleriyle kimliklerini kurmaya başlamışlardır (Orçan, 2004:242). Bireyselliği yakalamak uğruna koşmak, diğer şeylere ayrılan zamanı da fazlasıyla etkilemektedir. Eskiden bireylerin bireyselliğini engellediği savunulan konformizm günümüzde bireyin en iyi dostu olarak tezahür edilmektedir. Tüketimin mantığı, toplum üyelerini eşsiz olmaya şartlamış durumdadır. Eşsiz olmaya dair harcanan çaba artık tüketimin ana motoru halini almıştır (Bauman, 2018b:35-36). Kapitalizm istediği tüketici profilini oluşturarak insanlar için tüketim olgusunu demokratikleştirmiştir. Tüketim olgusunu ele almadan önce ihtiyaç kavramına yer vermekte yarar vardır. İhtiyaç olarak kabul edilen şeyler toplum yapılarına göre değişiklik göstermektedir. İhtiyaç, insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için toplumsal ve doğal gerekliliklerin bütünüdür: Tatmin etmek için çaba harcanan, edilmediğinde ise bireylerde yokluk ve acı hissine neden olandır.

Frankfurt Okulu, kapitalizmin sonuçlarını ele alarak günümüzde insanların içinde bulundukları kültürü ve tüketici sanayileri takip eden görüşe katkıda

bulunmaktadır. Theodor W. Adorno ve Herbert Marcuse, günümüz yaşam tarzı içerisinde tempolu ve tüketim odaklı yaşayan pek çok erkek ve kadına göre toplumun artık tanınamaz bir hale geldiğini savunmuşlardır. Adorno ve Marcuse'un eserleri ve aslında bütün Frankfurt Okulu'nun eserleri, yakın dünya tarihiyle kurduğu ilişkiden ziyade geniş ölçekli toplumsal süreçlerin kişisel dünyalar ve bireyler üzerinde oluşturduğu etki bakımından da önemlidir (Elliott, 2017:57).

Kültürün 19. ve 20. yüzyılda endüstriyel tekniklerle üretilip, dağıtılmaya başlaması sonucunda yeni bir kavram olan “kitle kültürü” ortaya çıkmıştır. Bu kavram ile endüstriyel tekniklerle üretilmiş olan, karşı gelme olanağının bulunmadığı çok büyük kitlelere yayılan, temsili olgular, mitos ya da davranışların tümü aktarılacak istenmiştir (Özkök, 1985:107). Eleştirel teorisyenler bu kavramı “kültür endüstrisi” olarak tanımlamışlardır. Aslında kültür endüstrisi ile kitle kültürü kavramları içlerinde aynı anlamı barındırmaktadır. Kültür endüstrisi, kitle iletişim araçlarının düzenin çarkları olduğunu belirtmektedir. Kitleye sunulan sanatsal ve kültürel ürünler, insanlara belli bir dünya görüşü ve yaşam biçimini benimsetmektedir. Böylelikle tek boyutlu düşünce ve tek boyutlu davranış kalıbı ortaya çıkmaktadır (Marcuse, 1990:11). Adorno, kültür endüstrisi kavramıyla; aslında kültürün yukarıdan yönetilen bir duruma dönüştüğünü aktarmaktadır. Dolayısıyla kültür endüstrisi, tüketicilere yanlış ihtiyaçlar oluşturarak onları yönetmektedir (Özbek, 1994:66).

Adorno için kültür endüstrisi içerisinde tüm insanlar için uygun bir şeyler öngörülmüştür. İnsanların bu işlemlerden kaçmasına imkân yoktur. Herkes düzeyine uygun davranmalı ve kategorilerden kendileri için en uygun olanı almalıdır. Tüketiciler araştırma kuruluşları tarafından oluşturulan haritalarda gelir gruplarına göre ayrıştırılıp, istatistik malzemesi olarak görülmektedir (Adorno, 2007:51). Gerçek kültür yerine şeyleşmiş bir kalıp kültür üreten kültür endüstrisi vasıtasıyla artık alt ve yüksek kesimlerin kültürü diye bir şey kalmamıştır. Adorno, kitle kültürünün çelişkilerini “Minia Moralia”da şöyle belirtmektedir:

“İnsanın bağımlılaşması ve köleleşmesi, yani kültür endüstrisinin yok edici etkisi, ABD’de yapılan bir programda halktan bir kişinin, insanlar ünlü karakterleri taklit ederlerse çağımız sorunlarının yok olacağı yönündeki görüşünden daha iyi bir biçimde tarif edilemezdi. Kültür endüstrisi, ikiyüzlüce önüne geçtiği mutluluktan insanları uzaklaştırmak için aldatici bir memnuniyet duygusunu devreye sokmakta, dünyanın tam da kültür endüstrisinin istediği gibi olduğu fikriyle bir refah havası yaratmaktadır. Kültür endüstrisinin asıl etkisi aydınlanma karşıtlığında

kendini göstermektedir ve doğa üstündeki gittikçe artan teknik egemenlik olarak aydınlanma, Horkheimer’la benim daha önce de yazdığımız gibi, kitleleri aldatma haline gelmekte, bilinci zincire vurma yöntemine dönüşmektedir. Kendi başlarına bilinçli olarak yargılayan ve karar veren özerk, bağımsız bireylerin gelişimi önünde bir engel olarak durmaktadır” (Adorno, 2003:83).

Marcuse için ise kapitalizmin dengesiz yapısı; reklamcılık, eğlence ve pazarlamaya dair kültür endüstrileri vasıtasıyla empoze edilmiştir ve kapitalizm; şeylerin, hem insanların hem de ürünlerin satışına aktarıldığı bir alandır. Marcuse bu sürece “baskıcı bayağılaşma” ismini vermiştir (Elliot, 2017:76). “İnsani yetenekleri kısıtlayan ve saptıran üretim ilişkileri, kaçınılmaz bir biçimde onun bilincini de belirlemektedir. Çünkü özellikle toplum bilinçli ve özgür bir özne değildir. İnsan bu ilişkilere egemen olmayı ve onları, bütünün arzu ve isteklerini doyurmak için kullanmayı beceremedikçe, bu ilişkiler nesnel, bağımsız bir varlık biçimi kazanacaklardır. Bu ilişkiler tarafından sarmalanan ve ezilen bilinç, zorunlu olarak ideolojiktir” (Marcuse, 1955:319). Kültür endüstrisi, bireysel yaşamdan yola çıkmış ve toplumsal yaşamı kontrol altına almıştır. Sistem, her ne kadar bireyleri özgür kılıyormuş gibi görünse de aslında kendi oluşturduğu seçenekler arasından bir seçim yapmaya zorlamaktadır. Kültür endüstrisinde rastlantı denilen şey bir plan olarak görülmüş ve rastlantıya yer bırakılmamıştır (Horkheimer ve Adorno, 1996:38). Postmodern bireyin sabahları geleneksel gıdalar yiyen ve geleneksel giyim tarzını benimseyen biriysen, bir akşam pop konserine gidebileceği, otomobilinde ve evinde klasik müzik dinleyebileceği ve başka bir gün kiliseye, camiye, sinagoga, tapınağa ya da New-Age toplantılarına gidebileceği varsayılır (Bocock, 1997:87). Kültür endüstrisi, radyo, sinema, gazete, televizyon, dergi gibi popüler kültür unsurlarını ve kültürel organizasyonlarla beraber kültürün tek tipleştirilmesini ifade eden geniş bir anlam çerçevesine sahiptir (Özkul, 2008:38). Kitle toplumu, ortaklıkların zayıfladığı, halkın yaşadığı topluma ilgisizleştiği, iş bölümünün azaldığı, geleneksel ortaklık ve bağların zayıfladığı, artık üretici değil tüketici bir birey haline gelen insanlardan oluşan bir toplum tipidir (Swingewood, 1996:18-20).

Postmodernizm üretimi tüketim boyutuyla, ekonomiyi ise kültürel boyutuyla incelemektedir. Çünkü tüketiciler ürünleri yalnızca işlevleri sebebi ile değil imajları için de tüketmektedirler (Odabaşı, 2004:76). Baudrillard, Batı’nın tüketim toplumlarını sürekli dönüştüren bir “sembolik alışveriş sistemi” içerisinde nesnelerin nasıl kodlandığını açıklamaya çalışmaktadır. Baudrillard’ın anahtar temaları; göstergeler ve

sembollerdir. Ona göre göstergeler, belirli bir toplumda “anlamlandırma yapıları” ile “kuralları” içindeki farklılıklar sayesinde oluşturulmaktadır ve gelişmiş kapitalizm ile beraber “tüketici güçler” sanayi toplumunu organize eden üretim mantığının önüne geçerek yeni bir “göstergeler yapısı” başlatmıştır. Bireyler kendi kimliklerini, başkalarına sergiledikleri ve tükettikleri göstergeler aracılığıyla oluşturmaktadırlar. Baudrillard’a göre postmodern toplumlar, git gide daha fazla kodlar, imajlar ve göstergelerin üretimini organize etmektedir. Dolayısıyla postmodern kültür gelişirken git gide daha fazla birey kendi kimliğini medya göstergeleri ve imgeleri çerçevesinde tanımlamaktadır (Elliot, 2017:301-303). “Postmodern tüketici geçmişi ve geleceği şimdi yaşamayı önerirken birine bağlanmayı da istememektedir. Tek bir benlik ve tercih göstermeyen tüketiciye, farklı tercihleri sunabilmek postmodernizmin ana temalarından biri olarak önümüze çıkabilmektedir” (Odabaşı, 2017:186).

Günümüzde tüketim, bireylerin benliğini, çoklu kimliklerini ve yaşam tarzlarını oluşturma hususunda çok önemli bir yere sahiptir. Postmodernizmde sosyal hiyerarşi artık geçişken ve akışkan bir hal almıştır. Postmodern toplumda kültürler ve bireyler arasında gerçekleşen etkileşim, katı tutum ve yargılar yavaş yavaş kalkmaktadır. Çünkü üreticiler imajlar, ürünler ise insanlardır. Tarihsel süreçte her dönemin ruhunu ifade eden ayrı bir tüketim kültürü hakimdir. Tüketim kültürünü, geleneksel dönemde yer alan üretim şekillerinin, iktisadi yapı ve bireyler/toplumlar arası iletişim biçimlerinin etkilemesinin ardından modern dönemde ise sırası ile Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve Bilimsel Devrim etkilemiştir. Postmodernizm ile beraber ise küreselleşme, medya, popülarizm ve kitle iletişim araçları gibi faktörlerin etkisi ile tüketim kültürü daha önce hiç olmadığı kadar değişmiştir: Toplumsal sınıflar arasındaki farklılıklar artmış, tüketim bakımından farklılıklar ise bir o kadar azalmıştır.

3.3.YAŞAM TARZININ GÜNDELİK HAYATA ETKİSİ

Yaşam tarzı, ekseriyetle sosyal yapının kültürel zenginliği, ekonomik imkânların çeşitliliği ve bunların birey yararına kullanılabilme potansiyeli ile ilgilidir. Eğitim, gelir imkânları, bölüşüm düzeyi, fırsat eşitliği, bireysel ihtiyaçları giderecek hedefleri kazanma becerisi, toplumsal ödüllere ulaşmak için uğraşılan alanlara sahip olma derecesi gruplar ile bireyler arası yaşam tarzı farklılığını doğuran etkenlerdir. Yaşam

tarzı, Sanayi Devrimi ile beraber oluşan modernleşme sürecinde taşıdığı anlamlar açısından karmaşılaşarak birey veya grupların yaşam dünyası ile toplumsal kimliğini tanımlamanın bir aracı haline gelmiştir. Burada yaşam tarzına dair belirtilen etkenlerin çeşitliliğinin somutlaştığı en önemli alan, bir sonraki başlıkta ele alınmış olan bireylerin tercih ettikleri meslekler olarak görülmektedir. Çeşitli bireysel özellikleri temsil etme gücünden dolayı meslek, yaşam tarzlarını belirleme konusunda önemli bir faktördür.

Chaney (1999:14), modern toplumlarda yaşayan kişilerin kendilerinin ve başkalarının davranışlarını yaşam tarzı kavramından faydalanarak tanımladıklarını savunmaktadır. Chaney'e göre yaşam tarzları, bireylerin eylemlerini neden gerçekleştirdiklerini ve bu eylemlerin bireyin kendisi ve başkaları için ne anlama geldiğini anlamaya yardımcı olmaktadır. Yaşam tarzı, toplumdaki sağlık, beslenme, barınma ve giyinme gibi zorunlu biyolojik ihtiyaçların görülme biçimine, o toplumun sosyo-kültürel özellikleri ile toplumsal organizasyonlar içinde bulunduğu teknolojik ve ekonomik duruma göre değişmektedir (Arıkan ve Kahraman, 2011:135). Yaşam tarzı olgusu maddi yönü ile ele alınabileceği gibi maddi olmayan yönü ile de değerlendirilmelidir. Maddi yönü, beslenme, barınma, sağlık, ulaşım, eğitim, haberleşme, eğlence ve tatil gibi fiyatlarla ifade edilebilecek ihtiyaçları içermektedir. Bireyler veya gruplar hayatlarını sürdürebilmek ve toplumdaki statüleri ile konumlarını muhafaza edebilmek amacıyla yaşam tarzının bu yönünü içeren ihtiyaçlarını tatmin etmektedirler. Tüketim standardı ile gösterilen maddi yönü anlamlı hale getiren ise maddi olmayan yönler olarak ele alınabilen; ihtiyaç duyulan hizmet ve malların tatmin edilme şeklini gösteren davranış, tutum ve değerler sistemidir (Eke, 1980:98-99). Kişilerin giysilerini, ev eşyalarını ya da serbest zaman aktivitelerini belli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirmeleri bu yönü yansıtmaktadır.

İnsanların yaşam tarzını etkileyen toplumsal faktörler; barınma, eğitim düzeyi, beslenme ve hijyen alışkanlıkları, aile yapısı, mesleği, kültürel değerleri ve hayat anlayışı şeklinde özetlenebilmektedir (Kaya, 2003:37). Aile kurumu evrensel bir kurum olsa da tüm toplumlarda yalnızca tek bir aile yapısından bahsetmek mümkün değildir. Değişkenlerin çeşitlendiği noktada ortaya birçok aile yapısı çıkmıştır. Dolayısıyla aile yapılarındaki bu çeşitlilikle beraber yaşam tarzlarında da farklılıklar söz konusu olmuştur. En temel ayrım da geleneksel geniş aile ile modern çekirdek aile yapısı ele alındığında büyük farklılıklar görülmektedir. Bunun sebebi ise bu yapıların dini, ekonomik, eğitim, serbest zamanları değerlendirme ve psikolojik doyum sağlama gibi

işlevler bakımından bireylere çok farklı imkânlar sağlamasıdır (Canatan ve Yıldırım, 2009:85-93).

Kültür ve kültüre dair değerler, davranışlarımıza bir çerçeve oluşturarak yaşam tarzlarını oluşturmaktadır. Bireylerin sahip oldukları hayat anlayışı ya da dünya görüşü toplumsal düzeni kuran ve de devam ettiren bir olgudur. İnsanların tüketim alışkanlıkları ya da ekonomi ve siyaset ile olan ilişkileri gibi tüm etkinlikler hayatı algılama şekillerinin bir tezahürüdür. Bireylerin yaşam tarzı demografik özelliklerinden, tutum ve inançlarından, geçmiş deneyimlerinden ve kişiliğinden etkilenmektedir. Yaşam tarzını belirleyen unsurların başında iktisadi olgular gelmektedir. Çünkü ekonomi yalnızca iktisadi yönüyle yaşama nüfuz etmemekte aynı zamanda kültür ve sosyal de bir boyut taşımaktadır. Sosyal hayatta bireylerin statü sağlama istekleri sosyal hareketliliğin temel kaynağını oluşturmaktadır.

Sosyolojide yaşam tarzı kavramını ilk kullanan M. Weber'dir. Sosyal tabakalaşma hususundaki fikirlerini aktarırken, bu kavramın statüyü belirleyici bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Aynı gelire sahip, neredeyse aynı eğitimi almış ve neredeyse aynı yaşam tarzına sahip bireyler bir sosyal sınıfı oluşturmaktadırlar (Eke, 1980:93-94). Modern dünyada yaşam tarzı kavramının özel bir önemi bulunmaktadır. Gündelik hayat küresel ve yerelin diyalektik etkileşimi zemininde tekrar inşa edildikçe, çeşitli seçeneklere sahip bireyler yaşam tarzı seçimlerini birçok kere gözden geçirmek durumunda kalmaktadır. Terim kısmen metalaşan üretimi arttıran kaynaklardan ve reklamlıktan alındığı için, yaşam tarzının yalnızca daha varlıklı sınıfların arayışlarını ifade ettiği düşünülebilmektedir. Bu tespit temelde kısmen doğrudur çünkü yoksul bireyler yaşam tarzı seçimleri imkânından yüksek oranda dışlanmışlardır (Giddens, 2019:16-17). Yaşam tarzı olgusu, ister toplumun tamamı olsun ister bir kısmı olsun insanların nasıl pratiklerde bulunduğunu, bu pratikleri neden yaptığını ve bu pratiklerin ne anlama geldiğini başkalarına anlatmasına yardımcı olan bir olgudur. Günümüzde “yaşam” kelimesinin “hayat” kelimesi yerine tercih edildiği durumlar ortaya çıkmıştır. “Hayat” kelimesi mana olarak bizlere verili ve müdahalede bulunmadığımız bir süreci ifade ederken “yaşam” kelimesi ise “hayat” içerisinde kendi seçim ve istenciyle bir yaşam kurma eylemi olarak anlam kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de kültürel dönüşüme ve modernleşme sürecine bakıldığında kelimedeki dönüşüm kendini göstermektedir. “Çağdaş hayat” yerine “çağdaş yaşam”, “hayat biçimi” yerine “yaşam biçimi” tercih edilmektedir (Chaney, 1999:15; Akerson, 2005:117).

“Gündelik” kavramı ise 19. yüzyılda modernizmin karşısında duran eleştiriler içinde ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ile beraber mekanik üretimin başlamasının ardından bu kavram işbölümü, üretim, ölçülebilirlik ve planlama gibi yeni kavramlarla tanımlanmaya başlanmıştır. Gardiner (2016:14-15) gündelik hayatı hem kolektif hem de bireysel olarak bireyin farklı becerilerini geliştirdiği ve başka insanlarla etkileşim kurarak gerçek anlamda “insan” olduğu bir ortam olarak değerlendirmektedir. 1980’li yıllar sonrasında tüm dünyada etkisini gösteren neoliberal politikalar, gündelik hayatın içerisinde pek çok şeyi değiştirmiştir. Bireyin kendisini gerçekleştirdiği, sosyalleştiği yer olan gündelik hayatın günümüzde parçalanmış bir hal almasıyla birlikte birey yalnızlaşarak içe dönük bir hayat sürmeyi tercih etmektedir. Gardiner (2016:14)’e göre gündelik hayat gizemli olduğu kadar bol ve üretkendir dolayısıyla da pratik nesnelleştirme ve soyut bilişselliği içine alan önemli bir yere sahiptir. Gardiner, gündelik hayatı insanların doğayla dönüştürücü bir pratiğin içine girdiği, iletişimsel becerileri hayata entegre ettiği, hayati öneme sahip bir çevre olarak tanımlamaktadır.

Bireylerin ve toplumsal hayatın rutinleşen taraflarını ve bunlara yüklenen anlamları incelemek, gündelik hayata dair eleştirel düşünmeyi de beraberinde getirmektedir. Gündelik hayat pratiklerini analiz etmek toplumsal yapının işleyişini anlamak açısından oldukça önemlidir. Lefebvre (2015:8)’ye göre gündelik hayat tek tek giyinmek, içmek, uyumak ve yemek yemek gibi tüketim davranışlarının toplamına indirgenememektedir; bu davranışlar içinde yer aldıkları toplumsal ilişkiler göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır. Çünkü bu davranış kalıpları bireysel olduğu kadar toplumsal ve grupsaldır.

Lefebvre için gündelik hayatın eleştirisi; bilinen pragmatik sömürünün sebep olduğu durumların eleştirisi demektir. Lefebvre (2012), “Gündelik Hayatın Eleştirisi” adlı eserinde yalnızca yabancılaşmanın gündelik hayat üzerindeki etkilerini incelemekle kalmayıp diyalektik yöntemin anlaşılması üzerine de çalışarak hayat şartlarının kötüleşmesiyle ortaya çıkan eşitsizliği gündelik hayat ekseninde çözümlemenin gerekliliğini savunmuştur. İdeolojilerin gündelik hayatı değersizleştirdiğini belirten Lefebvre, ideolojilerin meta anlatılar aracılığıyla gündelik hayatı nasıl gizlediklerini açıklamaktadır. İdeolojiler büyük söylemler etrafında üretilmeleri sebebiyle bireylerin gündelik hayatta karşılaştıkları problemlere duyarsız kalmaktadır. Oysa hayat gündelik olanın içerisinde gizlidir. Kamusal huzurun önceliği sebebiyle ideolojiler hem bireysel hem de kolektif mutluluğa dair bir reçete oluşturmamaktadır. Gündelik hayat, rutin,

sıradan ve gösterişsizdir. Modern insan rutin olanla yetinemeyecek kadar fazla imkâna sahiptir; hırs ve haz özelliklerinin modern insanda başat bir karaktere sahip olması bu durumu açıklar niteliktedir. Çünkü modern insan birçok şeye erişim sağlayabildiği gibi erişemediklerinin de taklidine veyahut daha kalitesizine erişebilmektedir. Dolayısıyla modern zamanlar erişememekten ya da erişmekten kaynaklanan bazı sıkıntıları özne için mutsuzluğa dönüştürmektedir.

19. yüzyıl süresince sosyolojide egemen olan düşünce, toplum ve kültürün birey üzerinde bütüncü ve kapsayıcı bir etkiye sahip olması yönüyle bu yüzyılın sonlarına doğru bireyin yaratıcı ve iradi özelliklerinin görmezden gelinemeyeceği ve gündelik hayat deneyiminde özne bakış açısının da göz önünde bulundurulması gerektiğini destekleyen yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır. Fakat postmodernizm ve kültürel çalışmalar gündelik hayat ve içlerinde bulundukları grift ilişkiye rağmen onu açıklamada yetersiz kalmıştır. Kültürel çalışmalar; sınıf ilişkileri, küresel piyasada güç ilişkileri veya iktidar ilişkilerindeki dengesizlik gibi konularda gündeliği sorgulamadan “gündelik” kavramını yalnızca formalite gereği kullanırken postmodernizm ise dil ve öznelerarasılık gibi fenomenolojilere eğilerek gündelik hayat yaklaşımlarıyla benzer özellikler göstermiş olsa da moderniteyi yalnızca kötüleyerek sosyo-politik çözümlemeyi ve eleştirel muhakemeyi göz ardı etmiştir (Gardiner, 2016:17-26). Michel de Certeau ise gündelik hayatı, iktidarın dayattığı bir baskı ve mücadele alanı olarak tanımlamaktadır. Yani toplumda yer alan kültürel değerlerin, bireylerin kendileri ve etkileşimde oldukları diğerleri ile kurdukları ilişkilerin tanımlandığı bir alandır. Ona göre gündelik hayat gücü, iktidarı ve erki elinde bulunduranların toplumu dönüştürmek amacıyla uyguladıkları stratejiler ile ekseriyetle pasif ve disiplinize edilmişlerin tutum, uygulama ve alışkanlık gibi operasyonlarla geliştirdikleri yöntemler vasıtasıyla bu kontrole karşı oluşan direncin mücadelesinin yer aldığı alandır (De Certeau, 2009:43). Gündelik hayattaki toplumsal etkileşimi incelemek kurumların ve daha büyük toplumsal düzenlerin anlaşılmasında oldukça etkilidir.

Lefebvre, insanların çok yönlü ve karmaşık ihtiyaçları olduğunu ve bunların peşine düşünce daha tatmin olmuş bireyler ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Kapitalizm bu insani arzulara sadece sermaye vasıtasıyla ulaşılması konusunda teşvik edeceği için bu da meta ve paraların fetişleştirilmesine yol açmaktadır. Modernitede ihtiyaçlar değersizleşmiş ve yozlaşmıştır. Modernite tekbenci, içe dönük ve kişinin aile hayatı, sınıfsal olarak belirlenen meta tüketim biçimleri ve mesleki uzmanlaşma üzerine

kurulu bir bilinci teşvik etmektedir. Bunun sonucunda ise diğerleriyle çok yönlü, duyumsal fakat duygusal olmayan, biçimsel, metafizik ve soyut akla dayalı bir ilişki kurulmaktadır. Dolayısıyla dünya, modernitede amaca yönelik bir araç olarak görülmektedir ve araçsal bir tavır sergilenmektedir (Gardiner, 2016:119-122). Gündelik hayatın çalışma, ailevi-özel yaşam ve serbest zaman şeklinde üç öğeden oluştuğunu belirten Lefebvre (2012:37), yabancılaşmanın bu öğelerin birbirlerine dışsallaşmaları sonucunda oluşacağını belirtmektedir.

Sosyolojik açıdan bakıldığında yaşam tarzı, gündelik hayat ve tüketim arasında ilişki kurmak mümkündür. Yaşam tarzının evrensel normları bulunsa da içinde yer alınan kültürel yapı da yaşam tarzını etkilemektedir. Birey, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini sosyalleşmenin gerçekleştiği ilk ortam olan ailede, sosyalizasyon süreci içinde öğrenmektedir. Eğitim hayatına girmesinin ardından akranları ve ebeveynleri dışında otoriteler ile etkileşime geçerek kişiliğini oluşturmaya başlamaktadır. Bireyin içinde yaşadığı kültür hem kimliğini ve meslek tercihini hem de yaşam tarzının gündelik hayata olan yansımalarını etkilemektedir. İnsanlar, ebeveynleri ve sosyal çevreleri aracılığı ile edindikleri kültürel kodlar vasıtasıyla kendilerine bir yaşam tarzı oluşturmaktadırlar. Pek çok insan gündelik hayat içinde yer alan normlar çerçevesinde yaşantısına devam ederken bazıları ise kentin ve kurumsal yaşamın kendisine dikte ettiklerinden uzaklaşma yolları aramaktadır. Bu noktada bireylerin tercihlerini etkileyen bir diğer unsur ise içinde yaşadıkları toplumun sahip olduğu sosyal sermayedir. Sosyal sermaye kavramının tek bir tanımını yapmak oldukça zor olsa da en basit haliyle sosyal sermayeyi; en az iki kişi arasında, güvene bağlı kurulan iletişim olanağı, daha geniş bir haliyle ise toplumu oluşturan fertler, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasındaki uyum faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran norm, iletişim ve güven ağı özellikleri biçiminde tanımlamak mümkündür (Temple, 2000:23). Aktörlerin kurumlara ve birbirlerine duydukları güven oranı ise sosyal sermayenin oluşumu bakımından oldukça önemlidir (Johnston ve Soroka, 2001:31).

Sosyal sermaye üzerine yapılan değerlendirmeler ekseriyetle; güven, iletişim ağı ve sosyal normlar çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Bu durumda sosyal sermaye olgusu ahlaki değerlere, eğitime, siyasi ve kültürel yapıya göre şekillenmektedir. Bu sebeple, geleceğe duyulan güven, adalet, arkadaşlık, aşk, iyilik gibi maddi olmayan pozitif değerlerin toplumda konumlanması oldukça önemlidir (OECD, 2001:41). Sosyologlar,

ekonomistler ve siyaset bilimciler tarafından ele alınan sosyal sermaye metaforuna en büyük katkı Bourdieu, Coleman ve Putnam tarafından sağlanmıştır.

Bourdieu (1986:21)'ye göre sosyal sermaye, karşılıklı bir şekilde tanışma ilişkileriyle oluşan ve uzun süreli olan ilişki bağlantıları aracılığıyla şekillenen veya dahil olunan bir grubun, ailenin, partinin vs. içinde bulunarak bu bağlantıları kullanarak da arttırılabilmektedir. Bu noktada sosyal sermaye kültürel, sembolik ve ekonomik sermayeden de bağımsız değildir; bireye bir ağ içinde yer alabilme fırsatını veren bu sermaye tiplerinin birleşimleri, bireyin sosyal sermayesi ile sosyal yaşamın dahil olacağı grup ile elde edeceği çevreyi de etkilemektedir. Coleman'ın tanımına göre ise; "sosyal organizasyonlar sosyal sermayeyi oluşturur ve hedefleri öyle gerçekleştirmeyi sağlar ki, bunlar sosyal sermaye olmadan başarılabilir veya başarılması çok yüksek maliyet gerektirir" (Öksüzler, 2006). Putnam ise sosyal sermaye metaforunu toplumsal bir düzeyde işlemiştir; sosyal sermaye metaforunda iletişim ağlarına aktif katılım ve bu sayede ulaşılan karşılıklılık ile oluşan toplumsal güvenirlilik normlarına vurgu yapmıştır (Field, 2008:53).

Sosyal sermayenin iki ana dayanağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki ağ düzenekleri ve bağlantılar iken ikincisi ise güvendir. Ağ düzeneğini oluşturan bağlantılar öykü dizilerine gereksinim duymaktadır. Bunlar kimlikleri, diğer kimliklere dolaylı ilişkiler aracılığı ile bağlayan öykü ve bağlantılardır (White, 1992:17). Sosyal sermaye; birbirinden farklı pek çok alana sahip olan toplumsal uzam içerisinde failerin bağlantılar vasıtasıyla elde etmiş oldukları ya da ekonomik sermayelerini dönüştürebildikleri bir sermaye biçimi olup bireyin toplumda tanıdığı ve zamanı gelince de desteklerini alabileceği, güvendiği fertler ağını ifade etmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2016:108; Bourdieu, 1986). Toplumda, sosyal sermayenin gelişmesi hususuna engel teşkil eden iki ayrı etmen bulunmaktadır: ekonomik ve siyasi alanda ortaya çıkan yozlaşmalar (Fukuyama, 2000:15). Bu yozlaşmalar ile anlatılmak istenen, siyasi ve ekonomik alanlarda toplum adına var olan kuralların geçerliliğini yitirmesidir. Çünkü siyaset ve ekonomi yönetiminde görevli olan kişiler, toplum adına üstlenmiş oldukları yetkileri kişisel çıkarları için kullanabilmektedirler (Frey, 1979:307). Dolayısıyla toplumda yönetici kesime olan güven sarsılmaktadır. Fukuyama (2005:25-27)'ye göre sosyal sermaye, toplumda genişleyen güven vasıtasıyla oluşan bir yeterlilik olup, toplumda temel parçalar olarak yer alan ulus ve aile arasında bulunan çeşitli büyüklükteki topluluklarca içerilmektedir. Dolayısıyla yüksek güvene sahip olan

toplumlar sosyal sermaye bakımından zengindir. Bir toplumun sosyal sermayesinin hangi boyutta olduğunu anlayabilmek için ilgili toplum üzerinde anket ve gözlem türü bir takım analizler yapmak gerekmektedir. İlgili toplumda var olan suç oranı, alacak-borç ilişkilerindeki senet kullanma oranı, kamudaki bürokratik işlemler, ticari işletmelerin ne derece aile ve kişi boyutunu aşarak anonimleştiği, boşanmalar ve yolsuzlukların yoğunluğu konuları çalışılması gereken önemli kriterlerdir (OECD, 2001:43). Söz edilen konulardaki artışlar, ilgili toplum bakımından sosyal sermayenin zayıflığını göstermektedir.

Zengin ağ düzeneğine sahip bireylerin denetime, ulaşılabilirliğe ve bilgiye sahiplikleri açısından daha fazla imkâna sahip oldukları görülmektedir (Burt, 2000:355). Toplumda her birey bir sosyal sermayeye sahiptir. Bu sahiplik bireyin belirli bir gruba ya da aileye olan aidiyeti üzerinden tanımlanmaktadır. Birey, bu aidiyet vasıtasıyla içinde bulunduğu grubun kaynaklarını ve ağlarını kullanma hakkına sahip olmaktadır. Sosyal sermaye konulu çalışmalar, kurumlar ile kişiler arasındaki yatay ve dikey tüm iletişimin, ahlaki, yasal ve fiziki bakımdan uygunluğuyla bunların ne ölçüde güvene bağlı olduğunu analiz etmektedir (Schuller, 2000:3-9). Yaklaşık olarak üç Y kuşağı mensubundan ikisi, insanlara dair bir güven sorunu yaşamaktadır. Gençlerin yüzde altmış sekizi insanları güvenilir bulmamaktadır. Bu sonuçlara bakıldığında toplumsal bağlar ile dayanışmanın çözülmeye başladığını ve gençler arasında bireyselliğin önem kazandığını söylemek mümkündür (SEKAM, 2016:85-86). Y kuşağının belirleyici özelliklerinden olan sosyal sermaye kavramı açısından bakıldığında, Türkiye’de çalışmayan genç annelerle ve darbeler sonucu sindirilmiş ailelerde yetişmeleri, çocuk yetiştirirken dayak atmanın olağan bir davranış olması, Türkiye’de art arda ekonomik krizlerin yaşanmış olması gerçekleriyle şekillenen Y kuşağı, geleceğe dair düşüncelerinde karamsar bir tutum sergilemektedir. Sosyal sermayesi ve insanlara olan güveni düşüktür (Ekşili ve Antalyalı, 2017:97).

Gün geçtikçe bireyselleşen bireyler, yaşamlarını çevrenin verdiği veriler ve koşullar ile şekillendirdikleri için kesişmeler ve çakışmalar oldukça fazladır. Bütün yaşanan sıradan ve günlük pratiklerle, gündelik hayat bir tekrarı ve devinimi içinde barındırmaktadır. Sabahları uyanmak, işe gitmek, trafikte zaman geçirmek, yemek yemek, spor yapmak vb. bu tekrarların yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır. Gündelik hayat, öznesi birey olan ve kendini sürekli tekrar eden bir yapıdır. Onu dinamik tutan içindeki etkileşimler, yaşamlar, iletişimler, kurgular, çarpışmalar, kırılmalar ve

geçişlerdir. Metropolde yaşamak, zihni ön planda tutarak duyguları ikinci planda bırakmayı gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle birey, kendisini hapsolmuş hissetmektedir fakat yaşamını devam ettirebilmek için bu tutsaklık zorunlu bir durum halini almıştır. Metropolde gündelik hayatta yaşanan farklılıklar zaman içinde bireyin algısında aynılaşarak bireyde bıkkınlık oluşturmaktadır. Bu durum modern yaşamın yüklemiş olduğu sorumluluklardan kaynaklanmaktadır. Bireydeki bu bıkkınlık hali sonucunda birey kendisi olmaktan çıkarak gündelik olanı, olması gerekenleri uyguladığı bir ritüele dönüştürmektedir. Böylelikle gündelik hayat kendisini tekrarlayan bir kısır döngü halini almaktadır. Bazı bireyler bu aynılaşmanın farkına vardıklarında bunu değiştirmek için yaşamlarında bir takım değişiklikler yapmaya yönelmektedirler. Örneğin; rutini değiştirmek, farklı bir mesleğe ya da sektöre yönelmek, sosyal ilişkileri gözden geçirmek gibi. Gündelik hayat pratikleriyle şekillenen kent, var olan kavramların tanımlamaya yetmediği noktada yeniden tanımlanmaktadır. Zaman içerisinde değişen koşullarla kent, kendi sınırlarını aşarak kendini dönüştürmeye devam etmektedir.

3.4.MESLEK OLGUSUNUN DÖNÜŞÜMÜ VE SERBEST ZAMAN KAVRAMI

Modernleşme ve endüstrileşme sonucunda meydana gelen kentleşme ile birlikte aile yapısı da değişmiştir ve ataerkil ailelerin yerini çekirdek aileler almaya başlamıştır. 19. yüzyıl ile beraber hane halkı ciddi bir tüketici ve ücret karşılığı çalışan potansiyel işsizler haline gelmiştir. İş yeri kavramının ortaya çıkmasıyla da iş yerleri konutlardan uzaklaşmıştır. Avrupa’da ortaya çıkan sanayi olgusunun tüm dünyaya yayılmasıyla, önceleri büyük çoğunluğu toprak çalışanı olan insanların bugün birçoğu fabrika, ofis ve mağaza çalışanı haline gelmiştir. Çalışma olarak tanımlanan eylemlerin kapsamı ve bu kavrama yüklenen anlam, tarihsel süreçte değişkenlik göstermiştir. Bu değişkenlik daha çok üretimsel ilişkilerdeki dönüşümler üzerinedir. Birinci Sanayi Devriminde mekanik üretim ortaya çıkarken ikinci Sanayi Devriminde elektrik ve montaj hattının devreye girmesiyle seri üretim mümkün hale gelmiştir. Günümüzde de elektroniğin ve bilgi teknolojilerinin endüstriyel hayata uyumu söz konusudur. Modern anlamda çalışma, kapitalist endüstriyel süreç ile ortaya çıkmıştır.

İş bölümüne dayalı modern zaman çalışma yaşantısında iş ve emek kavramlarının geçişken bir hal almasıyla beraber toprağa dayalı mülkiyet değişime uğramıştır. Bununla birlikte burjuvazinin oluşturduğu sermaye en önemli mülkiyet unsuru olarak görülmüştür (Drucker, 2000:5). Çalışmanın alışlageldik formu kapitalizm olgusu ile değişime uğramış ve bu olgu ile yalnızca üretim süreçleri değil bireylerin toplumsal ilişki biçimleri de dönüşmüştür. 18. yüzyılda Batı Avrupa’da ortaya çıkan Sanayi Devrimiyle hatlarını çizen kapitalizm, bir toplum ve ekonomi tipi olarak adlandırılmaktadır (Outwaite, 2008:398). Sanayi Devriminden sonra günümüzdeki anlamına kavuşan çalışma kavramı 18. yüzyıldan itibaren, kişinin örgütsel bir yapıda istihdam edilerek gösterdiği emek sonucunda ücret elde etmesi şeklinde tanımlanmıştır (Ören, 2013:18).

Türkiye’de meslek sosyolojisi henüz yeni gelişen bir alandır. Meslek kavramının boyutları, kapsamı ve hangi açılardan nesneleştirilebileceği gibi temel konularda ortak bir referans çerçevesi oluşmamıştır. Modern dönemde meslek olgusunu ilişkiler ve toplumsal yapı bağlamında ele alan ilk isim ise Emile Durkheim’dir. Durkheim, birçok eserinde işlediği ahlak meselesinin bir boyutu olarak meslek olgusuna eğilmiştir. Meslekleri, toplumun bütünleşmesine katkı sağlayan kurumlar şeklinde çalışan Durkheim (1986:42-44)’a göre toplumsal çözülme ve ahlaki çöküntü içindeki çağcıl toplumlarda meslekler, toplumsal düzen elde etmek için mecburi olan ve bireylerle devlet arasındaki ilişkiyi kuran aracı kurumlardır. İşlevselciliğin, Durkheim’den ilham alınan meslek-ticaret ayırımına eklenen “profession” (uzmanlık alanı) ve “occupation” (meşguliyet) ayrımı literatüre onun mirasıdır. Literatüre bakıldığında bu iki terim yer yer birbirleri yerine kullanılsa da araştırma teması ve konusuna bağlı olarak birinin daha önce çıktığını söylemek mümkündür. “Occupation” terimi, ulusal ölçekte verilerle çalışılan tabakalaşma gibi konularda her işi içerecek şekilde sıkça kullanılırken bundan bağımsız olarak “profession” terimi ise tıp, mühendislik ve hukuka odaklanan araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu ayırımı meslek, yüksek gelir ve statü getiren; etik, bilimsellik ve özerklik gibi özellikleri barındıran işlere atfedilirken meşguliyet ise her türlü ücretli işi kapsamaktadır. Meslek olgusu üzerine çalışmalar yürüten bir diğer sosyolog ise Talcott Parsons olmuştur. Parsons’a göre meslek olgusu toplumsal sisteme uyum kazandıran bir işleve sahip olmalıdır ve mesleklerin çıkarı ücretten ziyade toplumun ihtiyaçlarını karşılaması noktasında sunulan yararın değerler sisteminde karşılığını bulması ile oluşan itibar, statü ve sosyal onurdur (Koytak, 2020:6-

8). Meslek sosyolojisinde, Durkheim, Parsons, Wilson ve Carr-Saunders'ı işlevselci; Wilensky ve Millerson'u ise yapısalci yaklaşımın savunucuları olarak ele almak mümkündür. İşlevselci yaklaşım ile yapısalci yaklaşımın pek çok hususta iç içe geçmesi sebebiyle mesleklerin incelenmesinde iki yaklaşımı birlikte değerlendirmek gerekmektedir (Karasu, 2001:44).

Çalışma hayatına bağlı düzenlemelerin nesnel bir temele yerleştirilmesi, bilgi ve beceri düzeyinin artması, lisans ve sertifika sisteminin yerleşmesi profesyonelleşme sürecini oluşturan sebeplerden bazılarıdır (Wilensky, 1964:138). “Profession” teriminin sınırlı sayıda mesleği içermesine ilişkin ilk eleştiri simgesel etkileşimcilerden gelmiştir. Everett Hughes “Bu meşguliyet bir meslek mi?” sorusundan ziyade bireylerin yapmış oldukları işi mesleğe ve kendilerini de bir meslek sahibine dönüştürme sebeplerini incelemeyi amaçlamıştır (Hughes, 1958:45). Pierre Bourdieu ise toplumsal dünyadan bilimsel düşünceye böyle hızlı aktarılan kavramlara şüphe ile yaklaşılması gerektiğini savunmuştur:

“Profession bilimsel dile eleştirel bir süzgeçten geçirilmeden sokulmuş, sıradan dile ait bir kelimedir: Bu grubun ve bu gruba ilişkin bir temsilin toplumsal inşa süreciyle ortaya çıkmış toplumsal bir üründür, o gruba ilişkin bilimin diline de adeta fark edilmeden sızmıştır. “Kavramın” böylesine işlevsel olmasının, hatta fazla işlevsel olmasının nedeni budur: Eğer nesnenizi inşa etmek üzere böyle bir nosyonu kabul ederseniz, bilgi merkezlerinin ve “profesyonel” kurumların hazır listelerini, kaynakçalarını ve veri tabanlarını bulursunuz, hatta eğer yeterince becerikliyseniz gerekli araştırma fonlarına kavuşmakta zorluk çekmezsiniz” (Bourdieu ve Wacquant, 2016: 247).

Dolayısıyla meslek olgusu, “profession” terimi ile sınırlandırılmak yerine daha geniş toplumsal ilişkiler ve yapılar içinde değerlendirilmelidir. Bunlar gibi eleştiriler artmış olup literatürü temelden etkileyen geniş bir kavramsal düzeltme oluşmuş değildir. Bu sebeple işlevselci yaklaşımı benimsemeyen isimlere göre mesleğin nasıl tanımlanması gerektiğine dair alanyazında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde meslek “belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet etmek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmıştır. Sözlükteki bir diğer karşılığı ise uğraştır. Kariyer ise “bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen aşama, başarı ve uzmanlık” şeklinden tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere bu kavramlar yerli ve yabancı kaynaklarda farklı anlamlar içermektedir.

Sonuç olarak “profesyonel” ve “profession” terimlerine dair bu şüphelerin yeni terminoloji yapılanmasına ulaşması için meslek olgusunu gerçeklik ve kavram bağlamlarında yeniden ele almak şarttır. Türkçede meslek, “profession” teriminden daha geniş bir kapsama sahiptir. Bir inşaat işçisi veya marangoz da avukat veya hekim kadar kendi işinden meslek olarak bahsetmektedir. Meslek, “profession”dan farklı olarak lisans eğitimi ya da meslek örgütünü ifade etmemektedir. Kurumsal ya da teorik bir arka planın yanı sıra bireyin sahip olduğu hüner ve maharete tekabül etmektedir. Türkçede meslek; bürokratik, eğitsel ve yasal anlamda kurumsal bir alandan ziyade hususi ve pratik bir beceri ya da itibar gören gibi anlamlara gelmektedir (Koytak, 2020:18).

Birey seçtiği meslekle birlikte mesleğin iş rolü ile iş dışı rollerini de seçmektedir. Bu sebeple bireyin seçmiş olduğu meslek, kişinin kendi yetenekleri, kimliği, sınırları, amaçları ve değer yargıları gibi kendisi hakkındaki tutumlarının, duygularının ve görüşlerinin tamamı tercih ettiği genel yaşam tarzı ile uyum içerisinde (Budak, 2003:579). Toplumsal yapının kurucu ögesi olarak meslek, toplumun işleyişinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Toplumun örgütlenmesinde, yapılaşmasında, iş bölümünün oluşmasında belirleyici bir yerde olması nedeniyle toplumsal istikrara ve uzlaşmaya olan katkıları ile de oldukça önemlidir. Sosyo-ekonomik ve kültürel boyutları ile beraber maddi kazanç sunan uğraşlardan farklı bir yerde konumlanmaktadır.

Meslek, geleneksel çıkarımları ile ekseriyetle ömür boyu bir proje olarak görülmektedir. Dolayısıyla yaşam tarzının da önemli bir tayin edicisi konumundadır. Ekonomik getirilerinin yanı sıra bireyin zihinsel ve bedensel gelişimini etkilemesi, hayata bakış açısını, davranış ve tutumlarını şekillendirmesi, statü kaynağı olması, anlam üretiminde etkin bir rol oynaması, bireyin topluma adapte olmasını destekleyen bir işlevinin olması mesleğin merkezi niteliğinde işlenmektedir. Günümüzde meslekler her açıdan radikal bir dönüşüme uğramıştır. Emek piyasası tamamiyle geçicilik, akışkanlık, esneklik temelinde yapılanmaktadır ve iş hayatını ise anlık değişimler şekillendirmektedir. Meslekler; fonksiyonları, sunumları, icra üslupları, prestijleri, ilgi alanları bakımından hızlı bir şekilde dönüşmektedir (İlhan, 2008:314). Günümüzde çalışma yaşamındaki değişimleri bireycilik ve toplulukçuluk kavramları üzerinden de ele almak gerekirse; bu iki kavrama ait değerler kültürel farklılıkların ortaya koyulmasında oldukça önemlidir.

Toplulukçu kültürlerde bireyler, iç gruplarının normları temelinde eylemlerini biçimlendirmektedirler. Dolayısıyla toplulukçu kültürlerde, ekseriyetle çatışma konuları başkalarıyla olan ilişkiler üzerineyken, bireyci kültürlerde bu çatışma konuları adaleti sağlamayla ilintilidir (Triandis ve Suh, 2002:139). Hofstede bireyciliği, bireylerin daha çok haklara odaklanmaları, kendileri ve aileleri adına kaygı halinde olmaları, kendilerini gerçekleştirme vurgusu biçiminde tanımlamaktadır (Oyserman vd. 2002:4). Kültürün bireycilik boyutu, bireylerin meslek seçimlerinde ve kariyere yaklaşımlarında da önemli bir etkiye sahiptir. Kariyer literatürü değerlendirildiğinde günümüzde “sınırsız” ve “çok yönlü” olmak üzere iki kariyer perspektifinin ön plana çıktığı görülmektedir. Sınırsız kariyer yalnızca bir örgüte bağlılığı değil, birçok iş değiştirmeyi ifade etmektedir. Bu kariyer türü, bireylerin örgütteki kariyer gelişimlerini sonlandırmaları durumunda ortaya çıkmaktadır (Greenhaus ve Callanan, 2006:45). Çok yönlü kariyer ise bireyin kendisi tarafından yönlendirilir, hayatın tüm dönemlerini kapsar ve güç, para, terfi gibi başarıların aksine psikolojik başarıya odaklanmaktadır (Hall, 2002:152). Bu iki kariyer yönelimi birbirinden farklı anlamları barındırsalar da pek çok kez ortak yönleri olan bireysel gelişim ve bireysel değerlerin ön planda tutulması sebebiyle iç içe geçtikleri de görülmektedir (Granrose, 2007:11). Geert Hofstede, yaptığı çalışmalar sonucunda Türk çalışanların toplulukçu eğilimlerinin, bireycilik eğilimlerine göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Hofstede’nin çalışmasında Latin ve Doğulu kökenli ülkelerin toplulukçu eğilimler, Batılı ülkelerin ise bireyci eğilimler gösterdikleri görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2001:360).

Araştırma kapsamında toplulukçu ve bireyci eğilimleri değerlendirirken kuşaklararası farklılıkların (X ve Y kuşağı) iş yaşamına nasıl yansıdığını da ele almakta yarar olacaktır. Belirli zaman aralıklarında doğan, benzer değer yargıları, davranışları ve yaşam tarzlarına sahip olan bireylerin bu benzerliklerini aynı tarihsel dönemde doğmalarıyla açıklayan olgu kuşak teorisi olarak tanımlanmaktadır (Chen, 2010:133). Kuşaklar teorisi üzerine alanyazında görüş birliği bulunmamakla birlikte günümüzde kuşaklar, hâlâ gelişmekte olan kariyer olanakları, teknoloji ve farklılaşan toplumsal değerler karşısında değişim göstermekte olsa da tarihsel süreçte kabul gören kuşaklar beş grupta ele alınabilmektedir (Mengi, 2009; Benckendorff vd., 2010; McCrindle ve Wolfinger, 2010; Williams ve Page, 2011; Bulgan ve Göktaş, 2016):

- Sessiz Kuşak (1900-1945): I. ve II. Dünya Savaşı, ekonomik buhran, Cumhuriyet dönemi bu dönemi etkileyen olaylardır.

- Bebek Patlaması (1946-1964): Bu döneme etki eden olaylar; insan hakları ve kadın hareketleri, radyonun altın çağı, ihtilal, televizyonun toplum yaşamına girmesidir.
- X Kuşağı (1965-1979): Bu kuşağı etkileyen olaylar; 68 kuşağı, petrol krizi ve sağ-sol olaylarıdır.
- Y Kuşağı (1980-2000): Körfez Savaşı, kriz ve refah dönemleri ile terör ise bu dönemi etkileyen olaylardır.
- Z Kuşağı (2000 ve sonrası): Bu dönemin en önemli özelliği, bireylerin teknolojinin hüküm sürdüğü bir hayatta yaşamalarıdır.

X kuşağının doğduğu yıllarda dünyada ve Türkiye’de önemli dönüşüm ve değişimlerin ortaya çıkması sebebiyle bu kuşak Geçiş Kuşağı olarak da adlandırılmaktadır. Bu kuşak paraya daha fazla odaklanmış ve bu nedenle kuşağın işe dair tutumu “yaşamak için çalışmak” şeklinde tanımlanmıştır (Yazıcı, 2019:73). X kuşağına mensup bireylerin baskın liderlik anlayışına sahip olmaları ve yaşamlarını “sorumluluk” sözcüğü etrafında şekillendirmeleri, Y kuşağına mensup bireylerin haz alma odaklarını daha çok kalabalık gruplar aracılığıyla beslemesi ve yaşamlarını “keyif” sözcüğü etrafında şekillendirmeleri bu iki kuşak arasında oluşan çatışmanın sebebini oldukça iyi özetlemektedir (Yazıcı, 2019:75). X kuşağında performans ve en iyi olma gibi kavramlar öne çıkarken Y kuşağında aile, sağlık ve adalet gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Önem atfedilen bu kavramlara bakıldığında X kuşağı mutlu olmayı başarı ile sağlayacağını ileri sürerken, Y kuşağı ise öncelikle insan olarak değer gördüğü, mutlu olduğu ve gerçek yaşamın korunduğu bir ortamda var olmayı istemektedir. Diğer bir ifade ile Y kuşağına mensup bireyler başarı için öncelikle mutlu olunması gerektiğini düşünmektedir (Kuran, 2018:98-99). Kendi dönemlerinde toplumu etkileyecek büyüklükte ekonomik ve siyasi kriz yaşamamaları sebebiyle toplumsal olaylardan uzak kalmışlardır. Dolayısıyla Y kuşağı özgürlüğüne düşkün, hızlı tüketen, bireyselliğe önem veren ve aşırı talepkar bir topluluk halini almıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle bu dönemde yerel kültürden ziyade küresel kültür daha baskın olmuştur. Bu dönemin çocukları girişimci, yüksek beklentili, aynı anda birden fazla iş yapabilen bireyler olmuşlardır. Y kuşağı aynı zamanda özgürlük için savaşılmaya hazır bir tavır da takınmaktadır (Albayrak ve Özkul, 2013; Yüksekbilgili, 2013; Topgül, 2015). Y kuşağının iş dünyası bakımından öne çıkan özelliklerini;

- Kolay tatmin olmadıkları için uzun süre sadakat gösterememeleri,
- Yüksek otoriteden rahatsız olmaları ve daha anlayışlı, esnek yönetici taleplerinin olması,
- Çok para kazanmaktan ziyade topluma katkıda bulunmayı ve dengeli bir biçimde yaşamdan zevk alarak yaşamayı daha değerli bulmaları,
- İş yaşamında sık sık iş değiştirmekte sakınca görmemeleri, birden fazla kariyer olanağına sahip olmayı hedeflemeleri,
- Geleceği düşünmeden şimdiye odaklanmayı tercih etmeleri, statü isteseler de katı hiyerarşiyi ve masaya bağlılığı reddetmeleri, kendi istedikleri ortamda ve zamanda esnek koşullar dahilinde çalışmayı istemeleri şeklinde sıralamak mümkündür (Coomer ve Debord, 2004:40; Taşlıyan vd. 2014:21).

Deloitte (2017), gençlerin beklentilerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirdiği, Türkiye de dahil olmak üzere 30 ülkede 8000 çalışanın yer aldığı araştırmasında; günümüzde gençlerin kaygılarının ekonomik belirsizlikler, terör olayları ve siyasi gerginlikler şeklinde sıralanabildiğini, duyulan endişe sonucu mevcut iş yerlerinden iki sene içinde ayrılabilmeyi düşünenlerin oranının Türkiye’de yüzde kırk altı, globalde ise yüzde otuz sekiz olduğu, Türkiye’deki Y kuşağına mensup katılımcıların çoğunluğunun esnek çalışma şartlarının; iş ve özel yaşam dengesini, motivasyonu, kişisel refahı dolayısıyla da kurumların başarısını olumlu etkileyeceğini belirttiği sonuçlarına ulaşılmıştır (www.deloitte.com). Kendi işlerini yapmayı özgürlük olarak tanımlayan Y kuşağı mensubu bireyler, girişimcilik ruhları fazla olduğu için bir yere bağlı olmaktan ziyade kendi işlerini kurmayı istemektedirler. Sosyal yaşama ve aileye ayırdıkları çalışma sürelerinde bir denge kurmak istedikleri için de yarı zamanlı işlere daha sıcak bakmaktadırlar (Ayhün, 2013:104-105). X kuşağına mensup bireyler, dönüşen dünyanın dinamiklerini büyük zorluklarla tecrübe edip yaşamak için çalışırken, Y kuşağına mensup bireyler ise yaşam felsefelerinde hayatın tadını çıkarmayı merkez alarak kendi farklarını çalışma yaşamına taşımaya başlamışlardır. Birçok kurumun bu farkı benimseyememesi sebebiyle de çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Acılioğlu, 2015:28-29). Günümüz postmodern dünyasında bireylere kendi işlerini yapma imkânı sunan bir diğer seçenek de sosyal ağlardır.

Günümüzde internetin yaygınlaşması sonucunda sosyal medya kullanımında da bir artış söz konusudur. Bilişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu “Sosyal Medya

Fenomeni” bir diğer adıyla “influencer” şeklinde ifade edilen bir kavram ortaya çıkmıştır. Sosyal medya fenomenleri, sosyal medya platformları (Instagram, Twitter, YouTube, Blog vb.) üzerinden paylaştığı fotoğraf, tanıtım, yorum ve değerlendirme gibi birtakım içeriklerle belirli düzeydeki takipçi kitlesi tarafından bilgi ve tavsiyelerine önem gösterilen kimselerdir. Brown ve Hayes (2008:50)’e göre fenomenler (influencerlar) tüketicilerin satın alma kararlarını şekillendiren üçüncü şahıslardır. Dijital çağdaki gelişmeler “Fenomen Pazarlama” (Influencer Marketing) kavramının da ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla sosyal medya mecraları aracılığı ile (Instagram, Twitter, YouTube, Blog vb.) gerçekleştirilen “Fenomen Pazarlama” (Influencer Marketing) Türkiye’de ve dünyada reklam veren markaların öne çıkan pazarlama iletişimi yöntemlerinden biri halini almıştır. Teknoloji ile yaygınlık gösteren yeni trendlerle birlikte sosyal medya fenomenliği, işletmeler için hizmet ve ürünlerinin tanıtımlarını yaptıkları bir alan konumuna gelirken, fenomenler için de bir meslek haline gelmiştir (Canöz vd., 2020:88). Bayuk ve Aslan (2018:178) bu kavramı “etkili ve hatırlı bireylerden faydalanarak daha geniş kitlelere ulaşma yaklaşımı” şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal medya platformlarında yer alan fenomenleri (influencerları): Youtube vloggerları, bloggerlar, Instagram ünlüleri, internet fenomenleri ve ünlüler şeklinde kategorileştirmek mümkündür. Markalar belirli düzeyde takipçi sayısına sahip olan bu kişileri hizmet veyahut ürüne dair tavsiyede bulunmaları üzere koşullandırmaktadır. Markalar, fenomen kişiler vasıtasıyla bu kişilerin kişisel sosyal medya hesapları üzerinden hizmet ve ürünleri ya da markalarına dair pek çok bilgiyi dolaylı bir biçimde tüketicilerine ulaştırmaktadır (Canöz vd., 2020: 75).

Günümüzde Youtube’a bir biçimde video yükleyerek para kazanmayı ifade eden “youtuberlık” da influencerlık gibi bir meslek olarak kabul edilmektedir. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) youtuberlığı bir meslek kategorisine almış ve Google ile iş birliği yaparak, 19.05.2017 tarihi itibarıyla “youtuberlık” eğitimlerine başlamıştır. Google, üniversitelerin irtibat noktaları vasıtasıyla “dijital girişimcilik” ve “nasıl youtuber olunur?” konulu eğitimler vermektedir (İlhan ve Aydoğdu, 2018: 161; Ateş, 2017). Bunun yanı sıra medya, reklam ve yayıncılık sektörleri, blogların pazarlama üzerine olan etkisini fark etmesiyle birlikte bloggerlar ile iş birliği yaparak ürün ve hizmetlerini bloggerlar aracılığı ile tanıtmaya başlamışlardır. Blog siteleri, kullanıcıların bilgi, düşünce ve ağ bağlantılarını düzenli bir şekilde paylaşabildikleri çevrimiçi yayınlardır (Özüdoğru, 2014:37). Günümüzde nitelikli içerikler üreten bloggerlar, hem kendi

içerikleri ile hem de kurumsal firmaların çatısı altında profesyonel bir meslek olarak bunu icra edebilmektedirler (Erten, 2014). Bazı noktalarda iç içe geçseler de blogları; kişisel, temasal, portföy, kurumsal ve topluluk olmak üzere beş kategoride incelemek mümkündür:

- Kişisel Bloglar; duygu ve düşüncelerin ifade edildiği, hayat akışının gösterildiği bir nevi dijital günlüklerdir.
- Temasal Bloglar; yemek, fotoğrafçılık, gezi gibi belli başlı temalara sahip olan bloglardır.
- Portföy Bloglar; profesyonel hayatın internete taşındığı, potansiyel işveren ya da müşterilere ulaşılan, her meslek için oluşturulabilen bloglardır.
- Kurumsal Bloglar; şirketlerin ürünlerini, hizmetlerini, etkinliklerini ve başarılarını paylaştıkları kurumsal bilgilerin yer aldığı bloglardır.
- Topluluk Blogları; belli bir grubun yazmış olduğu yazılardan oluşur. Tüm kategorileri içinde barındırabilmektedir (Kahraman, 2013:30-32).

Günümüzde geçmişle mukayese edildiğinde yaşamdan daha fazla tatmin olma arayışında olan, farkındalık seviyesi yüksek, bilinçli bir çalışan kitlesinin varlığı söz konusudur. Gerek özel gerek kamu sektörü olsun, başarılı olmanın şartının çalışanlardan beklenen üstün performansa dayandığı bir durum hakimdir. Yaşamın bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda, yaşamdan daha fazla doyum beklentisi olan bireyler aynı zamanda bir çalışan olarak hayatlarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla bireylerin yalnızca iş hayatından değil, özel hayatlarından da beklentileri artmıştır. Bu durum çalışan beyaz ve mavi yakalı bireyler için iş-yaşam dengesinin kurulmasını önemli hale getirmiştir (Mert vd., 2018:426). Birçok birey günlük yaşamın kasvetinden ve monotonluğundan kaçmak için kendisini spor, sanat, hobiler veya filmler gibi serbest zaman aktivitelerinde bulmaktadır. Bu etkinlikler oyalanmanın yanı sıra yapılan işin mükafatı ve zorunluluk ile kaygıdan kurtuluş olarak görülmektedir. Modern birey, ailevi ya da özel yaşamı ile çalışmanın sağlayamadığı şeyleri serbest zamanlarında bulmayı ummaktadır. Böylelikle gündelik hayatın dışında saf bir yapaylıkla ideale yakın serbest zaman dünyası oluşmaya başlamaktadır (Lefebvre, 2012:41). Modernite, reklamcılık ve endüstri aracılığıyla serbest zaman için ancak metalaşmış imgeler, deneyimler ve nesnelerin birikimiyle karşılanabilecek özel ihtiyaçlar üretmektedir (Gardiner,

2016:123). Böylelikle serbest zaman kazanmak amacıyla çalışılmakta ve çalışmanın dışına çıkmak serbest zamanın tek anlamı haline gelmektedir (Lefebvre, 2012:46).

Serbest zamanlar modernleşme sonucu içerik bakımından boşalma yaşamış olsa da temelde bilinçaltı arayışlarının, benlik sunumlarının ve toplumsal kaçışların bir arenası niteliğindedir. Gerçekleştirilen etkinliklerin tümü aslında politik olanın izlerini taşımaktadır. Çünkü hiçbir tutum ya da tercih varoluşsal politikadan bağımsız değildir. Bu nedenle neomarksizm, eleştirel kuram, feminist teori, postyapısalcı ve postmodern yaklaşımlar serbest zamandaki bu açılma, boşalma ve farklılaşmayı olabildiğince sorunsallaştırmaktadır (Aytaç, 2006:61). Modernliğin sosyal dünyayı iş ve iş dışı olmak üzere iki farklı yaşam alanına bölmeye üzerine serbest zaman da iş gibi özerk bir yaşam alanı şeklini almıştır. Dolayısıyla serbest zamanlar kapitalizmin çıkarlarına hizmet eden bir alana dönüşmüştür. Günümüzde serbest zaman alanları, modernliğin imajları, statü/kimlik parametreleri ve sembolleri bağlamında örgütlenmektedir. Postmodern dünyada ise eskiye oranla daha fazla yaygınlaşmış olan serbest çalışma olgusu ve gelişen teknolojiler ile birlikte mekân algısı yok olmuştur. Çalışanlar istedikleri yerde ve istedikleri zamanda çalışarak para kazanmaya başlamışlardır. Bu sayede sabit bir evde, şehirde ya da ülkede yaşamak zorunda olmadan yaşamlarına devam edebilmektedirler. Bu durum kişilerin yaşam tarzını ve dolayısıyla gündelik hayatlarının akışını da değiştirmektedir. Postmodern süreçte tükettiği şeyler ile kendi benliğini inşa eden bireyler için geleceğe dair sabırsızlık ve anlık olana duyulan haz kendisini göstermektedir. Dolayısıyla kimlikli imgeler artık iş dışı dünyada kendine bir yer bulma arayışındadır. Postmodern dönemle birlikte; tüketici kimlikler, mekân kimlikleri, grupcu kimlikler, turist kimliği, sanal kimlikler vs. gibi çeşitli serbest zaman kimlikleri ortaya çıkmış bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZGİNLİĞİN SOSYO-KÜLTÜREL TARİHİ

4.1.GEZGİN VE SEYAHATNAME KAVRAMLARI

Gezmek, tanımak, dinlenmek ve görmek amacıyla geziye çıkan, gezmeyi bir iş haline getiren kişiye seyyah veya gezgin adı verilmektedir (TDK, 1988:1291). Önceleri “savaşa hazırlanmak” ve “sefere çıkmak” anlamını taşıyan “reisen” (Alm. seyahat etmek) kelimesi sonraları tüm gezi ve yolculuklar için kullanılır hale gelmiştir. Seyahatin tarihi aslında kaşiflerin başka yerlerde başka insanlar, mallar ve hazineler olduğunu fark etmesiyle başlamaktadır (Löschburg, 1998:12).

Yazarların gezip gördükleri yerlere dair düşünce, tecrübe ve bilgilerini aktardıkları yazılar ise seyahatname olarak adlandırılmaktadır. Seyahatnamelerde esas amaç; yurt içinde veyahut yurt dışında gezilen ve görülen yerlerin, gelenek ve göreneklerini, doğal güzelliklerini, toplumsal yaşamlarını, medeniyet ve tarihlerini tanıtmaktır. Seyahatler yalnızca gezip görme ihtiyacı sonucu ortaya çıkmamıştır. Aynı zamanda pek çok savaş, hac ziyareti ve başka ülkelere göreve gönderilen memurların seyahatleri de bu seyahatnamelerin yazılmasında etkili olmuştur (Yılmazçelik, 2013:79). Seyahatler farklı devirlerde birbirinden çeşitli nitelikteki insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Seyahatnameler kaynakların eksik bıraktığı konuları ve bilgi boşluklarını tamamlama olanağını sunmaktadır. Ancak eleştirel bir tavır takınılarak bu bilgilerin güvenilirlikleri de incelenmelidir (Güler, 2013:173-174). Gezginsler, yabancı bir kültürü değerlendirirken bunu, aldıkları eğitimleri, sanat eğilimlerini, dini inançlarını, politik düşüncelerini ve günün modasıyla şekillenen zevklerini kullanarak yapmaktadırlar. Gezginslerin izlenimleri dönemin şartlarına göre değişebilmektedir. Eğer gezginsler kendi kültürlerini seyahat ettikleri ülkenin kültüründen daha üstün görüyorlarsa, o ülkenin bireylerini alt kültürün bireyleri olarak betimlemektedirler. Fakat eğer gezgin kişi kendi kültürünü eleştiren ve başka doğrular arayan biriye o zaman da gördüklerini daha farklı bir şekilde değerlendirmektedir (İldem, 2000:21-22).

Seyahatnameler, hatıratın bir alt kültürü biçiminde ortaya çıkmıştır; otobiyografi ve biyografi türleriyle de yakından ilişkilidir. Gezginsin gezdiği coğrafyadaki olaylar, kabul

gören anlayış ve bilgiler gibi değişiklikleri ele alırken kimi zaman da gezginin hayal gücünün ürünü olan metinlerdir. Geçmişte seyahatnameler, seyahate çıkmaya cesaret edemeyen veya buna imkân bulamayan fakat merak içinde olan okuyucuların ve daha çok diplomatik nedenlerle orada bulunan, beldeler üzerine bilgi edinmek isteyen yöneticilerin fayda sağladıkları bir şey iken; modern zamanlarda ise hem tarih biliminin farklı dallarında çalışmalar yürüten araştırmacıların hem de şehrin geçmişi hakkında bilgi edinmek isteyen okuyucuların ilgi alanına girmiştir (Nalçacı, 2010:523). Seyahatnamelerin yazılmasında gezginin bilinçaltı ile beraber bilgisinin yanı sıra bilgisizliği de çok etkilidir. Bu sebeple metinlerin yorumunda, hem maddi verilerin farklı kaynaklarla kontrolü hem de seyahatnameyi yazan gezginin ait olduğu kültürel çevre ile zamanı iyi bilinmelidir (Ortaylı, 1991:271).

4.2.SANAYİ DEVRİMİ ÖNCESİ GEZGİNLİK

İnsanlık, yüzyıllar boyunca farklı sebeplerle yer değiştirme gereksinimi duymuştur; ilk zamanlar yürüyerek başlayan yolculuk zamanla bir dizi buluşun ardından çeşitli ulaşım araçları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarih boyunca insanlık elindeki araçları geliştirdikçe yolculukların amacı da çeşitlilik kazanmıştır. Önceki yüzyıllarda seyahat etmek, fiziki ve ekonomik şartlar dolayısıyla bunu isteyen herkesin kolaylıkla gerçekleştirebileceği bir iş değildir. Dolayısıyla insanlar dini görevler veya işleri gereği seferler ve savaşlar esnasında ticari durumlarını geliştirmek için seyahat etmişlerdir. Tarihsel süreçte yolculuk, görgü ile bilginin de bir parçası haline almıştır. Bilinmeyene duyulan merak, insanların daha uzun süren seyahatler gerçekleştirmelerini sağlayarak sayısız harita ve seyahatname yazmalarına sebep olmuştur. İnsanları yola çıkmaya iten motivasyonlar yüzyıllar içerisinde değişim göstermiştir. Gezginseler, yeni fikirlerle dönerek dünyaya açılmaya da önayak olmuşlardır. Seyahatin ve gezginliğin tarihi, avcı ve toplayıcı topluluklardan başlayarak Antik Roma'nın turistik etkinlikleri, Ortaçağın hac yolculukları, gezgin skolastik öğrenciler, zanaatkarlar ve Aydınlanma ile Rönesans'taki eğitim gezilerine dek uzanarak günümüzde farklı biçimlerde de varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Seyahat tarihine bakıldığında birçok batılı gezgin Doğu'ya seyahat etmiştir. Sosyal, bireysel, siyasi ya da askeri sebepler her ne kadar çeşitli olursa olsun, bu hareketliliğin büyük kısmı Doğu'ya doğru olmuştur. Yeni Dünya'nın henüz keşfedilmediği bir

dönemde, egzotik ve cazip gelen ve aynı zamanda da zengin kaynakları olduğu bilinen Doğu'ya yönelik ilgi anlaşılır bir durumdur. Zaman içerisinde yeni kıtalar ve ülkeler keşfedildikçe gezginlerin rotaları da çeşitlenmeye başlamıştır. Coğrafi keşiflere kadar, Avrupa'lıların yaşadıkları kıta dışındaki dünya hakkında bildikleri fantezilere ve mitlere dayanmaktadır. Keşifler öncesi dönemde haritacılık da doğru ve gerçekçi bir yerde değildir. Bunun nedeni ise haritaların, gezginler ve denizcilerin kullanımından ziyade dini amaçlara hizmet etmesi için çizilmiş olmasıdır.

Ortaçağ Avrupası'nda Avrupalılar doğuyu ele geçirmek için önce Haçlı Seferleri'ne girmişlerdir, başarısız olmalarının ardından 15. yüzyılda coğrafya bilgisi ve gemicilik tekniklerinin gelişmesiyle beraber farklı yollar denemeye koyulmuşlardır. Cenevizli Denizci Kristof Kolomb 1492'de İspanya Krallığı'nın bayrağı altında keşif seferlerine çıkmıştır. Onun amacı bir an önce Asya'ya ulaşarak Doğu'nun zenginliklerinden pay alabilmek olmuştur. (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2011:40). Ortaçağ'da savaşların, akınların, açlığın ve veba salgınlarının ortaya çıkmasıyla uzaklara gitmek isteyen insanlar artmış ve vatanını terk eden gezginler ortaya çıkmıştır. Gezginler, Ortaçağ'da yalnızca mabetleri gezmekle yetinmemişler, ilgilerini anıtlara da çevirmişlerdir. Keşifler yapmak ve bilgilerini arttırmak için geldikleri gibi bir de siyasal sebeplerle seyahatlere çıkmışlardır. Bu gezginler gördüklerini tasvir ederken usta bir dil kullanamamış olsalar da günümüzde kaybolan anıtlar üzerine çok önemli bilgiler sağlamışlardır. Bilginler araştırma gezilerine çıkarken incelemelerini kaydettirerek gördüklerini unutmamak için yanlarında stenograf ve rehber götürmüşlerdir (Ebersolt, 1999:52, Löschburg, 1998:19). 11. ve 13. yüzyıllarda kentlerin gelişmesiyle beraber Ortaçağ güzergahları da canlanmaya başlamıştır. 12. yüzyılda 30-40 km'de bir yolcuların ihtiyaçlarını gidermesi için ahırlar, arabalıklar ve hanlar bulunmaktadır. Yolcular çok da konforlu olmayan hanlarda konaklamaktan ziyade tanıdıkları kişilerde ya da köyün en yaşlısında konaklamışlardır. Bu yüzyıllar süresince ortalama günde 25 ile 60 km arasındaki seyir hızı 18. yüzyıla dek aşılammıştır. Bu dönemlerde “yolculuk” demek “yürüyüş” demektir. At arabaları sadece kadınlar, çocuklar ve bagajlar için ayrılmıştır. Yüksek tabakaya mensup insanların yolcu arabasına binmeye başlamaları 16. yüzyılı bulmuştur (Löschburg, 1998:24-27). Ortaçağ'da seyahat eden gezginler şu şekilde tasnif edilebilmektedir:

- Esir düşen ve ardından bir şekilde serbest kalabilenler,

- Devlet yöneticileri tarafından oluşturulan bir görevi yürütmek, amacıyla seyahatleri desteklenenler,
- Bilimsel bir amaç uğruna seyahat edenler,
- Öğrenme ve de arzularını tatmin etmek amacıyla seyahat edenler,
- Tüccar kişiler,
- Din adamları (Güler, 2013:153-154).

Yukarıda tasnifi yapılan kategoriler ile ilgili detaylı örneklerle aşağıda yer verilmiştir. Burada daha çok gezgin kişilerin gezdikleri yerleri ne amaçla ve nasıl gezdikleri ve bu geziler sonucunda neler ortaya koydukları üzerinde durulmuştur.

Esir düşenler ve bir şekilde serbest kalanlar kategorisinde yer alanlardan Du Hwai adında bir Çin askeri, Talas Savaşı esnasında Araplar tarafından esir alınarak 751-762 yıllarında hapsedilmiştir. Ülkesine döndüğünde bir kitap yazarak Orta Asya ve Talas Savaşı ile ilgili bilgiler vermiştir (www.silk-road.com). Esir düşenlere bir başka örnek ise 1396 yılında Niğbolu’da Bayezid’e esir düşen Schiltberger’dir. Altı yıl sonra Bayezid’in Timur’a Ankara Meydan Savaşı’nda yenilmesi üzerine Timur’un esirleri arasında yer almıştır. Esareti otuz bir yıl süren Schiltberger, başından geçen her şeyi yazarak 1460 yılında yayımlamıştır (Sağlam, 2013:25). Schiltberger 30 yıldan fazla bir süre sonra vatanına dönebilmiştir. Döndüğünde Yunanca, Ermenice, Farsça ve Türkçeyi öğrenmiş durumdadır. Dük III. Albrecht tecrübeli gezgini hizmetine alarak malikanesinde hatıralarını yazmasına izin vermiştir (Schiltberger, 1997:14).

İkinci kategoriye mensup olan devlet yöneticileri tarafından oluşturulan bir görevi yürütmek amacıyla seyahatleri desteklenenler içerisinde bulunan Çin elçisi Nei-Tsei, 605 ve 616 yılları arasında Semerkand’a giderek, şehirdeki halkın yaşayışları üzerine ilginç bilgiler toplamıştır. Aynı zamanda ticari ve kültürel konulara da değinen elçi, ritüellere de değinmiştir (Gökçe ve Tombuloğlu, 2018:133-134). 16. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Avrupa siyasi arenasında önemli bir konuma ulaşmasıyla beraber farklı amaç ve görevlerle Osmanlı topraklarına gelen gezginlerin sayısı artmıştır. Kralın coğrafyacısı ve mabeyncisi unvanıyla elçilik heyetine katılan Nicolas de Nicolay bu kişilerden birisidir. 1551’de İstanbul’a gelerek Osmanlı toplumunu resim ve yazılarıyla Avrupa’ya tanıtmıştır (Ebersolt, 1999:77). Dünyanın çeşitli köşelerine gerçekleştirdiği seyahatlerin çoğunu paşaların ve vezirlerin himayesinde resmi sayılabilecek bir kimlikte gerçekleştirmiş olan Evliya Çelebi de yaşamının elli yılını farklı vesilelerle İstanbul

dışında geçirmiştir. Çelebi'nin ailesinin zengin olması, seyahatleri için gerekli olan kaynaklar konusunda kolaylık sağlamıştır. Bunun yanı sıra yolculukları esnasında dostları, uşakları ve köleleri yanında bulundurmıştır. Seyahatlerinde payına düşen ganimetler ve gerçekleştirdiği ticaretlerle elde ettiği karlar da ona yeni gelirler sağlamıştır. Çelebi, akrabası olan Sadrazam Melek Ahmet Paşa vesilesi ile hem Osmanlı'da hem de başka ülkelerin coğrafyasında seyahat etme fırsatı bulmuştur ve yetmiş yıllık yaşamının elli yılını bu seyahatlerle geçirmiştir (Sarıusta, 2011:126; Saylan, 2015:21; İlgürel, 1995:530). Osmanlı elçileri devrin padişahına gezdikleri ülkeleri sefaretname biçiminde sunmuşlardır. Osmanlı'da Batı'nın yeniliklerini ülkesine taşıyan ve sefaretnameyi ilk yazan Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet'tir (Sağlam, 2013:29).

Bilimsel bir amaç uğruna seyahat edenlerden klasik coğrafya edebiyatının en önemli temsilcilerinden olan Mestre Afonso, 1565-1566 yıllarında sırası ile İran, Anadolu, Suriye'yi geçerek karayolu ile Doğu Akdeniz'e ulaşmıştır. Buradan Portekiz'e geçen Afonso, kraliyetin hizmetinde genel valinin emrinde çalışmış olan bir hekimdir. Ardında bıraktığı gezi notları bir coğrafya uzmanını aratmamaktadır. Seyahatleri sırasında ilk olarak bir Venedikli, ardından da Ermeni bir papaz kılığına girerek, halkın iktisadi yanlarını, gündelik yaşantısını ve pek çok tarihi yapıyı ayrıntılı bir biçimde ele almıştır (Özbaran, 2007:69).

Öğrenme ve de arzularını tatmin etmek amacıyla seyahat edenler kategorisine ilk örneği Ortaçağın 12. ve 13. yüzyıllarında Fransa'da Latin yergi şiir ve şarkılar yazarak ve söyleyerek gezen “goliard” denen gezgin öğrencilerden vermek yerinde olacaktır. Çünkü bu kişiler, azami bir ücret karşılığında şarkılarını söyleyen gezgin üniversiteliler, firari papazlar ve işsiz keşişlerdir. Amaçsızca karın tokluğuna çalarak dünyayı dolaşmışlardır. Gezgin şarkıcılar ile Güney Fransa'da ortaya çıkan troubadourlar, küçük gruplar şeklinde ya da tek başlarına saraydan saraya ve kaleden kaleye dolaşmışlardır. Bu kişiler gerçek manada yalnız seyahat eden ilk kişiler olarak kabul edilmektedirler. Bir başka güruhu ise; gezgin çalgıcılar, ateş yutanlar, hokkabazlar, soytarı ve sihirbazlar oluşturmaktadır. Aynı zamanda Avrupa yollarının müdavimleri içinde asker kaçakları, serseriler, firari köleler, dilenciler, soyguncular; yani toplumdan soyutlananlar da bulunmaktadır (Löschburg, 1998:30-31). Gezginlerin içinde yalnızca “seyahat etmek için seyahat eden” İbn-i Battuta'nın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Güney Rusya ve Orta Afrika'yı yürüyerek dolaşan gezgin, gezdiği yerlerdeki ticareti, gelenekleri, giysileri ve alimler ile coğrafyacıların ilgi alanı dışında olan pek çok yaşantıyı 1356 yılında yazdığı

“Garip Sefer ve Tuhaf Örneklerle Karşılaşanların Armağanı” adlı eserinde ele almıştır (Löschburg, 1998:39). Battuta, önceleri bir bilgin olması ve zamanla da elde ettiği ün sayesinde gezginliği zaman içerisinde bir geçim kaynağı haline getirmiştir. Pek çok hükümdar, sultan, yüksek görevli ve validen aldığı yardımlarla gezilerini sürdürmüştür (Büyüm, 1992: 429). 1300’lü yılların Anadolu’sundan enteresan kesitler ele alan ve seyahatleri yirmi yedi yıl süren Battuta, o dönemin şehir yaşantısını ve esnafını keyifli bir şekilde ele almıştır (Sağlam, 2013:25). Tüccar kişilerin örnekleri arasında yer alan İbn Havkal, farklı ülkeleri ele alan eserleri okumuş, tüccar ve gezginlerden dinledikleri ile öğrendiklerini zenginleştirmiştir. Sonunda bu bilgilerin birbirinden farklı olduğunu anladığında, duydukları ve okuduklarını gördükleri ile düzeltmek amacıyla ticaret kervanlarına katılmıştır (Şeşen, 1999:34-35).

Ortaçağ’da Avrupa’yı yollara döken en önemli etken hac yolculukları olmuştur. Özgürlük hırısı, din aşkı ve egzotik yerler, insanların uzaklara akın etmesine sebep olmuştur. Bu hac yolculukları o dönemde Arap-İslam dünyası ile Avrupa arasında sıkı ekonomik ve kültürel ilişkilerin oluşturulmasını ve bilgi dağarcığının büyük oranda genişlemesini sağlamıştır (Löschburg, 1998:35). Fransız asıllı Dominikan keşişi Simon de Saint Quentin, Papa IV. Innocent tarafından doğuya gönderilmiştir. Quentin Hristiyanlığı kabul etmeleri ve yaptıkları kıyım son vermelerini telkin eden mektubu Moğol hakanına iletmekle görevli bir heyetin içerisinde bulunmuştur. Quentin, eserinde Moğolların fiziki özellikleri, dış görünüşleri, yemekleri, giyim-kuşamları ve askeri hareketleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler vermiştir (Ayönü, 2006:252-254). Yahya İbn Gazal ise 9. yüzyılda II.Abdurrahman’ın temsilcisi olarak Konstantinopolis’e gelen ilk Müslüman gezgindir (Touati, 2004:11). Bir papaz olan Manuel Godinho da 1649’da Cizvit tarikatına katılmıştır ve 1655’te misyoner olarak Hindistan’a gitmiştir. 1662 yılında hem Hint ve Hindistan Okyanusu’nda neler olup bittiğini anlatmak hem de genel valinin mektubunu Portekiz’e götürmek için elçi tayin edilmiş ve kara yolu ile merkeze gönderilmiştir. Bombay ile Lizbon arasında edindiği deneyimleri Lizbon’a vardığında yayımlamıştır (Özbaran, 2007:95).

Bu kategoriler dışında kalan gezginler de bulunmaktadır. Örneğin 12. yüzyıl gezginlerinden Benjamin Tudela; yazdığı gezi kitabında kendisinden “Tudela’lı Benjamin” olarak bahsetmesi sebebiyle İspanya Tudela bölgesinden olduğu düşünülmektedir. 1160’da İspanya’dan yola çıkan Tudela, ilk önce Barcelona’ya gitmiştir, ardından Fransa’dan geçerek Roma’ya ulaşmıştır. Roma’dan sonra

Konstantinopolis ve oradan da Yunanistan'a geçerek asıl amacı olan kutsal topraklara gitmek için deniz yolunu kullanarak Suriye ve Filistin'e ulaşmıştır. 1165 ile 1173 yılları arasında yolculuğu süresinde geçtiği bölgelerde yaşayan Yahudi toplulukları üzerine yazılar yazmıştır (Benjamin ve Petachia, 2009:1). 1652 doğumlu bir gezgin ve ressam olan Cornelis de Bruyn ise 1674 ile 1693 yılları arasında Anadolu'yu, ardından 1701 ile 1708 yılları arasında da İran'ı gezdikten sonra gezilerini Moskova üzerinden Hindistan'a kadar sürdürmüştür. Vakayinamelerini yüzlerce resimle donatan Bruyn, yayımladığı eserin ilk iki cildinde Doğu gezisini, sonraki üç cildinde Rusya, Hindistan ve İran güzergahlarını ele almıştır (www.travelogues.gr). 18. yüzyılda Anadolu'ya gelen gezginlerden bir diğeri de tüccar, hekim, tabiat bilimci ve Kral XIV. Louis'in eski eserler uzmanı olan Paul Lucas'tır. Lucas, Yunanistan, Mısır ve Levant'a yaptığı yolculuklar esnasında Anadolu'ya gelmiştir (Sülüner, 2014:14). Fransız mimar, arkeolog ve tarihçi Charles Texier da Anadolu'ya gelmiş olan gezginlerdendir. Ankara'yı ziyaret etmiş; "Principal Ruins of Asia Minor ve Description de l'Asie Mineure" isimli eserlerinde mimarisiyle ilgili verdiği bilgileri gravür ve çizimlerle desteklemiştir (Sülüner, 2014:16).

Matbaanın icadı ile birlikte gezginlerin eserleri artmıştır, maddi durumu yüksek olmayan kişiler de daha rahat kitap alabilecek hale gelmişlerdir ve yapılan yolculuklar da artmıştır (Sağlam, 2013:28). Türkiye'ye dair ilk Batılı gözlemler ise ya Türklere esir düşüp ardından kurtulanların ya da Osmanlı'da herhangi bir suç sebebiyle hüküm giyenlere; Schildberger, Seideln, Schmidt ve Krafft gibi yazarlara aittir. Avrupa'da yaşayan insanlar Osmanlı'ya ait bilgileri gezginlerin gözlemleri aracılığıyla edinmişlerdir. Bu gözlemler, Avrupa'nın Osmanlı'ya karşı olan ön yargılarını güçlendirmiştir (Şirin, 2013:177). 16. yüzyıl ile beraber Avrupa'lı Devletler, Osmanlı'nın farklı şehirlerine konsoloslar ve elçiler atamaya başlamıştır ve bu görevliler edindikleri izlenim ile bilgileri seyahatname biçiminde yazıya geçirmişlerdir. Bununla birlikte, Osmanlı'ya gelen tacirler, diplomatlar; kralların Osmanlı toplumuna ilişkin bilgi toplamak için yolladığı din adamları, araştırmacılar, misyonerler, ardından kendi imkânları ile gelen gezginler, Osmanlı'nın toplumsal ve siyasal yaşamına dair önemli bilgiler edinerek bu bilgileri kendi ülkelerine mektup veyahut rapor şeklinde göndermişlerdir (Aybet, 2003:18). 16. 17. ve 18. yüzyıllar süresince Osmanlı'ya gelen gezginler genellikle doğabilimi, botanikçilik, denizcilik, filoloji, coğrafya, misyonerlik, haritacılık ve tarih gibi alanların en az ikisinde uzmanlaşmış kişilerdir. Gezginlerin ele

aldıkları konular Doğu'nun, Batı'yı hayal etme ve merak etmesinde, dolayısıyla Batı'nın doğuya yönelmesinde önemli bir unsur olmuştur. Bu seyahatler sonucunda elde edilen tüm veriler ilerleyen zamanlarda Oryantalizm'in akademik bir disiplin olarak ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir (Bulut, 2009:66).

17. yüzyılda ön planda olmak isteyen her insan seyahat edip seyahatlerini anlatmaya başlamıştır ve böylelikle yeni bir seyahat şekli ortaya çıkmıştır. “The Gentleman’s Tour of Europe” ya da “Grand Tour” olarak adlandırılan bu yolculuk şekli, İngiliz elitlerinin çocuklarını eğitim amacı ile Avrupa’nın bazı şehirlerine göndermesi ile ortaya çıkmıştır. Rönesans döneminde araştırma ve keşif için yurtlarından ayrılan önemli gezginler; soylular, Avrupa’nın prensleri, diplomatlar, devlet adamları ve varlıklı vatandaşların oğullarından oluşmaktadır (Löschburg, 1998:53). Bu turlar Ortaçağ’da gerçekleşen din temelli yolculukların çehresini değiştirmiş ve günümüz kültür turizminin gelişmesini sağlamıştır (Goeldner ve Ritchie, 2000:53-54). Grand Tour katılımcılarını yolculuğa teşvik eden en temel neden, 18. yüzyılın ortalarından itibaren eğitim ve eğlence olmuştur. Hızlı fabrikalaşma ve kentleşmeyle beraber kentlere göçen düşük gelirli insanlar, yalnızca ülke içinde yolculuklar gerçekleştirirken; sermaye sahipleri ve zenginler, zenginlik ve görgülerini göstermek ve vakit doldurmak amacıyla Kıta Avrupa’sına seyahat etmişlerdir. Bu eğitilmiş ve zengin kesime, ülke içinde yolculuk edenlerden farklı oldukları düşüncesiyle “turist” denmiştir. Toplumda yer alan diğer kesimler, bu kişilerden prestij sahibi oldukları için gıptayla bahsetmişlerdir (MacCannell 1976:50-51; Yeoman, 2008:6). Bu durumun temelinde ise bu kişilerin Aydınlanma çağı etkisiyle önemli bir hale gelen eğitim, bilim, kültür ve sanat gibi amaçlarla bu yolculukları gerçekleştiriyor olmalarıdır (Roney, 2011:16). Rönesans döneminde araştırma ve keşif için yurtlarından ayrılan önemli gezginler; soylular, Avrupa’nın prensleri, diplomatlar, müstakbel devlet adamları ve varlıklı vatandaşların oğullarından oluşmaktadır. Bunlara eşlik edenler arasında hizmetkarlar, yaverler ve arabacılar da bulunmaktadır. Bu seyahatlerin amacı; canlı ya da cansız pek çok şey görerek zihni açıp aydınlanmak ve karşılaşılan her yeniliği anavatan ile paylaşmaktır. Bu gezginler yararlı kişilikler olarak görülmektedir. Velihaht prensler dünyada olan biteni görmek istediklerinde Grand Tour’a çıkmışlardır fakat ruhani ve dünyevi soylular ile elçilerin yolculuğa çıkmak için daha farklı bahanelere, resmi görevlere ihtiyaçları olmuştur. Eğitim amacıyla yola çıkmak için gerekli parayı temin edemeyen kişiler ise zenginlerin çıktıkları seyahatlere, sekreter,

refakatçi sanatçı ya da kahya olarak katılmışlardır (Löschburg, 1998:54-59). Çünkü o dönemde yazılan anı kitapları ve rehberlere bakıldığında bu seyahatlerin çok masraflı olduğu ve yolculukların ağırdan alındığı doğrulanmaktadır. Çoğu kişi at üzerinde seyahat ederken, halk, esnaf çırakları, yoksul öğrenciler ve küçük tacirler yayan seyahat etmişlerdir.

Bu dönemde kadın gezginlerin tarihine bakıldığında ise 17. yüzyıla ve daha çok 18. yüzyıla kadar uzandığı görülmektedir. O dönemlerde içinde bulunulan toplumsal yaşantıda yalnız ve sadece yolculuk yapmak için seyahate çıkan kadın sayısı oldukça azdır. İlk kadın gezginler ya babalarının ya da eşlerinin görevleri sebebiyle onların yolculuklarına dahil olmuşlardır. Günümüzde gezginlik bir yaşam tarzı ya da “geziye çıkmayı” ifade etse de, 17. yüzyıl ve 18. yüzyılda kadın gezgin olarak tanımlanan kadınların pek çoğu birkaç sefere mahsus yolculuğa çıkmışlardır. Fakat sabit bir yaşam biçimini benimsememeleri, ev yaşamını merkeze alan toplumsal yaşantıdan uzaklaşmaları ve farklı yaşam tarzlarında bir süre de olsa bulunmuş olmaları onları kadın gezgin olarak tanımlamayı gerektirmektedir. Gezin kadınlarla ilgili birçok araştırma ilk adım olarak Lady Mary Wortley Montagu’ya yönlendirse de, Montagu’dan önce yolculuklar yapan başka kadınlar da vardır.

Örneğin bir başka kadın gezgin M.S. 980’li yıllarda İzlanda’da doğan ve efsanelere konu olan Gudridur’dur. İzlanda’dan yola çıkan Gudridur, o çağda yaşamış olan çoğu insandan daha çok yol katetmiştir (Sarıyer, 2017:50). Bir başka kadın gezgin olan Morian Sibylla Merian bir bilim insanı, kaşif ve aynı zamanda da ressamdır. 1647 doğumlu Merian Victoria dönemi kadınlarından. Keşif duygusu ile bilim dünyasına girmiş olan gezgin bunu yapan ilk kişidir. Seyahatleri boyunca hayvan ve bitki örnekleri toplamıştır (Maggs, 2016:197). Avrupalıların, Türkiye’yi ele aldıkları seyahatnamelere 18. yüzyıldan itibaren Batılı kadın gezginler de eklenmiştir (Ortaylı, 1985:115). Bu seyahatnameler aslında 1717-1718 yıllarında İstanbul’da İngiliz Elçisi olan Edward Wortley Montagu’nun eşi Lady Mary Wortley Montagu ile başlamıştır. Kadın gezginler, kadın olmalarının avantajı ile Osmanlı aile hayatına daha çok dahil olabilmişlerdir ve Batılı Oryantalist gezginlerin üretmiş oldukları hayali bilgilerin yıkılmasında önemli bir yere sahip olmuşlardır (Sancar, 2010: 43). Lady Mary Wortley Montagu, eşinin elçilik görevi sebebiyle 1716’da geldiği İstanbul’da yaşarken arkadaşlarına yazdığı mektuplar birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu mektupları “Şark Mektupları” ismi ile yayımlamıştır (Montagu, 2014). Lady Montagu dostlarına

gezinlerin harem üzerine yazdıkları pek çok şeyin hayal ürünü olduğunu belirten mektuplar yazmıştır. Batı’da oluşan Harem algısının yanıltıcılığına dikkat çekmiştir (Montagu, 1998:60). Örneklerden bazıları kadın gezginlerin de bağımsız gezilere çıkabildiğini gösterse de dönemin koşullarında bunu çok az kadının yapabildiğini söylemek mümkündür.

Literatür incelendiğinde Sanayi Devrimi öncesinde insanların seyahat edebilmek için ya soylu bir aileden gelmeleri gerektiği ya da devlet desteği ile gezebildikleri görülmektedir. Dönemin ekonomik ve uygunsuz yol şartları gereği o dönemde seyahat etmek oldukça masraflı ve tehlikelidir. Soylu bir aileden gelinmiyorsa veyahut devlet desteği yok ise kişiler ancak bu koşulları sağlayanların yardımcıları olarak seyahat edebilmektedir. Bu dönemde seyahatlerin ilk amacı kutsal toprakları ziyaret etmek, yeni yerler keşfederek topraklara katmaktır. Fakat ticaretin gelişmesi için denizaşırı yerlere giden tüccarlar ve savaşlar sebebiyle yolda olanlar da oldukça yoğunluk göstermektedir. Güzergahların oluşturulması, haritaların ve gezi rehberlerinin artmasıyla beraber bu durum farklı bir hal almaktadır. Her ne kadar yine aynı şartlar gerekli olsa da insanlar bu dönemde seyahatlerini daha çok yeni yerler görmek ve döndüklerinde yolculuklarını anlatmak için yapmaktadırlar. Bunun sebebi o yüzyıllarda seyahat etmenin insanları daha önemli biri haline getirdiği düşüncesidir. Ne kadar farklı kültüre şahit olunursa, dönüşte o kadar saygı kazanılmaktadır. Bu dönemde öne çıkan geziler, soyluların eğitim amacıyla gerçekleştirdikleri Grand Tour’lar olmuştur. Burada da toplumu ikiye ayıran bir olgu söz konusudur. Çünkü soylu ve varlıklı kişiler bu turlara rahatlıkla çıkabilirlerken bu kriterlere sahip olmayan kişiler yalnızca ülke topraklarını dolaşabilmişlerdir.

4.3.SANAYİ DEVRİMİ SONRASI GEZGİNLİK

Reform ve Rönesans ile başlayarak Fransız Devrimi ile siyasallaşan, Sanayi Devrimi ile kurumsallaşan modern dönemde, akıl ile insan merkeze alınmıştır. Kısa zaman içinde Avrupa’ya yayılan bu gelişmeler seyahat olgusunu da etkilemiştir. Yaşanan bu değişimler sonucunda turizm, sınıf farklılıklarını geride bırakarak kitlesel niteliğe kavuşmuştur. Sanayi Devrimi ve Grand Tour’lar sonrasında seyahatler ulaşım imkânlarının gelişmesi ve turizmin kitleselliğe ulaşması noktasında orta sınıfın katılım

göstermesi ile beraber modern bir yapıya ulaşmıştır. Orta sınıfın güçlenmesi ve turizmin bir sınıf meselesi olmaktan çıkması üzerine seyahat hareketleri de yeniden şekillenmiştir. Yapılan seyahatlerin birçoğu farklı uluslardan ders alarak kendi uluslarının en iyi hale getirilmesi amacını taşımaktadır. İngiltere’de 19. yüzyılda Sanayi Devriminin durmaksızın gelişme kaydetmesi sonucunda sağlam demir yolları yapılarak en ulaşılmaz görülen noktalara ulaşım sağlanmıştır.

Demiryolunun avantajlarını görüp, tur düzenleyen ilk kişi gezici ve marangoz vaiz Thomas Cook olmuştur. 1841 yılında 570 kişiyi Leicester’dan Loughborough’a götürüp getirmiştir. Bu yolculuğun ardından, seyahat acentası sektörünün ve modern turizmin temelleri atılmıştır. Cook, 1855’te de ilk Avrupa turunu düzenlemiştir (Löschburg, 1998:120). Demiryolu kullanımının artmasıyla beraber seyahat ucuzlamıştır ve bu durum seyahatin demokratikleşerek daha geniş toplumsal sınıflara ulaşmasını sağlamıştır. Turizm kelimesi ise İngilizce’ye ilk kez 1800’lü yıllarda girmiştir ve 1830’lu yıllarda da Almancada yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Varlıklı üst sınıf ve işçi sınıfın ortasında yer alan “gezgin orta tabaka”nın ortaya çıkması, ancak buharlı gemilerin ve demiryollarının gelişmesiyle, ulaşım ağının genişletilerek tüm bunların sonucunda seyahat acentalarının kurulması vesilesiyle gerçekleşmiştir. Yeni enerji kaynakları ile beraber gemi yolculukları da dönüşüme uğramıştır. 1807’de ilk buharlı gemi seyahati, deniz seyahatleri tarihinde çığır açmıştır. O zamana dek Viyana ile New York arası yolculuk süresi Viyana’dan İstanbul’a yapılan yolculuktan daha kısa sürmektedir. Fakat Viyana’dan denize açılan nehir yolu sayesinde İzmir, Mısır ve Şark’a düzenli seferler yapılmıştır. 1850’li yıllarda su buharı ile çalışan gemilerin hızının artması ve yaygınlaşmasıyla beraber Paris-İstanbul yolculuğu on bir güne indirilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde gezginler ulaşım konusunda gelişme katetmişlerdir (Löschburg, 1998:117-119; Pamuk, 2011:211). 1900’lü yılların başlarında ekonomik düzen değişerek seyahat olgusunu da değiştirmiş ve “her şey dahil” bir biçimde satın alınan bir mala dönüştürmüştür. Dolayısıyla insanlar seyahat etmek amacıyla değil belirli bir yere ulaşmak için yola çıkmaya başlamışlardır. Kimi zaman aylarca kimi zaman da yıllarca devam eden Grand Tour artık yerini yalnız veyahut kafieler halinde çıkılan yeni bir eğitim yolculuğuna devretmiştir.

Franklin ve Bauman (2009:89)’a göre: “Thomas Cook isteyerek veya istemeyerek müşterilerini gittikleri her yerde benzer hizmetleri; otel odaları, eğlence tesisleri, özel cihazlar ve diğer her şeyin sterilize ve “detoks edilmiş” biçimde

sunulmasını talep etmek üzere eğitti". Fussell'a göre ise 1939'dan sonra seyahat etme olgusu yerini turizme bırakmıştır ve turizm ile seyahatin barındırdığı anlamlar birbirlerinden farklıdır. Onun için seyahat deneyimine günümüzde yaklaşabilmenin en iyi yolu otel rezervasyonu yapmadan yola koyulmaktır (Fussell'dan akt. Culler, 2009:98). Ulaşımın kolaylaması ile beraber gezginin çöküşü ve turistin yükselişi ortaya çıkmıştır. Gerçek gezginleri turistlerden ayırma isteği her dönem tartışmalara neden olmuştur.

Sanayi Devriminin ardından da öne çıkan birçok gezgin olmuştur. Gelişen ulaşım teknolojileri sayesinde gezginlerin türlerinde çeşitlilik gözlemlenmiştir fakat ilk dönemlerde Sanayi Devrimi öncesinin kategorilerine ait gezginler de halen varlığını sürdürmüştür. Bunlardan biri olan İngiliz gezgin ve antikacı Francis Vyvyan Jago Arundell (1780-1846), Oxford'da aldığı eğitimin ardından memleketi Antony'de papaz yardımcılığına atanarak Landulph'ta papaz evinde görevlendirilmiştir. Kısa bir süre sonra Küçük Asya'ya keşif turu düzenleyerek 1826'da tekrar Asya'yı keşfe çıkmıştır: Bu kez yedi kiliseye hac ziyareti ve Pisidia'ya keşif gerçekleştirmiştir. Bu gezilerini 1828'de kitaplaştırmıştır. Kitabın ilgi ile karşılanması üzerine 1833'te daha önce keşfedilmemiş bölgelere 1000 millik bir yolculuğa çıkmıştır (wikipedia.org)¹. İngiltere doğumlu olan Charles Fellows (1799-1860) ise kaşif ve arkeologtur. Likya'da yaptığı keşiflerle tanınan Fellows, bu bölgede edindiği gözlemleri çeşitli eserlerle kitaplaştırmıştır. Helenistik dönem öncesine ait birçok antik kenti gün yüzüne çıkaran Fellows, birçok şehirden geçmiş ve Likya'nın eski başkenti Ksantos ardından Patara ve Tlos şehirlerini bulmuştur (Kırca, 2010:7).

1803'te Paris'li varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Alexandre-Gabriel Decamps ise kırsal yaşamı tanınması için gönderildiği (1813-1816) Picardy'den döndüğünde yerel ressam Etienne Bouhot ile çalışmıştır. 1822'de L'Album Dergisi için Restorasyon Dönemi'nin politikalarını eleştirdiği karikatürler ve taşbaskılar yapmıştır (Lemaires, 2001:22). 1824'te Delacroix'le tanışmasının ardından Güney Fransa ve İsviçre gezilerine çıkan Decamps 1827'de Osmanlı ve Mısır donanmalarının Rus, Fransız ve İngiliz donanmaları karşısında yenilgiye uğradıkları Navarin Savaşı'nı resmedeceği tabloda, bir deniz ressamı olan Ambroise Louis Garneray ile çalışması için görevlendirildiğinde Doğu'ya açılmıştır. Bu görevden ayrılınca Yunanistan'dan

¹ Gezgin ile ilgili elde mevcut bilimsel kaynak olmadığı için bu web sitesinden yararlanma yoluna gidilmiştir.

Anadolu'ya yolculuk etmiş, bu esnada Kuzey Afrika'yı da gezmiştir. Doğu'ya yaptığı seyahatlere ait izlenimlerini meslek hayatı süresince tekrar tekrar kullanmıştır (Daşçı, 2006:143). Avusturyalı bir kaşif olan Carl von Scherzer (1821-1903) Zoolog Moritz Wagner ile beraber 1852 ve 1855 yılları arasında Orta Amerika, Batı Hindistan ve Kuzey Amerika'da araştırma gezilerine çıkmıştır. 1857-1859 yıllarında Avusturya Hükümeti'nin araştırma gemisinde raportör olarak yer almıştır. Bu şekilde Çin, Japonya ve Siyam'daki incelemelere katılmıştır. 1872-1896 yıllarında Cenova, Leipzig ve İzmir'de başkonsolosluk görevinde bulunmuştur. Kendisine kalan miras sayesinde yoğun bir şekilde seyahat edebilmiştir (Scherzer, 2001).

1832-1913 yılları arasında yaşamış olan Macar asıllı Arminius Vambery de filoloji ve etnografya alanlarında araştırmalar yaparak birçok dilde yetkinlik kazanmıştır. Avrupa dilleri dışında Farsça, Türkçe ve Arapçaya hakim olan Vambery, Macar halkının Asya menşelerini bulmak için 22 yaşında İstanbul'a gelerek burada Avrupa dilleri hocası olarak çalışmıştır. Macar İlimler Akademisi'nin desteği ile 1861-1864 yılları arasında Sünni bir derviş kılığına girerek o dönemlerde batılı bir insanın kabul edilmediği Türkistan, İran ve Ermenistan'ı gezmiştir. Britanya Krallığı'nın emrinde ve İngiltere Jeoloji Enstitüsünün hizmetinde casus olarak Raşid Efendi takma adıyla ilk önce İstanbul'dan deniz yolu ile Tranzon'a, oradan katır üstünde kervanlar ile Isfahan ve Tebriz'e yolculuk etmiştir. Bu seyahati esnasındaki gezi notlarını ise "The Life and Adventures of Arminius Vambery" ismiyle 1914'te Londra'da yayımlamıştır (Vambery, 1993). 1853-1933 yılları arasında yaşamış Fransız asıllı bir araştırmacı olan Gabriel Bonvalot ise Tibet ve Orta Asya üzerine incelemeler yapmıştır; 1880-1882 yıllarında Rusya kontöründe Orta Asya'yı gezmiştir; Buhara, Hazar Denizi ve Kafkaslar'dan geçerek Fransa'ya ulaşmıştır. Seyahatleri Fransa tarafından finanse edilmiştir. 1886'da ressam Albert Pepin ve etnografya üzerine uzman bir botanikçi olan Capus ile beraber Orta Asya'ya gitmiştir. Bonvalot bu gezi sırasında yazdığı izlenimlerini 1889'da "Du Caucase Auv Indes a Travers Le Pamir" ismiyle yayımlamıştır (wikipedia.org)².

Sanayi Devrimi sonrasında oluşan gezgin kadın profillerine bakıldığında ise kadınların bu dönemde bağımsız gezilerinin arttığı ve eşleri ya da babaları sayesinde değil kendi meslek yaşantıları ya da özgürlük arayışları sebebiyle hareket ettikleri

² Gezin ile ilgili elde mevcut bilimsel kaynak olmadığı için bu web sitesinden yararlanma yoluna gidilmiştir.

görülmektedir. Dünyayı dolaşan ilk kadın olan 1740 doğumlu Jean Baret, Fransız Hükümeti'nin dünya çevresinin keşfinde görevlendirdiği Denizci Boungeville'in seferine, Kraliyet hekimi ve doğabilimcisi kimliğiyle gemide yer alan Commerson'un uşağı olarak, erkek kılığında bulunmuştur. Bunun nedeni ise dönemin donanma içtüzüğünün kadınların gemilerde bulunmasını yasaklamasıdır (Schiebinger, 2003:22-25).

Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu'yu gezen İngiliz gazeteci kadın gezgin Grace Ellison ise Osmanlı toplumundaki ciddi dönüşüm ve değişimlere ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna tanık olmuştur. Halide Edip Adıvar ve ilk Türk kadın gezgin sayılan Zeynep Hanım ile olan dostluğu, onun en çok bilinen kadın gezginlerden birisi olmasını sağlamıştır (Arslanalp, 2019:100). 2016 yılında yayımlanan “Zeynep Hanım Bir Türk Kadınının Avrupa İzlenimleri” adlı kitap, Zeynep Hanım'ın Avrupa'dayken yaşadıklarını ve gözlemlerini Grace Ellison'a gönderdiği mektuplardan oluşmaktadır. 1884 yılında doğan ve 1923 ya da 1925 yılında öldüğü düşünülen Zeynep Hanım, kitaba göre Avrupa'yı bazen kardeşi ile bazen de tek başına gezmiştir. Bu yolculuklarını da II.Abdülhamit tarafından takip altında oldukları için ailelerinden gizli bir şekilde trenle ülkeyi terk ederek yapmışlardır. Uzuner (2016:9), kitaba yazdığı önsözde Zeynep Hanım'ın 19.yüzyıl sonunda kadının insan hakları hususunda önemli bir uyanış sağlayan Batı feminist hareketi karşısında hareketsiz görünen Doğu'dan yükselen öncü birisi olduğunu ifade etmektedir. Doğu'lu kimlikleri ile Batılı eğitim alarak düalist bir kimliğe sahip bir şekilde Batı'ya giden kadın gezginlerden Halide Edip Adıvar, Zeynep Hanım ve Selma Ekrem, Türk kadın seyahatname literatürüne ait ilk ürünleri vermeleriyle ayrı bir öneme sahiplerdir.

1797 doğumlu İda Laura Pfeiffer'in de seyahate olan tutkusu beş yaşındayken babasıyla yaptığı Filistin ve Mısır gezilerine kadar uzanmaktadır. Annesinin isteğiyle evlendiği Mark Anton Pfeiffer'in ölmesiyle birlikte kendisine kalan az miktarda para ile ilk yolculuğunu yapmaya karar vermiştir. İlk istikameti kutsanmış topraklar olan İda, Viyana'dan İstanbul'a gitmek üzere Tuna Nehri'ni yelkenle geçmiştir. İtalya'da Roma, Floransa ve Napoli'yi de gezdikten sonra 1842'de Viyana'ya ulaşarak yoldaki tecrübe ve gözlemlerini “Viyanalı Bir Kadının Kutsal Topraklara Yolculuğu” kitabında anlatmıştır. Bu kitaptan elde ettiği gelirle tam tersi istikamette yer alan İzlanda'ya bir yolculuk gerçekleştirmiştir. 1846 yılında tek başına bu kez Rio de Janeiro'ya yola koyulan İda bir rehber yardımıyla Yağmur Ormanları'nı keşfe çıkmıştır. 1847 yılında

Güney Amerika'nın en güneyinde yer alan Horn Burnu'ndan yola çıkarak Şili'nin Valparasio şehrine ulaşmıştır. Ardından Pasifik üzerinden geçerek Kraliçe Pomare'nin huzuruna çıkmak için Tahiti'ye ve oradan da Makao, Hong Kong gibi şehirleri gezmek için Çin'e ulaşmıştır. İda, Çin'i bir erkek kılığında gezmiştir. Yolculuğu esnasında birçok ölüm tehlikesi atlatan gezgin 21 Kasım 1854'te dünya gezisini bitirmiştir. İda tüm bunların yanında gezileri boyunca topladığı böcek, bitki ve taş örneklerini müzelere bağışlayarak ya da satarak bilime de önemli katkılarda bulunmuştur. Avrupa'da bazı yanlış bilinen coğrafi bilgiler de onun sayesinde düzelmiştir. 1857'de son bir yolculuğa çıkan gezgin, dönüş yolunda tropik bir hastalığa yakalanarak 1858'de ölmüştür (Semerci, 2018).

Öne çıkan gezginlerden Isabella Bird de 19. yüzyıl İngiliz gezgini, misyoneri ve yazardır. 22 yaşında Kanada'daki aile evine geri dönecek olan bir kuzenine yoldaş olması ile birlikte yolculuğu başlayan gezgin, Kanada'dan sonra Boston, Chicago, St. Lawrence ve Cincinat'e geçmiştir. Gezdiği yerlerden ailesine deneyimlerini anlattığı mektuplar, ilk kitabı olan "Amerika'da bir İngiliz Kadını"nı oluşturmuştur. Kitabının geliriyle yeni çıkacağı yolculukların bütçesini çıkarmaya başlamıştır. 1872'de yeniden yola çıkan Isabella, önce Avustralya'ya ardından da Hawai'ye gitmiştir. Dr. John Bishop'la evlenmesinin ardından beş yıl sonra 1886'da Bishop hayatını kaybetmiştir. Isabella eşini kaybettikten sonra seyahatlerine bir misyoner olarak devam etmiştir. 60'lı yaşlarında Hindistan'a doğru yola çıkmıştır. Orada eşine adadığı bir hastane kurmuştur. (Mahsereci, 2015).

Bir diğer gezgin 1859 doğumlu Amerikalı bir haritacı, coğrafyacı, seyahat yazarı, dağcı ve kaşif olan Fanny Bullock Workman ise ailesi tarafından iyi bir eğitim ile donatılmıştır. Workman, 1889 yılında erken emekli olmayı seçmiştir. 1895 yılında kızlarını bakımevine bırakan çift 20 kilo bagaj ile bisikletle 2.800 mil seyahat etmişlerdir. Birlikte Cezayir, İtalya, Fransa, İsviçre, İspanya ve Hindistan'a giden çift gittikleri her yolculuk hakkında kitap yazmışlardır. Kocasıyla beraber sekiz seyahat kitabı yayımlayan gezgin, Hindistan gezilerinin ardından Batı Himalaya ve Karakoram'da tırmanış ile tanışmıştır. Çift 14 yıl süresince keşfedilmemiş ve haritalandırılmamış olan bölgeye sekiz defa seyahat etmiştir. Modern tırmanma ekipmanlarına sahip olmamalarına rağmen Workman'lar birkaç buzul keşfedip birkaç dağın zirvesine ulaşmışlardır. Fanny Workman, Sobonne'da ders veren ilk Amerikalı kadındır. Onun tırmanma üzerine başarıları dağcılıkta cinsiyet bariyerini yıkmaya

yardımcı olmuştur. Gezgin, 1925 yılında 66 yaşında yaşamını kaybetmiştir (www.rsgsexplorers.coms).

1864’de Pennsylvannia’da doğan araştırmacı gazeteci Nellie Bly ismine sahip Elizabeth Jane Cochran, 1889 yılında, Jules Verne’ye ait “Seksen Günde Devri Alem” kitabının başkahramanının rekorunu kırmak amacıyla dünyanın çevresini dolaşmak için yola koyulmuştur. Nellie, dünyanın çevresini tren, eşek ve gemi gibi vasıtalar ile 72 gün, 6 saat, 11 dakikada dolaşmayı başarmıştır (Yazıcı, 2018). 1897’de dünya turuna çıkan başka bir gezgin olan Gertrude Bell, zengin tarihi eserlere sahip Yunan Yarımadası’nın ardından arkeolojiye merak salarak 20. yüzyılın başlarında dünyayı iki kere dolaşmış, gezdiği yerlerde bulunan tarihi eserlerin envanterlerini çıkararak bunları planları ve fotoğraflarıyla yayımlamış ve aynı zamanda arkeolojik kazılar yapmıştır. Bell gözlediği yerlerde günlükler tutmuş ve ailesine yaşadıklarını anlatan mektuplar yazmıştır. Bell, Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiliz gizli servisi için Orta Doğu’da çalışmalar yapmıştır. Onun arkeolog kişiliği aslında siyasi kimliğini örtmek için bir araçtır (İpçioğlu, 2009:249-250).

Batı’nın Doğu’yu öteki olarak görmesi ve Avrupa merkezli bir bakış açısı ile dışlaması sonucunda Oryantalist dünya görüşü ortaya çıkmıştır. Yeniçağ’da kadın gezginlerin artması ile beraber Batı’nın Doğu’ya bakışına yeni bir soluk gelmiştir (Akman, 2011:29). Erkek gezginler dış görünüşler üzerinden izlenimlerini şekillendirirken; kadın gezginler beylerin, paşaların haremine kadar girerek tüm meraklarına içeriden cevaplar aramışlardır. Soylu kadınlar kraliyet ordusunda görevli babaların kızları veya saygın diplomatların eşleri oldukları için seslerini daha çok duyurmuşlardır (Ayaşlı, 2013:249).

20. yüzyıla yaklaşırken gezme eyleminin amaçları farklılaşmış ve insanlar birçok nedenden ötürü yola çıkmaya başlamışlardır. Ekonomik nedenlerin yanı sıra insanlar anlam arayışı veyahut düzene karşı koyma niteliğini barındıran seyahatler de gerçekleştirmeye başlamışlardır. Amerikan toplumu 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde endüstriye dayalı bir sisteme geçmiş ve bu da nüfus yoğunluklarına neden olmuştur. Bununla beraber göç de kaçınılmaz hale gelmiştir. 1870’li yıllarda ortaya çıkan hobolar 1920’lere gelindiğinde en üst sayılara ulaşmışlardır. Hobolar, yemek, iş ve kalacak yer bulabilmek için seyahat etmişlerdir. 1929-39 yılları arasında yaklaşık 250.000 hobo, tren yolunu takip ederek Amerika’yı dolaşmıştır. İnsanlar kendileri yapmak

istemedikleri işleri onlara yaptırmışlar ve iş bitiminde hobolara konaklama ya da para vermişlerdir. Para için yapılan zor işler ve kötü muamele bütün hobolarda bir birlik oluşturmuştur: Hoboglif. Hoboglif, tasvirler ve şekillerden oluşan simgeler alfabetidir. Birbirlerine anlamını yalnızca kendilerinin bildiği işaretler bırakmışlardır. Bu işaretler onlara kaldıkları ev ya da bölgenin güvenliği konusunda bilgiler vermiştir. Hobolar kendi işaret, şiir ve müziklerini oluşturarak yeni bir toplum yaratmışlardır. Hobolar göçebe yaşam tarzlarını yerleşik hayat ile değiştirmek istememişler ve yaşamı yoldan ibaret görmüşlerdir. Onlar, Amerikan işçi tarihinde endüstrinin gelişmesine katkı sağlayan gezgin işçilerdir. Fakat 1930'lu yıllarda işsizliğin artması sonucunda onlara duyulan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Hoboların bitiş sebepleri çeşitlilik göstermektedir: 1920'li yılların ortasında başlayan kamyon ve otomobil kullanımı demiryollarındaki yolcu ve yük sayısının azalmasına sebep olmuştur. Meksikalı göçmen işçileri “Bracero Programı” ile işe almaları ve 1950'de piyasaya sürülen dizel motorlar, eskiden su tanklarından su almak amacıyla duran buharlı trenlerin sonu olmuştur. Bu su tankları hobolara bir kamp alanı ve durak görevi görmüştür. Hobo kültürü teknolojiye ayak uyduramamıştır. Jack London da 1890'lı yıllarda hoboluk yaparken tutuklanarak bir ay boyunca hapisanede kalmıştır. Suçu ise sabit bir ikametgahının ve bir taşıma aracının olmamasıdır. Popüler kültürde hobolar deli, tembel, dilenci, katil-suçlu olarak gösterilmiştir (www.evrensel.net). Bakıldığında hobo kültürü yabancı gelse de aslında günümüzdeki çalışma ve yaşam şekliyle benzerlikleri bulunmaktadır. Gelişen ağ sosyolojisi, teknoloji ve ağ ekonomisi, global iş yapma biçimleri, uzaktan iş yönetim aygıtları, proje bazlı işler ve serbest çalışan (freelancer) elemanlarla çalışma alışkanlıklarının artmasıyla yeni bir göçebe kültürü oluşmaya başlamıştır. Gelişen mobil teknolojilerle birlikte mekân algısı ortadan kalkmış durumdadır.

1940'lı yıllarda ise New York Columbia Üniversitesi'nde yer alan bir edebi toplulukta tanışan bir grup öğrenci, Büyük Buhran sonrası kendilerini demiryollarına vuran hobolar gibi amaçsızca otostop çekerek Amerika'yı dolaşmaya başlamıştır. Gittikleri her yerde yeni insanlarla tanışmış ve geleneğe, alışıldık yaşam biçimlerine ve sisteme muhalif bir kitle oluşturmaya başlamışlardır. 60'lı yılların ikinci yarısında on binlerce gencin Hindistan'a doğru yola koyulması aslında Batı'nın mekanik yaşam formlarından toplu bir kaçış anlamına gelmektedir. Bu başkaldırının eyleme dönüşmüş biçimidir. Bu yolculuk otostop ve ortak ayarlanan arabalar ve minibüslerle tamamlanmıştır. Bu coşku onları Viyana'ya, Uzakdoğu'ya, Kuzey Afrika'ya ve Paris'e

ve dünyanın en uç köşelerine götürmüştür. 60'ların öne çıkan müzisyenleri Beat Kuşağı'ndan ciddi anlamda etkilenmişlerdir. Bob Dylan, the Beatles, Pink Floyd, The Doors gibi gruplar Beat Kuşağı'nın muhalif karakterinin müzikteki temsilcisi olmuşlardır (Yüksel, 2017). II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği zaman diliminde ortaya çıkan Beat Kuşağı, Batı'yı birçok yönden etkilemiştir. Amerikan toplumunda Büyük Buhran sonrası meydana gelen sıkıntılar yönetici sınıfa duyulan güveni zedelemiştir. Zaman içerisinde savaşın tahribatlarının geride bırakılmasıyla birlikte ekonomik genişleme ve artan refah seviyesiyle beraber topluma materyalist bir hayat tarzı sunulmuştur. İktidarın tek tip bir toplum yaratmak adına getirdiği kısıtlamalara boyun eğmek istemeyen bazı yazar ve düşünürler, hakim düzenin baskılarını reddederek kendi içlerinde benimsedikleri bir yaşam felsefesi oluşturmuşlardır.

Kuşağın liderleri; Jack Kerouac, Gary Snyder, Allen Ginsberg, William S. Burroughs, Lawrence Ferlinghetti, Neal Cassady, Lew Welch, Gregory Corso, Dianne Di Prima, Philip Whalen, Peter Orlovsky ve Joanne Kyger olarak gösterilmektedir. Beat, kelime olarak; yersiz, yurtsuz, meteliksiz, umarsız, uykusuz, başıboş, uyumayan, kendi başına, her şeyi derinlemesine algılayan, aşırı duyarlı, dışlanmış gibi anlamlara gelmektedir (Muratoğlu ve Sayın, 2004:5). Fakat Jack Kerouac bu kelimenin farklı bir anlamına dikkat çekmiştir: "Beatific" yani kutsanmış ya da kutsal. Kerouac, bu anlama dikkat çekerek, dışlanmışların, ezilenlerin gizli kutsallığını vurgulamak istediğini belirtmektedir (litkicks.com). Beat hareketi zamanla çok daha geniş kitlelere ulaşsa da üyeleri alıştıkları yaşamdan kopmadan, felsefelerini yaşatarak ve hâlâ otostopla dolaşmaya, dağlara tırmanmaya devam etmişlerdir (Muratoğlu ve Sayın, 2004:5-6).

Avrupa ve Amerika'daki 68 hareketleri, eylem pratiğine bakıldığında Beat Kuşağı'nın duruşuna oldukça yakın bir duruş sergilemiştir. 60'lı yılların coşkusu, deneysellliği ve iyimserliği 80'lerde yerini her şeyin mekanikleştiği, gerici bir döneme bırakmıştır. Bu durum Beat Kuşağı'nın pratikte sonu olmuştur. Beat Kuşağı'nın felsefesi yalnızca kendini var etmek için değil, toplumu da içine almış bir felsefedir. Irkçılıktan kadın erkek ayrımcılığına, eşcinsel ve siyahilerin dışlanmasından toplumsal eşitsizliğe, sınıf ayrımcılığından kadınların cinsel özgürlüğüne kadar birçok konuda bir karşı duruş oluşturmuşlardır. Onların topluma sundukları öneri; yoğun tüketimi reddetmek ve daha fazla meditasyon ile sanattır. Aidiyetsizlik ve mülkiyetsizlik gibi değerleri merkeze alan hippiler de Beat Kuşağı'nın derin etkisi altında olmuşlardır.

1960'lı yıllarda Amerika'da ortaya çıkan hippie gençlik hareketini özümseyen her birey, basmakalıp tüketim alışkanlıklarına boyun eğmek yerine kendisine özgü davranış şekilleri belirlemektedir. Bunun nedeni hippie yaşam tarzı felsefesinin tüketim karşıtı olmasıdır.

1960'lı yıllarda çiçek çocuk olarak bilinen hippilerin büyük bir kısmı genç yetişkinler ve ergenlik çağındaki gençlerden oluşmaktadır. 1965'e kadar kurulu sosyal bir grup halini alan hippiler, 1970'li yılların ortalarına gelindiğinde Amerika'dan başlayarak Avustralya, Yeni Zelanda, Avrupa, Japonya, Kanada, Brezilya, Meksika ve daha birçok ülkeye yayılmışlardır. Hayat felsefeleri sonsuz özgürlük ve mutlak retçilik üzerine kurumuştur. Dünyadaki her şeyin insanlara ve hayvanlara ait olduğunu savunan apolitik görüşleri ile pasif birer direnişçi rolündedirler. Yaşam tarzlarıyla, yedikleriyle, müzikleriyle, katıldıkları eylemlerle ve gezi rotalarıyla senelerdir konuşulmaya devam etmektedirler. Gezginci oldukları için tarım yerine bahçecilik ve toplayıcılıkla uğraşan, ekseriyetle vegan-vejeteryan beslenerek yaşayan hippiler 1970'li yıllarda Türkiye'yi uğrak yerleri haline getirmişlerdir. Türkiye'de özellikle İstanbul Sirkeci'deki tek yıldızlı otellerde ve pansiyonlarda kalmışlardır (www.turkish-media.com).

Çalışmanın bu aşamasında turist ve gezgin kavramlarını ayrı ayrı ele almakta yarar olacaktır. Bu kavramlara yüklenen anlamlar kişilere, gruplara ya da toplumlara göre farklılık gösterebilmektedir. Bauman 1988'de kaleme aldığı "Postmodern Etik" kitabında aylak ve turist ayrımına yer vermiştir. Hacılar ile postmodern göçebeleri karşılaştırdığı bölümde hacıların izleyecekleri yolun belli fakat postmodern göçebelerin nihai bir amaçlarının olmadığından bahsetmektedir. Aylak olarak adlandırdığı kişilerin kalacakları yerde ne kadar kalacaklarını bilmediklerini, bir plan dahilinde hareket etmediklerini belirtmektedir. Onun için aylak, amacı olmayan hacı, izlenecek bir yolu olmayan göçebedir. Ona göre aylak, o anda gittiği yeri yapılaştıran, terk ettiğinde ise yapıyı yeniden yıkanır. Turistler ile aylakları karşılaştırdığında ise turistlerin de aylaklar gibi gittikleri yerde uzun süre kalamayacaklarını ve aynı şekilde ikisinin de kendi biyografik zamanlarına sahip olduklarını ileri sürmektedir. Fakat turisti aylaktan ayıran nokta onun özgürlüğü için para ödeyerek bunu ticari bir alışveriş ile elde etmesidir. Postmodern dünyada turist ve aylağa artık marjinal bir anlam yüklenmediğini savunan Bauman, bu kişilerin ticari işletmeciler tarafından övülerek başarılı bir yaşam ile mutluluğun standardını belirlediklerini ileri sürmektedir (Bauman, 2016:325-328). Bauman (2010)'a göre turistler zaman içinde gezgin haline gelmektedirler. Aylağın,

turistin alter egosu (diğer kişilik) olduğunu savunan Bauman tüketici olmak için yaratılan bu iki kategoriden aylakların yani gezginlerin kusurlu bir tüketici olduğunu ileri sürmektedir. Tüketim potansiyelleri sınırlı olan aylaklar tüketim toplumunun çarklarını yağlamamaktadırlar. Bu iki kategoriye mensup insanları birleştiren nokta ise heyecan arayışındaki deneyim koleksiyoncuları olmalarıdır. Gezginler, Bauman'ın aylakları değilse bile ona yakında durmaktadırlar.

Culler (2009:101)'a göre turizm, bireyler arasında bir cemaatten ziyade bir husumet yaratan kültürel bir uzlaşmadır. Ona göre turist ve gezgin arasındaki karşılık pek çok kişi tarafından tekrarlanmıştır. Boorstin (1967:85)'e göre ise turist keyif düşkünün iken gezginin yaşam ile bir derdi bulunmaktadır. Gezgin kişi macera ve deneyimin peşinden giderek faal iken turist edilgen konumdadır. Çünkü deneyimlerin ona sunulmasını talep etmektedir. Günümüzde farklı ülkelere seyahat etmek çaba gerektiren bir iş olmaktan çıkarak bir metaya dönüşmüştür. Turist deneyimleri kişilerin gerçek hayatın zorla kabul ettirdiği kimliksel formların dışına çıkmak için olanak sağlamıştır. Ritzer (2000)'a göre turist pratiklerinde seyahatler ekseriyetle paket turlar şeklinde gerçekleşmektedir. Bu turlarda ise deneyimler kolektif, öngörülebilir ve standartlaştırılmıştır.

Turistler aynı zamanda bazı yaşamsal boşlukların telafisini yapmak için de seyahat etmektedirler. Planlı ve örgütlü olandan, rasyonaliteden ve rutinlikten kaçmak için farklı olana sığınmaktadırlar (Ryan, 1991:20-22). Bauman “postmodern yaşam stratejisinin özü, kimliğin kararlı hale getirilmesi değil, sabitlikten kaçınmaktır” sözleriyle bu kaçınmayı kendisinde somutlayan şeyin turist figürü olduğundan bahsetmektedir. Turistlerin gittikleri yerlere ait olmamayı başarabildiklerini ve onların talep ettiklerinin yalnızca daha fazla mekân olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre de turistlerin gezilere çıkma nedenleri yuvayı sıkıcı, bilindik ve cazibesiz bulmalarıdır. Gittikleri yerlerde kendi rutin hayatlarından daha maceralı ve derin duygular bulmayı ummaktadırlar. Bauman, aylak için özgürlüğün tanımının ise gezinmek zorunda kalmamak olduğunu belirtmektedir. Çünkü turistler kendi istekleri doğrultusunda bir yerde kalıp yolda hareket ederlerken aylaklar çok isteseler bile bulundukları yerde fazla kalamayacaklarını bilmektedirler. Turistlerin hareket etmelerinin sebebi dünyayı çok cazibeli bulmalarıyken aylakların yola koyulma sebebi dünyayı çekilmez derecede dışlayıcı bulmalarıdır (Bauman, 2019a:132-136). Her gezgin bir turist olsa da seyahat esnasında gezginin seçimleri turistin seçimleri kadar belirgin sınırlara sahip değildir.

Alışkanlıklarını büyük ölçüde evinde bırakan gezgin, turiste oranla melezleşmeye ve yerel halk ile daha fazla bağlantı kurmaya daha açıktır.

Gezgin ve turist metaforları postmodern icat değildir. Bunlar bu zamanlardan çok daha önce de var olan tiplerdir. Yalnızca postmodern bağlam ile beraber yeni nitelikler kazanmışlardır. Erken modern döneme oranla postmodern dönemde aylakların (gezginlerin) fazlasıyla arttığını söyleyen Bauman, bunun nedeni olarak yaşam alanlarının yok olmaya başlaması, bilginin cehalete dönüşmesi ve güven ağlarının parçalanmasını göstermektedir. Turist, sistematik ve bilinçli bir deneyim arayıcı konumundadır. Evsizliğe alışmış aylağın tersine turist için bir eve sahip olmak güvenlik paketinin bir parçasıdır (Bauman, 2018a:129-137).

Zotic vd. (2014:81-84), turizmin tarihini yeni şeyler-yerler keşfetmek ve hayatta kalma mücadelesi amacıyla seyahat (M.Ö. 1000 ve öncesi), erken turizm (M.Ö. 1000-M.S. 476), sözde turizm (476-1789), turizmin altın çağı (1789-1994) ve postmodern turizm dönemin (1994-2030) olmak üzere beş kategoride incelemektedirler.

Postmodern dönemde, modern dönem insanının yarattığı hasarı engellemeye yönelik insan alışkanlıkları oluşturma çabası oluşmuştur. İnsanların doğayı yansıtan ortamlara yönelmesiyle, turizmde de yoğunlukla doğaya duyarlı ve kişiselleştirilmiş organizasyonlar ile bağımsız hareket etmeyi sağlayan deneyimler gerçekleştirilmiştir. Postmodern dönem turizminde, postmodern toplumun arzuları ve eğilimleri kültürün merkezde konumlanması sebebiyle daha fazla ön plana çıkmaktadır. Postmodern dönemde bu dönem insanının beklenti ve ihtiyaçları değiştiği için modern dönemin standart kitle ürünü üretme zihniyeti geçerliliğini yitirmiş bulunmaktadır. Postmodern dönemde bireylerin toplumsal hayatın zorlayıcı unsurlarından uzaklaşması bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Sanayi Devriminden günümüze doğru gelindiğinde teknoloji, seyahat biçimlerini, hareket özgürlüğü de yolculuk hedeflerini değiştirmiştir. Gezgin ve seyahat etmek kavramları 15. yüzyıldan 18. yüzyılın ortalarına (Avrupa’da yazılı basının hayata geçişine) kadar başka bir işlev ve içerik kazanmış ve 18. yüzyılın ilk çeyreğinde bugün için geçerliliğini koruyan modern içerik ve anlamlarına kavuşmuştur. 18. yüzyılın sonuna doğru artık yolculuk yapmak ve gözlemleri bir eserde toplamak, Batı Avrupa’da bir unvan, bir prestij sahibi olmak için temel işlev haline gelmiştir. Askerler, edebiyatçılar ve soylular Doğu’yu görmek, yazmak ve yaşamak için Doğu’ya seyahat

etmişler ve seyahatnameler yazmışlardır. Teknolojinin, seyahat biçimlerini, hareket özgürlüğünün de yolculuk hedeflerini değiştirmesiyle beraber gezginlik, anlam kayması yaşayarak günümüz postmodern toplumunda farklı anlamlara ulaşmıştır. Çağımızda iletişim ve bilgi teknolojilerinde oluşan hızlı gelişmelerin ardından merak edilen yerlerle ilgili bilgi edinmek için günlüklerin ve seyahatnamelerin yerini sosyal medya hesapları, kurumsal ve kişisel web sitelerinde bulunan gezi yazıları ve bloglar almıştır. Günümüzde tek tip gezginden söz etmek olanaksızdır. Bunun nedeni artık insanların birçok neden ile yola çıkmaya başlamalarıdır. Çoğaltılabilecek örnekler arasında; kurumsal çalışma hayatından sıkılıp bırakanlar, kurumsal çalışma hayatını bırakmadan izinli günlerinde her fırsatta gezenler, henüz hiç çalışma yaşamına dahil olmadan yollara çıkanlar, gezdikleri rotaları başka insanlara turlar düzenleyerek gezdirenler, sokakta yaşayarak gezenler, geçici işlerde çalışarak gezenler ve gezdikleri yerler sayesinde sosyal medyada bir kitleye sahip olarak sponsor ücretleri ve oluşturdukları içeriklerden elde ettikleri gelirler ile gezi hayatlarını sürdürenler vardır. Eskiden meslekleri vasıtasıyla ya da toplumsal statüleri sayesinde gezen insanların yerini günümüzde iş yaşamından uzaklaşmak için gezen insanlar almış bulunmaktadır. Çalışmanın son aşamasında bunun sebepleri ve görüşmecilerin bu konu hakkındaki düşüncelerine yer verilerek analizi sunulacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini, aile yapıları ile yetiştirildikleri ortamı, tüketim alışkanlıklarını, yaşam tarzlarını ve meslek olgusuna dair görüşlerini içeren bulgular yer almaktadır. Araştırmanın yanıt aradığı temel soruların yanıtlarına bu kategoriler üzerinden varılmak hedeflenmiştir. Katılımcıların sorulan sorular ile ilgili doğrudan görüşleri verilirken, ifadelerin başlangıcında araştırmacı tarafından katılımcılara atanan kod yazılmıştır. Katılımcıların görüşleri (Kod No, Yaş, Cinsiyet) şeklinde belirtilmiştir. Cinsiyet kısmında kadın için K, erkek için E harfleri kullanılmıştır.

5.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFIK ÖZELLİKLERİ

Bu araştırma kapsamında katılımcıların; cinsiyetleri, yaşları, medeni durumları, eğitim durumları, meslekleri, gelir durumları ve kent/kır bağlamında doğup yetiştikleri yer önem teşkil etmektedir. Bunun sebebi, gezgin bireyleri birbirinden ayıran bu özelliklerin seyahat biçimlerini ne şekilde etkilediğini ortaya koyabilmektir. Katılımcıların, sosyo-demografik özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir. Tablo 1’de yer alan bazı veriler, araştırmanın ilerleyen aşamalarında ilişkisel konularla birlikte yeniden değerlendirilecektir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

KOD	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir Durumu	Doğum Yeri
K1	Erkek	44	Bekar	Lise	Sigortacı/ Fotoğrafçı Seyahat Bloggerı	8000-10000	Kent
K2	Erkek	25	Bekar	Lisans	Sokak Sanatçısı	Belirsiz	Kent
K3	Erkek	24	Bekar	Lisans	Fotoğrafçı Influencer	2000-3000	Kent

K4	Erkek	35	Evli	Lisans	Turizmci/ Fotoğrafçı Yazar/ Seyahat Bloggerı	10000- 12000	Kent
K5	Kadın	28	Bekar	Yüksek Lisans	Turizmci Yaşam Koçu	10000- 15000	Kent
K6	Kadın	51	Evli	Lisans	Turizmci Seyahat Bloggerı	6000- 9000	Kent
K7	Kadın	26	Bekar	Lisans	Çalışmıyor	1500- 2000	Kent
K8	Kadın	34	Evli	Yüksek Lisans	Öğretmen	6000- 7000	Kent
K9	Kadın	42	Evli	Yüksek Lisans	Influencer/Yazar Seyahat Bloggerı/Youtuber Pazarlama Danışmanı	5000- 8000	Kent
K10	Erkek	35	Bekar	Lise	Çalışmıyor	1500	Kır
K11	Erkek	49	Bekar	Yüksek Lisans	Akademisyen Seyahat Bloggerı	10000	Kent
K12	Kadın	52	Bekar	Lisans	Tiyatro Sanatçısı	5000- 6000	Kent
K13	Kadın	46	Bekar	Lisans	Turizmci Seyahat Bloggerı	15000- 20000	Kent
K14	Erkek	33	Evli	Lisans	Turizmci/Seyahat Bloggerı Influencer	8000- 9000	Kent
K15	Erkek	34	Evli	Lisans	İşletmeci	4000- 9000	Kent
K16	Kadın	49	Bekar	Lisans	Sigortacı/Seyahat Bloggerı	10000	Kent
K17	Erkek	38	Bekar	Lisans	Sokak Sanatçısı	Belirsiz	Kent
K18	Kadın	31	Bekar	Lisans	Çalışmıyor	1000- 2000	Kır
K19	Erkek	36	Bekar	Lise	Fotoğrafçı	1000- 2000	Kent
K20	Erkek	28	Bekar	Lisans	Influencer Youtuber	2000- 4000	Kır
K21	Erkek	29	Bekar	Lisans	Turizmci Influencer Seyahat Bloggerı	15000- 20000	Kent
K22	Kadın	33	Bekar	Yüksek Lisans	Öğretmen	5000- 6000	Kent
K23	Kadın	36	Bekar	Ön Lisans	Seyahat Bloggerı	4000- 5000	Kent

K24	Kadın	28	Evli	Lisans	Sosyolog Influencer	5000- 6000	Kent
K25	Erkek	24	Bekar	Ön Lisans	Influencer Yazılımcı	20000- 25000	Kent
K26	Kadın	50	Evli	Lise	Seyahat Bloggerı Influencer	5000	Kent

Katılımcılar 13 kadın ve 13 erkek olmak üzere 26 kişiden oluşmaktadır. 24 ile 52 yaş aralığından oluşan katılımcılardan 8'i evli 18'i ise bekaardır. Eğitim durumlarına bakıldığında 4 lise, 2 ön lisans, 15 lisans ve 5 yüksek lisans olmak üzere çoğunluğu lisans mezunlarının oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların meslekleri ve gelir düzeyleri çeşitlilik göstermekte olup meslek tercihleri üzerine değerlendirme, araştırmanın sonraki aşamalarında yapılacaktır. Son olarak katılımcılardan 3'ü kırd 23'ü ise kentte doğup yetişmiştir. Katılımcıların kırd ya da kentte yetişmiş olmaları kültürel faaliyet olarak seyahat etme alışkanlığına erişebilme hususunda önem teşkil etmektedir.

5.2. KATILIMCILARIN AİLE YAPILARI VE YETİŞTİRİLDİKLERİ ORTAM

Bireyin kişiliğini etkileyen unsurların başında yetiştiği aile ortamı yer almaktadır. Kişiliğin büyük ölçüde öğrenimin ürünü olduğu düşünüldüğünde öğrenimin ilk gerçekleştiği alan ailedir. Ailenin sistemden edinmiş olduğu habitus, bireyin zaman içinde edindiği tüm deneyimlerin kaynağında yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen en önemli etmen ise ailenin sosyo-kültürel yapısıdır. Bu nedenle bu başlık altında öncelikle; katılımcıların nasıl bir aile tipine sahip olduklarına, aile bireyleri ile ilişkilerinin nasıl olduğuna, ebeveynlerinin eğitim düzeyleri, meslekleri ve seyahat alışkanlıklarına, ardından da katılımcıların Türkiye'deki hakim kültür üzerine düşüncelerine yer verilecektir. Araştırmanın "Kültürel etmenler gezgin olma noktasında bireyi nasıl etkilemektedir?" şeklindeki 1. sorusuna ilişkin bulgular da bu bölümde yer almaktadır.

5.2.1.Katılımcıların Aile Tipleri

Bu başlık altında katılımcıların hangi aile tipine mensup olduklarına yer verilecektir. Bunun sebebi geniş aile ve çekirdek ailenin farklı özelliklere sahip olması, dolayısıyla da bireyleri ve bireylerin yaşam tarzlarını farklı şekilde etkilemesidir.

Tablo 2.Katılımcıların Aile Tipleri

KOD	Aile Tipleri
K1	Çekirdek
K2	Geniş
K3	Çekirdek
K4	Çekirdek
K5	Çekirdek
K6	Çekirdek
K7	Çekirdek
K8	Çekirdek
K9	Geniş
K10	Çekirdek
K11	Çekirdek
K12	Çekirdek
K13	Çekirdek
K14	Çekirdek
K15	Çekirdek
K16	Çekirdek
K17	Geniş
K18	Çekirdek
K19	Çekirdek
K20	Çekirdek
K21	Çekirdek
K22	Çekirdek
K23	Çekirdek
K24	Çekirdek
K25	Çekirdek
K26	Çekirdek

Katılımcılardan 3'ü geniş aileye 23'ü ise çekirdek aileye sahiptir. Geniş aileler ile çekirdek ailelerin özellikleri karşılaştırıldığında; geniş ailelerde aile bireylerinin sayısı fazla olduğu için ihtiyaçların karşılanması noktasında, bireylerin kendi bireysel ve sosyal gelişimleri engellenebilmektedir. Çekirdek ailelerde ise bireylerarası

sorumluluklar daha sınırlıdır. Geniş ailelerde haneye giren kazançların birleştirilmesi, kişisel gelişimleri sınırlandırırken, çekirdek ailelerde bireylerin birbirleri üzerindeki kontrolü daha azdır. Geniş ailelerde bireylerin meslek ve statü seçimlerinin diğer üyeler tarafından belirlenmesi ve aileye bağlılığın çok değerli görülmesi sebebiyle kişisel değerlerin yok sayıldığı durumlar ile karşılaşılırken çekirdek ailelerde daha özgür seçimler söz konusudur (Özgüven, 2010). Katılımcıların 23'ünün çekirdek ailede yetişmiş olmaları literatür ile bir paralellik olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi gezgin bireylerin kendi istedikleri biçimde seyahatlerini gerçekleştirebilmeleri için kişisel ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi ve özgür seçimlerde bulunabiliyor olmalarının gerekliliğidir.

5.2.2. Aile Bireyleri İle İlişkiler

Aile bireyleri ile ilişkiler hususunda bilgi almak amacıyla katılımcılara “Nasıl bir aile ortamında yetiştiniz, aile bireyleri ile ilişkileriniz nasıldır?” sorusu yöneltilmiştir. Bireyin içinde yetiştiği aile ortamı onun seçimlerini ve hayata bakış açısını etkilemektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların ebeveynleri ve ailedeki diğer bireyler ile ilişkilerine bakıldığında cevaplar çeşitlilik göstermekte olup evinde demokratik bir ortam olduğunu belirten katılımcıların sayısı çoğunluğu oluştursa da bunun aksi sonuçlara da ulaşılmış bulunmaktadır. Demokratik bir aile ortamında yetiştiğini belirten katılımcılardan alınan örnek bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Demokratik bir tutuma sahip olan aileler, çocuklarının kendi hatalarından sonuçlar çıkararak öğrenmelerine izin vermektedirler. Demokratik tutum ile birlikte ebeveynler ve çocuklar arasında baskı, taviz ve güç çatışması olmaksızın sağlıklı bir ilişki kurulabilmektedir. Ebeveynleri tarafından demokratik bir tutumla yetiştirilen çocukların kendilerine özgü bir birey olarak kabul edilmeleri sebebiyle girişkenlikleri de artmaktadır.

“Ben tamamen özgürdüm. Yani şu an nasıl böyle özgür yaşıyorsam çocukluğumda da öyle yetiştirildiğim için olabilir. Çünkü babam ve annem her zaman beni rahat bırakırdı. Mesela kötü şeyler yaptığımda bile hiçbir zaman gelip de bana kızmazlardı, ailemden hiçbir zaman şiddet görmedim. Özgür büyüdüğüm için kendi kendime hatalar

yaparak, ders alarak, öğrenerek tecrübe edindim. Her zaman ailemin arkamda olduğunu hissettim” (K3, 24, E).

“Son derece özgürlükçü bir ailede yetiştim. Benim yaşadığım dönemlerde gezmek çok kolay değildi ama ben üniversite arkadaşlarımla beraber otostop ile Türkiye’yi gezdim. Annem de biliyordu gezdiğimi, sadece ‘lütfen dikkat et evladım’ diyordu. Bunu kolay kolay her anne baba söyleyemez. Gayet özgürlükçü ve kendi kararlarını alabilir şekilde yetiştirildim. Karadeniz ailesinde kadın biraz baskın olur bizde de izinler anneden alınırdı hep. Babam hiçbir şeye karışmazdı, nasıl istiyorsanız öyle yaşayın derdi. İyi ki de onların çocukları olmuşum diyorum” (K6, 51, K).

“Ailem fikirler konusunda çok demokratikti ama yaşantısal anlamda babam çok fazla elaleme takılan biriydi, ortama uyum sağlamamız ve sivrilmememiz gerektiğini düşünürdü. Bunda bizim etnik kimliğimizin de çok büyük etkisi var. Çünkü ben Arap alevisiyim. Yıllarca bu yüzden baskı gördüğümüz için babam mümkün olduğunca çevre nasılsa ona uyum sağlamamızı isterdi. Ama fikir ve inançlar anlamında çok özgür bir ailede yetiştim. Evde her konu hakkında tartışabilirdik” (K22, 33, K).

“Ben çok şanslıydım aile konusunda, ailem çok demokratik ve aydın bir aile, ben hiç ailemden herhangi bir şey yapmak için izin almadım, hep haber verdim. Ben çok erken yaşta okul için ailemden ayrıldığım için çok yakın bir aile ilişkimiz yok. Benim çekirdek aile dışında akrabalarla da yakın bir ilişkim yok, biraz o konuda zayıfım yani. İletişim konusunda bir sıkıntımız yok ama ben çok erken yaşta koptuğum için gelişmiş aile bağlarımız olmadı” (K9, 42, K).

Ataerkil bir ailede büyüdüğünü ifade eden K8, annesinin ona biçtiği yaşam tarzını kabul etmeyerek bir gün işinden ücretsiz izin alıp tek başına bir sene Güney Amerika’yı gezdiği dönemde girişimciliği sayesinde, her sene dünyada sadece iki yüz kişinin katılım sağlayabildiği, Antartika’ya giden yelkenli gemiye kendisini ücret vermeden dahil edebilmiştir.

“Kırsaldan kente göçen işçi babanın çocuklarıyız biz, tamamen erkek egemen bir ailede büyüdüm. Türkiye standartlarında yine bizim ailede kızlar okusun lafı hep geçer. Ama baba nedir? Ekmeği getirendir. Çocukları okutandır. Yumuşak ve sert arası bir hikaye aslında bizimkisi. Benim kişisel olarak ikisi ile de çok yakın bir ilişkim yoktu. Baskıcıydılar diyemem. Ben annemle yakın olduğumu zannediyordum ama şöyle düşününce aslında anneme anlatamadığım o kadar çok şey varmış ki. Yani anlatmayı denesem bile zaten o anlayamazdı. Geldiği bölge, coğrafya, eğitim seviyesi gereği onun sadece gördüğü ile sınırlıydı hayat. Ben hayaller kurarken annem; otur, okulunu bitir, iş sahibi ol,

evlen ve çocuk yap derdi. Annenin rolü bu, güvenlik ihtiyacına yönelik tek anlayabildiği düşünce tarzı buydu. Kardeşlerimle daha samimiydik yaş farkımız da azdı çünkü” (K8, 34, K).

K13 ise ailesinin sahip olduğu kültürel sermaye sayesinde yetiştirilirken kendisini özgür hissettiğini belirtmektedir. Üç kuşak yüksek kültürel sermayeye sahip katılımcı, tarihsel süreçte içinde yaşanan dönemlerin özgürlük anlayışı üzerinde de anlam dönüşümlerine yol açtığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Ailem baskıcı bir aile değildi gayet özgürlükçü bir ailem var. Orta sınıf bir Türk ailesi, annem ve babam üniversite mezunu. Annem ve babamdan bir önceki kuşak da üniversite mezunu. Dolayısı ile iyi eğitilmiş bir ailem var yani cumhuriyetçi, eğitime önem veren, kız ve erkek çocuk arasında hiç ayırım yapmayan, çocuklarına büyük muamelesi yapan, modern bir aile. Annem de babam da kendi gençliklerinde bizler kadar özgür olamamışlar, bizler kadar gezememişler, aileleri bize nazaran çok daha baskıcıymış. Her ne kadar kendileri de kendi zamanlarının ilerici ailelerinde büyümüş gibi görünseler de bizimle kıyaslayınca çok daha klasik, kapalı, Türk toplumunda yetişmiş orta sınıf insanlar” (K13, 46, K).

K13 ile kıyaslandığında K18, habitusun kader olmadığını ve tasarımlar ile dönüştürülebileceğini ispatlar niteliktedir. Bunun nedeni ise ebeveynlerinin eğitim düzeylerine bakıldığında katılımcının kendisinin Amerika’da Silikon Vadisi’nde çalışabilecek kültürel sermayeyi edinebilmesidir.

“Aşırı açık görüşlü ve çok rahat bir ortamda büyüdüm, herhangi bir baskı özellikle de kadın olduğum için görmedim. Ailem Kırklareli’nin bir köyünde yaşıyordu. Annem ilkokul mezunu, babam ise lise mezunu. Onlar kendi dünyalarında bize bir özgürlük sunmuşlardı. Benim şuan geriye dönüp baktığımda şikayetçi olduğum tek nokta; çocukken bize yeteri kadar söz hakkı verilmemesi. Onun eksikliğini bir birey olarak şuan bile toplum içinde kendimi ifade ederken çektiğimi düşünüyorum. O çocukluğumuzdan gelen özgüven eksikliğini şuan yaşıyorum. Yetiştiriliş tarzımdaki en büyük eksiklik oydu. Ama yine de gayet birbirimize bağlıyız. Annemle çok sıkı bir ilişki içindeyim. Babam normal tipik Türk erkeği, hani arar ya da o aramazsa anneme sorar” (K18, 31, K).

Küçük yaşta aile evinden ayrılan K21, bu durumun gezgin olma yolunda kendisi için bir avantaj olduğunu ifade etmekte ve Türkiye’de seyahatin önünde duran engeller içerisinde aileyi göstermektedir.

“Bizimkiler genelde çok karışmazdı. Ben zaten 12 yaşından beri şehir dışında yaşadım, aslında benim gezgin olma sebeplerimden biri de buydu, hep yurtlardaydım. Ortaokuldan itibaren ailemden ayrı yaşadım ve bu da aslında gezgin olurken kendi ayaklarım üzerinde durmaktan tut ailemin gezgin olduğum zaman karışmamasını aksine desteklemesini de beraberinde getirdi. Türkiye’de seyahat edenlerin karşısındaki en büyük engellerden biri aile oluyor genelde. O konuda şanslı bir bireyim diyebilirim” (K21, 29, E).

Çalışmada “Nasıl bir aile ortamında yetiştiniz, aile bireyleri ile ilişkileriniz nasıldır?” sorusuna karşılık baskıcı bir aile ortamında yetiştiğini ifade eden katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Baskıcı bir tutuma sahip olan ebeveynler ekseriyetle zor yoluyla veya sevgiyi esirgeyerek denetleme ile çocuklarının davranışlarını kontrol etmektedirler. Bunun yanı sıra çocuklarına karşı ilgisiz bir tutuma sahip olan ebeveynler ise çocuklarının ilgi ve gereksinimlerine düşük tepkiler vermektedirler. Bu ilgisiz tutum sonucunda çocuk; yetersiz, mutsuz, değersiz ve yalnız hissetmektedir. Ebeveynlerinin rehberliğinden yoksun olan çocuklar, yaşama dair yeterli becerileri edinemedikleri gibi aynı zamanda sosyal becerilerde de sorunlar yaşamaktadırlar. Yaşamını sokakta pandomim yaparak sürdüren ve yaşam alanı olarak sokakları seçen K2, ebeveynleri ve akrabaları ile sağlıklı bir iletişime sahip olmadığını, kendisini dışarıda bırakılmış hissettiğini aşağıdaki sözleriyle ifade etmektedir:

“Şöyle ki öncelikle ben gecekonduya büyüdüm. Açıkçası ailem şiddete meyilliydi ve baskıcı bir ailem vardı. Durumlar o zaman kötüydü tabii ki. Ailemle değil de, anneannemle biraz aram iyiydi ama onların genel olarak sülalede bir problem vardı kesinlikle, bilmiyorum yani beni dışlıyorlardı, onlara farklı bir insan gibi gelmiş olabilirim veya onlar beni farklı algılamış olabilir ya da ben onları farklı algılamış olabilirim. Yani anlaşılamıyorduk. Bir şekilde anlaşılamadık zaten” (K2, 25, Erkek).

Sokak müziği yaparak yaşamını sürdüren ve yaşam alanı olarak sokakları tercih eden bir diğer katılımcı K17 de seyahat etmeye başlamadan önce aile içerisinde ciddi baskılara maruz kaldığını fakat şu anda yaşamakta olduğu yaşam tarzını seçtikten sonra yolculukları ile beraber önce kendisinin ardından da ailesi ile ilişkilerinin olumlu yönde değiştiğini şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Açıkçası ailem inançlar açısından yani İslami açıdan biraz tutucu bir aileydi. Yaşadığım coğrafya ise çok feodal bir ortamdı. Sürekli bunların çatışması içinde kabullenememe ruh hali içindeydim. Geçmişte iletişimimiz hiç sağlıklı değildi. Tamamen sorun odaklıydı. Sürekli karmaşa ve kaos halindeydik ama şuan çok güzel. Benim kendi içsel yolculuğumun getirdiği noktadan sonra aile bireyleriyle ilişkilerim değişti” (K17, 37, E).

Karavanıyla seyahat ederek yaşayan K19, yetiştiği ailede ebeveynleri vasıtasıyla toplumun dayatmalarına maruz kaldığını, ailesi tarafından toplumdaki konumunun iş yaşamındaki başarıları özelinde değerlendirildiğini şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Baskıcıydılar evet. Sistemin içerisinde olduğumuz noktada aile ile toplumun yapması gereken, yapmaması gereken konular üzerinden ilişkimizi kuruyoruz. Çalışma hayatı, okul hayatı o yöndeydi. İyi bir işim olsun ve toplumda saygın olayım istiyorlardı. Çok iyi bir işte çalışıyorsun, o zaman tatmin olmaya başlıyorlar. Çalışmak istemiyorsun o zaman memnuniyetleri bozuluyor. Dolayısıyla sen de kendi alanını korumak için onlarla tartışıyorsun. Gereksiz birbirimizi kırmalar oluyordu” (K19, 35, E).

Aile ortamında baskı ile büyüdüğünü ifade eden katılımcılar, çalışmakta oldukları işi bırakıp şu anda hippy tarzı bir yaşam sürerek seyahat etmektedirler. Hayatlarında yer alan tüm otoriteleri reddettikleri göz önünde bulundurulduğunda aile içi ilişkilerin, bireylerin yetişkin hayatlarında seçtikleri yaşam tarzı konusunda oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla bireylerin yetiştikleri aile ortamının demokratik veya baskıcı olmasının katılımcıların seçtikleri gezginlik biçiminde de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda baskıcı bir aile ortamında büyümüş olan her bir katılımcı, evlilik düşüncesine sıcak bakmayan katılımcılar arasında yer almaktadır.

5.2.3 Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Meslekleri

Bourdieu'nün sermaye biçimlerinden biri olan kültürel sermaye, sosyalleşme sürecinde kazanılan yaşantı zenginliği ile birikimin toplamını ifade etmektedir. Bourdieu'nün yaptığı bir ampirik çalışma sonucu elde ettiği veriler, çeşitli toplumsal sınıflara mensup çocukların akademik başarılarının eşitsizliğini görme imkânı vermiştir. Bourdieu'ye göre akademik hayatta başarılı olabilmek için aileden edinilen kültürel

sermaye öğelerine, kültürel ve dilsel kapasitelere gereksinim vardır. Tüm bunlar ise kültürel arka planı oluşturmaktadır. Çocuğa fayda sağlayan kültürel imkânlar, sanatsal ve sportif faaliyetlerle gelişen zihinsel ve bedensel kabiliyetler, yakın çevre ile aileden kazanılan beceriler çocuğun bedenselleşmiş sermayesini oluşturmaktadır (Aydemir, 2011:17). Bourdieu, kültürel sermaye argümanını bir tür iktidar nesnesi olarak görmektedir. Okuldaki akademik başarıyı analiz ederken, aileden miras alınan kültürel sermayenin, bireysel zeka ve yetenek gibi unsurlardan daha öncelikli olduğunu savunmaktadır. Tablo 3'teki verilerden anlaşılabacağı üzere araştırma kapsamında anne ve babaların eğitim düzeyleri ile mesleklerine yer verilmesinin gerekçesi; bireyin içinde yetiştiği ailenin sahip olduğu kültürel sermayenin, sosyalleşme deneyimleri aracılığıyla bireyin düşünme biçimlerine yerleşerek bireyin yatkınlıklarını ve beğenilerini belirlemesi düşüncesidir.

Tablo 3.Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Meslekleri

KOD	Anne		Baba	
	Eğitim Düzeyi	Meslek	Eğitim Düzeyi	Meslek
K1	İlkokul	Ev Hanımı	Lise	Esnaf
K2	İlkokul	Ev Hanımı	İlkokul	Müteahhit
K3	Lise	Ev Hanımı	Lisans	Mühendis
K4	Lisans	Bankacı	Lisans	Reklamcı
K5	Lise	İşçi	Lise	Memur
K6	Tahsilsiz	Tuhafiyeci	İlkokul	Turizmci
K7	Lisans	Doktor	Lisans	Avukat
K8	İlkokul	Ev Hanımı	İlkokul	Pazarcı
K9	Öğretmen Okulu	Öğretmen	Öğretmen Okulu	Öğretmen
K10	İlkokul	Çiftçi	İlkokul	Çiftçi
K11	Ön Lisans	Öğretmen	Ön Lisans	Öğretmen
K12	Lise	Çiftçi	Lisans	Subay
K13	Lisans	Öğretmen	Lisans	Tüccar
K14	İlkokul	Ev Hanımı	İlkokul	Belediye Personeli
K15	Lisans	Öğretmen	Lisans	Avukat
K16	İlkokul	Ev Hanımı	Ortaokul	Bankacı
K17	Tahsilsiz	Çiftçi	Tahsilsiz	Çiftçi
K18	İlkokul	Çiftçi	Lise	Çiftçi
K19	İlkokul	Ev Hanımı	Lise	Pazarcı
K20	Lisans	Öğretmen	Lisans	İşçi
K21	İlkokul	Esnaf	İlkokul	Esnaf

K22	Lise	Ev Hanımı	Lisans	Mühendis
K23	İlkokul	Ev Hanımı	İlkokul	İşçi
K24	İlkokul	Ev Hanımı	İlkokul	Esnaf
K25	Ortaokul	Ev Hanımı	Ortaokul	Esnaf
K26	Lise	Ev Hanımı	Lisans	Öğretmen

Katılımcılardan 6'sının anne ve babası lisans/ön lisans, birisinin ise öğretmen okulu mezunudur. Geriye kalan 19 katılımcının ebeveynlerinin eğitim düzeyi çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin, onları kültürel etkinliklere ulaşma fırsatı hususunda etkilediği görülmüştür. Beğeni ve yatkınlıkları oluşturan hakim kültürel sermayenin birikimi, yüksek kültürel sermayeye sahip ebeveynlerin çocuklarında ailede başlamaktadır. Bu durumu, katılımcıların seyahat alışkanlıklarını ebeveynlerinden edinin edinmedikleri konusunda değerlendirmek gerekmektedir.

Kültürel sermaye birikimi hususunda en elzem görünen noktanın eğitim olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Katılımcıların sahip oldukları kültürel sermayenin oluşmasında ebeveynlerinin sahip oldukları kültürel sermayenin etkisini değerlendirmek amacıyla Tablo 4'te katılımcıların ve ebeveynlerinin eğitim düzeylerine birlikte yer verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların ve Ebeveynlerinin Eğitim Düzeylerinin Karşılaştırılması

KOD	Anne	Baba	Katılımcı
K1	İlkokul	Lise	Lise
K2	İlkokul	İlkokul	Lisans
K3	Lise	Lisans	Lisans
K4	Lisans	Lisans	Lisans
K5	Lise	Lise	Yüksek Lisans
K6	Tahsilsiz	İlkokul	Lisans
K7	Lisans	Lisans	Lisans
K8	İlkokul	İlkokul	Yüksek Lisans
K9	Öğretmen Okulu	Öğretmen Okulu	Yüksek Lisans
K10	İlkokul	İlkokul	Lise
K11	Ön Lisans	Ön Lisans	Yüksek Lisans
K12	Lise	Lisans	Lisans
K13	Lisans	Lisans	Lisans
K14	İlkokul	İlkokul	Lisans

K15	Lisans	Lisans	Lisans
K16	İlkokul	Ortaokul	Lisans
K17	Tahsilsiz	Tahsilsiz	Lisans
K18	İlkokul	Lise	Lisans
K19	İlkokul	Lise	Lise
K20	Lisans	Lisans	Lisans
K21	İlkokul	İlkokul	Lisans
K22	Lise	Lisans	Yüksek Lisans
K23	İlkokul	İlkokul	Ön Lisans
K24	İlkokul	İlkokul	Lisans
K25	Ortaokul	Ortaokul	Ön Lisans
K26	Lise	Lisans	Lise

Katılımcıların neredeyse hepsi kurumsal eğitim aracılığıyla dikey hareketlilik sağlamışlar ve yaşam standartları ile toplumsal entegrasyonu, yüksek oranda eğitim vasıtasıyla kazanmış oldukları zemine kurmuşlardır. Çoğu katılımcının yüksek toplumsal hareketliliğe sahip bir toplumdaki sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerden gelmedikleri göz önünde bulundurulduğunda, kültürün algılanmasının yüksek oranda evrensel değerlerden ziyade eğitim ve kariyer arasında kurulan bağlarla ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar ile ebeveynlerinin eğitim düzeyleri üzerine yapılan karşılaştırmanın Halsey vd. (1980)'nin yapmış oldukları çalışmanın bulguları ile paralellik gösterdiği, dolayısıyla okulların kültürel sermayeyi yalnızca yeniden üretmediği aynı zamanda da yarattığı ve dezavantajlı kökenlere sahip bireylere fırsat eşitliği sunduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

5.2.4. Ebeveynlerin Seyahat Alışkanlıkları ve Katılımcıların İlk Bireysel Seyahat Deneyimleri

Ebeveynlerin seyahat alışkanlıkları ile ilgili olarak katılımcılara “Aileniz siz çocukken sık sık seyahat eder miydi?” sorusu yöneltilmiştir. Aileden gelen, çocukluk ile yaşama yerleşen alışkanlıkların bireyin hayatını ileriki yaşlarında etkileyeceği düşüncesi ile çalışmada bu soruya yer verilmek istenmiştir. Sekiz katılımcının ilgili soruya evet cevabı verdiği görülmektedir. Tablo 5’te ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olan katılımcılar ve onların ilk bireysel seyahat deneyimleri yer almaktadır.

Tablo 5.Ebeveynleri Seyahat Alışkanlığına Sahip Olan Katılımcılar ve Katılımcıların İlk Bireysel Seyahat Deneyimi

KOD	İlk Bireysel Seyahat Deneyimi
K4	Ailesinin maddi imkânları ile üniversitede gerçekleştirmiş.
K6	Ailesinin maddi imkânları ile üniversitede gerçekleştirmiş.
K7	Üniversiteye giriş sınavında dereceye girince, özel bir bankanın hediye ettiği tur bileti ile gerçekleştirmiş.
K9	Ailesinin maddi imkânları ile üniversitede gerçekleştirmiş.
K11	Ailesinin maddi imkânları ile üniversitede gerçekleştirmiş.
K13	Üniversitede dalış brövesini aldıktan sonra tek başına ilk seyahatini dalış yapmak için gerçekleştirmiş.
K15	Ailesinin maddi imkânları ile üniversitede gerçekleştirmiş.
K20	Ailesinin maddi imkânları ile üniversitede gerçekleştirmiş.

Ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olan katılımcılara bakıldığında 7'sinin anne ve babasının Tablo 4'te de görüldüğü üzere yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler oldukları görülmektedir. Bu katılımcılardan ise 6'sı ilk bireysel seyahat deneyimini ailelerinin maddi imkânları ile gerçekleştirmiştir. K7'nin kendisine hediye edilen bileti akademik başarısı sonucu elde etmesi ise yüksek kültürel sermayeye sahip ebeveynlere sahip olması ile açıklanabilmektedir. Geriye kalan 18 katılımcının ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olmadıkları gibi bu katılımcılar, ilk bireysel seyahat fırsatlarını da kendileri yaratmışlardır. Ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin, katılımcıların seyahatlere erişimi noktasında fırsat eşitliği hususunda etkilediği görülmüştür. Aşağıda ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olan katılımcıların örnek görüşlerine yer verilmiştir:

“Annemle babam ayrı olduğu için hep annemle seyahat ederdik, ülkenin neredeyse her yerini annemle gezdim” (K4, 35, E).

“Ailemle ettiğim seyahatler olurdu tabi, hatta onlar sayesinde gezmediğim şehir kalmadı Türkiye’de” (K15, 34, E).

Ailesi yüksek kültürel sermayeye sahip olmasa da sahip oldukları ekonomik sermaye sayesinde ailesinin sık sık seyahat ettiğini belirten K6'nın söylemlerinden, hobi nosyonuna erişim için mevcut kültürel sermaye ile ekonomik sermayenin birbirleri yerine kullanılabilecekleri sonucunu çıkarmak mümkündür.

“Tabi tabi. Babamın şirketi olduğu için Avrupa’yı hayli dolaştı. Abim de baya gezdi. Ablamla da çok gezmişliğimiz var. Yoğun bir trafik var yani ailede gezme ile ilgili” (K6, 51, K).

Ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olan katılımcılardan 6’sı günümüzde seyahatleri aracılığı ile gelir elde eden katılımcılar arasındadır. Bu durumda aileden aktarılan seyahat alışkanlığının bireylerin yetişkin hayatlarında mesleki tercihlerini de etkilediğini söylemek mümkündür. K9, ebeveynleri ile yaptığı seyahatleri hatırladığını ve günümüzde yaptığı seyahat tercihlerinde de çocukken gezdiği yerlerin etkisi olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Yaz tatillerinde Anadolu’da gezerdik, bazen çadırımızı alırdık bazen arabamızda kalırdık, Türkiye’nin birçok yerini öyle gezdim ben çocukken. Ailem beni antik kentlere de götürürdü, üç ya da dört yaşlarında da olsam hatırlıyorum. Benim antik kentleri sevmem benim küçük yaşta ailemle gezmiş olmam olabilir, keşke insanlar çocuklarını hep götürseler. Çocuk bir şey anlamıyor ne yapacak diye bir zihniyet vardır ya hani bizde, öyle değil yani, ben o anılarımı hatırlıyorum, oralardan ne kadar etkilendiğimi, Allah’ım ne kadar ihtişamlı burası, binlerce yıl önce insanlar burada mı yaşamış diye aklımdan geçirdiğimi küçücük çocuk olmama rağmen hatırlıyorum. O yüzden ailenin bende öyle bir pozitif etkisi de var” (K9, 42, K).

Ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olmayan katılımcılar ve onların ilk bireysel seyahat deneyimleri ile ilgili bilgiler ise aşağıda Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6.Ebeveynleri Seyahat Alışkanlığına Sahip Olmayan Katılımcılar ve Katılımcıların İlk Bireysel Seyahat Deneyimi

KOD	İlk Bireysel Seyahat Deneyimi
K1	Lisans eğitimini yarıda bırakarak kendi imkânları ile gerçekleştirmiş.
K2	Lisans eğitiminden sonra girdiği bir bunalım sonrası sırt çantasını alıp yola çıkarak gerçekleştirmiş.
K3	İş hayatından sonra girdiği bir bunalım sonrası sırt çantasını alıp yola çıkarak gerçekleştirmiş.
K5	Gezginler için bir kulüp kurduktan sonra gerçekleştirmiş.
K8	Üniversitede yurtdışı eğitim programlarına dahil olarak gerçekleştirmiş.
K10	İş hayatına girdikten sonra gerçekleştirmiş.
K12	İş hayatına girdikten sonra gerçekleştirmiş.
K14	İş hayatına girdikten sonra gerçekleştirmiş.
K16	Üniversitede yurtdışı eğitim programlarına dahil olarak gerçekleştirmiş.

K17	İş hayatından sonra girdiği bir bunalım sonrası sırt çantasını alıp yola çıkarak gerçekleştirmiş.
K18	Üniversitede yurtdışı eğitim programlarına dahil olarak gerçekleştirmiş.
K19	İş hayatından sonra girdiği bir bunalım sonrası sırt çantasını alıp yola çıkarak gerçekleştirmiş.
K20	Üniversitede kendi birikimleri ile gerçekleştirmiş.
K21	İş hayatından sonra girdiği bir bunalım sonrası sırt çantasını alıp yola çıkarak gerçekleştirmiş.
K22	Üniversitede kendi birikimleri ile gerçekleştirmiş.
K23	Boşanma sürecinin ardından bir gönüllülük hizmeti aracılığı ile gerçekleştirmiş.
K24	Üniversitede katıldığı spor takımı ile gerçekleştirmiş.
K25	Üniversiteden sonra kendi geliri ile gerçekleştirmiş.
K26	Eşinin iş seyahatlerine dahil olarak gerçekleştirmiş.

Tablo 6’da görüldüğü üzere ebeveynleri seyahat alışkanlığına sahip olmayan katılımcıların ilk bireysel seyahat deneyimlerinde kendi fırsatlarını kendilerinin yarattığını söylemek mümkündür. Tabloda yer alan bilgiler doğrultusunda seyahat etme alışkanlığının aileden edinilebileceği gibi sonradan kişi tarafından da kazanılabileceği söylenebilmektedir. Türkiye’de var olan kültürel eşitsizliklerin sonucu olarak toplumda hobi nosyonuna erişim konusunda fırsat eşitsizlikleri bulunmaktadır. Bireylerin kültürel deneyimlerden biri olan seyahat etme hobisine erişimleri noktasında, yaşanılan ülkede var olan kültürel eşitsizliklerin etkili olduğu görülmektedir.

5.2.5. Katılımcılara Göre Türkiye’de Kültürel Hayatın Gezgincilik Üzerindeki Etkisi

Bireylerin habitusu ailedeki sosyalleşme, eğitim sistemi ve arkadaş çevresince şekillenmektedir. Bu nedenle, sınıfların ve milletlerin kendilerine has habituslarının olması, onların niçin farklı davrandıklarını göstermektedir (Yel, 2014:565). Araştırmanın bu aşamasında kültürel etmenleri, ekonomik etmenlerden ayrı bir şekilde ele almak yanlış bir tutum olacaktır. Hakim kültürü öğrenim yolu ile içselleştiren birey, yaşamının ileriki yıllarında hayata ve seçimlerine karşı tutumunda kültüründen tamamen bağımsız hareket edememektedir. Ekonomik şartlar ile oluşan kültürel normlar, bireyi önce ailesi ardından da sosyal çevresi aracılığı ile etkilemektedir. Bu alt başlık altında katılımcılara “Kültürel etmenlerin gezgin olma noktasında bireye etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş olup araştırmanın 1. sorusunun yanıtına ulaşmak hedeflenmiştir. Katılımcılar farklı ülkelerin vatandaşlarının seyahat

etme şekillerinden örnekler vererek kültürün gezgin olma noktasındaki önemini açıklamışlardır. Aşağıda örnek katılımcı görüşleri yer almaktadır:

K4 ve K8'in görüşlerine bakıldığında bireyi seyahat etmeye iten motivasyonların, öncelikle içinde yaşanılan toplumun kültürü ile şekillendiğini söylemek mümkündür. Bireyler seyahate çıkarken, yaşadıkları ülkelerin hakim kültürel kodları ile deneyimlerini gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla edinilecek olan tecrübelerle karşı gösterilen tutumlar da bu minvalde şekillenmektedir.

“Bireye tabii ki etkileri olduğunu düşünüyorum. Eğer siz keşfetmeye çok açık bir toplumda değilseniz o dürtünüz de çok fazla gelişmez. Daha fazla soran, sorgulayan, anlamaya çalışan toplumlar ve kişiler her zaman seyahat etmeye daha isteklidir. Çünkü seyahat, kitap okumak gibi size bambaşka bir dünya sunan yeni bir öğrenme deneyimidir” (K4, 35, E).

“Kesinlikle etkiliyor. Biz acıyla yoğrulan bir toplumuz. Bir Fransız sırt çantasında her şeyi sindirmiş bir şekilde çıkıyor yola, toplumsal travmaları olmadığı için almaya da çok hazır zaten. Ama biz zaten giderken bir sürü şey götürüyoruz çantamızda, bizimkisi daha zor oluyor” (K8, 34, K).

Günümüzde küresel bir değer olarak özgürlüğün öneminin anlaşılması, bir diğer toplumsal amaç olan ekonomik refahın oluşturulmasına hizmet etmektedir. Ekonomik özgürlük bireylerin; mülkiyet, teşebbüs, mübadele, sözleşme ve tercih özgürlüğüne sahip olmalarını içermektedir. Dolayısıyla ekonomik özgürlük, diğer özgürlüklerin temel şartı niteliğinde olup bireylere faaliyetlerinde serbestlik olanağı sunmaktadır. Bu noktada Türkiye’de bireylerin seyahat etme kararını, fırsat eşitsizliği sebebiyle Batılı ülkelerdeki bireylere oranla daha zor aldıklarını söylemek mümkündür. K9 ve K21 ise kültür ile seyahat alışkanlığı arasındaki ilişkiyi içinde yaşanılan ülkenin ekonomik koşulları temelinde değerlendirmişlerdir.

“Avrupa’da ‘career break’ diye bir şey var, kariyer arası verebiliyorsun ve bunu aileler de iş yerleri de çok normal karşılıyor. Diyorsun ki ‘ben yoruldum bir süre dinleneceğim’ altı ay işi gücü bırakıyorsun ve her şeyini bırakıp dünyayı geziyorsun. Geri geldiğinde iş bulabilir miyim acaba gibi bir endişesi yok o insanların, bu Avrupalılar için geçerli tabi ki. Döndüklerinde yeniden iş bulabiliyorlar, bunu kendi kişisel gelişimleri için yapıyorlar. Bu anlattığım ülkelerin hepsinde aileler

çocuklarını göndermek istiyor, ‘git, yola çık’ diyor. Bu teşvik edilen bir şey. Ama bizde değil, bizde aylıklık olarak görülüyor. Türkiye’de çok az insan ‘dur ben işi bırakayım da bir sene dünyayı gezeyim’ diyecek cesareti bulabiliyor. Çünkü geri geldiğinde iş bulup bulamayacağına dair ciddi endişeleri oluyor insanların” (K9, 42, K).

“Kesinlikle düşünüyorum. Norveçli bir çocuk hayal et, dokuz yaşındasın ekonomik kaygın yok, hobilerin çok fazla, kendini geliştirmişsin, beş dil biliyorsun, geriye baktığında hayatının gezi dönemi denen bir dönemin oluyor. Avrupa’da bazı kültürlerde var bu, bu dönemi gerçekleştirecek sosyal farkındalığın var ve yirmi üç yaşındasın. Türkiye’ye geliyorsun, yirmi üç yaşına kadar kendi hayatında yaşadığın bir kaos var, gelecek kaygısı var, bir sürü şeyle uğraşıyorsun, bunun sonunda yirmi üç yaşına geldiğin zaman elli bin altmış bin lira borcu olan insanlar oluyor. Sen beş yüz lira bin lira biriktirip dünyayı gezmeye karar veriyorsun. Adamın ciddi bir geliri varken. Yirmi üç yaşındaki Norveçli Türkiye’ye geldiği zaman bütün her şeyi deneyimleyip görebilir, hepsini geçtim karakteristik olarak doğumundan bulunduğu konuma gelene kadar kendini geliştirdiği için oturmuş bir karakter olarak gezebilir. Kültürler insanların karakterini oluşturur o yüzden de etkiler diye düşünüyorum” (K21, 29, E).

K13 ve K23’ün görüşlerine bakıldığında Türkiye’de hakim olan aile kültürünün ekseriyetle bireylerin seyahate olan girişimlerinde destekten ziyade bir engel teşkil ettiği görülmektedir. Ekonomik ve kültürel şartları bu anlamda negatif bir yere konumlandırmak yanlış olmayacaktır. Batılı ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye’de insanların seyahat etmek için cesaret bulamamalarının temelinde ailelerin muhafazakar tutumları ve insanların ekonomik olarak kendilerini güvende hissetmemeleri yatmaktadır.

“Avrupalılar, Amerikalılar, Avusturalyalılar ve Yeni Zelandalılar istatistiksel olarak en çok seyahat eden milletler. Türkleri bunlarla kıyasladığımız zaman, bir kere bizim seyahate başlangıç motivasyonumuz ile onlarınki çok farklı. Onlar aileleri tarafından neredeyse arkadan itiliyorlar, evladım git bir dünyayı gör de ondan sonra ne yapacaksın yap denerek. Biz ise ailelerimize rağmen onlarla bir mücadeleye girerek, önce onlarla olan mücadeleyi kazanarak geziyoruz. Kapının eşliğinden atlayabilmek için önce birilerini ikna ediyoruz, birilerinden para istiyoruz. Bizim gençlerimiz yola çıkmadan önce genel olarak aileleri ile yaşadıkları için annesinin ve babasının yönlendirmesi ile büyümüş, onların vizyonunu hayatına vizyon edinmiş şekilde hayata atılıyorlar. O vizyon bir anda darmadağın oluyor seyahatlerde onu söyleyebilirim. Bu Batılılar için geçerli değil çünkü onların anne babaları da sırt çantalarını alıp gezmiş bir nesil” (K13, 46, K).

“Evet düşünüyorum. Yabancı gezginler yetiştirme tarzlarından dolayı özgüvenli, maceracı ve yaratıcı oluyorlar. Romanya’da tanıştığım İspanyol bir kız on beş yaşında ailesinin izni ile Afrika’ya gönüllü olarak çalışmaya gitmiş. Haydi gel de Türkiye’de ailene bunu söyle bir de üzerine 2000 dolar vereceğiz de. İmkansız. Bunları görünce hayata geç kaldığını görüyorsun. Kültürleri o kadar farklı ki. Yirmi yaşındaki kız dünyayı yıkacak özgüvenle karşına çıkıyor sen otuz yaşında yeni yeni bir şeyleri yıkmaya çalışıyorsun. Ben otuz altı yaşında Tayland’da bikini ile gezerken üzerimi örtmekle meşgulüm. Bir arkadaşım var mesela her sene iki ay ailesiyle kalıp bir mağazada kot satıyor. Kalan on ayda da o para ile dünyayı geziyor. Bu ülkede kazanılan para ile bunu yapmak da imkânsız” (K23, 36, K).

Bireylerin davranış biçimleri, zamanla içinde yaşadıkları kültürden edinmiş oldukları sosyal ve kültürel normlardan bağımsız bir şekilde oluşmamaktadır. K18 ve K25, kültürün bireyin seyahat ederken sosyal ortamlardaki tutumlarını ve seyahat etme tarzlarını nasıl etkilediğini aşağıdaki ifadelerle belirtmişlerdir:

“Biz çok güvensiz geziyoruz yabancı gezginlere nazaran. Bence o bizim kendi güvensiz yaşadığımız toplumdan gelen bir sorun. Yabancılar daha rahattır, takmaz, umursamaz, çok daha özgüvenli gezerler, maceraya çok daha açıktırlar. Çünkü onların kültüründe gezmek çok büyütülecek bir kavram değil, zaten adam lisedeyken ailesiyle ya da arkadaşlarıyla her daim gezmeye gidiyor” (K18, 31, K).

“Kesinlikle düşünüyorum. Mesela Türk gezginlerde çok mülteci gibi davranan gezginler var. Yurtdışına parasız çıkıyor, orada kazanmaya çalışıyor. Çalışırsan güzel ama kolay yoldan bence kötü bir şey. Yurtdışında bir meydanda yirmi tane bileklik satan insan vardı, neredeyse on beşi Türk’tü. Bileklik satma konusunda negatifim. Ülkemizi de yanlış tanıttıklarını düşünüyorum. Ama Batının gezgini daha bilinçli seyahatler gerçekleştiriyor. Amaçları daha çok yeni kültürler görmek, yardım kuruluşlarında çalışmak, yeni insanlar tanımak” (K25, 24, E).

Tüm katılımcılar, içinde yaşanılan toplumun sahip olduğu kültürün bireyi seyahat ederken seçimleri ve davranışları hususunda etkilediğini belirtmiştir. Burada Batılı ülkeler ile bir kıyaslama yapıldığında en önemli etken, ailelerin seyahat konusundaki teşvikleri olmuştur. Türkiye’de aile olgusu, seyahat konusunda bireyin karşısına çıkan engeller arasındayken, Batılı toplumlarda ise aksine ailelerin bu yönde teşvikleri söz konusudur. Kültürel kimliklerin ekonomik alanlarla şekillendiği düşünüldüğünde Batılıların daha küçük yaşlarda seyahat etmeye başlamaları oldukça

olağandır. İçinde yaşanılan kültürün, bireyin seyahatlerinde olaylara ve seyahat tarzına karşı duruşunu da etkilediği görülmektedir. Ulusların ve milletlerin kendilerine ait kültürel sermayelerinin olması seyahat biçimleri ve seyahat alışkanlıkları hususundaki farklılıkları da açıklamaktadır.

5.2.5.1. X ve Y Kuşağına Mensup Katılımcıların İçinde Yaşadıkları Kültürel Ortama Dair Görüşleri

Araştırmanın bu alt bölümünde veri toplama aşamasında fark edilen, X ve Y kuşağına mensup bireylerin fikir ayrılıkları üzerinde durulacaktır. Konu ile ilgili olarak katılımcılara “Kendinizi içinde yaşadığınız kültürel hayat ile uyumlu hissediyor musunuz?” şeklindeki soru yöneltilmiş olup bu iki kuşağın farklı görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Türkiye’de önemli değişimlerin gerçekleştiği dönemde doğmuş ve yetişmiş olan, öne çıkan özellikleri arasında yerel kültür ile kolektifliğe bağlılıkları yer alan X kuşağına mensup bireyler, hayatlarını sorumlulukları temelinde şekillendirmişlerdir. Aşağıda öncelikle X kuşağına mensup katılımcıların cevaplarıyla ilgili örnekler yer almaktadır.

Aidiyet duygusunun kendisinde oluşturduğu pozitif hisleri belirten K6, genç kuşağın bu ülkede mutlu olmadığını gözlemlediğini ve ülkelerini kötülemek yerine yüceltmeleri gerektiği görüşündedir.

“Gençler Türk olmaktan pek mutlu değiller. Bir aşağılık kompleksi var sanki, oysa ki bir ülkeye ait olmak bence çok yüce bir duygu. Türkiye muhteşem bir ülke insanlarımız da muhteşem. Bir şey olduğunda, Türkiye şöyle denildiğinde, savunmuyorlar ülkelerini, evet ya öyle zaten biz de mutlu değiliz orada diyorlar. Oysaki bu ülkeyi yüceltip anlatmalı ve o insanlar da buraya gelmeli ve görmeliler” (K6, 51, K).

“Kendimi bu coğrafyaya çok ait hissediyorum. Hatta seyahat ettikçe daha çok hissediyorum bunu. Ben gerçekten Türkiye’yi seviyorum. Bu kadar çeşitliliğin aynı coğrafyada olması bizim için büyük şans, çünkü çeşitlilik aslında yaratıcılığı getirir. Yolda bir sürü şeyi kültürümüze ekleye ekleye Anadolu’ya geldik. Bunu gerçekten seyahat ettikçe daha iyi anlıyorsun. Bu farklılıkları seviyorum” (K9, 42, K).

K12, seyahat etme motivasyonları arasında kaçış ya da uzaklaşmanın yer almadığını, seyahatlerini farklı kültürler görmek ve yeni insanlar tanımak için gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

“Uyumlu hissediyorum tabi, bu toprakların çocuğuyum sonuçta. Gezme arzum buradan uzaklaşmakla ilgili bir şey değildi, yaşadığım belli bir zaman var, o zamanı en iyi şekilde kendimle ilgili yine kendime yönelik olarak değerlendirmek ile ilgili. Yani ülkeden sıkıldığım için seyahat etmiyorum ben. Dünyayı görmek, o yaşamın içerisinde ne kadar çok şey görebilirim, ne kadar çok insanı, yaşam biçimini tanıyabilirsem o kadar şanslı hissetmekle ilgili bir durum. Bunu yapmaya çalışıyorum” (K12, 52, K).

Türk kültürünü başka kültürler ile karşılaştıran K13, Avrupalıların bireyselleşmeyi benimsemelerini dezavantaj olarak tanımlarken Afrika’da yaşayan insanların kolektif bir bilince sahip olmalarını ise avantaj olarak tanımlayarak Türkiye’yi de bu şekilde tanımlamaktadır. İçinde bulunduğu kültür ile çeşitliliği ve kolektifliği sebebi ile uyumlu hissettiğini şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Yaşadığımız kültür o kadar katmanlı o kadar önü arkası zengin bir kültür ki evet hissediyorum. Doğu halklarına bakacaklarsak eğer, onların Avrupalılara nazaran ciddi bir kültürel zenginliği var, onların geçmişi ve geçmişten bugüne gelen kültürel üretimleri dünyanın diğer tarafları ile kıyaslandığında muazzam. O coğrafyalarda gezmek bu sebeple bende çok büyük saygı uyandırmıştır. Mesela Afrika’ya bakacak olursak, ben çok seviyorum ve belki yirmi beş kere gittim. Afrika’da çok büyük bir kolektif hayat bilinci var. Kolektif yaşama ve birbirinden destek alma, güç alma kültürü çok fazla, Türkiye gibi. Avrupa’da bu yok mesela. Avrupa’nın dezavantajı o. Avrupa, daha derin bir tarihi olan, daha yerleşik, daha oturaklı daha sınırları ve sağı solu belli.” (K13, 46, K).

X kuşağı mensubu katılımcıların kendilerini Türk kültürüne uyumlu hissetme gerekçeleri ile Y kuşağı mensubu katılımcıların uyumsuz hissetme gerekçelerinin birbirleri ile aynı olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra Y kuşağına mensup katılımcıların Türk kültürü ile uyumlu hissetmediklerine dair görüşlerinde kültürel etmenlerden farklı olarak toplumsal, ekonomik ve siyasi gerekçelere de rastlanmıştır. Aşağıda Y kuşağı mensubu katılımcıların örnek görüşleri yer almaktadır.

“Hissetmiyorum, uyum da sağlayamıyorum. Geçtiğimiz yıllarda Fransa’ya Türkçe öğretmenliği yapmak için gitmiştim. Gittiğim yerde nüfusun yüzde altmışını Türkler oluşturunuyordu. Hepsi buradan gittikleri otuz sene önceki dini ve kültürel değerleri devam ettiriyordu. Dul bir kadın olduğum için bana önyargı ile yaklaşıp beni sözleri ile hep rahatsız ediyorlardı. Fransa’nın bir kasabasında Türklerin toplumsal baskısına dayanamayıp geri dönmüştüm” (K23, 36, K).

Kadın gezginlerin dahil olduğu bir kulüp işleten K5, gezi deneyimleri sonucunda Türk kültürü ile uyumlu olmadığını daha iyi anladığını ve tanıştığı kadınlarla kurduğu iletişimler sonucunda da bu fikrinin pekiştiğini ifade etmektedir. Katılımcının yaşadığı ülkenin kültürüne kendini yakın hissetmemesinde ekonomik ve siyasi unsurların da etkili olduğu görülmektedir.

“Kendimi yakın hissetmiyorum. Türkiye’yi daha fazla gezme fırsatım oldu birkaç senedir. Yurtiçi turlarda normalde gitmeyeceğim yerlere de gittim. Farklı düşünüş ve yaşayış biçimlerini göre göre uyumlu olmadığını hissettim. Ben gezgin kulübümün işlerini yaparken o kadar fazla sosyal ve kültürel seviyeden farklı kadınla tanışıyorum ki, şunu görüyorum; farklıyız ve bakış açıları yaşadığın yere göre çok değişiyor. Bizim ülkenin ne artısı var diye düşündüğümde cidden aklıma bir şey gelmiyor. Kaldı ki ekonomik ve siyasi yönlerden de kendimi bu ülkeye yakın hissedemiyorum” (K5, 28, K).

İçinde yaşadığı kültüre kendilerini uyumlu hissetmeyen katılımcılar ortak gerekçe olarak ekseriyetle toplumsal baskıları ve adalet eşitsizliklerinin yanı sıra ekonomik refah eksikliğinin beraberinde getirmiş olduğu fırsat eşitsizliklerini de göstermektedirler. Örneğin K7, Türkiye’de var olan kültür ile kendi mikro çevresinde, içinde yer aldığı kültürü karşılaştırmıştır. Bunun sonucunda sosyal çevresi ile olan uyumundan memnun olduğunu ifade ederken Türkiye’deki adalet eşitsizlikleri sebebiyle mikro çevresi dışında bir uyum yakalayamadığını belirtmiştir. Türkiye’deki kolektifliği ise özel alan ihlaline sebep olduğu gerekçesiyle avantaj olarak görmemektedir.

“Bunun sanırım iki cevabı var. Bir Türkiye realitesi bir de benim buradaki sosyal çevrem. Yani Türkiye realitesinden çok çok uzağım. Hiç uyumlu hissetmiyorum ama Türkiye’de de kendimi hiç ait olmadığım bir evrende hissediyorum da diyemem çünkü buradaki sosyal çevreme hissettiğim aidiyeti en özgür ülkelerde hissetmedim. Bizim okulun insana

sunduğu özgürlük alanı Avrupa'nın en özgür ülkesinde ulaşamayacak derecede oluyor. Okuldan gelen arkadaş çevreme baktığımda ise Türkiye'den uzak mı evet. Orada yaratılan bir mikro kültür var ki evet ona çok ait hissediyorum. Hiçbir zaman Avrupa'yı öven biri de olmadım çünkü orasının da çok fazla eleştirdiğim yönü oldu. Bir kere çok fazla bireycilik var. Mesela bizimki de kolektiflikten ziyade özel hayat ihlaline dönüyor, oradakilerin bireyci tavrının bir kısmı ise özel hayata saygıdan geliyor ama gözlemlediğim bir şey var ki insanlar orada bana daha sıkıcı ve soğuk geliyor, yardım sevmez geliyorlar. Fakat adalet eşitsizlikleri konusunda bir karşılaştırma yapsam biz sınıfta kalıyoruz orası ayrı" (K7, 26, K).

Edinilmiş olan kültürel kodların, birtakım zorlukları da beraberinde getirdiğini düşünen K8, Avrupa kültürü ile bir kıyaslama yaptığında Avrupa toplumunda yetişen bireylerin daha özgür bir ortamda yetiştiklerini, bunun da sosyal yaşamlarına etki ettiğini ifade etmektedir. Katılımcı, Türkiye'de vatandaşların temel hak ve özgürlükler konusunda da eşit haklara sahip olmaması durumunu, aidiyetsizlik hissinin temeline yerleştirmektedir.

"O kodlar bize öyle bir işlemiş ki, dünyanın neresine giderseniz gidin bir kere o yükleri de alıyorsunuz, o güzellikleri de alıyorsunuz. O bütün etniği, çeşitliliği alıyorsunuz. O arada kalmalar, Ortadoğu mu Avrupa mı, Anadolu coğrafyası deseniz zaten derya deniz ve onun getirdiği bütün hisler, yükler benim için çok kıymetli. İyi ki buna aidiyet hissi var. Kültür dediğimiz şey çok keyifli. Diğer yandan travmalarımız, var oluş sebeplerimiz, ekonomi, ülkenin her şeyi sizi bağlıyor tabi. 'Ne güzel ben geziyorum yarın şu ülkeye gideceğim yüklerimi bırakacağım', yok öyle bir dünya, onların hepsini kendiniz ile birlikte götürüyorsunuz. Bizim mevzularımız genelde dünyanın herhangi bir yerinde denk gelince de kendi çatımız altındaki problemler değil de genelde toplumsal. Kültür güzel tabi ki ama o kültürün de getirdiği bazı zorluklar oluyor. Arada kalıyorsun. Bir Avrupalıya bakıyorsunuz ya da Avrupalı gencecik kadına bakıyorsunuz on yedi, on sekiz yaşında o kadar güzel serpilip o kadar özgür bireyler olmuşlar ki, onlara bakıp iç geçirebiliyorsunuz. Kendi kardeşlerinizi görüyorsunuz, öğrencilerinizi görüyorsunuz, onların seçenekleri çok farklı. Türkiye'deki temel sorunumuz olan temel hak ve özgürlükleri, özgür hareket etme ve yaşamamız gereken şeyleri bu ülkede alamıyor oluşumuz, vatandaş olarak beni bu ülkede mutlu etmiyor" (K8, 34, K).

K10 ise yetiştiği kırsal alanda birtakım toplumsal baskılara maruz kaldığını, seyahat ettiği ülkelerden biri olan Latin Amerika'da ekonomik koşulların Türkiye'ye oranla daha kötü olmasına rağmen insanların orada mutlu olduklarını gözlemlediğini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Hayır hissetmiyorum. Çevremdeki insanların davranışları, siyasiler ve din adamları başta olsun, mahalledekiler, köy yaşamımdaki kuralcı davranışlar pek hoşuma gitmiyor ve bunun olmaması gerektiğini düşündüğüm için kendimi pek uyumlu hissetmiyorum. Aslında gittiğim ülkeler sosyo-ekonomik olarak Türkiye’den iyi değildi. Latin Amerika’ya gittim mesela, hepsi daha mutlular bizden. Paraları az da olsa hep eğlence için ya da nereye isterlerse oraya harcıyorlar. Bir ev alayım, araba alayım dertleri yok. Günü güzel geçirme telaşındalar” (K10, 35, E).

Bu durumda ekonomik refah düzeyinin bireylerin uyum içinde yaşamaları için tek başına yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Kültürel ve toplumsal normların karşısında bir duruş sergileyen K17, yola çıkıp tam zamanlı gezgin olmasının nedenlerini; kendisini içine doğduğu kültüre ait hissetmemesi, toplumsal ve siyasal normlara ayak uyduramaması gerekçeleriyle açıklamaktadır.

“Bir defa toplumsal ve kültürel normları asla kabul etmiyorum, uyum da sağlayamıyorum. Dini ve toplumsal kuralları benimseyemiyorum. Gerçeklerden bir kaçış yolu da olabilir benimkisi bilmiyorum. Çıkış noktası oydu. Çıkış noktası gerçeklerden, kabullenemeyişten kaçmaktı ama sonra bu yollarda olmak iyi geldiği için artık hayatımın bir parçası oldu. Mutlu olduğumu düşündüğüm için devam ettiriyorum. Yani otorite, sistem, devlet, seçimler bunları kabul etmiyorum. Dahil olmamaya çalışıyorum. Kendimi bir devlete ya da kültüre ait hissetmiyorum, kabul etmiyorum. Onun dışında bir yeryüzü insanı olarak bu coğrafyanın başka coğrafyalardan başka hiçbir üstünlüğü yoktur benim için” (K17, 37, E).

Türk kültürünü “dinsel gelenekler ile yoğrulduğu” gerekçesi ile kendine yakın bulmayan K20 ve K22, bu kültüre dair kabul gören pek çok pozitif eleştirinin aslında gerçeği yansıtmadığını belirtmektedirler. İçinde yaşadıkları toplumun bireyi sınırlandırdığını ve dinsel gelenekler vasıtasıyla da ayırtırdığını belirten katılımcılar adaletin sağlanmadığı görüşü ile de bu düşüncelerini pekiştirmektedirler.

“Ben kendimi Türk kültürüne ait hissetmiyorum, milliyetçi bir insan değilim. Kendimi bu ülkeye ait hissetmiyorum çünkü bu coğrafyadaki birçok sistemin ve davranışın benim aslında takip etmek istemediğim şeyler olduğunu gördüm zaman içinde. Sevmediğim şeyler; en başta bu kültürün dinle yoğrulmuş olması ve ülkenin de bu şekilde yönetilmeye çalışılması. En sevmediğim kısmı bu. Bu kültürün ataerkil

bir yapıda olmasını hiç sevmiyorum mesela. Bu kültürün yine din ile yoğrulmuş olduğu için dar bir bakış açısına sahip olmasını, özgürlüklerden yana olmamasını, geriye gitmeyi çok seviyor olmasını, adaletin işlemeyişini sevmiyorum. İnsanları sınırlamasını ve ayırıştırmasını sevmiyorum. Bu yalancı kültürün yani maske ile devam eden bir kültürün bir parçası olmak hoşuma gitmiyor. Bunları yolculuklarımda fark ettim aslında” (K20, 28, E).

“Uyumlu hissetmiyorum. Türkiye’deki kolektif bilinç ile gelişen sıcak insan ilişkileri sevdiğim şeyler fakat çok fazla gelenek ve görenek içinde yaşanması, dini değerlerin bu kadar ön planda tutulup siyasetle iç içe geçirilmesi, farklılıklara tahammülün olmaması beni rahatsız ediyor. Çoğu zaman nefes alamadığımı hissediyorum” (K22, 33, K).

Kendisini bu kültüre uyumlu hissetmeyen bir başka katılımcı olan K21, yaşadığı kültürde kuşaklar arası bir çatışma yaşandığını belirtmekte olup içinde yaşadığı toplumun beraberinde getirdiği sorunlardan uzaklaşmak için seyahat ettiğini ifade etmektedir.

“Türkiye’de ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda X ve Y kuşakları olarak bir sosyal çatışma yaşıyoruz. Birçok gezgin ve insan da yaşıyor bence. Türkiye’nin doğasını, tarihini ve coğrafyasını çok seviyorum. Uzaktan bir turist olarak gelseydim Türkiye’ye aşık olurum fakat buradaki toplumsal sorunların sonuçlarından etkilenen bir Türk olarak bu kültüre psikolojik, sosyal ve iletişim olarak ait hissetmiyorum. O yüzden de kaçmak için her şeyi yapıyorum” (K21, 29, E).

X kuşağına mensup katılımcılar, kendilerini bu kültür ile uyumlu hissederlerken Y kuşağına mensup katılımcıların tümü uyumlu hissetmediklerini belirtmişlerdir. Soru kültürel hayata uyum şeklinde sorulmuşsa da Y kuşağının verdikleri cevaplarda genellikle topluma duyulan güvensizlikleri dikkat çekmektedir. Dolayısıyla da Y kuşağına mensup bireylerin ülkenin sosyal sermayesinin düşük olması sebebi ile kendilerini uyumlu hissetmedikleri sonucuna varılmıştır. Araştırmanın kuramsal kısmında da yer verildiği üzere sosyal sermayenin temelde; toplumdaki bireyler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki uyum etkinliklerini kolaylaştırarak toplumun üretkenlik düzeyini yükselten iletişim, norm ve güven ağı özellikleri şeklinde tanımlandığı ve sosyal sermayenin gelişmesini engelleyen etmenlerin başında siyasi ve ekonomik alandaki yozlaşmaların geldiği düşünüldüğünde Y kuşağına mensup katılımcıların topluma olan güvenlerinin sarsıldığı sonucuna ulaşmak mümkündür. X ve Y kuşağı katılımcılarının cevapları incelendiğinde, X kuşağı mensuplarının gezilerinde

bir kaçma veyahut uzaklaşma amacı olmadığı görülürken, Y kuşağı mensuplarının ise gezilerinin temelinde uzaklaşma ihtiyacı olduğu sonucuna varılmıştır. X kuşağına mensup katılımcılar, vatandaşı oldukları ülkede birinci sınıf vatandaş konumunda olmaktan, Türkiye'deki çokkültürlülüğten memnunken Y kuşağına mensup katılımcılar ise Türk kültürü ile oluşan travmalardan, siyasi yozlaşmalardan, kültürel arada kalmalardan, kolektifliğin özel alanı ihlal etmesinden, din ile yoğrulan Türk kültüründe toplum baskısı nedeniyle birey olarak gençlerin kendilerini geliştirememelerinden dolayı memnun olmadıklarını belirtmektedirler. Yukarıda da belirtildiği üzere sosyal sermayenin gelişmesini engelleyen etmenlerin başında siyasi ve ekonomik alandaki yozlaşmaların geldiği düşünüldüğünde, Y kuşağına mensup katılımcıların yönetici gruba ve topluma olan güvenlerinin sarsıldığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

5.3. KATILIMCILARIN TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Bireylerin ihtiyaçları, arzuları ve istekleri tüketim olgusunun temelinde yer alan itici güçlerdir. Günümüzde üretim odaklı modernizmin yerini tüketim odaklı postmodernizmin almasıyla tüketim, ihtiyaçların karşılanması çok ötesine geçmiş bulunmaktadır. İhtiyaçların bir nesneye yönelmesi, satın alma arzusunun da beraberinde getirmektedir. Postmodern dönem tüketim toplumunda bireylere verilen mesajlar daha fazla tüketmenin mutluluğu da beraberinde getireceği üzerinedir. Tüketicinin arzusunun oluşmasında tüketim pratikleri ile sosyolojik koşullar arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Birey, toplumun şekillendirdiği sahte gereksinimler karşısında arzusunun yenik düşebilmektedir. Günümüzde bireylerin karakterleri, sahip oldukları nesnelerle analiz edilebilir hale gelmiştir. Tüketicilerin kendilerini tanımlayan metaları satın almaları, çeşitli imajlar yaratarak tüketirme amacına da hizmet etmektedir.

5.3.1. Katılımcıların Konaklama Tercihleri

Geçmişten günümüze turizm olgusunun dönüşümü ile birlikte seyahat tarzları da dönüşüme uğramıştır. Postmodern dönem turizminde, postmodern toplumun arzuları ve eğilimleri kültürün merkezde konumlanması sebebiyle daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Gelişen teknoloji ve küreselleşen dünyada, modern dönemin standart kitle ürünü üretme zihniyeti terk edilerek seyahat eden bireyler için yeni konaklama seçenekleri ortaya çıkmıştır. Alışkanlıklarını büyük ölçüde evinde bırakan gezginler, turistlere oranla melezleşmeye ve yerel halk ile bağlantı kurmaya daha açıktırlar. Araştırmanın bu alt bölümünde gezgin katılımcıların gelir durumları ile konaklama tercihlerine yer verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Gelir Durumları ve Konaklama Tercihleri

KOD	Gelir Durumu	Konaklama Tercihi
K1	8000-10000	Hostel
K2	Belirsiz	Çadır
K3	2000-3000	Çadır
K4	10000-12000	Hostel/ Pansiyon/ Otel
K5	10000-15000	Hostel/ Airbnb
K6	6000-9000	Otel/ Hostel/ Airbnb
K7	1500-2000	Couchsurfing/ Çadır/ Hostel
K8	6000-7000	Couchsurfing/ Çadır/ Hostel/ Otel
K9	5000-8000	Hostel/ Çadır
K10	3000	Hostel/ Pansiyon/ Couchsurfing
K11	10000	Couchsurfing/ Çadır
K12	5000-6000	Couchsurfing/ Çadır/ Karavan
K13	15000-20000	Hostel/ Çadır
K14	8000-9000	Çadır/ Otel
K15	4000-9000	Airbnb/ Otel
K16	10000	Hostel/ Airbnb/ Otel
K17	Belirsiz	Çadır
K18	1000-2000	Karavan/ Airbnb
K19	1000-2000	Karavan
K20	2000-4000	Çadır/ Hostel/ Couchsurfing
K21	15000-20000	Hostel/ Çadır
K22	5000-6000	Hostel/ Çadır
K23	4000-5000	Çadır/ Hostel
K24	5000-6000	Karavan
K25	20000-25000	Airbnb/ Hostel/ Otel
K26	5000	Hostel/ Airbnb/ Otel

Tablo 7’de görüldüğü üzere gelir seviyesi yüksek katılımcılar da gelir seviyesi düşük katılımcılar da hemen hemen aynı konaklama tercihlerine sahiptirler.

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında iş seyahatleri dışında hepsinin lüks bir otelde kalmaktan ziyade hostel (Avrupa'da öğrencilerin ucuza konaklayabilmesi için öğrenci yurtlarına benzer bir sistemle çalışan pansiyonlardır. Günümüzde sayıları az da olsa Türkiye'de de bulunmaktadır ve fiyatlarının uygunluğundan dolayı gezginlerin de tercihidir), kamp alanları, karavan ya da yerel halktan birilerinin evinde (couchsurfing) kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Couchsurfing, internet üzerinde faaliyet gösteren uluslararası bir misafirperverlik ve evde konaklama servsidir. Platform yalnızca paylaşım ekonomisi ve armağan ekonomisi hizmeti vererek ev sahiplerinin konaklama ücreti almasına izin vermemektedir. Bu platform sayesinde gezginler, gidecekleri ülke ya da şehirlerde yaşayan yerel halk ile iletişime geçerek onların evlerinde ücretsiz bir şekilde konaklama fırsatı bulmaktadırlar. Katılımcıların birçoğu ekseriyetle couchsurfing uygulaması aracılığıyla konaklamalarını gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

“Çok fazla couchsurfing kullandım. Herhalde benim kadar kullanan başka gezgin yoktur. Norveç'te İskandinavya'yı çadırda gezmişim. Hostelde de kalıyorum ama hostel dışında daha yüksek bir şeye çıkmadım” (K7, 26, K).

“Couchsurfing'de 2011 yılından beri çok etkinimdir, evimde üç ay insanlar kalmıştır. Çadırda, hostelde, otelde her yerde kaldım, hava alanında bile kalmışlığım var” (K8, 34, K).

“Yurtdışında genelde couchsurfing yaptım. Tanıdıkların evlerine de gittim, akrabadır, filandır o tip insanlara da yamandım. Çünkü çok pahalı her şey, yatacak yer olayı çok pahalı. Ama Türkiye'nin içerisinde çadır ve bir dönem karavan yaptım, bir tane minibüs kılıklı bir araba aldım o minibüste yatıp kalkıyoruz, çadırda yatıp kalkıyoruz falan, yani otel tatilini sevmiyorum” (K12, 52, K).

“Ülkeden ülkeye değişiyor, doğa üzerine kurulu ülkelerse eğer kesinlikle çadırda konaklamayı tercih ederim. Onun dışında genelde ilk tercihim yerel halkın evinde kalmaktır eğer bunu yapamıyorsa da hostelleri tercih ederim, biraz daha insanlarla bir arada olabilmek adına, yeni insanlar ve yeni görüşler tanıyabilmek için” (K20, 28, E).

Sokak sanatçılığı yaparak seyahatlerini sürdüren K2 ve K17 ise ekseriyetle şehir merkezinden uzakta açık alanda çadır kullanmadan uyuduklarını belirtmişlerdir.

“Ben 1 Haziran’da Ege’ye doğru yola çıktım, kırk günde sadece üç kere çadır kurdum. Daha doğrusu ben kurmadım çadırları, yani oradaki tanıştığım arkadaşlarımın çadırına misafir oldum. Diğer günler dışarıda kalıyorum. Müsait bir alan varsa çadırsız uyuyorum öyle. Uykumu aldığım zaman tekrar yola çıkıyorum. Kozmopolit yerlerde genelde uyumuyorum. Daha çok böyle ıssız yerler tercih ediyorum” (K2, 25, E).

“Ormanlarda konaklıyorum, şehir merkezlerindeyken ise halk plajlarında, parklarda, bir ağaç dibinde, bir bankta. Ormandayken çadır kullanmıyorum, o an hislerim nasıl isterse ama genelde açıkta uyumayı severim. Bir zaman sonra çadırı bırakıp açıkta uyumaya karar veriyorsun” (K17, 37, E).

Katılımcıların konfor arayışı içinde olmadıkları ve artan gelir seviyesinin, konfor alanının hizmetlerini arttırmaya yönelik kullanılmadığı görülmektedir. Katılımcıların bu tercihlerini belirleyen etmenler, ilk olarak bu sayede daha ekonomik seyahat edebiliyor olmaları ardından ise yeni kültürler ve insanlar ile etkileşim kurmaktan keyif almaları şeklinde sıralanabilmektedir.

“İşim dolayısıyla seyahat ediyorsam otellerde konaklıyorum tabi ki ama kendi kişisel seyahatlerimde tamamen hostel, pansiyon vs. o tip yerlerde konaklayıp daha çok sosyalleşebileceğim yerleri tercih ediyorum” (K4, 35, E).

“Karavanda kalıyorum ama artık gittiğim birçok noktada selam verebileceğim dostlarım oluyor. Ya da ailem diyebileceğim yerler oluşuyor. Dolayısı ile dünya senin evin olmaya başlıyor. Yaşadığım coğrafya şuan kendi ailem gibi olmaya başlıyor. Karavanda da kalıyorum, ailem olan insanlarda da kalıyorum” (K19, 35, E).

Zaman içinde turizm talebindeki seçme şanslarının artmasıyla beraber özel ve küçük tüketici grupları alternatif turizme yönelmiştir. Dolayısıyla hizmet maddi yönden duygusal yöne odaklanmıştır. Gezgin bireylerin konaklama tercihlerinin, deneyimlerin öngörülebilir, kolektif ve standartlaştığı turist pratiklerinden farklılaştığı görülmektedir.

5.3.1.1. Katılımcıların Gezgin Olmak Üzerine Görüşleri

Araştırmanın bu alt bölüm başlığında katılımcıların gezgin olmak üzerine görüşlerine yer verilecektir. Çünkü katılımcıların gezginlik tanımlarında bir ayırım

dikkat çekmektedir. Gezginiği tanımlarken, gezginleri turistlerden ayıran özelliğın ne olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Turist, var olan konforunu başka yere taşıyarak geçici bir zaman dilimini daha kaliteli geçirmeyi hedefleyen, daha çok hedonist bir tavır sergilerken gezgin ise konfor alanının dışına çıkarak doğaçlama bir biçimde yaşamı kucaklayarak haz yerine anlam odaklı yolda olan kişidir. Turist birisi de keşfetmekte, yeni yerlere gitmektedir. Sırt çantalı gezgin olarak giden ve bir turistten daha az gezen, daha az keşfeden birçok insan vardır. Turisti daha az gezen, daha az keşfeden diye tanımlamak doğru değildir.

Gezgin, serbest zamanlarını gezme ve keşfetme eylemi ile doldurandır. Bazı katılımcılar gezginler arasında bir kıdem oluşturmak ve insanları seyahat biçimleri üzerinden bir kategoriye dahil etmek isteyenler olduğunu düşünmektedirler. Katılımcıların eleştirdikleri düşünce biçiminin temelinde, ötekileştirme eylemi bulunmaktadır. Bu şekilde düşünen K7, K8 ve K9'un görüşleri kuramsal kısımda ele alınan gezginlik tanımı ile paralellik göstermektedir. Öncelikle aşağıda bu katılımcıların görüşleri yer almaktadır:

“Gezgin olmak; bunu bu şekilde kalıp olarak kullandığımda kullanmayacağım bir söz öbeğini ifade ediyor. Bunu bir hiyerarşi yaratmak için; gezgin olmak, turist olmak; gezgin olmak, daha az gezgin olmak gibi bunu bir özel sektör kariyerine çeviren insanlar var ve artık şuna dönüştü; ben her şeyden önce anneyim tavrı vardır ya hani, şimdi de ben her şeyden önce bir gezginim insanları türedi. Ben her şeyden önce gezgin değilim ben benim ve geziyorum. Ama neden geziyorsun dersin bir şeylerden kaçmak için. Lüks seyahat edip bileklik satanı aşağılayanı da tanıdım, gezginler arasında tam tersi de çok moda. En sefil ben gezdim yarışı da var. En çok sokakta ben yattım, en az para bende vardı. Tamam olabilir bu bir realitedir ama bunu böyle dile getirip parası olanı aşağılamak da yanlış bir tavır. İnsanların zaten bu egoları olduğu sürece hiç de ortak bir paydada buluşulabileceğini sanmıyorum. Bazı insanlar kendi akademilerinde ya da meslek hayatlarında elde edemedikleri kariyerlerini gezginlikte elde etmeye çalışıyorlar. Gezginlik ortamında saygıyı tırnaklarıyla söke söke almazsan kimse kimseye saygı duymuyor” (K7, 26, K).

“Birbirini sürekli değersizleştiren insanlar var gezginlik camiasında. Yok efendim siz böyle geziyorsunuz ama asıl sokakta yatarak sefil gezilir asıl seyyahlık budur diyen tayfa var. Türk toplumu için genel olarak tarzlar böyledir ama Avrupa toplumu için öyle değil. Hepsı bir şekilde bir yarışa döndürüyor meseleyi. Biz olmamış ülkenin olmamış kadın ve erkekleriyiz” (K8, 4, K).

Gezginler ile turistleri birbirlerinden ayıran en temel nokta; seyahate ayrılan zaman ve seyahat tarzıdır. Kurumsal bir işi olan ve seyahat eden herkesi turist olarak adlandırmak yanlış olacaktır. Yapılan görüşmeler sonucunda da görülmüştür ki katılımcılar; sadece seyahat edebilmek için çalışan, seyahat edebilmek için işini bırakan, seyahat edebilmek adına hiç kurumsal bir işe başlamayan kişilerden oluşmaktadır. Bulduğu her fırsatta kendisine seyahat planı yapan ve seyahatlerini daha fazla yer görebilmek adına daha ekonomik planlayan herkes gezgindir.

“Herkes istediği gibi gezgin olabilir ama hep bir kalıplara sokulmaya çalışıyoruz. Gezgin camiasında da böyle bir şey var. Kim turisttir, kim gezgindir tartışması hakim. Sırt çantası ile gezenler lüks gezenleri eleştiriyor. Bir kulüp var mesela, 60-70 ülke gezmediysen kulübe dahil olamıyorsun ve kulüptekilerin hepsi yaşça büyük zengin amcalar ve teyzeler. Onlar kendilerini gezgin olarak adlandırıyorlar, şimdi onlar mı gezgin yoksa sırt çantası ile dünyayı gezmiş olan on sekiz yaşındaki çocuk mu gezgin. Bence bunların hepsi gezgin. Bunları bir kalıba sokmamak gerek. Ben gezmeyi seven herkesi gezgin olarak adlandırıyorum. Yurtdışına çıkmış olman gerekmiyor, Türkiye’yi geziyorsundur, İstanbul’da yaşıyorsundur, İstanbul’da benim hiç bilmediğim yerlere gidiyorsundur. Bana yeni bir yer gösteriyorsundur sen de gezginsin. Yeni bir şeyler keşfetmek için emek harcayan herkes benim için gezgin. Ama bunun için bir çaba harcıyor olması lazım. Buna zaman ve emek harcaması lazım. Onun dışında bir kriterim yok” (K9, 42, K).

Bazı gezgin bireylerin birbirlerini belli kalıplar dahilinde tanımlama çabaları bulunmaktadır. Yukarıdaki katılımcıların belirttiği şekilde düşünen K2 ve K3 hippie yaşam tarzına sahip olan gezginlerdir. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında gezginliği kendi yaşayış biçimleri üzerinden tanımladıkları görülmektedir.

“Gezgin göreceli bir kavram tabi. Bana göre ise modern hayattan uzak kalmaktır. Gezgin, sokakta da yatmalı, çadırda da yatmalı. Gerekirse ormanda da o deneyimi yaşamalı. Şimdi gezginler, altına arabasını alıyor, çıkıyor ya da karavanını alıyor tura çıkıyor. Aslında gezgin evet ama yarı gezgin diyebiliriz bu kişilere. Tamamen konforu düşürmen lazım orada. Yani gezginlik ruhu çok farklı bir şey. Gezgin insan çok çok az. Yolda gördüğünüz insanların yüzde doksanı gezgin değil aslında. Bunlar sadece tatil yapıyor yani amaçları tatil yapmak. Bu gezgin muhabbeti biraz popüler olduğu için kendilerine gezgin damgasını yapıyorlar, öyle bir şey yok. Gezgin demek her şeye katlanmak demek, sokakta yatmak demek. Ben onları gezgin olarak adlandırmıyorum, tatilci gözüyle bakıyorum açıkçası” (K2, 25, E).

“Kimisi bir şeylerden kaçma kafasıyla çıkıyor yola, ben gezmeye gideceğim diyor ama aslında gezginlik olmaz o; kafa dağıtmak için uzaklaşmak olur. Gezginlik bence bir tutku, zevk, aşk gibi bir şey. Gezginlik demek her türlü rezilliği çekmek, pisliği görmek demek, açlığı susuzluğu tatmak ve hiçbir şekilde gocunmamak demek. Mesela çok pis bir durumdasın, onu dert etmeyen insan gerçek bir gezgindir. Diğer türlü tatil ya da tatilcilik oluyor. Mesela yeri geldi gezerken benim iki hafta boyunca duş almadığım zamanlar oldu. Mesela şuan kamptayım, dağın tepesindeyim, nerede duş alayım. Normal bir insan of duş almam lazım, çok pisim, iğreniyorum kendimden diyorsa o insan gezgin olamaz. Her şeye uyum sağlayabilmeli” (K3, 24, E).

“Gezginlik biraz meslek olarak lanse ediliyor, şuan bunu meslek olarak yapan insanlar gerçekten var: iyi içerik üreticileri. Ama sadece hafta sonu seyahat edip de bu insanların kendine gezgin demesi gezginlik kavramını çok yerin dibine sokan bir durum” (K18, 31, K).

Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında bireylerin ekseriyetle modern iş yaşamından ve toplumsal baskılardan kaçma, uzaklaşma ya da keşfetme sebepleri ile oluşturdukları gezgin yaşam tarzında bazı gezginler için statü kaygısının modern iş yaşamından bu ortama aktarıldığından, bazı gezginlerin de bir hiyerarşik düzen oluşturma çabalarının varlığından söz etmek mümkündür.

“Biz çeşitli amaçlar için yola çıkan insanlarız aslında; kimi fotoğraf için çıkıyor, kimi yazmak için çıkıyor, kimi vlog çekmek için çıkıyor, kimi sadece görmek için çıkıyor, kimi sadece dinlenmek için çıkıyor, o da bir yol o da bir yolculuk biçimi. O yüzden bunu böyle tek bir şeye sabitlemek yanlış olur. Çünkü yeri geliyor sadece uzaklaşmak için çıkıyorsun, yeri geliyor sadece iş için çıkıyorsun. Ben en son yaptığım üç aylık seyahati mesleğim için yaptım, keşif seyahatiydi. Ama yeri geldi gerçekten kendimle ilgili bir şeyleri değiştirmek için bir buçuk yıllık bir dünya turuna da çıktım. Ya da bir sıkıntıdan bir dertten kaçmak için bir yere gidip bir noktaya kendimi kapattığım bir zaman da oldu. Seyahat aslında tamamen ihtiyaçlarla gelişen, ihtiyaçlara cevap veren bir şey. Seyahat insana sadece şöyle bir avantaj sunuyor o yüzden cazip: orada sosyal statüler, oynanan sosyal roller bir kenara bırakılabiliyor. Yani sen dünyanın herhangi bir yerinde, hostelde birileri ile tanıştığın zaman, kendini holding patronu olarak da tanıtabilirsin, yazar olarak da tanıtabilirsin, bir ev kadını olarak da tanıtabilirsin, üç çocuk sahibi bir elektrik teknisyeni olarak da tanıtabilirsin, aslında sana boş bir sahne ve doğaçlama bir oyun imkânı sunuyor. Ve o sana verilen büyük özgürlük seni çok rahatlatıyor. Çünkü o zaman toplumda edindiğin rolleri oynamak zorunda değilsin, bence en cazip noktası bu” (K4, 35, E).

Diğer katılımcı görüşlerine bakıldığında seyahatlerinin başlama ve devam etme gerekçelerinin temelinde kaçma ya da uzaklaşma arzusu yattığı görülmektedir. Postmodernitenin moderniteye ait ulus ve millet gibi kimliksel bütünlükleri reddetmesi, gezginlere kimliksizleşme özgürlüğü sunmaktadır. Kimliksizleşen postmodern birey, kendi toplumsal gerçekliğini kuran ve kişisel anlam arayışına devam edendir. Postmodern etik, çoğulculuk düşüncesine yeni bir biçim vermiştir. Postmodern kültür ile beraber kalıcılık ve yerleşiklik yok olarak, modernliğe dair sabit eğilimler ve beğeniler şekilsiz bir hal almıştır.

“Çocukluğumdan beri okuduğum kitaplarla aklıma yerleşen bir olgu gezginlik. Ben hep üç dört senede bir şehir değiştirdim. Bir yere yerleşemiyorum. Kaçma olgusu da var seyahatlerimde. Tüm paramı ve tüm serbest zamanlarımı gezmeye adadım. Çalıştığım iş yerlerinde zam almayıp onun yerine izin kullanırdım. Zamanı para ile değiştirdim sadece gezmek için” (K23, 36, K).

“İlk dönemlerde bunun duygusal cevapları vardı, çalıştığım dönemlerde kaostan ve huzursuzluktan kaçtığım bir dönem oldu evet ama şuanda gezginlik ne demek dersen, bir plaza insanı için ya da hayatını sürekli Türkiye’de bir iş ağı içinde yaşayan bir insan için, gezginlik biraz o kaostan kaçma, başka insanlarla iletişime geçmenin keyfini almak, bir yerde kendi iç dünyasını keşfetmek olurdu ama benim bundan üç, dört sene öncelere kadar gezginlikten anladığım şey 80-90 yaşında hayata gözlerimi kapattığım zaman bu evrende görebileceğim her şeyi görebilmek ve bu kısa yaşamda hayatımı bu şekilde kurgulamak istiyordum ve böyle kurguladım. Başka kültürleri görmenin kendi iç dünyamızı bir şekilde sardığını, sarmaladığını ve iyileştirdiğini düşünüyorum” (K21, 29, E).

“Aslında benim için kaçmaktı, ben buradan giderken ilk seferinde birçok şeyden kaçmak için gittim, on yıllık işimden ayrıldım, ailemi geride bıraktım, evimi boşalttım, başka bir kıtaya gittim, biraz da özgürlük hissi aradım aslında” (K10, 35, E).

“Şehirdeyken kaçmaktı, kaçmaya çalışıyordum. O da başka bir tedirginlik ve korku hali. Bir şey seni kovalıyor durumu var. İstanbul güzel bir yer ama bana göre değil sadece. İş hayatını, sistemi iyi ya da kötü olarak adlandırmaya gerek yok. Bana uygun değil, benim hayatıma uygun değil diye düşündüm” (K19, 35, E).

Kapitalizm tarihine denk düşen kent oluşumları yapay oluşumlardır. İhtiyaç sonucu oluşturulan bu alanlar tamamen iş odaklıdır ve iş dışındaki her şey ikinci planda kalmıştır. Dolayısıyla içinde bir uyum çabası barındıran şehirler, bireylerin baskı altında

hissetmelerine neden olmaktadır. Anlam boşlukları ve kimlik krizlerinin dışa vurması ile beraber katılımcılar, kendilerini bir yere ait hissetmenin peşine düşmekten ziyade mekâna hükmetme çabalarından vazgeçmişlerdir.

5.3.2. Katılımcıların Tüketim Alışkanlıklarının Değişimi

Tarihsel süreçte her dönem, kendi tüketim kültürüne sahip olmuştur. Araştırma kapsamında postmodern dönem tüketim kültürünü ele almak gerekirse, sınıflar arası farklılıkların arttığını fakat tüketim kültürü açısından ise farklılıkların azaldığını söylemek mümkündür. Bunun nedeni postmodern dönemde bireylerin kimliklerini, tükettikleri ve başkalarına sergiledikleri göstergeler vasıtasıyla oluşturmalarıdır. Günümüzde tüketim, bireylerin yaşam tarzlarını oluşturmalarında da oldukça etkilidir. Bu alt başlık altında katılımcılara “Gezgin olduktan sonra tüketim alışkanlıklarınızda bir farklılık oldu mu?” sorusu sorulmuş olup burada araştırmanın “Gezgin olmak bireylerin tüketim alışkanlıklarında ne gibi değişiklikler yaratmaktadır?” şeklindeki 2. sorusunun yanıtına ulaşmak hedeflemiştir. Katılımcıların hepsi seyahat etmeye başladıktan sonra tüketim alışkanlıklarının değiştiğini ve eskiye nazaran daha az harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Kadın ve erkek katılımcıların yanıtları ayrı ayrı ele alınacaktır. Kadın katılımcıların görüşleri aşağıdadır:

“Maalesef ki bu kapitalizm ve modernizm hep bir şeyleri al diyor. Her gün farklı kıyafetlerle işe gitmen gerektiğini, farklı ayakkabı ve çanta kullanman gerektiğini söylüyor. Ama ben seyahat etmek istediğimde paramın olmadığını gördüm, birikim yapmaya karar verdim. Sinirleniyordum iş yerinde, hemen alışveriş yapıyordum, aldığım kıyafetlere de bakıyorum, etiketleri hâlâ üstünde. Sonra dışarıda yemek yemek ve alkol almak benim en büyük harcamalarımı oluşturunuyordu. Mesela bunu değiştirdim, dışarda yemek yeme alışkanlığımı yüzde seksen oranında azaltıp yüzde yirmisi ile arkadaşlarımızla özel bir yere gideceksek, bir kutlama yapılacaksa ya da ayda bir akşam yemeği için çıkmak istiyorsam o zaman onu kullandım. Daha sonra Amerika’daki evler çok pahalıydı biz evi iki kişi paylaşıyorduk benim sadece odam 1500 dolardı ve bu çok uygun bir evdi. Bu seyahate karar verdiğimizde erkek arkadaşım bir stüdyoda kalıyordu 2400 dolar ödüyordu oraya, ben de yanıma taşın odayı paylaşalım demiştim. Seyahat ederken azla yetinmeyi öğreniyorsun. Biz karavanı yaparken çok minimaldik. Paramız da vardı, aslında çok daha lüks de yaşayabilirdik ama şunu fark ediyorsun, parayı harcadığın zaman daha mutlu olmuyorsun ki, bana bir

şey katmıyor, sadece o para gidiyor. O yüzden biz olabildiğince minimal yaşamaya çalıştık ve bence çok da güzel oldu. Şu anda da minumum harcayarak maksimum performans alabileceğim bir hayat modeli kuruyorum kendime” (K18, 31, K).

Sürekli yeni ihtiyaçların hissettirilmesiyle, gündelik yaşamda oluşan mutsuzlukların, gerilimlerin ve hoşnutsuzlukların alışveriş yaparak giderileceği duygusu şekillendirilmiştir. İnsanlar, yaşamları boyunca gerçekleştirmiş oldukları tüketimin bedelini ödeme kaygısıyla mutluluğu yakalayamama tehlikesi arasında sıkışmaktadırlar.

“Çok fark etti. Eskiden daha fazla tekstil malzemesi ve ayakkabı alıyordum çünkü ben yöneticiyim, almak zorundaydım. Ama gezmeye başladıktan sonra bunlar yarıdan daha da aşağıya indi. Hatta son üç yılda neredeyse hiçbir şey almıyorum tam tersine satıyorum, kıyafetlerimi satıp uçak bileti parası biriktiriyorum” (K16, 49, K).

Kurumsal çalışma hayatı, oluşturmuş olduğu “ne kadar tüketirsen o kadar değerlisin” anlayışı ile giyim kuşam, yeme içme ve davranışlar bakımından tek tip insanlar üretmektedir. Görüldüğü üzere seyahatlere başladıktan sonra katılımcıların tüketime dair tutumlarında ihtiyaç kavramı dönüşüme uğramıştır.

“Çok daha mantıklı şeylere para harcıyorsun, gidip böyle antin kuntin kıyafet alışverişi yapayım demiyorsun. Seyahatten ilk döndüğümde İstanbul’da ayda 1500 lira harcıyordum herkes bana hayretle bakıyordu. Ama bir süre sonra yerleşik hayatla beraber tüketim çılgınlığı geri geldi. Ben bir yerden sonra çevreye uyum sağlıyorum. Tekrar yola çıksam tekrar diğer yaşantıma dönerim” (K7, 26, K).

Postmodern dönemin hakim kültürü olan “tüketim kültürü”nün kazanılan statülerden yola çıkarak kimlik belirleme hususunda ayrıcalıklı bir ortam sunması, çağdaş birey tanımına dayanmaktadır. Bunun sebebi, tüketilen ürün ya da hizmetlerin; yaşam tarzının, sosyal grupların ve görüntülerin oluşmasında etkili olmasıdır. Dolayısıyla günümüzde tüketim, ihtiyaçları karşılamaktan çıkarak bireylerin kendilerini ifade ettikleri kültürel bir olgu haline almıştır.

“Ben bu gezme meselesini ciddiye alıp evet ben artık hayatımı böyle sürdürmek istiyorum dediğim noktadan sonra harcamalarımı

fazlasıyla azaltmayı başardım, ama oraya gelene kadar kurumsal hayattayken, iyi şirketlerde çalışan, iyi paralar kazanan biri olarak çok para harcıyordum. Çünkü sistem sizi zaten para harcamaya yönlendiriyor. Kurumsal bir şirkette iyi bir pozisyonda çalışıyorsan marka çanta ve ayakkabı kullanman lazım, her gün farklı bir kıyafet giyip şık olman lazım, haftada en az bir kere kuaföre gitmen lazım. Bu liste inanılmaz uzuyor. Dışarıda yemek yediğin yerler, içinde bulunduğun statüye göre yerler oluyor. Toplumun sana dayattığı statü ile paralel şekilde harcıyorsun. Sen para kazanıyorsun ama o kazandığın parayı yeniden sisteme iade ediyorsun. Çalışıyorum ama buna ihtiyacım var diyerekten kendine rasyonalize ediyorsun onları. Artık kendime hep buna gerçekten ihtiyacım var mı sorusunu soruyorum” (K9, 42, K).

“Biz dışarıda çok yemek yemeyiz eşimle, başka yere harcarız diye düşünürüz hep. Kıyafetimiz yırtılıp delinene kadar giyiyoruz. Şuanda dolap uygulamasına satışa koydum mesela giymediğim kıyafetleri. Evimizdeki fazla eşyaları ve kıyafetleri sattık, mutfak masraflarımızı karşıladık. Çayımızı yapalım, sandviç alalım yanımıza niye para vereceğiz ki diyorum. O para bana kalsın bir seyahatimde başka bir şey yaparım diyorum” (K6, 51, K).

Kadın katılımcıların yanıtlarına bakıldığında ekseriyetle tekstil ürünlerini satın almayı azalttıklarını ve modern iş yaşamının kadınları ihtiyaçlarından fazlasını almaya teşvik ettiğini görmek mümkündür. Bazı kadın katılımcılar, satın almaktan ziyade evlerinde ihtiyaç duymadıkları her türlü eşyayı satarak elden çıkarttıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada, seyahat alışkanlığına sahip olan bireylerin süreç içinde daha fazla seyahat edebilmek adına satın alma pratiklerini değiştirdikleri görülmektedir. Bu konuya dair erkek katılımcıların örnek görüşleri de aşağıda yer almaktadır:

“Oldu evet. Çok da fazla satın almıyorsunuz. Bazı şeyleri gereksiz görüyorsunuz. Ben Uzakdoğu’ya Tayland’a gittiğimde insanların hiçbir şey alamadığını gördüğümde çok etkilenmişim. Ben ne kadar gereksiz şeyler alıyorum demişim. Gezmeye başlamadan önce bu kadar farkında değildim bunun” (K1, 37, E).

“Öncesinde de gereksiz harcayan biri değildim ama gereksiz şeyleri almayı azalttım tabi, işe yaramayacaksa almamayı tercih ediyorum; bununla Norveç’te bir kahve içebilirim diyorsun almıyorsunuz” (K11, 49, E).

Bireylerin elde ettikleri gelir, tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir. Harcanabilir gelir seviyesi arttıkça bireylerin tüketim için ayırdıkları bütçe de artmaktadır. Katılımcı görüşleri postmodern dönem tüketim alışkanlıkları ekseninde

incelendiğinde, kurumsal hayatı bırakan katılımcıların onun dayattığı tüketim pratiklerini de terk ettikleri görülmektedir.

“Evet oldu, daha çok cimrileştim çünkü daha az para kazanıyorum. Daha kontrollü para harcıyorum, maaşlı çalışırken çok daha rahat harcama yaparken, şuanda bir serbest çalışan olarak çok daha düşünerek, kontrollü ve ölçülü para harcıyorum. Dışarda daha az yemek yiyorum, sinemaya gitmiyorum, kıyafete zaten para harcamıyorum pek, bir şeyin ihtiyacım olup olmadığını gerçekten analiz edip tüketiyorum. Tüketim alışkanlıklarım değişti” (K4, 35, E).

“Ben sadece karnımı doyuruyorum, yol paramı çıkarıyorum. Daha fazlasına ihtiyacım yok artık. Günü geçirecek parayı topladığımda pandomimi bırakıyorum” (K2, 25, E).

“Evet oldu. Eskiden elbiselere, markalara para veriyordum. Yollara çıktığımdan bu yana elbiselere, ayakkabılara para verdiğimi hiç hatırlamıyorum. Bir terliğim ve bir ayakkabım olduğunda yetiyor bana. Onun dışında karnımı doyurmak için harcama yapıyorum sadece. Yani harçlığımı çıkarttıktan sonra müzik yapmayı bırakıyorum fazla para istemiyorum” (K17, 37, E).

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere erkek katılımcıların da bir ürün satın almadan önce, artık bunun bir ihtiyaç olup olmadığı üzerine düşündükleri görülmektedir. Bu noktada aslında kadın ve erkek katılımcıların tüketim kültürlerinin değişmesinde gelecek dönemlerde yapacakları seyahatlerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü katılımcılardan toplanan verilere göre her birinin bir ürünü satın almadan önce elzem mi değil mi diye sorgulamasının ardında o ürüne harcamadığı para ile seyahatlerinde bir başka ihtiyacı karşılayabilme düşüncesi yatmaktadır. Postmodern dönemde bireyler kimliklerini nesneler aracılığı ile yani tüketim pratikleri ile kurmaktadır. Günümüzde insanlar ekseriyetle tükettikleri ile kendilerine statü sağlamaya çalışırken, katılımcılar tüketimin insana mutluluk getirmediği sonucuna deneyimleri ile varmışlardır. Kuramsal kısımda Bauman’ın aylakları kusurlu tüketiciler olarak tanımlaması ve kaynakları sınırlı olduğu için kapitalizmin tüketim alışkanlıklarını kendilerinde barındırmadıklarını ifade ettiği göz önünde bulundurulduğunda bu alt başlıkta elde edilen verilerin kuramsal bölüm ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Postmodern bireyin kişisel anlam arayışı, planlanmamış ve geçici olana duyduğu ilgi, anlık arzuların tatmini ile eylemlerini sürdürmesi gezginlerin bakış açısı ile paralellik göstermektedir fakat gezginler tüketime dair tutumları ile

postmodern bireylerden ayrılmaktadırlar. Tüm katılımcıların küreselleşmeyle artan tüketimin karşısında yer alan gönüllü sadelik yaşam tarzını benimsedikleri görülmektedir. Bu kavram bireylerin daha çok tüketmenin aksine gönüllü bir biçimde daha az ürün satın almanın mutluluğu getireceğini belirtmektedir. Değerler ve etiğe uygun bir biçimde bilinçli olarak seçilen isteğe bağlı bir yaşam tarzı olan gönüllü sadelik, bireyin dışa dönük basit ancak içe dönük zenginliği hissetmesidir.

5.4. KATILIMCILARIN YAŞAM TARZLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Bu bölümde katılımcıların yaşam tarzına dair bilgilere ulaşabilmek için medeni durum tercihleri, seyahate yalnız mı yoksa birileri ile mi çıkmayı tercih ettikleri konularının yanı sıra kadın gezgin olmak ile erkek gezgin olmanın avantaj ve dezavantajları hakkındaki görüşleri de ele alınmıştır. Konu ile ilgili olarak öncelikle araştırmanın “Tüm gezginler için tipik bir yaşam tarzının varlığından söz etmek mümkün mü?” şeklindeki, 3. sorusuna dair analizlere yer verilecektir.

5.4.1. Katılımcıların Gezginliğin Tipik Bir Yaşam Tarzı Olup Olmadığına Dair Görüşleri

Yaşam tarzları, kişilerin gerçekleştirdikleri eylemlerin kişinin kendisi ve başkaları açısından ne anlam taşıdığını anlamada önemli bir yerde konumlanmakta ve bireylerin kişiliğinden ve deneyimlerinden etkilenmektedir. Gezgin kişiler pek çok farklı sebeple seyahat etmektedirler. Seyahatlerin amacı, türünü ve seyahatin ne şekilde gerçekleştirileceğini de belirlemektedir. Günümüzde gezgin kişilerin yaşam tarzlarının zaman içinde birbirine benzediğine dair birtakım kabuller söz konusudur. Bu alt başlık altında katılımcılara yöneltilen “Tüm gezginler için “tipik” bir yaşam tarzının varlığından söz etmek mümkün müdür?” şeklindeki soru ile araştırmanın 3. sorusuna yanıt bulunmak hedeflenmiştir. Aşağıda örnek katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

“Yok denilemez, herkesin farklı bir tarzı var. Bazı gezginler bisikletle geziyor, ben sırt çantası ile geziyorum, bazı gezginler motosikletle geziyor, sadece dağcılık yaparak treeking rotalarını takip edenler de var. Onlar da gezgin kategorisinde çünkü hem geziyorlar hem

de bu tür rotaları takip ediyorlar. Yani herkesin farklı bir stili var” (K1, 43, E).

“Gezginler kendi içlerinde gruplaştırılabilirler; çok düşük bütçe ile gezenler, daha lüks gezenler, uzun süreli gezginler, kısa süreli gezginler, sırt çantası ile gezenler, karavanı ile gezenler ya da bisikleti ile gezenler vs. ama bu insanları eş paydada toplamak mümkün değil. Hepimiz farklıyız. Bir bisikletçinin gezisinden beklediği ile bir sırt çantalının seyahatten beklediği çok çok farklı. Ben bunu kendimden tecrübe ettim. Sırt çantalı gezdiğim zamanlardaki gezme tarzımla gittiğim yerden beklentim ile karavanla gezerken gittiğim yerlerden beklentim arasında dağlar kadar fark var” (K18, 31, K).

Gezginlerin tümü için tek bir yaşam tarzı tanımı yapmak olanaksızdır fakat gezginleri seyahat etme biçimlerine göre kendi aralarında kategorileştirmek mümkündür. Gezginlerin yaşam tarzlarını etkileyen faktörler arasında yetiştirildikleri ortam, sahip olunan kültürel yapı ve ekonomik durum yer almaktadır. Katılımcıların ortak nokta olarak ileri sürebildikleri tek taraf ise özgürlük ve yeni deneyim arayışlarıdır.

“Alakasız yok. Hatta birbirlerini de çok sevmezler öyle söyleyeyim sana. Kesinlikle böyle bir prototip çizemezsin, bu insanların arasında çok muhafazakar, çok milliyetçi, çok modern, her şeyin çoğuna giden bir sürü farklı insan var, çok ticari veya çok keyfi, sosyo-ekonomik seviyesi düşük insan da var çok varlıklı insan da var, ekonomik olarak belli bir seviyeyi koyabilirsin ama kültürel ya da sosyo-kültürel olarak böyle bir gruplandırma yapıp gezginler şöyle demek mümkün değil. Böyle bir stereotip oluşturmak mümkün değil, kültürel olarak da değil, kıyafet olarak da değil, entelektüel ve ekonomik anlamda da değil” (K4, 35, E).

“Kesinlikle diyemeyiz. Belli bir gezgin tanımı olmadığı için belli bir yaşam tarzı da yok bence. Benim çok yakın arkadaşlarımla bile gezme tarzlarımız çok farklı. Gezme olayı çok karakteristik bir şey” (K9, 42, K).

“Çok ortak diyemem ama ortak olan tarafı hani turist kafasında olmayıp uygun fiyata uzun yayarak gezmek. Amaçsızca sokak gezip insan gözlemlemek isterim ben günlerce. Gezginler arasında o fark var mesela, yavaş gezenler ile hızlı gezenler farkı. Tam ortak bir şey söyleyemeyiz. Keşfetme arzusu ortak yön sadece” (K11, 49, E).

“Hayır diyemeyiz öyle bir şey olamaz. Herkes dünyayı kendi algıladığı şekilde, eğitimi ve ailesi gibi geçmişinden getirdikleri ile

geziyor. Kendisini gerçekleştirmesine sebep olacak hayattaki unsurların hepsi seyahate de yansıyor” (K13, 46, K).

Bireylerin kişilikleri, onların seyahat biçimlerini ve seyahat esnasındaki tercihlerini etkilemektedir. Bu noktada gezgin bireylerin yola çıkana kadarki süreçte edindikleri toplumsal ve kültürel kodların kendileri için oluşturdukları yaşam tarzını belirlemede etkili olduğunu söylemek mümkündür. Tüm gezgin bireyler için aynı giyinirler, aynı şekilde gezerler, aynı şekilde düşünürler şeklindeki kabuller yalnızca birer mitten ibarettir.

“Her gezginin farklı bir yaşam tarzı var. Aslında iç dünyasında yaşayamadığını yaşayabileceği bir ortam gezginlik. Yani bugün bir gezginlik ortamında görüyoruz mesela birisi şalvarla, birisi şortla dolaşıyor, diğeri pantolon ya da diğeri taytla, kılık kıyafetleri ne kadar ayrı olsa da, gezme alışkanlıkları ne kadar ayrı olsa da hepsinin ortak bir amacı var gezginlik, gezebilmek. Ortak amaçta farklılıklar var onlar da olması gereken şeyler aslında” (K14, 33, E).

“Herkesin kendine has özellikleri var. Bu anlamda genel bir kaniya varmak imkânsız. Bazıları gezerken yemek tadar, bazıları kuşlarla ilgilenir, bazıları ülkelerin planlaması ile ilgilenir. Mesela ben bir sosyolog olarak geziyorum. Mutlaka yerel bir eve misafir olup aile ilişkilerine tanık oluyorum, asgari ücret ne kadar ya da evleri kaç artı kaç onu bile merak ediyorum” (K24, 28, K).

“Gezginliğin özünde gezen insanlar farklılaşmaktan beslenirler. Farklı kültürler görmekten, farklı yemekler yemekten beslenirler. O yüzden bu farklılık onları da farklı kılar ve her gezgin farklıdır. Birçoğu da birbirine benzemez, gezi şekilleri de benzemez, evet aynı yerlere gidebilirler ama hepsinin gezdikleri yerleri yorumlamaları ve bakış açıları farklıdır” (K21, 29, E).

Tüm katılımcılar gezginler için tipik bir yaşam tarzının varlığından bahsedilemeyeceğini belirtmişlerdir. Gezgin bireyler, seyahatlerini kendi ilgilerine, beğenilerine ve yatkınlıklarına göre şekillendirmektedirler. Aynı kültürde yetişen, aynı eğitim ve gelir düzeyine sahip kişiler bile farklı yaşam tarzlarına sahip olabilmektedir. İnsanlar gündelik yaşantılarında kimliğin karmaşık yapısını açıklamak için yaşam tarzlarını kullanmaktadırlar. Katılımcıların söylemlerinden de yola çıkılarak denilebilir ki; yolda olan insanların amaçlarından bir tanesi de farklılıkları kabul edebilecek düzeye gelebilmektir. Gezginlerin seyahat motivasyonlarını etkileyen ortak faktörler arasında; yeni tecrübeler, insanlar, kültürler tanımak yer almakta olup gezginler seyahat

biçimlerine göre kategorileştirilebilseler dahi kategoriye mensup her bir gezginin yaşam tarzının birçok bağlamda birbirinden farklı olduğu görülmektedir.

5.4.2. Katılımcıların Yalnız Gezmek/Birlikte Gezmek Hakkındaki Görüşleri

Katılımcıların gezi tarzları yaşam tarzlarının bir parçası olduğu için bu alt başlık altında onlara “Yalnız mı yoksa birileri ile mi seyahat etmeyi tercih ediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluk oluşturan kısmı yalnız cevabını verirken birileri ile seyahat etmeyi tercih ettiklerini belirtenler de olmuştur. Yalnız seyahat etmeyi tercih edenlerin niçin yalnız seyahat etmeyi tercih ettiklerine dair örnek yanıtlar aşağıdadır:

“Tabi ki de yalnız. Çünkü tamamen her şeyi kendin kontrol ediyorsun, ne istersen onu yapıyorsun. Yatmak istiyorsun yatıyorsun, kalkmak istiyorsun kalkıyorsun, gitmek istiyorsun gidiyorsun. İstedğin gibi ilerliyorsun. Mesela bir arkadaşım var şuan on gündür beraber geziyoruz. Çok güzel anlaşıyoruz ama yalnızken yine daha iyi. Çünkü ben kamp attığımız yerden sıkılıp gitmek istediğimde o kalalım diyor ya da ben de geleyim diyor. Kafana göre takılamıyorsun. Birisi ayak bağı oluyor öyle” (K3, 24, E).

“Yalnız gezmeyi. Çünkü birileri ile gezdiğinde illaki karşılıklı ödünler veriliyor ve karşılıklı ödünler verildiğinde insanların gözüne şöyle şeyler batıyor; ben daha çok ödün veriyorum, o yeterince ödün vermedi. Sonra durduk yere birbirine bilenmeler başlıyor. Keyfinin kahyası olmak çok güzel bir şey. Özellikle ikinci tercihim de tanımadığım yol arkadaşları ile gezmek. En azından kaybetmenin sana hayatında maliyeti büyük olmayan insanlarla” (K7, 26, K).

“Evli bir kadın yalnız gezmeyi tercih edebilir. Çünkü yanımda biri olunca onunla olan iletişimimden dolayı ben oraya odaklanamıyorum. Tek olmayı seviyorum. Yollarda birçok insanla karşılaşıyorsunuz ama ben eşimle gezmiş olsaydım, bu kadar çok çeşitlilik olmayacaktı ben bu kadar çok dağlara taşlara tırmanmayacaktım. Yanında biri varken sürekli iki kişinin sorumluluğu, iki kişinin sürekli iletişimi ya da iki kişinin sürekli birbirini yorması da olabiliyor, sadece konuşarak bile birbirini yorabiliyorsun” (K8, 34, K).

Yalnız gerçekleştirilen seyahatler, başka insanlarla etkileşim kurabilme noktasında bireye avantaj sağlamaktadır. Yalnız seyahat etmek bireyi planlanmış ve

kolektif pratiklerden uzaklaştırarak daha özgür hissetmesine sebep olsa da bazı durumlarda seyahatin türü, onun tarzını da belirlemektedir. Katılımcıların tercihleri seyahate çıkma motivasyonlarına bağlı olarak şekillenmektedir.

“Normalde yalnız gezmeyi daha çok seviyorum çünkü daha az bağımlılık oluyor. Bir de ben kendi tarzımda gezebilecek insana sevgilim dışında çok denk gelmedim. Ben mesela Türkiye’deyken alıp çantamı gidiyordum plan yapıyordum ama o plana hiçbir zaman sadık kalmıyordum. Daha spontane olmayı seviyorum. Yalnız olduğumda, birileri ile sohbet edebiliyorum ya da o an hiç ummadığım biri ile bir parkı gezebiliyorum ama arkadaşlarım varken bu tarz şeyler olmuyor” (K18, 31, K).

“Bir kaç insanla birlikte gitmem gereken durumlar çıkabiliyor karşıma, mesela dağ. Dağcılıkta yalnız olmamak çok ciddi bir avantajdır. Seni gerçekten ölümden kurtarabilir. Ama bu tur yapma işlerim olmasa yani gezilerimi sürdürebileceğim bir gelirim olsa ben kesinlikle yalnız gezerim. Şuan hazırlığını yaptığım bir Afrika gezim var iki, iki buçuk yıllık ve tamamen yalnız gezmeyi düşünüyorum” (K20, 28, E).

Yalnız seyahat etmeyi tercih eden katılımcıların gerekçeleri; daha özgür hissetmeleri, daha özgür hareket edebilmeleri, spontane kararlar alırken rahat hissetmeleri, başka insanlarla daha kolay iletişim kurabilmeleri şeklinde sıralanabilmektedir. Postmodern dönemde bireylerin özgürlük arayışları, anlık yaşayabilme tutkularının varlığı göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların yalnız seyahati tercih etme nedenleri ile literatürün paralellik gösterdiği görülmektedir. Bunların aksine genel olarak birileri ile seyahat etmeyi tercih eden kişilerin görüşleri ise aşağıda yer almaktadır:

“İlk defa bir yere gidiyorsam yalnız gezmeyi tercih ediyorum. İkinci defa sevdiğim bir yere gidiyorsam yanımda birilerinin olması daha da eğlenceli hale getiriyor işi. Yalnız seyahat etmek ise çok daha özgür bir şey, çok daha fazla sosyalleşip oradaki insanlara daha fazla entegre olabiliyorum o da bana daha fazla keşif imkânı sunuyor” (K4, 35, E).

“Birileri ile geziyorum genelde. Yola tek çıkıyorum ama mutlaka birileri ile geziyorum. İstanbul’dan tek gidip orada birileri ile tanışıp geziyorum. Çünkü artık kendi kültürümüzde birçok insanla iletişime geçtiğimi, birçok hissi tattığımı düşünüyorum. Artık Kosta Rikalı birinden, İspanyol birinden, Amerikalı, Arjantinli, İsrailli, İranlı birinden o kültüre ait farklı şeyleri konuşmak istiyorum. Açıkçası dünya vatandaşı olmak istiyorum ve bu iletişimin de başka kültürlerle iletişime geçtikçe,

onlarla bir fikir alışverişinde oldukça olabileceğini düşünüyorum ve onun için de çalışıyorum” (K21, 29, E).

Birileri ile seyahat etmeyi tercih eden katılımcıların bunu tercih etmelerinde; güvenlik kaygısı, yanlarındaki kişi ya da kişiler ile paylaşımın gezilerine anlam kattığı düşüncesi ve gezinin düşük maliyet ile gerçekleşmesi gibi nedenler yer almaktadır.

“Benim biraz güvenlik kaygım var. Bir yere kadar yalnız gezdim tabi ki ama bir yerden sonra gece karanlık bir sokağa gireceksem yanımda eşimin olmasını istiyorum. Ya da tehlikeli yerlerde o da olsun istiyorum. Bir de biriyle daha keyifli hissediyorum ben. Bir anı biriyle paylaşmak hele bu eşim ise çok daha fazla keyif alıyorum” (K6, 51, K).

“Duruma göre değişir. Ben genellikle birileri ile seyahat etmeyi tercih ediyorum. Çünkü seyahat paylaştıkça güzel. İnsan sevdiği insanlarla gezmek ister. Benim için öyle en azından. Ama bazen de insan gerçekten yalnız olmak istiyor. Benim öyle seyahatlerim de var. Öyle hissettiğimde de çekip gidiyorum yani kimseye sormadan” (K13, 46, K).

Tüm katılımcıların görüşleri incelendiğinde, yalnız seyahat eden gezginlerin seyahate tek başlarına çıktıkları, yolda başkalarıyla tanışsalar bile temelde yalnız seyahat ettikleri ve seyahat süresince güzergahlarından, seçimlerinden kendileri sorumlu oldukları görülmektedir. Seyahatlerini ekseriyetle birileriyle gerçekleştiren gezginler arasında da zaman zaman yalnız seyahat edenler olduğu görülmektedir.

5.4.3. Katılımcılara Göre Kadın ve Erkek Gezgin Olmanın Avantaj ve Dezavantajları

Postmodern turizm dönemiyle beraber bireylerin eğitim seviyelerine paralel olarak turizm deneyimleri de artmıştır. Çevre bilincinin artması, gelişen teknolojik imkânlarla çeşitli mekânları ve kültürleri keşfetme motivasyonu turizmde birtakım dönüşümlere yol açmıştır. Günümüzde dönüşen politik ve sosyal şartlarla beraber kadınlar da gün geçtikçe daha fazla bir biçimde yalnız seyahat etmeye başlamışlardır. Kadınlar bu sayede anne, eş, ev hanımı veya kız kardeş gibi karmaşık kimliklerini bir kenara bırakarak kendi tutkularının peşine düşme fırsatı yakalamışlardır. Bu alt başlık altında katılımcılara “Gezgin bir birey olarak cinsiyetinizin avantaj ve dezavantajları

konusunda neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Burada kadın gezginlerin seyahate dair risk algılarını ve memnuniyetlerini anlamak amaçlanmıştır. Kadın ve erkek katılımcılardan hemen hemen aynı cevaplar alınmıştır. Cevapların ortak paydası güvenlik ihtiyacı ve güvenilirlik üzerinde yoğunlaşmaktadır.

K4, K20 ve K7’nin aktarımlarının Valentine (1989:385)’in, erkek şiddetinin pek çok kadının mekânı kullanmasını etkilediği, kadınların da bu mekânlara dair endişe ve korku duygusu geliştirmelerine sebep olduğunu ileri sürdüğü “Kadınların Korku Coğrafyası” isimli çalışması ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

“Erkek olmanın tek dezavantajını sanırım otostopta çektim. Ama ben de o yüzden otostop çekilen noktalarda kadınları değil erkekleri alıyorum çünkü kadınlar hemen araç bulabiliyorlar. Kadın ve erkek konusunda ibrenin kadına döndüğü tek nokta otostop. O da riskli ama” (K4, 35, E).

“Erkek olduğum için daha az güvenilir bir insanım. Eğer kadın olsaydım otostopta bekleme sürem yirmi, yirmi beş dakika olmazdı, eğer kadın olsaydım insanların beni evlerine davet etmeleri daha kolay olurdu, eğer kadın olsaydım insanların bir fotoğrafını çekebilir miyim, çocuğunuzun bir fotoğrafını çekebilir miyim soruma cevapları çok farklı olurdu. Bir kadın olsaydım şu ana kadarki gezilerimde harcadığım para muhtemelen daha az olurdu ama bir kadın olsaydım yaşayacağım dezavantajlar da vardı illaki. Bir kadın olsaydım Hindistan’ın o ara sokaklarına bu kadar rahat elimi kolumu sallaya sallaya giremeyebilirdim, özellikle Müslüman kısımlarında tepki göreceğimi bildiğim için girmekten çekinebilirdim. Bir kadın olsaydım eğer belki Norveç’te, İsveç’te otostop çekmekten çekinmeyebilirdim, çok güvenli ülkeler ama Hindistan’da Filipinler’de çekinebilirdim; güvenliğimi biraz daha ön planda tutarak gezmek isteyebilirdim. Çünkü bir erkek olarak bende travma oluşturabilecek anlar yaşama ihtimalim bir kadının yaşama ihtimalinden çok daha az” (K20, 28, E).

“Yolda kadın olmak zor bir şey ama avantajı da var. Otostopla tabi ki biz daha kolay araba durduruyoruz ama biz de o arabaya daha korkuyla biniyoruz. Sürekli daha fazla endişe barındırıyoruz, daha fazla tanıdıklara konum atıyoruz. Couchsurfingde de biz evlerden daha kolay kabul alıyoruz ama risklerinden de korkuyoruz” (K7, 26, K).

K21 ve K11, seyahat ederken kadınların pozitif ayrımcılık noktasında daha şanslı olduklarını, kadın oldukları için daha sempatik yaklaşımlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

“Pozitif ayrımcılığın geldiği noktada birçok farklı şey var. Dünyayı gezerken kadınlar daha kolay couchsurfing bulabilirler, ama baktığında temelinde çok önemli şeyler değil. Dünyayı gezen birçok kadın gezgin var ve birçoğu problem yaşamadan geziyor” (K21, 29, E).

“Erkek olduğum için sorun yaşamadım ama kadın olmanın işe yaradığı durumlar oluyor. Otostopta kadınlar şanslıdır çünkü bana zarar vermez diye düşünüyor alan kişi, kadınlara daha sempati ile bakılıp daha fazla ilgi gösteriliyor” (K11, 49, E).

K6 ve K16 numaralı katılımcıların aktarımları üzerine kadınların gezileri süresince yerel halk tarafından daha olumlu karşılandıklarını ve bunun temelinde de daha güvenilir bulunmalarının yattığını söylemek mümkündür.

“Ben fotoğraf çektiğim için gezerken, kadın olarak birçok yere çok rahat giriyorum. Ben hep avantajını gördüm. Köylere gidiyoruz mesela ben onların evlerine yatak odalarına kadar giriyorum fotoğraf çekmek için. Arkadaşlarım yatak odasına nasıl aldılar seni diye şaşıyorlar” (K6, 51, K).

“Hiç kötü bir şey yaşamadım. Kimse laf atmadı, kimse musallat olmadı, kimse beni korkutmadı. Türkiye’de gezerken kadın gezginler daha şanslı, bir köye girdiğinizde başınıza bir yazma takarsınız selam dersiniz selam derler. Biz İtalya’da üç kız bir ev tuttuk baktık çok dağ başında kalıyor biz burada kalamayız dedik, kadın bizi kendi evinde misafir etti. Karı koca ve iki oğulları vardı. Misafir odalarına yer yatağı açtılar. Erkek olsaydık acaba alırlar mıydı bizi. Böyle bir şey olmayabilirdi. Kadın bu açıdan avantajlı diyebilirim. Mesela fotoğraf çekmek bizim için daha kolay, tebessüm ediyorum merhaba diyorum hemen poz veriyorlar” (K16, 49, K).

“Erkek kimliği üzerinden gidersek, arkasındaki ayak sesinden tedirgin olmaması, bu otobüsle bu saatte o terminalde bulunmayayım gibi korkularının olmayışı, erkek bu konuda avantajlı. Ama kadın olarak da otostopta, couchsurfingde avantajlıyız. Yalnız bir kadınsanız daha çok avantajlı oluyorsunuz. Erkekler güvenlik ihtiyacı üzerinden şanslı, biz de karşımıza çıkan fırsatların bolluğu bereketi açısından şanslıyız” (K8, 34, K).

K18 ve K22’den elde edilen veriler incelendiğinde kadın gezginlerin mekâna göre baş etme stratejileri geliştirdiklerini söylemek mümkündür. Risklerin farkındalığına rağmen kadınların tek başına seyahati tercih etmeleri, bir dereceye kadar gönüllü risk alma çabası halini almaktadır. Gönüllü risk alma ise kişilerin riskli olarak

görülen aktivitelere dahil olmayı isteyerek tercih ettikleri bir davranıştır (Elsurd, 2001:612; Myers, 2010:222; Uriely ve Belhassen, 2006:354). Tüm risklere rağmen seyahat etmeleri, gönüllü bir risk alma çabası şeklinde tanımlayan literatürle paralellik göstermektedir. Bu davranış ile kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerini tekrar müzakere ve inşa ederek sosyal beklentilere direnebilmektedir.

“Kendini güvende hissetme açısından bir erkek fiziksel olarak daha güçlü olduğu için ve tehlikelere daha az dikkat çektiği için rahatlık açısından erkekler daha rahat, biz biraz daha seçici olmak zorundayız gideceğimiz yerlere karar verirken. Bir erkek rahatlıkla couchsurfingde konaklayabilir başkasının evinde, biz kadın olarak evet bulmamız daha kolay ama bir tık endişeli yaklaşıyoruz. Otostop kavramına baktığımızda biz otostop çekerken karşı taraftaki insan bir kadın gördüğünde erkeğe nazaran daha yardımcı ve daha güvende hissediyor. O yüzden kadınlara duran araç sayısı çok daha fazla” (K18, 31, K).

“Türkiye’de gezerken vücut hatlarımı belli etmeyen şeyler tercih ediyorum, biraz daha erkeksi giyiniyorum. Mesela yazları şortla otostop çeken kızlara hayranım, ben asla yapamam, korkarım. Ama yurtdışında özgür hissediyorum, çünkü orada hayır kelimesi hayır demek. Kimse seni bir şeye zorlamıyor. Katar’da bile kendimi Türkiye’ye nazaran daha güvende hissettim. Avrupa’da hukuk, Ortadoğu’da şeriat işliyor. Kendimi güvende hissediyorum. Türkiye’de ikisi de yok. Şeriat olsun dediğimden değil tabi sadece karşılaştırıyorum. Kadınlar insanlarla iletişime daha rahat giriyor, güven veriyor çünkü. Erkek olsaydım belki insanlarla bu kadar rahat tanışamayabilirdim. Türkiye’de erkek gezgin olmak avantajlı, yurtdışında ise kadın gezgin olmak” (K22, 33, K).

Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında seyahat ederken cinsiyet faktörünün en çok otostop ve konaklama konusunda gezginleri birbirinden ayırdığı görülmektedir. Kadın katılımcıların otostopta erkeklere oranla daha çabuk araç bulabildikleri ve konaklama için daha kolay yerel halktan bir ev (couchsurfing) bulabildikleri iki kategori tarafından da kabul edilmiştir. Kadın gezginler erkek gezginlere oranla daha güvenilir bulundukları için gittikleri yerlerde yerel halk ile daha kolay iletişim kurmaktadır. Geçmişte yaşamış olan kadın gezginlerin de yerel halk tarafından erkeklerden daha güvenilir görülerek gittikleri yerlerde aile ilişkilerine kadar şeffaf bir şekilde gözlemlerini yazdıklarını göz önünde bulundurunca elde edilen verilerin literatür ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Günümüzde hâlâ kadın gezginler erkek gezginlerden daha güvenilir bulunmaktadır. Geçmişteki kadın gezginler ile benzerlik taşıyan bir başka konu ise seyahat ederken bazı kadınların erkeksi kıyafetler tercih

etmeleridir. Tarihte erkek kılığında gezen kadın gezginler bulunurken günümüzde bu durum erkeksi kıyafetler tercih eden kadınlara dönüşmüş bulunmaktadır. Dolayısıyla günümüzde halen kadın gezginlerin, toplumsal cinsiyet rollerinin konumlanması bağlamında dezavantajlara sahip oldukları söylenebilmektedir.

5.4.4. Katılımcıların Evlilik Üzerine Görüşleri

Evlilik, insanlık tarihinde oldukça uzun süredir var olan bir kurumdur. Tarihsel süreçte pek çok değişikliğe maruz kalan evlilik, yaşanan dönemin kültürel, ekonomik, siyasi ve dini alanlarının etkisiyle şekillenmektedir. Evliliğe dair görüşler, bireylerin yetiştikleri sosyal ortama göre şekillenirken evlilik üzerine deneyimleri ise içinde yaşanan toplumsal değerler ve kültürel normlar bağlamında anlam kazanmaktadır. Modernleşmenin ardından bireyselleşen kadınlar ve erkekler kendilerine atfedilen geleneksel rolleri bir kenara bırakarak evliliklerde; kendilerini gerçekleştirmek, huzurlu olmak, mutlu olmak, kendi benliklerini aramak gibi beklentilere sahiptirler. Glasser'in gerçeklik terapisi içinde yer alan beş temel ihtiyaçtan biri olan özgürlük ihtiyacı, gereksiz zorunluluklar ve sınırlılıklar olmadan yaşama ihtiyacını ifade etmektedir. Glasser'e göre evli çiftlerde eşlerin her ikisinin de özgürlük ve güç ihtiyaçları düşük olduğunda evliliklerinin başarılı olma ihtimali de yüksek olacaktır (Akpınar ve Öz, 2013). Bireysellik, aile sisteminin işleyişi için gereklidir. Bireysel, sınırlarını oluşturmuş kişilerin bir araya gelmesi evliliklerdeki çatışmayı da kuşkusuz azaltmaktadır. Araştırmanın bu alt başlığı altında düzenli seyahatler gerçekleştiren bireylerin medeni durumlarının seyahatleri üzerine olan etkisini değerlendirebilmek adına katılımcıların evlilik üzerine düşüncelerine yer verilmek istenmiştir. Katılımcıların 8'i evli, 18'i ise bekardır. Katılımcılara "Evlilik sizin için neyi ifade ediyor?" sorusu yöneltilmiştir. Evli katılımcıların örnek görüşleri ise aşağıda yer almaktadır:

K4, evlilik ile birlikte bireylerin daha garantici bir yaşam tarzına sahip olduklarını, bunun sebebini ise birbirlerine karşı sorumluluklarının olmasıyla açıklamaktadır.

"Evlilik dediğin şey aslında bir hukuki akit. Duygusallıktan ziyade saygı üzerine kurulu beraber yaşama akti. Evlenince daha az risk alıyorsun ve daha fazla sorumluluk taşıyorsun. Daha az maceralı bir

hayat ya da daha garantici kararlar oluyor. Tüm bunlar dışında özgürlüğümü kısıtlayan bir şey olarak görmüyorum” (K4, 35, E).

Evliliği, sevdiği kişi ile tüm paylaşımları gerçekleştirdiği bir durum olarak tanımlayan K6 ise eşi ile seyahatlerinden birisinde tanıştığını ve evlendikten sonra eşinin de onun yaşam tarzına uyum sağladığını dolayısıyla evliliğinden mutlu bir birey olduğunu belirtmiştir.

“Sevdiğim biriyle bir hayatı paylaşmak diye bakıyorum. Bir hayatı birlikte paylaşabiliriz, keyif aldığımız şeyleri birlikte yaparız, kötü günleri birlikte atlatırız. Hem en iyi arkadaşım hem sevgilim benim eşim. Biz hep birlikte geziyoruz. Nadiren ayrıldığımız oluyor. Gezgini olan bendim, o da şimdi oldu. Otostopta tanıştığımızda o da ben de fotoğraf çekiyorduk. Ben onu tanıdığımda sanırım bir otuz, otuz beş ülkeye gitmiştim kendi başıma. Sonra birlikte gezmeye başladık” (K6, 51, K).

Evlenmeden önce sosyal çevresinde şahit olduğu evlilikler sebebiyle evliliğe karşı kendisini uzak hisseden K8, partneri ile daha rahat görüşebilmek için evlendiklerini fakat sonrasında da evlenmenin ilişkilerini negatif yönde etkilemediğini belirtmiştir. Bunu da evliliklerinde bireyselliklerini koruyabilmeleri ile açıklamıştır.

“Evlenmeden önce etrafımda gözlemlediğim hiçbir evliliğin içinde yer almak istemezdim çünkü sürekli bir şekilde birbirini kontrol eden ve baskılayan çiftler vardı çevremde. O yüzden de evliliğe bir tık uzaktaydım. Çok evlenmek isteyen bir birey değildim. Ne zaman evleneceğiz muhabbeti hiç olmadı benimle partnerim arasında. Tamamen farklı şehirlerde yaşamının getirdiği zorlu imkânlardan dolayıydı, benim Diyarbakır’da çalışıyor oluşum, o bölgenin muhafazakar oluşu. Madem bu bizim görüşmemizi kolaylaştıracak o hâlde evlenelim dedik ve ailelerimize haber vermeden sadece nikah kıydık. Evlilik bizim hayatımızda hiçbir şeyi değiştirmede. O bireyselliği hep koruduk. Ben çok evli olduğumu hissetmiyorum. Bu toplumda da kimse benim evli olduğuma inanmıyor. Son gezim olan Latin Amerika gezimi tek başıma yaptım. Yanımda partnerim yoktu. İnsanların bireysel hayatları da olabilir görüşünderiz biz” (Katılımcı 8, 34, Kadın).

Günümüzde özgürlük, otonomi ve bağımsızlık ile karıştırılmaktadır. Özgürlük içsel bir durumken otonomi ve bağımsızlık dışsal koşullara bağlıdır. Bu nedenle birey kendisini sağlıklı bir evliliğin içinde özgür hissedebilmektedir. Fakat bu yalnızca bireyin kendisiyle aynı hayat tarzına, değerlere, tutkulara ve amaçlara sahip olan bir

partnerle birlikte olmasıyla mümkün olmaktadır. Aşağıda evliliklerini özgürlük olarak tanımlayan K9 ve K14'ün görüşleri yer almaktadır.

“Evlilik benim için özgürlüğü ifade ediyor. Otuz altı yaşında evlendim ben, Türkiye ortalamasına göre geç evlendim, gerçekten evlilikte özgür olabileceğimi düşündüğüm birisi ile karşılaştığım için evlendim. Aksi hâlde evlenmezdim, evlilik benim için uzak bir karardı. Ben hayatta evlenmem diyenlerdendim, evliliğin özgürlüğü kısıtladığı konusunda bir önyargım vardı. Ama doğru insanla karşılaşıncı hiç öyle değilmiş. Negatif anlamda hiç etkilemedi hayatımı. Ben iki sene önce kurumsal hayatı bıraktım, artık tamamen seyahat ediyorum ve seyahat yazılarımla hayatımı kazanıyorum. Zamanımın büyük çoğunluğunu evin dışında geçiriyorum, bazen gidip üç hafta, beş hafta gelmiyorum. Eşim bu anlamda bana inanılmaz destek oluyor. Hem İstanbul'daki işlerimi takip ediyor ben yokken, hem de ben seyahatleyken bazı rezervasyonlarımı gerçekleştiriyor buradan. Mesela işten ayrılırken tek başıma olsaydım eğer belki bu kadar kolay karar veremeyebilirdim. Ben senin arkandayım her zaman diyerek cesaretlendirdi beni” (K9, 42, K).

“Daha büyük bir özgürlük aslında bana göre. Daha geniş bir hayal dünyasını gerçekleştirebileceğimiz daha geniş bir adım diyebiliriz. Kimilerine göre çok zıt bir kavramdır benim söylediğim ama aslında arka planda çok detaylı uzun bir konudur ama özeti bu. Bir ayın iki haftası bana ait, diğer iki haftasını da eşim ve çocuğum ile geçiriyorum. O börtü böceği çok sevmez ben börtü böcek, hayvan aşığı bir insanımdır. O yüzden yayla kampları ve dağın başına giderken tek başıma gidiyorum. Bunu da şöyle planladık en nihayetinde ikimiz de bireysel anlamda özgür olsak da birbirimize karşı sorumluluklarımız var. İşte ayın iki hafta sonu bana ait, diğer iki hafta sonu da o nereye diyorsa oraya gidiyoruz. Türkiye’de evlilikler tamamen geziyi veya bireysel özgürlüğü kısıtlıyor yansıması var, aslında tam tersi. Bu işin arka planında evlilik dediğimiz kurum iki özgür insanın tek bir özgürlük içerisinde birleşmesi ama bu birleşmenin sonucunda da özgürlükleri bırakmak diye bir şey yok. Herkes yine aynı hayatına devam edecek. Bu düşüncelerimi çok eleştiriyorlar” (K14, 33, E).

İçinde yaşanan kültürün toplumsal cinsiyet rollerine yüklediği anlamlar noktasında cinsiyet eşitsizliklerinin hakim olduğu bir toplumda, evliliği özgürlük olarak tanımlayan K24 ise bu tanımlı maruz kaldığı toplumsal baskılar sebebiyle yapmaktadır.

“Benim hayat görüşüm eşimle çok uyumlu. Biz gezerken tanıştık. Evlilik benim için özgürlük demek. Evlenmeden önce gezilerim akrabalarım tarafından çok sorgulanırken şimdi eşi yanında ama diyorlar. Bu hoş değil biliyorum ama bu ülkede özgürlük oldu bana evlilik” (K24, 28, K).

Evli olan katılımcıların evliliği bir özgürlük olarak tanımladıkları ve her birinin evliliklerinde mutlu oldukları görülmektedir. Katılımcılar, evliliklerinin seyahat deneyimlerini negatif yönde etkilemediğini aksine pozitif yönde etkilediğini belirtmektedirler. Bu durumda evli katılımcıların evliliklerinde özgürlük ihtiyaçlarının karşılandığını ve bireyselliklerini muhafaza edebildikleri bir ilişki içinde bulunduklarını söylemek mümkündür. Evlilik konusunda evli katılımcılardan farklı görüşlere sahip olan bekar katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

K7, K11, K18 ve K19 için evli olma hali, bireylerin toplumsal baskı ile yöneldiği, sistem içinde birbirleri üzerinde yasal haklara sahip olunması noktasında anlaşılır bulunan fakat bireysel algı çerçevelerinde bunlar dışında bir anlam barındırmayan bir haldir.

“Evlilik benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Bana göre evlilik duygusal anlamda boş bir toplumsal beklenti. İnsanların çocukluktan beri hayal etmesi gerektiği öğretilmiş bir şey ve o yüzden kimsenin içinde böyle bir güdü olmadığı hâlde belli bir yaşa geldiğinde toplumun da baskısı ile yöneldiğini düşünüyorum. Ama legal çerçeveden baktığımızda evlilik önemseydiğimiz insanlar hakkında söz sahibi olma, hukuken sana miras bırakabilmeleri, hastanede sana refakatçi olabilme gibi hakları tanıdığı için, insanlar neden evleniyor anlamıyorum diyemem. Aşk sebebi ile evlenmeyi asla düşünmüyorum. Bu ancak toplumsal haklar ya da vatandaşlık almak ya da tam tersi bir durumda benim için önemli bir insanın vatandaşlık alması söz konusu olursa olabilir” (K7, 26, K).

Devletin temel unsurunun aile olarak görülmesi sebebiyle iktidar sahiplerinin otoritelerini sağlamlaştırarak denetimi sağlayabilmeleri amacıyla evlilikler; teşvik edilen ve zaman zaman da baskı aracılığıyla gerçekleştirilmesi sağlanan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.

“Evlilik bence son derece gerici bir kurum, sol görüşlü biriyim, görüşüme paralel olarak. Devletin en çekirdek gerici kurumu aile. Bence insanlar birbirini sevsin, imza falan atmadan bir ömür boyu yaşasın, istemediğinde de ayrılsın. Ama çocuk olunca o travmatik oluyor tabi. Kurumsal olarak karşıyım eskiden asla falan diyordum ama şimdi seversem o imzayı atarım yani. Çünkü aileler falan var şimdi onlar için düşünebilirim” (K11, 49, E).

“Evlilik maalesef ki toplum içinde bir şeyleri yasal olarak yapabileceğimiz, yani bir çocuğu yasal olarak dünyaya getirmek için kurulmuş olan bir kurum gibi geliyor. Kesinlikle evlenmeyi düşünmüyorum, evlenmenin önemli bir şey olduğunu düşünmüyorum. Eğer çocuk sahibi olmak istersem bu toplumda kabul görmesi adına maalesef o imzayı atmak zorunda olduğumu hissediyorum. İçinde bulunduğum çevreden ötürü” (K18, 31, K).

Meşru yollarla herkese ilan edilen evlilik kurumundan, toplumsal beklentilere ve rollere cevap vermesi beklenmektedir. Evliliğin toplumsal bir olay olması evlenmemiş bireyleri evlenmeleri yönünde baskıya maruz bırakmaktadır. Ailenin ve evliliğin; olması gereken, doğal ve kutsal gibi söylemlerle aktarılıyor olması bu olguların toplumsal olduğu kadar kültürel de olduğunu göstermektedir.

“Evlilik benim için sistem sözleşmesi, bir birlikteliği sisteme mal edilenlere onaylatma, kabul ettirme durumu. Çok komik bir ritüel. Çok yapay ve bana uygun değil. Karşı değilim çünkü hiçbir şeye karşı değilim, sadece bana uygun değil. Benim birisiyle yaşayacağım ilişkinin sınırlarını çizemez ki. Orada ticari bir şey var. Sistem ekonomik ve dolayısıyla evliliği de ekonomik bir temelle var ediyor. Bu da ilişkiyi ekonomik bir boyuta taşıyor. İnsanlar gelecek kaygısı ile malla mülkle, kariyeriyle, statüsüyle bir evlilik profili çizerek hayatına ona göre birini sokuyor. Gönülden sevdiği bir insanla değil de ekonomik olarak daha özgür olabileceği insanı seçiyor. Ben de böyle bir şey içerisinde bulunmak istemem” (K19, 35, E).

“Beni çok korkutan bir şey. Çünkü bir ömür bir insana bağımlısın ve Türkiye’de evlilikler çok sağlıksız. Boşanmak istediğim zaman boşanamayacağımdan çok korkuyorum. Olur da bir gün evleneceksem boşanabileceğim biri ile evlenirim” (K22, 33, K).

Bekar katılımcılardan K20 ve K21 ise kendi yaşayış biçimleri ile uyumlu kişilerle birlikte olmaları koşuluyla evlenmeyi düşünebileceklerini fakat gezgin yaşam tarzlarına devam ederlerken böyle bir düşünceye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

“Gezerken yalnız olmayı, Türkiye’de bir ilişkim olmamasını tercih ediyorum. Çünkü yalnız olunca çok daha özgür hissediyorum kendimi. Evlilik bana göre aile olmayı aileyi büyütmeyi, mutluluğu, huzuru, döndüğün zaman düzenli olarak gideceğin sığınacağın bir kapı ve bir çatı olmasını, güveni ifade ediyor. Evliliğe karşı değilim ama anlaştığım biri denk gelirse düşünürüm ama şu anki hayat tarzıma devam ederken düşünmüyorum” (K20, 28, E).

“Evlilik çok da düşündüğüm bir şey değil uzun süredir, bir ara düşündüm evlenebilir miyim diye ama şu an hayatımda ve bakış açımda evlilik imza ile sınırlı kalmamalı diye düşünüyorum. Eğer evlendiğim insanla dostça bir iletişimimiz olursa evlenebilirim” (K21, 29, E).

“Kriterlerimi yerine getirecek biri olursa; özgür, dayanışma içinde, saygı ve sevgi içinde olacaksa neden olmasın ama bunlar yerine gelmeyecekse asla düşünemem. Çünkü benim evlenmem için bir sebep yok. Sonuçta maddi bir şeye ihtiyacım yok, aşık olursam ve kriterler yerine gelirse evlenebilirim” (K16, 49, K).

Katılımcı görüşleri sonucunda günümüzde evliliğin kendisini kısıtlayacağı düşüncesinde olan birçok bireyin geçmişten süregelen kalıp yargılarla hareket ettiği söylenebilmektedir. Günümüzde birçok şey gibi evlilikler de dönüşüme uğramıştır. Bekar katılımcılar bireyselliklerini yitirmemek adına evlilik düşüncesine olumlu bakmamaktadırlar. Genel olarak evliliği hukuki bir anlaşma ve toplum dayatması olarak tanımlamaktadırlar. Postmodern dönem ile artan bireyselleşme arayışını bu verilerde de görmek mümkündür. Evli katılımcılar, evliliğin yaratmış oldukları bireyselliği yok etmediğini deneyimlemişlerdir. Katılımcılar arasında daha önce evlenip boşanmış olan kişiler de evliliği miadını doldurmuş bir birliktelik olarak tanımlayarak tekrar evlenmeyi düşünmediklerini dile getirmişlerdir. Bekar katılımcıların cevapları daha ayrıntılı incelendiğinde sahip oldukları bireyselliği kaybetmeme koşulu ile evlenmeyi düşünebileceklerini belirtenlerin yanı sıra aile veyahut toplum baskısı sebebi ile de evlenmeyi düşünebileceğini belirten katılımcılar bulunmaktadır. Fakat temelde bekar katılımcıların şu anki medeni durumlarından memnun oldukları görülmektedir. Evlenmeye sıcak bakmamalarının altında yatan sebep ise gereksiz sınırlandırılma ve zorunluluklara karşı duyulan kaygıdır.

5.5. KATILIMCILARIN MESLEK YAŞAMLARI VE GEZGİNLİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Meslek, günümüzde geleneksel anlamından uzaklaşarak radikal bir değişime girmiştir. Postmodern dönemde iş yaşamının tümüyle geçicilik, değişkenlik ve esneklik üzerine kurulması meslekleri de deformasyona uğratmıştır. Dolayısıyla bireylerin meslekle kimliklenmesi zorlaşmaktadır. Gelişen teknolojinin bireyin birden fazla işi

ayna anda yapmasına olanak tanınmasıyla birlikte yalnızca bir işte sabitlenme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Sonuç olarak bu da mesleki bilincin zayıflayarak mesleğin, giderek meşguliyet/geçici iş durumuna indirgenmesine neden olmaktadır. Bu alt başlığın altında katılımcılar arasında seyahatleri aracılığıyla gelir elde edenlerin de yer alması sebebiyle katılımcıların mezun oldukları bölümler ile tercih ettikleri mesleklere ardından ise kurumsal çalışma hayatını bırakan katılımcı görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmanın son alt başlığında ise çalışmanın “Gezginlik günümüzde bir meslek haline gelmiş midir?” şeklindeki son sorusuna yanıt aranmıştır. Günümüzde halen meslek kavramının hangi açılardan nesnelleştirilebileceğine dair ortak bir referans çerçevesi bulunmaması nedeniyle gezginliğin postmodern dönemde bir meslek haline gelip gelmemesi durumunu Derrida’nın, tartışmasız en önemli buluşu olan “yapısöküm” olarak adlandırdığı metin okuma stratejisi ile de ele almakta yarar vardır. Derrida’nın icat ettiği bu kavram, Batı uygarlığında hakim olan düşünme mantığındaki çelişkiyi ve temelsizliği ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Derrida’ya göre tarihsel ve değer-bezeli bir içeriğe sahip olan dil, aydınlanmanın ardından pozitivist okul ile beraber nesnellik iddiaları ile sarılmış bir yapı üzerine inşa edilmiştir (Gül, 2014:89). Batı geleneğine hakim düşünürlerin ileri sürdükleri anlayışları yapısökümüne uğratan Derrida’nın kesin ve mutlak bir doğru anlayışı bulunmamaktadır. Postmodernizmde her şey bir kriz içinde ve belirsizlik halindedir. Radikal bir karşı okuma şeklinde değerlendirilebilecek olan yapısökümü, yalnızca felsefe tarihinde yer alan özel bir disiplini değil, kültürden siyasete ve oradan da gündelik hayat kodlarına değin tüm Batı uygarlığını içine alan düşünme mantığını karşısına alan bir stratejidir.

Derrida, postmodern düşüncenin zeminini oluşturan özdeşlik, ötekilik, ussallık, karar ve ötekilik gibi kavramları Batı’nın “logomerkezci” tavrının dışına aktararak toplumsal boyutta yeni bir yaşam biçimi sorunsalı ortaya koymuş olup var olan sistemin ele aldığı yerleşmiş beğeni kalıplarını yeniden kurgulamak amacıyla düşünme açımları oluşturmuştur. Derrida’nın felsefesinde yer alan “gelecek” kavramı ise kendisinin kullandığı birçok kavramla da ilişkilidir: İlk dönem felsefesinde yapısöküm ve anlam düşüncelerinin zemininde yer alan bu kavram, son dönem felsefesinde ise demokrasi, karar verilemezlik ve adalet düşüncelerini anlamakta yardımcı olmaktadır. Yapısöküm, toplumsalda yer alan sayısız alanın yapısal karar verilemezliğini belirterek, toplumsalın olumsuzluğunu ortaya çıkarmakta ve siyasi kurum alanını genişletmektedir. Geleneksel

felsefenin karşısında yer alan, yapısöküm vasıtasıyla “şimdi ve burada” tamamlanan bir anlamın olanaksızlığını belirten “gelecek” kavramı, demokrasi ve adalet kavramları söz konusu olduğunda bu kavramları geleceğe ithaf ederek demokrasi ve adaletin “şimdi ve burada” var olduğunu ileri süren anlayışlara karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla “gelecek” düşüncesi, sabit bir noktanın olmadığına dikkat çekerek sonsuz farklı olasılıklara kapı açan, olumlayıcı bir düşüncedir (Sümer, 2014:105-106; Mouffe, 1998:12).

Derrida (2005:39)’ya göre “yapısöküm, kendini çağıran, davet eden ya da teşvik eden bir başkalığa verilen olumlu bir cevaptır”. Doğruluğun ne olduğunu veya ne olmadığını ele alırken Derrida’nın difference kavramını da incelemek gerekmektedir. Difference, sadece zamandan ziyade mekânla da ilintilidir. Düşünür difference kavramında “farklılaşmak/farklı olmak” ile “kabul etmek/uymak” fiillerini birleştirmiştir. Difference’ı doğruluk, bilgi ya da varlık temelinin karşısına konumlandırarak, temellendirme arayışına da karşı çıkmaktadır (Hekman, 1999:247). Derrida, modern göstergeleri geçersiz görerek nesnel bilginin de olanaksız olduğunu ileri sürmektedir. Bilgi, dil ile üretilen anlamın bir işlevidir ve bu ise tarihin bir biliminin olamayacağı anlamına gelmektedir (Şen, 2008:60). Derrida, anlama dair tamamiyle sınırsız bir dünya resmetmektedir ve ona göre bilginin hiçbir kalıbı, yöntemi ve kuralı bulunmamaktadır. Derrida (1981:37-41), pozitif bilimlerin aslında metafizik bir temele oturduğunu dolayısıyla da bilim ve modern toplumun başlı başına bir kurgu olduğunu, dilin kodlarının yani tüm ifadelerin tarihsel olduğunu ileri sürmektedir. Derrida’ya göre kavramlar bir anlam barındırmamaktadır çünkü kavramlar durmaksızın anlam değiştirmektedir. Her kavram, yalnızca “şimdi” olan ile sınırlanan bir anlamsal çerçeveyi ifade etmektedir (Gül, 2014:95). Dolayısıyla postmodern dönemde değişen meslek tanımı tartışması Derrida’nın söylemleri üzerinden temellendirildiğinde, günümüzde kavramların mekân ve zaman bağlamında farklı anlamlara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

5.5.1.Katılımcıların Mezun Oldukları Bölümler ve Meslekleri

Geleneksel dönemde ömür boyu bir proje olarak görülen meslekler postmodern dönemde bu kavrayışı geride bırakmış bulunmaktadır. Katılımcılardan birçoğunun lisans eğitimleri ile günümüzde yapmakta oldukları mesleklerin birbirinden farklı

olması bu görüşü destekler niteliktedir. Aşağıda katılımcıların mensubu oldukları kuşak, mezun oldukları bölümler ve mesleklerinin bulunduğu bir tablo yer almaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların Mezun Oldukları Bölümler ve Günümüzde Seçtikleri Meslekler

KOD	Kuşak	Bölüm	Meslek
K1	X	Lise	Sigortacı/ Fotoğrafçı Seyahat Bloggerı
K2	Y	Ekonomi	Sokak Sanatçısı
K3	Y	İşletme	Fotoğrafçı/ Influencer
K4	Y	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Fransızca)	Turizmci/ Fotoğrafçı Yazar/ Seyahat Bloggerı
K5	Y	Lisans: İşletme Yüksek Lisans: Sinema ve Televizyon	Turizmci Yaşam Koçu
K6	X	Arkeoloji ve Sanat Tarihi	Turizmci/ Seyahat Bloggerı
K7	Y	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Sosyoloji (Çift Anadal)	Çalışmıyor
K8	Y	İngiliz Dili ve Edebiyatı	Öğretmen
K9	X	Lisans: İşletme (İngilizce) Yüksek Lisans: Pazarlama İletişimi	Influencer/ Yazar Seyahat Bloggerı Pazarlama Danışmanı Youtuber
K10	Y	Lise	Çalışmıyor
K11	X	Lisans: Bilgisayar Teknolojileri Yüksek Lisans: Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliği	Akademisyen Seyahat Bloggerı
K12	X	Konservatuvar	Tiyatro Sanatçısı
K13	X	İşletme (Almanca)	Turizmci/ Seyahat Bloggerı
K14	Y	Muhasebe	Turizmci Seyahat Bloggerı/ Influencer
K15	Y	Siyaset ve Uluslararası İlişkiler	İşletmeci
K16	X	Sigortacılık	Sigortacı/ Seyahat Bloggerı
K17	Y	İşletme	Sokak Sanatçısı
K18	Y	Bilgisayar Mühendisliği	Çalışmıyor
K19	Y	Lise	Fotoğrafçı
K20	Y	Makine Mühendisliği	Influencer/ Youtuber
K21	Y	Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri	Turizmci/ Influencer Seyahat Bloggerı
K22	Y	Fen Bilgisi Öğretmenliği	Öğretmen

K23	Y	Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü	Seyahat Bloggerı
K24	Y	Sosyoloji	Sosyolog/ Influencer
K25	Y	Bilgisayar Programcılığı	Influencer/ Yazılımcı
K26	X	Lise	Seyahat Bloggerı/ Influencer

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, 2 katılımcının lise mezunu olduğu görülmektedir. Lisans ve yüksek lisans mezunu olan katılımcılardan ise 7'si hariç geriye kalan 17 katılımcının meslek edinmek için okumuş oldukları bölümler ile ilintili meslekleri tercih etmedikleri görülmüştür. 17 katılımcı içinde yer alan 3 katılımcı eğitimini tamamladığı bölümler ile ilintili meslekler seçmişlerse de bir süre sonra işlerini bırakıp farklı sektörlere geçiş yapmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen bir başka veri ise 15 katılımcının birden fazla meslek alanından gelir elde ediyor olmasıdır. Tablo 8 incelendiğinde, X kuşağına mensup 8 katılımcıdan 7'si ile Y kuşağına mensup 18 katılımcıdan 9'unun birden fazla meslek icra ettiği görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular Wong (2007:25)'un Y kuşağının sınırsız ve çok yönlü kariyere yöneleceğini ileri süren çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Elde edilen bir diğer paralellik ise Patterson (2010:478)'un X kuşağına mensup bireylerin fiziksel hareketliliğe dolayısıyla işler arası hareketliliğe de sahip olduğunu savunduğu çalışmasıdır. Kuramsal bölümde ele alındığı üzere toplulukçu toplumlarda bireyler eylemlerini iç grup normları zemininde şekillendirmektedirler. Bireyci kültürlerde ise aksine daha çok kendilerini geliştirme odaklı hareket etmektedirler. Kültürün bireycilik boyutu bireyleri, sınırsız ve çok yönlü kariyer türlerini tercih etmeleri yönünde motive etmektedir. Alanyazında Türkiye, toplulukçu bir kültüre sahip olarak görülse de aslında bireyci eğilimlerin özellikle kentsel, yüksek eğitimli ve genç kategoride oldukça yaygın görüldüğü bir ülkedir. Türkiye'nin doğudan batıya, kuzeyden güneye toplulukçu ve bireyci eğilimleri değişkenlik göstermektedir. Bu iki kavram kültürlerarası farklılıkları açıklayan bağlamlardan yalnızca biridir. Bu sebeple toplumda yer alan göç, kentleşme ve ekonomik düzeyin de bireylere olan etkisini değerlendirebilmek için kültürel etmenler birçok boyutu ile ele alınmalıdır.

Çalışmanın kuramsal bölümünde de ele alındığı üzere dijital teknolojinin gelişimi, çeşitli iş imkânlarını da beraberinde getirmiştir. İnsanlar serbest çalışan (freelancer) olarak bir kuruma ya da mekâna bağlı kalmadan gelir elde etme yolları edinmişlerdir. Katılımcılar arasında sosyal medya araçları vasıtasıyla, gerçekleştirmiş oldukları seyahatlerle ilgili ürettikleri içerikler ve marka işbirlikleri sayesinde gelir elde

edenler bulunmaktadır. Y kuşağına mensup katılımcılardan 5'i kurumsal çalışma hayatına dahilken geriye kalan 13 katılımcı ya serbest çalışan (freelancer) olarak çalışmaktadır ya da kurumsal çalışma hayatına kendi işini kurarak dahil olmuştur ve ekseriyeti birden fazla meslek icra etmektedir. Araştırmadan elde edilen bu veriler, literatürde Y kuşağının katı hiyerarşi ve masaya bağlılığı reddetmesi, esnek koşulları tercih etmesi, kendi işini yapmayı özgürlük olarak tanımlaması, birden fazla kariyer olanağına sahip olmayı hedeflemesi ifadeleri ile paralellik göstermektedir. X kuşağına bakıldığında ise 3 katılımcı kurumsal çalışma hayatına dahil iken 5 katılımcı kendi işini yapmaktadır ve burada da sınırsız kariyer tercihi söz konusudur. Tüm veriler incelendiğinde birden fazla kariyer olanağına sahip olan katılımcıların bunu postmodern dönemde teknolojinin gelişimi ile sağladıkları, mekân algısının yok olmasıyla ve serbest çalışma olgusunun Türkiye'de de yaygınlaşmasıyla beraber kendi kariyerlerini kendilerinin yönetebilmesi ile gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.

5.5.2. Kurumsal Çalışma Hayatını Bırakan Katılımcıların Görüşleri

Günümüzde gelişen teknolojinin bireyleri tahakküm altına almasıyla, bireylerin kurumsal çalışma hayatındaki konumlarının gözetimi de kolaylaşmıştır. Dolayısıyla niteliğin önemsizleşmesi, çalışanın nesneleşmesine sebep olarak bireyleri mekanikleştirmiştir. Kurumsal hayat, bireylerin kişisel kimliklerini etkisiz hale getirirken kurumsal kimliklerini ise ön plana çıkarmıştır. Teknolojik gelişmeler sonucunda; e-iş, uzaktan çalışma, e-ticaret ve uluslararası firmalarla aynı portalda çalışabilme gibi birçok iş modeli oluşmuştur. Bireylerin işlerini her yerden yürütebilmelerinin pozitif taraflarının yanında negatif tarafları da bulunmaktadır. İş hayatı, çalışanların iş dışında kalan serbest zamanlarını da işgal etmektedir. Çalışan insanın artık bir birey olmaktan ziyade bir iş üretmek amacıyla daha çok çalıştırılan bir araç haline geldiğini söylemek mümkündür.

Katılımcılar arasında kurumsal çalışma hayatını bırakıp farklı meslek alanlarına geçiş yapanlar bulunmaktadır. Araştırmanın bu aşamasında bu katılımcıların kurumsal çalışma hayatını bırakma sebeplerine dair görüşlere yer verilmesinin sebebi, bazı katılımcıların kurumsal çalışma hayatından uzaklaşabilmek adına hobi olarak başladıkları seyahatleri günümüzde gelir elde ettikleri bir alana dönüştürmüş

olmalarıdır. Bu katılımcılardan 7'si farklı biçimlerde seyahatleri vasıtasıyla gelir elde etmektedir. Tablo 9'da kurumsal çalışma hayatını bırakan katılımcılar ve bu katılımcıların eski meslekleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 9. Kurumsal Çalışma Hayatını Bırakan Katılımcılar ve Eski Meslekleri

KOD	Eski Meslekleri
K2	Garson
K4	Reklamcı
K9	Pazarlama Direktörü
K10	Tekniker
K13	Pazarlama Direktörü
K17	Işık Asistanı
K18	Veri Bilimci
K19	Pazarlamacı, İhracatçı
K21	İşletmeci

Katılımcılar kurumsal çalışma hayatını bırakma gerekçesi olarak ekseriyetle günümüz kurumsal çalışma hayatında sürekli daha fazla verimliliğin hedeflenmesinden dolayı iş odaklı bu yaşam tarzının merkezinde yoğun stres faktörünün yer almasını göstermektedir. Aşağıda bazı katılımcıların konu hakkındaki örnek görüşlerine yer verilmiştir:

“Kendimi bildim bileli dünyayı gezmek hayalimdi. Daha önce okurken ya da çalışırken de geziyordum ama on dört günlük iş izni ile gezebildiğim yerler kısıtlıydı. Hep yeteri kadar parayı biriktirince, kendimi hazır hissedince, yani kendimi garantiye aldığım zaman bırakıp gideceğim diyordum. Ama işimde epey bunalıma girdiğim bir sürece girmiştım. Çok yoğun ve stresli çalışıyordum ve bir yerden sonra bu döngünün dışına çıkamadım, sürekli bir mutsuzluk hali vardı. Hal böyle olunca bir gün tak etti, ben neyi bekliyorum, hazır olmak ne demek dedim ve şuna karar verdim; aslında çok bir paraya gerek yok seyahate başlamak için, çok düşük bütçe ile de gezebilirim ben. Ertelemeye bahane çoktu. Sorumluluk yükseldikçe işi bırakman çok daha zorlaşıyor zaten. Hayatımda verdiğim en güzel kararlardan birisi, hiç pişman olmadım. Şimdi amacım ise yılın yarısında çalışıp yarısında seyahat edebileceğim bir iş bulmak” (K18, 31, K).

“Kurumsal hayatımdan şikayetçi değildim, severek çalıştım. Ama kurumsal hayatta belli bir saatte ofise git belli bir saatte ofisten çık ve

bunu her gün yap, bu beni boğmaya başlamıştı. Benim için özgürlüğün tanımı istediğim zaman istediğim şeyi yapabilmektir. Bu rutin insanı çok körelten bir şey bunu hepimiz biliyoruz. Kurumsal hayattan çıkma sebebim, yaptığım işi uzun süre yapmışım görünen o ki, artık başka bir şey istedim. Hem de bir seneden fazla bir süre ara verip sadece seyahat ettim. On sene bu işi yapınca başka bir işe geçmeyi düşünüyorum” (K13, 46, K).

Önceleri kurumsal çalışma hayatında 7 yıl çalışmış olan Y kuşağına mensup K4 ile 20 yıl çalışmış olan X kuşağına mensup K9’un görüşleri incelendiğinde, günümüzde Y kuşağının özgürlük arayışına daha erken yaşlarda girdiğini söylemek mümkündür. X kuşağına mensup bireyler, maddiyat bakımından güvencesiz bir ortamda yetişmeleri sebebiyle gelecek kaygısını çok fazla taşıdıkları için amaçları hep daha fazla para kazanmak, çok çalışmak ve kariyer yapmak olmuştur.

“Sıkıldım, o işin bana ve karakterime göre olmadığını gördüm. O uğraştığım işlerle ve insanlarla uğraşmak istemiyordum. Bilgisayar başında oturmak istemiyordum. Şuanda da çalışıyorum, şuanda da zorunlu olarak bir şeyler yapıyorum ama en azından çalıştığım yeri, ofisimi kendim belirliyorum. Dünyanın bir sürü yerinde çalışma şansım var. Ofisim bir gün Patagonya oluyor, bir gün Kamboçya oluyor. İnsanları tura götürüyordum çünkü oraya. Böyle bir şeye evrildim. Daha az kazanıyorum evet ama daha mutluyum (K4, 33, E).

“Şimdiki gençler bize göre daha şanslı, çünkü biz hep sağlamcı yetiştirildik. O yüzden ay sonunda gelecek olan o maaş hep önemli oldu bizim için bir noktaya kadar. Zaten onun önemsiz olduğunu fark ettikten sonra da nasıl kurumsal hayatsız ayaklarımın üzerinde dururum diye plan yapmaya başladım ben” (K9, 42, K).

K19 ve K21’in görüşlerine bakıldığında hepsinin ortak bir paydada buluştuğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların tümü güç, para ve terfi gibi dışsal motivasyonlardan ziyade içsel olan psikolojik başarıya odaklanmış kişilerdir. Bu tercihleri, postmodern dönemde öne çıkan kariyer yönelimlerinden biri olan çok yönlü kariyerin özelliklerini taşımaktadır.

“Ben kurumsal hayatta çalıştım farklı farklı sektörlerde. İhracatta çalıştım, laboratuvarında çalıştım, gemide çalıştım. Pazarlama sektöründe de çalıştım yabancı bir şirkette, sonra sorgulamalar başladı işte. Neden dünyadayım, çalışmak için mi dünyadayım diye. Baktığın zaman okul eğitimi ve hayatındaki her şey seni çalışmaya hazırlıyor, kimse hayata

hazırlamıyor. İşe giriyorsun bir ayın büyük bir kısmını çalışmaya veriyorsun. Arta kalan zamanlarında da yorgunluğunu gideriyorsun işte. Ben dünyaya bunun için geldiğimi düşünmüyorum dedim. Ben köleyim galiba dedim. Birisi bana izin veriyorsa ben köleyim dedim ve bunu kabul etmek istemedim. İstifa ettim” (K19, 35, E).

“Uzun bir süre aile işletmemizin başında durdum kurumsal hayatım ve cidden güzel bir maaşım vardı. Fakat zaten benimki de ona biraz isyan oldu. O isyandan sonra da dünyayı gezmeye başladım. Kendi iç dünyamda seyahat kültürünü aktaran filmlere çok ilgili bir insandım, çalıştığım dönemde izlediğim filmler, okuduğum bloggerlar sonucunda aslında burada durmanın mantıksız olduğu ve aslında kuşak çatışmasını da yaşadığımı fark ettim. İnsanlar dünyayı gezerken ya da insanlar başka şeyler başarma hevesindeyken ben burada olmak istemedim. Beş sene sonra baktığımda şu anki konumumdan çok mutluyum” (K21, 29, E).

Çalışanlardan beklenen üstün performans, insanların bunu yerine getirirken yaşamdan kendileri adına bir doyum bekliyor olmaları ve günümüzde çalışma dışı olarak tanımlanan serbest zamanların da kapitalizmin çıkarına hizmet ediyor olması katılımcıları işlerini bırakmaya iten motivasyonlar arasındadır.

“İki haftalık yıllık izinlerim yetmemeye başladı, bir de üç vardiya çalışıyordum ben, beni yoran oydu. İş bırakmadan önce planlar yaptım. Latin Amerika ülkelerinden insanlarla konuşmaya başladım, İngilizce ve İspanyolcam biraz daha gelişsin diye. İş bırakıp iki hafta sonra da gittim, özgürlüğe kaçış gibi oldu” (K10, 35, E).

“Üniversiteden sonra yedi yıl sinema sektöründe çalıştım. Sonra başka işler de denedim bir sürü ama hayata mı tutunamadım, işe mi adapte olamadım normal biri olamadım belki. Sonra her şeyi bırakıp yola çıktım. Sinema sektöründe ışık asistanlığı yapıyordum” (K17, 37, E).

Katılımcıların işlerini bırakma sebeplerinden bir diğeri de rutin yaşam tarzlarıdır ve kuramsal bölümde de ifade edildiği üzere emek piyasası postmodern zaman içinde akışkanlık ve geçicilik temelinde yapılanmaktadır. Tüm katılımcıların ortak noktası belli bir süreden sonra yaşam tarzlarını sorgulamaya başlamalarıdır. Kurumsal hayatı bırakan katılımcıların gündelik hayatlarında bir değişim arzuluyor oldukları görülmektedir. Postmodern dönemde bireylerin ihtiyaçlarının peşine düştüklerinde tatmin oldukları göz önünde bulundurulunca bu karar ile yaşam tarzlarında bir değişikliğe giden katılımcıların bunu mekân algısının kaybolması, serbest çalışma alanlarının Türkiye’de de artması sonucu daha kolay bir şekilde yapabildikleri

görülmektedir. Tüm katılımcılar modernite ile gelen iş yaşamı kültürünün baskısından şikayetçi olan ve bu baskıdan uzaklaşmak adına seyahatlere başlayan kişilerdir. Postmodern dönemde her şey gibi yaşam tarzları da dönüşüme uğramış bulunmaktadır. Bireyler, yerleşiklik ve bir yere bağlı hissetme arzularından vazgeçmiş ve parçalanmış hayatlarında anlık olaylar ile tatmin olma ve anlam arayışlarını hayat boyu sürdürme peşine düşmüşlerdir.

5.5.3. Katılımcıların Meslek Olarak Gezinlik Hakkındaki Görüşleri

Geleneksel ve modern dönem düşünürleri meslek kavramını birbirlerinden farklı biçimlerde ele almışlardır. Yabancı ve yerel kaynaklarda da mesleğin farklı anlamlar içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla meslek sosyolojisi alanyazını incelendiğinde meslek kavramının hangi açılardan nesnelleştirilebileceğine dair bir fikir birliği bulunmamaktadır. Günümüz postmodern dünyasında bilişim teknolojilerindeki gelişimle beraber insanların mekândan ve kurumlardan bağımsız gelir elde edebilecekleri bir ortam oluşmuştur ki bu da meslek olgusunu geleneksel çıkarımların ötesine taşıyarak meslekleri fonksiyonları ve sunumları bakımından bir dönüşüme uğratmıştır. Bu alt başlık altında araştırmanın “Gezinlik günümüzde bir meslek haline gelmiş midir?” şeklindeki 4. sorusuna dair elde edilen yanıtlara yer verilmiştir.

Tablo 8’de de görüldüğü üzere K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K11, K13, K14, K16, K17, K19, K20, K21, K23, K24, K25, K26 bir şekilde seyahatleri aracılığı ile gelir elde etmektedirler. Bu kişiler arasında K1, K4, K5, K6, K11, K13, K14, K16, K19, K21, K23, K24, K25 kurumsal çalışma hayatlarına ek olarak bu meslekleri (bloggerlık, influencerlık, youtuberlık) yapmaktadırlar. Bunların yanı sıra K9, K26, K3, K20 ise yalnızca influencerlık, bloggerlık ve youtuberlık yaparak gelir elde etmektedir. Katılımcılar arasında K4, K6, K5, K13, K14, K21’in mesleklerine bakıldığında turizmci oldukları görülmektedir. Seyahat ederken tanıştıkları insanlar ve sosyal medyada oluşturdukları içeriklerle belirli bir kitleye ulaşan katılımcılar, seyahatleri aracılığıyla oluşturdukları sosyal sermayeleri sayesinde bu mesleğe yönelebilmişlerdir. K2 ve K17 ise sokak sanatçılığı yaparak seyahat etmektedir. Bu noktada bu iki katılımcıyı diğer katılımcılardan ayrı bir kategoride ele almak gerekmektedir. Bunun sebebi, bu katılımcıların yalnızca temel ihtiyaçlardan birisi olan beslenme ihtiyaçlarını karşıladıkları noktada performans sergilemeyi bırakmaları ve diğer katılımcılar gibi

sosyal medya ağları üzerinden gelir elde etmiyor olmalarıdır. Katılımcılar arasında K12, K7, K8, K10, K15, K18, K22 ise şehrin karmaşasından kaçış ya da keşfetmek amaçlı, gelir elde etme amaçları olmaksızın seyahat etmektedirler. Araştırmanın bu aşamasında öncelikle katılımcıların seyahatleri aracılığıyla nasıl gelir elde ettiklerini incelemekte yarar vardır. Aşağıda seyahatleri aracılığı ile gelir elde edenlerin bunu nasıl yaptıklarının örnekleri yer almaktadır.

K20'nin İzlanda'da yemek ve konaklama için yapmış olduğu işler kuramsal bölümde yer verilmiş olan hobolarla aynıdır. K20 de hobolar gibi para almadan kapısını çalmış olduğu ev sahiplerine ev işlerinde yardım ederek konaklama ve beslenme ihtiyacını karşılamıştır.

“Takipçilerim benimle gezmek istiyordu, o yüzden tur düzenliyordum. Mesela bir tur yapıyorum Hindistan’a ya da Kuzey Işıkları’na, biraz para kazanıyorum, o parayla geziyorum. Param bitince ya dönmeden tekrar tur yapabileceğim bir ülkeye insanları çağırıyorum sekiz, on kişi geliyorlar geziyoruz ya da Türkiye’ye geri dönüp ekibi alıp götürüp, gezdirip ardından kendi gezime tek başıma devam ediyorum. Aslında gelirim en büyük kısmını bu oluşturuyor. İlegal olarak yaptığım için de ben tur rehberiyim diyemiyorum, böyle bir vasfım yok çünkü. İzlanda’da bir haftayı kapısını çaldığım çiftliklerde yemek ve konaklama karşılığında onların işlerine yardım ederek geçirmiştım mesela. Yolda da bu şekilde para kazdığım zamanlar oldu” (K20, 28, E).

Sponsorları aracılığıyla ya da takipçilerine tur düzenleyerek seyahat eden katılımcılar bu sayede gelir elde ederken bunu aslında seyahatleri ve sosyal ağlar sayesinde oluşturdukları sosyal sermayeleri sayesinde yapmaktadırlar. Tek başlarına gittikleri keşif turlarında yaptıkları paylaşımları gören takipçilerinin onlarla gitmeyi talep etmeleri üzerine bu kişiler için yeni turlar düzenlemektedirler. Bu noktada katılımcıların Instagram, blog ya da Youtube’dan yaptıkları paylaşımların hitap ettikleri kitlelere ulaştığını söylemek mümkündür.

“Sponsorlarım oldu. Adamlara gidip sunum yaptım onlar da beni desteklediler ya da beni ajanslar vasıtası ile buldular. Blogtan da para kazanıyorum. Şu anda yaptığım işlerden birisi de turlar düzenlemek, bu şekilde de para kazanıyorum gezerken. Son dönemde ağırlıklı olarak iş için seyahat ediyorum zaten. Ya da proje amaçlı seyahat ediyorum. Hem turizm işi için çok seyahat ediyorum diğer yandan da fotoğraf, yazı ve çeşitli markalar için seyahat ediyorum. Ben yurtdışına deneyim turları da

yapıyorum uzak coğrafyalara. Bana ulaşan takipçilerim oluyor onlara tur düzenliyorum. Patagonya, Amazon, Hindistan gibi yerlere. Bir şirkete de dahilim ama kendi işlerim için gerçekleştirdiğim seyahatler de oluyor” (K4, 35, E).

“Hayatımı altı yedi senedir gezerek kazanıyorum. Sosyal medya kullanımından tut, belli bir takipçinin olması, senin farklı şeyler yapman, kendi sosyal medyanda bir kitlem oluşmuşsa ve bu kitlenin sürdürülebilir olabilmesi için önce kendi yaşam kalitenin artması gerekiyor. Ardından çevrende kuracağın ekibe bir yaşam kalitesi vermek gerekiyor, bunu vermek için de organizasyonlar yapabilirsin, ek olarak reklam gelirleri, festivaller, turlar organize edebilirsin. Ve ben bu anlattıklarımın hepsini yapıyorum” (K21, 29, E).

Katılımcılar için seyahatler aracılığıyla gelir elde etmenin bir diğer yolu da seyahat acenteleri ile anlaşarak onlara yönlendirilen müşteriler üzerinden para kazanmaktır. Katılımcılar arasında bunu legal şekilde yapanların yanı sıra illegal olarak gerçekleştirenler ya da her ikisini birlikte yapanlar bulunmaktadır. K6, seyahat bloggerlığı yaptığı dönemlerde arkadaşlarının onunla gezmeyi talep etmesi üzerine turlar düzenlemeye başlamış ardından ise anlaşmalı olduğu acenteye ortak olmuştur. Katılımcıların sponsorları aracılığıyla seyahatlerini ücret ödemediği gerçeği de söz konusudur.

“Aslında ben dolaylı yoldan para kazanıyorum. Başlarda da sponsorlarım oldu. Eskiden bloggerlar çok ciddiye alınmıyordu, şimdi ciddiye alınıyor. Şu anda da kendi kendimizin sponsoruyuz eşimle. Gezilerimize sponsor olan şirketin ortağı olduk. Bu şirkete ortak olmamızdaki amaç da para ödemediği gezilebilirdi. Para kazanmak çok ön planda değildi. Hâlâ daha dışarıdaki seyahat şirketlerinden daha ucuzdur fiyatlarımız. Çünkü hâlâ daha para ödemediği geziyoruz ve o bizim avantajımız diye düşünüyoruz” (K6, 51, K).

“Ben yurtiçi/yurtdışı turlar ve kamplar, seminerler, buluşmalar vs. yapıyorum. Bunlardan para kazandığım nokta da şöyle ki; anlaşmalı olduğum acenteye müşteri sağlıyorum ve o şekilde para kazanıyorum. Ama kendi planladığım kamplarda ise onlar daha kalabalık olduğu için daha fazla para kazanıyorum” (K5, 28, K).

“Gezmekle ilintili yaptığım işlerden para kazandım, seyahat yazısı yazarak, seyahat fotoğrafçılığı yaparak. Şuan sürekli olarak yapmıyorum bunu ama zaman zaman talep gelince yapıyorum. Asıl paramı seyahat organize etmekten kazanıyorum” (K13, 46, K).

“Sokak müziği ile kazanıyorum. Evden çıktığım anda cebimde biraz harçlığım vardı sonra yollarda tesadüfen gezginleri tanıdım.

Gezginlerin nasıl gezdiklerini öğrendim, kamp malzemelerinin nasıl bulunduğunu öğrendim. Bir süre sonra harçlığım bitince, otostopta karşıma çıkan insanlar bana para verip biraz da bizden gez dedikleri için yolculuğum devam etti. Bir süre sonra da insanlardan para almak yerine vicdanen kendimi rahat hissetmediğim için bir enstrüman çalmayı denedim. İlk olarak da pan flüt çalmaya başladım sevdiğim için” (K17, 37, E).

Görüldüğü üzere katılımcılar ekseriyetle günümüz teknolojisi ile beraber literatüre giren yeni meslek kavramları olan bloggerlık, youtuberlık, influencerlık yaparak gelir elde etmektedirler. Bu durumda katılımcılara, gezginliğin günümüzde bir meslek haline gelip gelmediği sorusu yöneltilmiş olup katılımcıların bu konu üzerine örnek görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Geldi, tur düzenlemek birinci seçenek, ikinci seçenek ise influencerlık; geziyorsun, fotoğraflarını paylaşıyorsun, insanlar seni takip ediyor ve otel tanıtımlarından ya da markaların ürünlerinin reklamını yaparak para kazanıyorsun. Ben turlar düzenliyorum ve bu şekilde para kazanıyorum” (K5, 28, K).

“Bizim için evet kesinlikle geldi. Başkaları için de geldi. İnsanların bu işten para kazanma hayalleri var. Gezip dolaylı yoldan para kazananlar var bizim gibi, geziyor kitap yazıyor, gezerken bir şey öğreniyor oradan bir iş kuruyor kendine. Dolaylı yoldan para kazanan var evet. Dolaylı olarak bir meslek haline geldi diyebiliriz” (K6, 51, K).

Seyahatler aracılığı ile gelir elde etmenin bir diğer yolu da gerçekleştirilen geziler üzerine yayın çıkarmaktır. Günümüzde gezginler arasında deneyimlerini başka insanlarla sosyal medya ağları dışında yazdığı kitaplar ile paylaşanlar da bulunmaktadır.

“Gezginliği meslek olarak yapanlar var evet. Gezginliği meslek olarak yapanlar var bir de hobi olarak sevdiği için yapanlar var. Mesela insanlar evlerini arabalarını satıyorlar, bir sene o para ile dünyayı gezip geri geliyorlar. O insanların gezmekten maddi bir beklentisi yok. Ben evet bunu iş olarak yapıyorum. Benim hayatımı döndürme şeklim artık seyahat üzerinden. Dolayısıyla gezginlik benim için meslek haline geldi” (K9, 42, K).

Yaptığı geziler aracılığıyla gelir elde eden kişilerin dışında, gezilerinin temeline yalnızca keşfetme ve uzaklaşma arzusunu yerleştirenler de bulunmaktadır. Modernite ile birlikte oluşan “iş ve ev sahibi olmanın beraberinde mutluluğu da getirdiği” kabulü

günümüz postmodern dünyasında dönüşüme uğramıştır. Günümüzde halen kurgulanmış modern yaşamın dayatmaları dahilinde yaşamlarına devam eden insanlar bulunsa da modernitenin oluşturduğu tek tip düşünme ve yaşama pratiklerinden ziyade kişisel ve biricik deneyimlerden yana olan insanların varlığı da söz konusudur.

“Evet öyle yapan arkadaşlarımız var. Normal gezen insanlar olarak ortaya çıkıp popülerleştikten sonra tur şirketleri ile anlaşır tur yapanlar var, otellerle anlaşır otele götürenler var” (K11, 49, E).

“Gezginlik meslek haline geldi, yani üzerinden para kazandığın ve yaşamını idame ettirdiğin şeye meslek dersek eğer evet geldi, gezginliği hem kötüye kullananlar hem de layığı ile yapanlar var benim kriterlerime göre. Ama meslek haline kesin geldi yani. Ben de bunu profesyonel olarak yapanlardanım” (K20, 28, E).

Görüldüğü üzere katılımcıların birçoğu işlerini uzaktan yürütmekte olup yaşam tarzlarında mekân algısını yok etmiş durumdadır. Bu mekânsızlığı sağlarken yaptıkları şey tamamiyle küreselleşen dünyada olagelmiş teknolojik gelişmeleri takip etmektir. Postmodern zamanda, serbest zaman aktivitesi olarak başlanılan seyahatler zaman içinde bazı insanların gelir elde etmelerinde bir araç haline gelmiştir. Seyahatler günümüzde yer yer amaç yer yer de araç halini almıştır.

“Tabi ki geldi, bende de geldi ve bunu doğru buluyorum. Modernleşmeye bağlı olarak onun etkilerinin sonucunda sosyal medyanın oluşmasıyla gezen insanların diğerlerinden ayrıştırılması, bu ayrışmanın sonucunda da gezilen görülen yerlerin başka insanlarla paylaşılmasının bir değerinin olması güzel. Bu değer sonucunda da insanların farklı bir şey yapan insanlara karşı yaklaşımlarının daha güzel olması, bu yaklaşımın sonucunda da emeğinin karşılığını alan gezginlerin oluşması ve bu gezginlerin de çoğunun farklı şeyler yaptığı ve farklı içerikler oluşturduğu için başarılı olduğunu düşünüyorum” (K21, 29, E).

“Sosyal medyanın da etkisiyle meslek haline geldiğini düşünüyorum. İnsanlar gezerken takipçi arttırıp sponsor bulmaya başladılar. Kimisi de işini bırakıp tamamen bu işten para kazanmaya başladı” (K22, 33, K).

“Sosyal medyanın etkisi ile meslek haline geldi. Sosyal medyada bu işi ilk yapanlar tüm işi gücü bırakıp gezerken sosyal medyadan bunu gösterdikleri için bir anda herkes ben de yapabilirim o zaman demeye başladı. Bu kişiler her geçen gün arttı. Aktif gezince takipçin artıyor.

Ama dönünce azalıyor. Gezerken adını markalaştırman lazım” (K23, 36, K).

Gezginlerin kişisel sosyal medya hesaplarında seyahatlerine dair deneyimlerinin yanı sıra konaklama, yol ücretleri, gezilecek yerler vs. üzerine bilgi paylaşımları yapmaları ile topluma yarar sağlama hususunda da bir işleve sahip olduklarını söylemek mümkündür.

“Kesinlikle geldi. Bence gelmeli de. Gezerken ben de blogları takip ediyorum. İşleri bu olan kişiler sayesinde gideceğim yerlerde yaşam şartları, ücretler, yollar ve oteller nasıl öğreniyorum. Bilgi kirliliğinden ziyade giden ve bilen kişilerden öğrenmek güzel oluyor” (K24, 28, K).

“Gezginlik zaten meslekti şuanda gelmedi. Evliya Çelebi dediğin adam da paşalardan para aldığı için gezen bir adam. Bir işin vardır, örneğin içerik üreticisidir, gezerek üretiyorsundur veya yemek yaparak üretiyorsundur. Gezerek üretim yapıyorsan da gezginsindir yani. Ben şimdi işten istifa edip dünya turuna çıktım. Burada da temel amacım kariyerimi değiştirmek, yazmak, çizmek ve fotoğraf çekmekti. Sosyal medyada paylaşmak olmasa bile bu. Herkesin aslında gezerken bir amacı var” (K4, 33, E).

Seyahatleri aracılığıyla gelir eden katılımcıların yerleşik hayatın sancılarından uzaklaşarak konfor alanının dışına çıkmaları ile birlikte bu alanı büyütme ihtiyacı doğmuştur. Katılımcılar bu alanları, gezerken para kazanmanın yollarını bularak arttırmaya çalışmışlardır. Bu noktada modern hayattan bir kaçış olarak gezgin kimliğini kullanan bireylerin, bunu kazanç elde ettiği bir iş haline getirmesiyle birlikte kurumsal çalışma hayatındaki pratiklerin burada da tekrar edildiği görülmektedir.

“Evet gezerken başka aktiviteler ile para kazanılıyor. Bunun adı blog yazmak, video çekmek olabilir. Ama gezginlikte artık bir kıdem konusu var. İnsanlar yolda karşılaştıkları gezginlere kaç yıldır gezdiklerini soruyor. Bisikletle gezen bir kadın arkadaşım var mesela diyor ki ‘ne zaman bir erkek ile karşılaşsam kaç km yol gittin diye soruyor’. Gezgin ödülleri falan çıktı; yılın gezgin ödülleri, en iyi çift gezgin gibi. Genelde bloglar üzerinden ilerliyor ama. Kurumsal iş hayatında olan pratiklerin çoğunun burada tekrar edildiğini görüyorum diyebilirim” (K7, 26, K).

Seyahatleri aracılığıyla gelir elde etmeyen K18 ve K8'in görüşlerine göre de gezginlik bir meslek haline gelmiş durumdadır fakat bu durumda devreye giren gelir elde etme kaygısı sonucunda kişiler tanıtımını yaptıkları şeyler konusunda güvenilirliğini yitirmektedir.

“Bu insanların da para kazanma şekli zaten sosyal medyadan aldıkları reklamlar. Bu noktada ne kadar güvenebilirsin? Para kazanma kaygısı işin içine girdiği zaman bu insanların sana anlattıklarına ne kadar güvenebilirsin. Benim çok sorguladığım bir şey. O yüzden meslek haline gelmesi samimiyeti ortadan kaldırdı ve güven problemi yarattı. Ben artık çok samimi bulup takip ettiğim insanları da takipten çıkaracak noktaya geldim bu reklamlardan ötürü. O adamın artık hayatını idame ettirmesi için bu işe ihtiyacı var, bu işten para kazanacak, sana ne para kazandıracaksa onu sunuyorsun karşındakine. Keşke meslek haline gelmeseydi” (K18, 31, K).

“Bence gelmemeli ama gelmiş sanırım. Instagram’da gördüklerimiz bunu gösteriyor. Kapital karşılığında buraya gidiyoruz, burayı tanıtıyoruz falan. Bence gelmemeli, ama güzel bir şekilde yapıyorsa da sorun değil, bir nevi bir belgeseli izliyoruz aslında. O canlıları, o coğrafyayı. Ben bunu meslek olarak yapamam” (K8, 34, K).

Katılımcıların tümü gezginliği bir meslek olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların gezerken sosyal medya hesapları üzerinden yaptıkları tanıtım, işbirliği ya da izlenme sayıları üzerinden para kazandıklarını, bazı durumlarda da para kazanmak için seyahat ettiklerini göz önünde bulundurunca; literatürde de belirli bir tecrübe ve öğrenim aracılığı ile kazanılan bilgi ve becerileri kullanarak yapılan çalışmaların meslek olarak değerlendirilmesi sebebi ile gezginliğin bir meslek haline geldiğini söylemek mümkündür. Geçmiş tarihlerde yaşamış olan gezginler ekseriyetle ticari, siyasi ya da dini nedenler ile seyahat etmişlerken günümüz gezginleri daha çok modernitenin onlara dayattığı değersizleştirilmiş, standart yaşamlarından uzaklaşmak adına seyahatlerine başlamışlardır.

Postmodern dönem gezgin bireylerin birçoğu seyahatlerini Instagram, Youtube, blog ve vloglar aracılığı ile takipçileriyle paylaşmaktadır. Aktif olarak kullandıkları bu platformlarda sponsorlar aracılığı ile seyahatlerini gerçekleştiren, kişisel hesaplarında marka tanıtımı yaparak gelir elde eden gezginler olduğu gibi seyahatlerini kendileri karşılayan, markalarla işbirliği yapmayan gezginler de bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde; Youtube’a, Instagram’a, bloglara içerik üretilip markalarla işbirliği

yaparak gelir elde kişilerin bu sayede bir meslek sahibi oldukları görülmektedir. Günümüz gezginleri arasında da bu şekilde gelir elde eden kişiler bulunmaktadır. Nasıl ki bazı gezginler bu sosyal ağlar olmaksızın gelir elde edemiyorlar ise bloggerlar, youtuberlar ve influencerlar da gelir elde edememektedirler. Burada bu sosyal ağları bir araç olarak kullanma durumu söz konusudur. Dolayısıyla literatürde youtuberlık, bloggerlık ve influencerlık bir meslek iken Derrida'nın söylemleri temelinde gezginler arasında da bunu meslek olarak icra edenlerin bulunduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Çalışmanın amacı, günümüz postmodern dönem gezginlerinin seçtikleri yaşam tarzına onları iten motivasyonları; aile yapıları, aile içi ilişkiler, kültürel sermaye, sosyal sermaye, tüketim ve meslek yaşamı gibi çeşitli değişkenler üzerinden sosyolojik açıklamalar temelinde ilişkisel bir biçimde değerlendirerek gelecekteki çalışmalara katkı sağlamaktadır. Çalışmada modern dönem ve postmodern dönem dinamikleri aracılığıyla gezgin bireylerin seyahat etme motivasyonlarının ardındaki etkenler nitel araştırma yöntemi (yarı yapılandırılmış sorular ile 26 kişiye derinlemesine mülakat) ile incelenmiştir. Araştırmaya dahil edilecek katılımcıların belirlenmesi için sınırlılığ oluşturmak amacıyla ilk adımda seyahat etkinlikleri düzenleyen bir kişiye ulaşılmıştır. Sonrasında ölçüt örnekleme tekniği kullanılarak önerilen katılımcılar arasında en az 5 yıldır gezgin yaşam tarzına sahip olan X ve Y kuşağına mensup kişiler belirlenmiştir. Araştırmanın belirlenen örnekleme yönelik gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunun arka planında; kültür, tüketim, yaşam tarzı ve meslek olmak üzere dört ana tema bulunmaktadır. Bu kavramlardan hareketle katılımcılara sosyo-demografik sorular başta olmak üzere içinde yaşanan kültürün gezgin yaşam tarzına, gezgin yaşam tarzının ise tüketim alışkanlıklarına etkisini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Son aşamada ise katılımcıların meslek yaşamları ve meslek olarak gezginlik kavramı üzerine görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmanın teorik zeminini oluşturan kavramlar aynı zamanda araştırma bulgularının analizinde de kullanılmıştır. Bu çalışma modernite, postmodernite ve gezginlik kavramlarına sosyolojik açıdan bakmayı hedeflemektedir.

Katılımcılardan 23'ü demokratik bir aile ortamında yetiştiğini belirtirken 3'ü baskıcı veya ilgisiz ebeveyn tutumlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında yetiştirildikleri ortamda ebeveynleri tarafından baskıya maruz kalan 3 katılımcının günümüzde hippy yaşam tarzına sahip olarak tüm otoriteleri reddettikleri görülmektedir. Aile, bireyin yaşamında oldukça önemli bir yer tutan; beslenme, bakım, duygusal ve psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sevgi ihtiyacı gibi temel ihtiyaçların karşılandığı birincil çevredir. Aile üyeleri arasında kurulan sağlıklı ilişkiler bireyin kendine güvenmesini, kişilik gelişimini, topluma adaptasyon sürecini, kimlik kazanmasını ve sosyal beceriler geliştirmesini olanaklı hale getirmektedir. Katılımcılardan 23'ü çekirdek aile 3'ü ise geniş aile tipine mensuptur. Modern dönemin

ürünü olan çekirdek ailenin, modern bilince sahip bireylerinin bu bilinci ailede sürdürmesi, ailenin bireyselleşmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Burada bireyselleşen aileden kasıt, aile bireyleri arasındaki ilişkilerde “biz” duygusundan ziyade “ben” bilincinin öne çıkarak bireylerin kendi tercihlerini ve isteklerini öncelemeyi istemesidir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların neredeyse tamamının çekirdek aile tipine mensup olması, yetiştikleri aile tipinin onlara bireyselliklerini ön planda tutabilecekleri bir ortam oluşturması nedeniyle gezgin yaşam tarzına yönelebildiklerini söylemek mümkündür. Bireylerin mensup oldukları aile tiplerinin yetişkin yaşamlarındaki tercihlerini, aileye bağlılık ve bireysel olarak hareket edebilme noktasında etkilediğini söylemek mümkündür. Geniş ailelerde üyelerin var olan bütün olanaklardan faydalanma düzeyleri, başarı ve bireysel yetenekleriyle ölçülememektedir. Aile üyeleri arasındaki ayrım ekseriyetle cinsiyet ve yaş temelinde yapılmaktadır. Dolayısıyla bireysel başarı ve gelişme güdüsü de körelmektedir. Aileye olan bağlılık ve ailenin değer normlarının her şeyin üstünde konumlanması, değişmeyi önlemektedir. Çekirdek ailelerde ise birey birçok açıdan aileden bağımsızlaşmaktadır.

Ebeveynleri yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılar, ilk bireysel seyahat deneyimlerini ailelerinin ekonomik imkânlarıyla gerçekleştirmişlerken ebeveynleri düşük eğitim düzeyine sahip katılımcılar ise ilk seyahat deneyimlerini kendi imkânları ile gerçekleştirmişlerdir. Ebeveynleri yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların kültürel etkinliklere ulaşma yaşları ve durumları noktasında diğer katılımcılardan daha avantajlı oldukları görülmektedir. Kültürel sermayenin eşitsiz dağılımı sonucunda kültürel ve sosyal dünya tekdüzeleşmektedir. Daha hacimli kültürel sermayeye sahip olma durumu beraberinde sosyal yaşamdan memnuniyetin yanı sıra kültürel tüketimlerde artışı ve hobilerde çeşitliliği getirmektedir (Arun, 2014:182). Ayrım, yalnızca ekonomik sermaye üzerinden gerçekleşmemektedir. Kültürel sermaye düzeyinin farklılığı da bireyleri birbirinden ayırmaktadır. Ekonomik ve kültürel sermayenin eşitsiz dağılımı, kültürel eşitsizliği besleyen iki ana faktördür. Farklılaşan kültürel beğeniler ve pratikler, sınıflar arası ayrımı normalleştirerek kuşaklararası eşitsiz bir aktarım sağlamaktadır. Kültürel ve ekonomik sermayenin artması beraberinde sınıfsal pozisyonda dikey hareketliliği de getirmektedir. Türkiye modernleşme döneminde üretilen sosyo-kültürel politikalar, toplumsal alanda hakim kültürel eşitsizliğin temelini oluşturmuştur. Kültürel sermayenin adil dağılımı, toplumsal yeniden üretimin daha adil bir şekilde gerçekleştirilmesiyle sağlanabilecektir (Arun,

2014:187-189). Kültürel sermaye belli koşullar sağlandığında ekonomik sermayeye dönüştürülebilen, eğitim kurumları vasıtasıyla kurumsallaştırılabilen sermaye türüdür (Bourdieu, 2010:49). Bourdieu, kültürel sermaye ile ekonomik eşitsizliklerin açıklayamadığı; kültürel pratiklere ve akademik başarıya erişimdeki farklılıkları açıklamaya çalışmıştır. Edinilen araştırma bulguları neticesinde, katılımcıların neredeyse tamamının kurumsal eğitim vasıtasıyla dikey hareketlilik göstermesini ise okulların kültürel sermayeyi yalnızca üretmemesi aynı zamanda da yaratmasıyla açıklamak mümkündür. Bu bağlamda Tablo 5 ve Tablo 6’da görüldüğü üzere ebeveynlerinin kültürel sermayelerinin katılımcıları kültürel etkinliklere erişim fırsatı bağlamında etkilediği görülmektedir. Türkiye’de var olan kültürel eşitsizlikler, toplumda hobi nosyonuna erişim hususunda fırsat eşitsizlikleri yaratmaktadır.

Katılımcılara göre kültürel etmenler bireyi gezgin olma noktasında; yetiştirilme ortamı, aile tutumları, ülkenin sahip olduğu kültürel, sosyal ve ekonomik sermayenin eşitsiz dağılımı bağlamlarında etkilemektedir. Toplumun üyeleri arasında eşit bir biçimde paylaşılmayan sermaye türleri, toplumsal eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Küreselleşme, eşitsizlikleri daha görünür bir hale getirerek bütün kimlikleri istikrarsızlaştırmaktadır. Dolayısıyla modernliğin ağırlığını arttırarak dengesizliklere yol açmaktadır. Ulaşım ve iletişimin sağlamış olduğu dışa açılmanın çekiciliği, küreselleşmeyle oluşan kaosta yerini insanın kendisini anlamlı kılan şeyleri yeniden bulma gereksinimine bırakmıştır.

Ekonomik küreselleşmenin sonucunda 20. yüzyılın son çeyreğinde ticari kaygılar, siyasal talepler ve fikir akımları “kendin ol”, “kendi öz kimliğini bul”, “kültürel kolektif baskılardan kurtul” gibi sloganlarla bireysel kimliklerin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Burada amaç, ulusal bilinç ve ulusal kimlikten arınmış bir kitle toplumu oluşturmaktır. Dolayısıyla postmodernist düşünce akımlarının niçin bireyselliği savunarak modernliği eleştirdikleri daha iyi anlaşılmaktadır. Postmodernist düşünürler, modernleşme kuramcılarının ileri sürdükleri ulusal ussal bir yapının var olduğu düşüncesini eleştirerek ulus-devletin keyfi bir inşa olduğunu savunmaktadırlar. Günümüzde insanlar bir taraftan bireysel kimlik taleplerinde bulunurlarken diğer taraftan kolektif kültürel kimliği savunarak sosyal bir denge kurmaya çalışmaktadırlar. Kolektif kimlik, modern toplumda yer aldığını hissedenden fakat aynı zamanda da küreselleşmenin koşulları arasında ezilen bireyleri içermektedir. Türkiye gecikmiş bir modernleşme süreci yaşayarak kendisini bir anda küreselleşme sürecinin merkezinde

bulmuştur. Batı'da tabandan başlayan, burjuvazi liderliğinde gerçekleştirilmeye çalışılan modernlik, Türkiye'de tepeden inme biçiminde, Batı örnek alınarak teknoloji bürokratlar vasıtasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada yapılan görüşmelerde X ve Y kuşağı mensubu katılımcıların içinde yaşadıkları kültürel ortama dair farklı görüşlere sahip oldukları görülmüş ve araştırmaya yeni bir alt tema olarak eklenmiştir. X kuşağı mensubu katılımcılar, Türk kültürü ile uyumlu hissettiklerini belirtirlerken Y kuşağı mensubu katılımcılar; ekonomik eşitsizlikler, ülkenin sosyal sermayesini düşük bulmaları, siyasi yozlaşmalar sebebiyle yönetici grup ile topluma olan güvenlerinin sarsılması, kolektifliğin özel alanı ihlali gerekçeleriyle içinde bulundukları topluma kültürel olarak uyumlu hissetmediklerini ve seyahatlerinin temelinde uzaklaşma ihtiyacının yattığını belirtmişlerdir. Refahı etkileyen başlıca etkenin mutluluk seviyesi olduğu düşünüldüğünde; toplumlara, kültürle ve inançlara göre farklılık gösteren mutluluğa erişim, insanların nihai amacı olarak görülmektedir. Ülkelerde mutluluk seviyesi; gelir, sağlık, aile, sosyal ve kurumsal bakımdan edinilen yararlar gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Tüm bunların yanı sıra bireylerin doğduklarında sahip oldukları avantajlar da mutluluk seviyelerini etkileyen faktörler arasındadır. Refah seviyesi ülkelere, bölgelere ve farklı demografik özelliklere sahip olan gruplara göre değişiklik göstermektedir. Refah, memnuniyet, yaşam kalitesi ve yararlılık gibi kavramlar kendi aralarında ilişkisel bir boyuta sahiptir. Bireylerin yaşam kalitelerini ve buna bağlı olarak mutluluk seviyelerini ise gelir düzeyleri, sağlık imkânlarına ulaşım fırsatları, sosyal ve kurumsal açıdan edinilen yararlar belirlemektedir. Sosyal sermaye ve kurumsal kalite gibi kurumsal şartların iyi bir biçimde oluşturulması bireyin mutluluğu üzerinde oldukça etkilidir (Frey ve Stutzer, 2002:412). Bireylerin yoksulluğu, gelir ve servetten aldıkları pay ile toplumda hakim olan eşitsizlikler, sosyal açıdan bireylerin mutluluğunu ve refahını etkilemektedir.

Katılımcıların konaklama tercihlerinin gelir seviyeleri ile paralellik göstermediği, düşük gelir düzeyine sahip katılımcılar ile yüksek gelir düzeyine sahip katılımcıların ekseriyetle aynı konaklama tercihlerine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen bulgular bu noktada gezgin yaşam tarzının turistlerden ayrı ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Konfor alanı dışına çıkmayı tercih eden katılımcıların, konaklama tercihlerinin sebepleri arasında ekonomik seyahat edebilmenin dışında yeni insanlar ve kültürler tanımak bulunmaktadır. Katılımcıların

neredeyse tamamının konaklama alanı olarak sıklıkla hostel, çadır ya da couchsurfing tercih ettikleri görülmektedir.

Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda turistler ile gezginleri birbirlerinden ayıran temel noktanın seyahat tarzları ve seyahate ayırdıkları zaman olduğu görülmektedir. Gezin, tüm serbest zamanlarını gezme ve keşfetme eylemi ile dolduran, konfor alanının dışına çıkabilen iken turist daha çok hedonist bir tutumla var olan konforunu başka yerlere taşıyarak geçici olan zaman dilimini daha kaliteli geçirmeyi hedefleyendir. Katılımcılar arasında statü kaygısını modern iş yaşamından gezginlik ortamına aktaranlar olduğu görülmektedir. Katılımcıların kendi seyahat tarzları üzerinden yaptıkları bu değerlendirmelerin yanı sıra günümüzde hali hazırda var olan gezgin ödülleri ya da gezgin çift ödülleri bu görüşü doğrular niteliktedir.

Katılımcıların tümü senelerce sürdürmüş oldukları materyalist yaşam tarzından yorularak bu yaşam tarzını terk etmişlerdir. Gönüllü sadelik yaşam tarzını, kent yaşamı ve modern iş yaşamının getirdiği yorgunluk, stres, sürekli yarışma halinin yarattığı bıkkınlık gibi kişisel ve spesifik nedenlerle seçmişlerdir. Postmodern dönemde tüketim, modernliğin tekçiliğini dışlayarak çoğulluk ve farklılık zemininde bir kimlik inşa etmektedir fakat tüketim toplumunda bireylerin kimliklerinin tüketim seviyelerine ve tarzlarına bağlı şekillenmesi sebebi ile kimlikler arası farklılıklar eşitsizliğin öncüllerinden biri olarak belirlemektedir (Warde, 1994:60-62). Postmodern dönemde faydacı tüketimin yerini temelinde ihtiyaçları karşılamak yatmayan hazzcı tüketim almış bulunmaktadır. Hazzcı tüketimde duygusal tepkiler ve hazzlar, statü arayışları, sembolik değerler ön plandadır.

Hazzcı tüketim deneyimleri; algılanan özgürlükler, gerçeğin tatsızlıklarından kaçmak ve yükseltilecek arzular şeklinde kendini göstermektedir. Hazzcı tüketimle ilişkili olarak zorlayıcı tüketim ve sembolik tüketim kavramları da kullanılmaktadır. Pek çok ürün ve bu ürünlerin sembolleri belli yaşam tarzları ve sosyal sınıflar ile özdeşleştirilmeleri nedeniyle yeni anlamlar kazanarak bu sembolik anlamları için tüketilmektedirler. Sembolik ürün tüketiminin nedenlerini; sosyal sınıfı ya da statüyü belirtmek, kendini tanımlamak, sosyal varlığı oluşturmak ve kimliği yansıtmak şeklinde sıralamak mümkündür (Odabaşı, 2017:85-86). Gönüllü sadeliği seçen bireyler, kuruluşlara bağımlılıklarını en aza indirerek, kendilerinin doğayla olan uyumlarını en fazlaya çıkarmayı istemektedirler. Gönüllü sadelik yaşam tarzının temelini oluşturan

değerleri; kullanımda tüketim karşıtı davranış, daha küçük teknolojiler ve kurumların arzulanması, bireysel gelecek için yaşamını daha çok kontrol altında tutma isteği, iç dünyanın keşfi ve kaynaklarla insanların karşılıklı bağımlılığının bilincinde olma şeklinde sıralamak mümkündür (Odabaşı, 2017:221).

Katılımcılar, bütün gezginlerin tipik bir yaşam tarzına sahip olup olmaması noktasında aynı fikirdedirler. Tüm katılımcılar, gezginler için “tek tip yaşam tarzı”nın varlığından söz edilemeyeceğini, gezgin kişilerin yetiştirilme ortamlarının ve sahip oldukları kültürel öğelerin farklı olması noktasında birbirlerinden ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Gezgin kişiler seyahat tarzları ve amaçları ile yaşam tarzlarında çeşitlilik oluşturmaktadırlar. Katılımcılara göre gezginlerin tek ortak özellikleri uygun fiyatlı seyahatler planlamaları ve içlerindeki keşif arzusudur. Günümüzde postmodernizmin ileri sürdüğü çoğulculuk ilkesinin genellemelerin tektipleştirmeyi attıracağı yönündeki görüşü sonucunda toplumun farklı kesimlerinin tümünü kendi içinde değerli olarak ele alması söyleminden yola çıkarak bireylerin yaşam tarzları bağlamında tektipleştirme yapılamayacağını söylemek mümkündür.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların neredeyse tamamı daha özgür hareket edebildikleri gerekçesiyle yalnız seyahat etmeyi tercih ettiklerini, birileri ile seyahat etmeyi tercih edenlerin ise bunu güvenlik ihtiyacı ve paylaşımın gezilerini daha anlamlı kıldığı düşüncesi ile tercih ettikleri görülmektedir. Katılımcıların ekseriyetle yalnız seyahat etmeyi tercih etmeleri, postmodern dönem bireylerinin anlık yaşayabilme tutkuları ve özgürlük arayışları ile paralellik göstermektedir.

Katılımcılar kadın ve erkek gezgin olmanın avantaj ve dezavantajları hususunda da fikir birliğine sahiptirler. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgularda, seyahat ederken cinsiyet faktörünün otostop ve konaklayacak yer bulma hususunda gezginleri birbirinden ayırdığı görülmektedir. Kadın gezginler, erkek gezginlere oranla daha güvenilir bulunmaları sebebi ile daha kolay otostop ve couchsurfing bulabilmektedirler. Postmodern dönemdeki gezgin kadınlar ile Ortaçağ’daki gezgin kadınlar üzerinden bir karşılaştırma yapıldığında her iki dönemde de kadın gezginlerin erkek gezginlerden daha güvenilir bulunarak yerel halk tarafından daha olumlu karşılandıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra tarihte erkek kılığında gezilerini sürdüren kadın gezginlerin yerini günümüzde erkeksi kıyafetler tercih eden kadınlar almıştır. Dolayısıyla günümüzde halen kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında

dezavantajlara sahip olduklarını söylemek mümkündür. Erkek katılımcıların çoğunluğu kadınların pozitif ayrımcılık temelinde seyahatlerde daha şanslı olduklarını belirtirken kadın katılımcılar ise daha çok güvenlik ihtiyacı üzerinde durmuşlardır. Elde edilen bulgularda kadınların güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla seyahat ettikleri mekânlara göre baş etme stratejileri (kıyafet seçimi, güvenli olmayan saatlerde konaklama yerinde olma gibi) geliştirdikleri görülmektedir. Gönüllü risk alma davranışları sergileyen ve yalnız seyahatler gerçekleştiren kadın gezginler, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden inşa ederek sosyal beklentilere direnebilmektedirler.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, evli katılımcıların evliliği ekseriyetle özgürlük olarak tanımladıkları, bekar katılımcıların ise evliliğe gereksiz zorunluluklara ve sınırlandırılmalara yol açacağı düşüncesiyle sıcak bakmadıkları ortaya çıkmıştır. Evli katılımcılar, evliliklerinde bireyselliklerini halen korumaya devam ettiklerini ve yakın geçmişte evlenenler ise eş seçimlerinde bu hali koruyabilecekleri bir partner tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Gezgin bireyler için en önemli hususların bireysellik ve özgürlük ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Postmodern dönemde teknoloji ve küreselleşmenin gelişimine bağlı olarak bütün dünyada iş gücü piyasaları ve sosyo-ekonomik yapılar ciddi bir dönüşüm yaşamıştır. Dolayısıyla meslekler de geleneksel anlamlarını yitirerek deformasyona uğramıştır. Mesleki bilincin zayıflaması sonucunda bireylerin mesleklerle kimliklenmesi zorlaşmış ve meslekler giderek geçici iş/meşguliyet durumuna indirgenmiştir. Türkiye’de meslek sosyolojisi alanyazında meslek kavramının hangi açılardan nesnelleştirilebileceği üzerine ortak bir referans çerçevesi bulunmamaktadır. Bu nedenle meslek olgusunu “profession” (uzmanlık alanı) terimiyle sınırlandırmaktan ziyade geniş yapılar ve toplumsal ilişkiler bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Türkçede meslek kavramı “profession”dan farklı olarak meslek örgütü ya da lisans eğitimini ifade etmekten ziyade bireyin sahip olduğu hünere tekabül etmesi nedeniyle “profession” teriminden daha geniş bir kapsama sahiptir.

Dijital çağdaki gelişmeler sonucunda fenomen pazarlama (Influencer Marketing) ön plana çıkarak beraberinde sosyal medya fenomeni bir diğer adıyla influencer şeklinde ifade edilen kavramı ortaya çıkarmıştır. Sosyal medya fenomenleri kişisel sosyal medya platformlarında (Instagram, Twitter, Youtube, Blog vb.) paylaştıkları video, fotoğraf, tanıtım gibi birtakım içerikler vasıtasıyla belirli bir takipçi kitlesi

tarafından tavsiye ve bilgilerine önem verilen kişilerdir. Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle, markalar için ürünlerinin ve hizmetlerinin tanıtımlarının yapıldığı sosyal medya fenomenliği alanı, fenomenler (influencerlar) için de meslek haline gelmiştir. Günümüzde youtuberlık ve bloggerlık da fenomenlik (influencerlık) gibi bir meslek olarak kabul edilmektedir (Canöz, 2020; İlhan ve Aydoğdu, 2108; Erten, 2014). Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara 15 katılımcının bu platformlara içerik üreterek birden fazla meslek alanından gelir elde ettikleri görülmektedir. Elde edilen bulgular, Wong (2007)'un Y kuşağının çok yönlü ve sınırsız kariyere yöneleceğini ileri sürdüğü çalışması ile Patterson (2010)'un X kuşağının işler arası hareketliliğe sahip olduklarını belirttiği çalışması ile paralellik göstermektedir.

Y kuşağına mensup katılımcılardan 13'ünün serbest çalışan (freelancer) olarak kurumsal çalışma hayatında kendi işlerini kurmaları ve birden fazla meslek alanından gelir elde etmeleri, literatürde Y kuşağına dair yer alan; kendi işlerini yapmayı özgürlük olarak görmeleri, masaya bağlılığı ve katı hiyerarşiyi reddetmeleri tanımlamalarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Araştırmadaki kurumsal çalışma hayatında yer almayan katılımcıların, günümüz postmodern dünyasında bilişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte kurumlardan ve mekândan bağımsız gelir elde etmeleri, meslek olgusunun geleneksel çıkarımların ötesine geçerek mesleklerin sunumları ve fonksiyonları bakımından dönüşüme uğradığını göstermektedir.

Katılımcılar arasında kurumsal hayatı bırakarak farklı mesleklere yönelenlerin tümü gerekçe olarak; kurumsal çalışma hayatının iş odaklılığı sebebi ile çok stresli olmasını göstermektedirler. Bu katılımcıların tümü güç, para ve terfi gibi dışsal motivasyonlardan ziyade içsel olan psikolojik başarıya odaklanmış kişilerdir. Bu tercihleri, postmodern dönemde öne çıkan kariyer yönelimlerinden biri olan çok yönlü kariyerin özelliklerini taşımaktadır.

Tüm katılımcılar, gezginliğin günümüzde bir meslek haline geldiği hususunda görüş birliğine sahiptirler. Postmodern zamanda, serbest zaman aktivitesi olarak başlanılan seyahatler zamanla bireylerin gelir elde ettikleri bir araç haline gelmiştir. Günümüzde gezgin bireylerin birçoğu seyahatlerini kişisel sosyal medya hesaplarında paylaşmaktadır. Seyahat ederken bu platformlar aracılığı ile bir kitleye dolayısıyla sosyal sermayeye sahip olan gezginler bu sermaye vasıtasıyla paylaşımlarında yer verdikleri marka tanıtımları, sponsor iş birlikleri sayesinde gelir elde etmektedirler.

Sosyal sermaye, toplumsal yükümlülüklerden oluşan ve belli koşullar sağlandığında ekonomik sermayeye dönüştürülebilen sermaye türüdür (Bourdieu, 2010:49). Sosyal sermaye, kişi ya da grupların sürekli bir ilişkiler ağına ve karşılıklı ilişkilere sahip olmaları nedeni ile edindikleri gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı olmasının yanı sıra toplumsal uzamda bireylerin sahip oldukları konuma gelmelerinde tüm sermayelerini arttırarak ilerlemeleri hususunda da önemli bir etmendir (Bourdieu ve Wacquant, 2016:108). Literatürde Youtube'a, Instagram'a ve bloglara içerik üretmek gelir elde eden kişilerin bunu bir meslek olarak icra ettikleri yer almaktadır. Dolayısıyla burada bu sosyal ağları bir araç olarak kullanma durumu söz konusudur. Literatürde belirli bir tecrübe veya öğrenim aracılığıyla kazanılan beceri ve bilgilerin kullanılmasıyla yapılan çalışmaların meslek olarak değerlendirilmesi sebebi ile gezginliğin günümüzde bir meslek haline geldiğini söylemek mümkündür.

Nihayetinde bu tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen literatür taraması ve derinlemesine görüşmelerde elde edilen bulgular analiz edildiğinde; kültürel etmenlerin gezginleri yetiştikleri aile ve içinde yaşadıkları ülkenin sahip olduğu kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye bağlamlarında etkilediği, gezginlerin sahip oldukları yaşam tarzının süreç içinde tüketim davranışlarını gönüllü sadeliğe dönüştürdüğü, tüm gezginler için tipik bir yaşam tarzının varlığından söz edilemeyeceği ve son olarak günümüzde gezginliğin bir meslek haline geldiği görülmektedir. Araştırmanın en önemli kısıtı, örneklemin temsil edici ve genelleme yapmaya yetecek kadar geniş olmamasıdır. Araştırma sonuçlarının genellenebilmesi için araştırmanın gezgin yaşam tarzını benimseyen daha fazla birey ile görüşmeler yapılması gerekmektedir. Son olarak postmodern dönem gezgin kültürü üzerine ulusal literatürde çalışma bulunmadığını belirtmek gerekmektedir. Araştırma yanıtlamaya çalıştığı sorularla başlangıç niteliği taşımakta, konunun farklı yönlerden ve örneklemeler üzerinden ele alınarak araştırılmasına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acılioğlu, İ. (2015). *İş'te Y Kuşağı*, Elma Yayınevi, Ankara.
- Adadağ, Ö. (2007). "Fransız Devriminin Evrenselliği Üzerine", *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Kadim Yayınları, Yıl: 3, 11, 55-70.
- Adorno, T. W. (2003). "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", *Cogito Dergisi*, Yapı Kredi Yayınları, 36, 76-85.
- Adorno, T. W. (2007). *Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi*, (çev. N. Ülner, M. Tüzel ve E. Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akay, A. (2002). *Postmodern Görüntü*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Akça, G. (2005). "Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)*, 15, 1-24.
- Akerson, F. E. (2005). *Göstergebilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Akman, F. B. (2011). *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- Akpınar, O. ve Öz, F. S. (2013). "Gerçeklik Terapisi: Özellikler, Temel Kavramlar, Tedavi, Uygulama ve Değerlendirme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/43, 1-22.
- Albayrak, A. ve Özkul, E. (2013). Y Kuşağı Turistlerin Destinasyon İmaj Algıları Üzerine Bir Araştırma, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish of Turkie*, VIII/ 6, 16-31.
- Anderson, P. (2016). *Postmodernitenin Kökenleri*, (çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arun, Ö. (2012). "Cultivated Citizens? Cultural Capital, Class, Gender and Generations in Contemporary Turkey", *METU Studies in Development*, XXXIX/3, 283-302.
- Arun, Ö. (2014). "İnce Zevkler- Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye'de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları", *Cogito Dergisi: Pierre Bourdieu*, Yapı Kredi Yayınları, 76, 167-192.
- Aşkaroğlu, V. (2015). *Postmodernizm Sınırsız Özgürlük Mü? Özgürlüğün Sınırı Mı?*, Sage Yayıncılık, Ankara.

- Ayaşlı, Y. (2013). “Osmanlı Kadını, Hizmetçiler ve Köleler Hakkında”, *Türk Yurdu Dergisi, Yabancı Seyahatlerde Türkiye*, Boyut Matbaacılık, Ankara XXXIII/310, 249-252.
- Aybet, G. (2003). *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, M. A. (2011). *Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydın, S. (1999). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Ayhün, S. E. (2013). “Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, II/1, 93-112.
- Ayönü, Y. (2006). “Simon De Saint Quentin, Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245-1248”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI/2, 252-254.
- Aytaç, Ö. (2006). “Boş Zamanın Değişen Yüzü: Yaşam Deneyimleri ve Kimlik İnşası”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sosyoloji Dergisi*, 15, 57-91.
- Baudrillard, J. (2015). *Sessiz Yığınların Ötesinde: Toplumsalın Sonu*, (çev. Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bauman, Z. (2016). *Postmodern Etik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2017). *Modernlik ve Müphemlik*, (çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2018a). *Parçalanmış Hayat*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2018b). *Akışkan Hayat*, (çev. Akın Emre Pilgir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2018c). *Akışkan Modernite*, (çev. Sinan Okan Çavuş), Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2019a). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, (çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2019b). *Kimlik*, (çev. Mesut Hazır), Heretik Yayınları, Ankara.
- Bayuk, N. ve Aslan, M. (2018). “Influencer Marketing: Hatırlı Pazarlama”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VI/75, 173-185.
- Benckendorff, P., Moscardo, G. ve Pendergast, D. (2010). *Tourism and Generation Y*, MPG. UK.
- Bendix, R. (1967). “Tradition and Modernity Reconsidered”, *Comparative Studies in Society and History*, IX/3, 291-346.

- Benhabib, Ş. (1999). *Modernizm, Evrensellik ve Birey*, (çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Benjamin, T. ve Petachia R. (2009). *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın İslam Dünyası Gözlemleri*, (çev. Nuh Arslantaş), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bertens, H. (1995). *The Idea of The Postmodern*, Routledge Press, Usa and Canada.
- Best, S. ve Kellner D. (2016), *Postmodern Teori*, (çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bocock, R. (1997). *Tüketim*, (çev. İrem Kutluk), Dost Kitabevi, Ankara.
- Boorstin, D. (1967). *The Image*, New York: Atheneum.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2016). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1986). "The Forms of Capital", (der. John Richardson), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, NewYork: Greenwood Press, 241-258.
- Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri, (çev. Mehmet M. Şahin), "*Sosyal Sermaye: Kuram-Uygulama-Eleştiri*", (der. Mehmet Murat Şahin ve Ahmet Zeki Ünal), Değişim Yayınları, 45-75.
- Brown, D. ve Hayes, N. (2008). *Influencer Marketing: Who Really Influences Your Customers*, Elsevier Ltd. UK.
- Brown, R. H. (1995). *Postmodern Representation*, University Of Illinois Press, Urbana and Chicago.
- Budak, Ö. (2014a). *Kültür, Sınıf ve Sosyal Sınırlar: Türkiye'de Kapitalist Yöneticiler Sınıfı Üzerinde Bir İnceleme*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Budak, Ö. (2014b). "Esnek İstihdam Toplumunda Kültürel Sermaye", *Cogito Dergisi: Pierre Bourdieu*, Yapı Kredi Yayınları, 76, 152-167.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Bulgan, G. ve Gökteş, P. (2016). "Y Kuşağının Engelli Turistlere Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, VII/15, 83-95.
- Bulut, Y. (2009). *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul.

- Burt, R. S. (2000). The Network Structure of Social Capital, (der. Barry M. Staw ve Robert I. Sutton), *Research in Organizational Behavior*, 22, 345-423, New York: Elsevier Science, Inc.
- Büyüm, N. (1992). “İbn Battuta”, *Ana Britannica*, Cilt 11, Ana Yayıncılık, İstanbul.
- Cahoone, L. E. (2001). *Modernliğin Çıkmazı*, (çev. Ahmet Demirhan ve Erol Çatalbaş), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Canatan, K. ve Yıldırım E. (2009). *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitabevi, İstanbul.
- Canöz, K., Gülmez, Ö. ve Eroğlu, G., (2020). “Pazarlamanın Yükselen Yıldızı Influencer Marketing: Influencer Takipçilerinin Satın Alma Davranışını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, XXIII/1, 73-91.
- Certeau, M. D. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I*, (çev. Lale Arslan Özcan), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ceviz, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Chaney, D. (1999). *Yaşam Tarzları*, (çev. İrem Kutluk), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Chen, H. (2010). “Advertising and Generational Identity: A Theoretical Model”, *University of Tennessee*, 132-140.
- Clavijo, R. G. D. (2008). *Timur’un Hayatı ve Kadiz’den Semerkant’a Seyahatler*, (çev. Zeynep Ertan), Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Coomers, M. D. ve Debar, R. (2004). *Serving the Millennial Generation: New Directions for Students Services*, Josey-Bass, San Fransisco, California.
- Copleston, F. (2004). *Felsefe Tarihi / Aydınlanma*, (çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul.
- Culler, J. (2009). “Turizmin Göstergebilimi”, (çev. Erkal Ünal), *Cogito Dergisi*, 51, 95-113.
- Çağlar, N. (2008). “Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XIII/3, 369-386.
- Çeğin, G. (2018). “Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar, Gündelik Hayatın Kavranışı İçin Pierre Bourdieu’nün Kavramsal Repartuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları, (ed. Güney Çeğin ve Ali Esgin), Phoenix Yayınevi, Ankara, 405-431.
- Çiğdem, A. (2008). *Akıl ve Toplumun Özgürleşimi / Jürgen Habermas Üzerine Bir Çalışma*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Daşçı, S. (2006) “Doğunun Kaşifi; Alexandre-Gabriel Decamps”, *Sanat Dergisi*, 9, 142-156.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Derrida, J. (1981). *Positions*, (çev. Alan Bass), The University of Chicago Press, Chicago.
- Derrida, J. (2005). *Rogues: Two Essays on Reason*, (çev. Pascale-Anne Brault & Michael Naas), California: Stanford University Press.
- Drucker, F. P. (1993). *Kapitalist Ötesi Toplum*, (çev. Belkıs Çorakçı), İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Drucker, P.F. (2000). *Gelecek İçin Yönetim 1990’lar ve Sonrası*, (çev. Fikret Üçcan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Durkheim, E. (1986). *Meslek Ahlakı*, (çev. Mehmet Karasan), MEB Basımevi, İstanbul.
- Eagleton, T. (2015). *Postmodernizmin Yanılsamaları*, (çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ebersolt, J. (1999). *Bizans İstanbulu ve Doğu Seyyahları*, (çev. İlhan Arda), Pera Turizm Ticaret Yayınları, İstanbul.
- Eke, B. (1980). “Yaşama Tarzı İle Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 18, 93-114.
- Ekin, N. (1994). *Endüstri İlişkileri*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Ekşili, N. ve Antalyalı, Ö. L. (2017). “Türkiye’de Y Kuşağı Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma: Okul Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma”, *Humanities Science Dergisi*, XII/3, 90-111.
- Elliot, A. (2017). *Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*, (çev. Çağlar Özbek vd.), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Elsurd, T. (2001). “Risk Creation in Traveling: Backpacker Adventure Narration”, *Annals of Tourism Research*, XXVIII/3, 597-617.
- Ercan, F. (2012). *Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Erincek, S. (2011). “Kimlik Ve Çokkültürcülük Sorunu”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, LII/2, 219-241.
- Etil, H. ve Demir M. (2014). “Pierre Bourdieu’nün Bilim Sosyolojisine Katkısı:”Alan Teorisi”, “Habitus” Cini ve “Refleksivite Talebi”, *Cogito Dergisi: Pierre Bourdieu*, Yapı Kredi Yayınları, 312-350.

- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, (çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Flick, U. (2014). *An Introduction to Qualitative Research*, (ed. Alysha Owen), Sage Publications, UK.
- Franklin, A. ve Bauman, Z. (2009). “Turist Sendromu”, *Cogito Dergisi*, 51, 81-95.
- Frey, B. (1979). “Economic Policy by Constitutional Contract”, *Kyklos*, XXXII, Fasc. 1/ 2, 301-314.
- Frey, B. S. Ve Stutzer, A. (2002). “What Can Economists Learn From Happiness Research?”, *Journal of Economic Literature*, 40, 402-435.
- Fukuyama, F. (2000). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*, (çev. Ahmet Buğdayıcı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 370, İstanbul.
- Gardiner, M. (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri*, (çev. Deniz Özçetin, Babacan Taşdemir ve Burak Özçetin), Heretik Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2018). *Modernliğin Sonuçları*, (çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2019). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, (çev. Ümit Tatlıcan), Say Yayınları, İstanbul.
- Glesne, C. (2015). *Nitel Araştırmaya Giriş*, (çev. Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoglu), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Goeldner C.R. ve Ritchie, J. R. B. (2000), *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, New Jersey: John Wiley& Sons.
- Goldmann, L. (1999). *Aydınlanma Felsefesi*, (çev. Emre Arslan) Doruk Yayıncılık, Ankara.
- Goldthorpe, J. H. (2007). “Cultural Capital: Some Critical Observations”, *Sociologia*, 2, 1-23.
- Gökçe, M. ve Tombuloğlu, T. (2018). “10. ve 15. Yüzyıl Seyyahlarının İzlenimlerinde Semerkand”, *History Studies Dergisi*, X/10, 131-144.
- Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2011). *Yeni ve Yakın Çağ Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Granrose, C. S. (2007). “Gender Differences in Career Perceptions in the People’s Republic of China”, *International Journal of Career Management*, XII/1, 9-27.

- Greenhaus, J. ve Callanan, G. A. (2006). *Encyclopedia of Career Development*, Thousands Oaks: Sage Publications.
- Grix, J. (2010). *The Foundations of Research*, London, Palgrave Macmillan.
- Gül, S. (2014). “Yapısökümcülük Neyi Söküyor: Jacques Derrida’yı Anlamak”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I/3, 89-98.
- Güler, İ. (2013). “Geçmişten Günümüze Seyahatler ve Seyahatnameler”, *Osmanlı Tarihi Kaynakları Olarak Avrupalı Seyyah ve Gözlemciler ile Eserlerinin Önemi*, (ed. Mehmet Ali Beyhan), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 141-175.
- Gündüz, M. (2005). “Kültür Ve Kimlik Sempozyumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*. II/5, 199-207.
- Habermas, J. (1990). *Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje/ Postmodernizm*, (çev. Gülelengül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu, Deniz Erksan), Kıyı Yayınları, İstanbul.
- Hall, D. T. (2002). *Careers in and out of Organizations*, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Halsey, A. H., Heath, A. F. ve Ridge, J. M. (1980). *Origins and Destinations: Family, Class and Education in Modern Britain*, Oxford University Press, Clarendon.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hayek, F. A. V. (1999). *Kölelik Yolu*, (çev. Turhan Feyzioğlu-Yıldırar Arsan). Liberte Yayınları, Ankara.
- Hazır, I. K. ve Purhenon, S. (2017). Kültürel Açılım, Hepçillik ve Seçkin Sanatın Düşüşü: Türkiye- Avrupa Karşılaştırması”, *Ankara Üniversitesi İlel Dergisi*, IV/1, 29-58.
- Hekman, S., Arslan, H. ve Balkız, B. (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik: Mannheim, Gadamer, Foucault ve Derrida*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Higgins, D. (1978). *An Dialectic of Centuries*, Newyork: Printed Editions.
- Horkheimer M. ve Adorno T. (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefesi Fragmanlar-2*, (çev. Oğuz Özgül), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Hughes, E. (1958), *Men and Their Work*, Glencoe, I11: Free Press.
- İdemen, B. (2008). “Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim: Pierre Bourdieu’nün Yeniden Üretim Kuramı”, Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, (der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülsesin Nemutlu), *İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 419-445.
- İlbars, Z. (1987). “Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXXI/1-2, 201-211.

- İldem, A. (2000). *Fransız Gezginlerin Gözüyle Türkler ve Yunanlılar, 19. Yüzyılın İlk Yarısında Fransız Gezginlerin Yapıtlarında Karşılaştırmalı Türk Yunan İmgesi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- İlgürel, M. (1995). “Evliya Çelebi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 529-533.
- İlhan, E. ve Aydoğdu, A. G. (2018). “Türkiye’de YouTube Yayıncılığı ve YouTuber Olmak”, *İletişim ve Kuram Dergisi*, 47, 141-166.
- İlhan, S. (2008). “Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 313-328.
- İpçioğlu, M. (2009). “Gertrude Bell’in Anılarında Konya”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 249-253.
- Jenkins, R. (2002). *Pierre Bourdieu*, Londra: Routledge.
- Johnston, R. ve Soroka, S. N. (2001). *Social Capital in a Multicultural Society: The Case of Canada*, (der. P. Dekker ve E. M. Uslaner), *Social Capital and Participation in Everyday Life*: 30-40. Florence, KY: Routledge.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2001). *İnsan, Aile ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kahraman, B. ve Arıkan, G. (2011). *Sosyoloji Konferansları*, Öğretim Üyelerinin Toplumsal Köken Bağlamında Tüketim Alışkanlıkları ile Yaşam Tarzları Arasındaki İlişki, 44, 133-156.
- Kahraman, M. (2013). *Sosyal Medya 101 2.0 Pazarlamacılar İçin Sosyal Medyaya Giriş*, MediaCat Yayınları, İstanbul.
- Kant, I. (2000). “Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt”, (çev. Nejat Bozkurt), *Toplumbilim Dergisi*, 11, 17-23.
- Karasu, K. (2001). *Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi*, Mülkiyetler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 11, Ankara.
- Kaya, K. (2003). *Türk Toplumunun Yaşama Tarzı*, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Kırca, H. S. (2010). *İngiliz Seyyah Sir Charles Fellows’un Eserlerinde Türkiye ve Türk İmajı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kızılçelik, S. (1996). *Postmodernizm Dedikleri*, Saray Yay, İzmir.
- Koçdemir, K. (1999). “Habermas ve Toplum Teorisi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 54, Ocak-Şubat.
- Koytak, E. (2020). “Meslek Sosyolojisinde Temel Yaklaşımlar”, *Journal of Economy Culture and Society*, 1, 1-27.

- Köse, H. (2010), *Medya ve Tüketim Sosyolojisi*, Ayraç Kitabevi, Ankara.
- Kuran, E. (2018). *Telgraftan Tablete: Türkiye'nin 5 Kuşağına Bakış*, Destek Yayınları, 98-99.
- Küçük, M. (1994). *Modernite Versus Modernite*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Küçükalp, K. (2003). *Nietzsche ve Postmodernizm*, , Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Lahire, B. (2003). "From the Habitus to an Individual Heritage of Dispositions: Towards a Sociology at the Level of the Individual", *Poetics*, XXXI/4, 329-355.
- Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*, (çev. Işık Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2015). *Gündelik Hayatın Eleştirisi III*, (çev. Işık Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lemaires, G. G. (2001), *The Orient in the Western Art*, Könemann Verlagsgesellschaft. Cologne.
- Lewis, F. (2017). *Sosyal Bilim Metodolojisi: Eleştirel Bir Giriş*, (çev. Abdulvahap Taştan), Lotus Yayınevi, İstanbul.
- Löschburg, W. (1998). *Seyahatin Kültür Tarihi*, (çev. Jasmin Traub), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Lyotard, J. F. (2004). *Postmodern Durum*, (çev. İsmet Birkan), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Maccannall, D. (1976). *The Tourist: A New Theory Of The Leisure Class*, Kalifornia Üniversitesi Yayınları, Kalifornia.
- Maggs, S. (2016). *Harika Kadınlar*, (çev. Bilge Gündüz), Butik Yayıncılık, İstanbul.
- Mahiroğulları, A. (2005). Endüstri Devrimi Sonrasında Emeğin İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 32, 47-53.
- Marcuse, H. (1955). *Reason and Revolution, Hegel and The Rise of Social Theory*, Usa: Routledge&Kegan Paul Ltd.
- Marcuse, H. (1990). *Tek Boyutlu İnsan*, (çev. A. Yardımlı), İdea Yayınları, İstanbul.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*, New York, Sage.

- Marshall, B. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, (çev. Ümit Altuğ ve Bülent Peker), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Mauffe, C. (1998). “*Yapıbozum, Pragmatizm ve Demokrasinin Siyaseti*”, (çev. Tuncay Birkan), içinde Yapıbozum ve Pragmatizm, Sarmal Yayınları, İstanbul, 9-27.
- McCrindle, M. ve Wolfinger, E. (2010). “F Generations Defined”, *Ethos*, XVIII/1, 8-13.
- Mcrobbie, A. (2013). *Postmodernizm ve Popüler Kültür*, (çev. Almila Özdek), Parşömen Yayıncılık, İstanbul.
- Mendelssohn, M. (2000) “Aydınlanma nedir? Sorusu Üzerine”, *Toplumbilim Dergisi*, 11, 13-17.
- Mert, S., Bekmezci M. ve Mohammed, A. (2018). *Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı*, İş Yaşam Dengesini Yaşam Tatmini Yordamasında Çalışılan Sektörün Düzenleyici Etkisi, (ed. Tahsin Akçakanat, Hasan Hüseyin Uzunbacak, Seyhan Özdemir ve Gizem Karadeniz), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 425-440.
- Montagu, L. (1998). *Şark Mektupları*, (çev. Ahmet Refik), Timaş Yayınları, İstanbul.
- Montagu, L. M. (2014). *Şark Mektupları*, (çev. Murat Aykaç Erginöz), Ark Yayınları, İstanbul.
- Muratoğlu, B. ve Sayın, P. (2004). “Edebiyatın Sapkın Çocukları: Beat Kuşağı”, *Başkent Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi-Eleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı-Pivolka Dergisi*, Yıl: 3, 12, 5-7.
- Myers, L. M. (2010). *Women’s Independent Travel Experiences in New Zealand*, Unpublised Doctoral Thesis, Universty of Sunderland.
- Nalçacı, N. (2010). “İstanbulun Tarihsel Kaynakları Olarak Seyahatnameler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, VIII/16, 523-562.
- Nietzsche, F. (2017). *Güç İstenci*, Say Yayınları, İstanbul.
- Odabaşı, Y. (2004). *Postmodern Pazarlama: Tüketim ve Tüketici*, Media Cat Yayınevi, İstanbul.
- Odabaşı, Y. (2017). *Tüketim Kültürü*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- OECD, (2001). The Well-being of Nations the Role of Human and Social Capital.
- Orçan, M. (2004). *Osmanlıdan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü*, Kadim Yayınevi, Ankara.
- Orkunoğlu, Y. (2007). *Nietzsche ve Postmodernizmin Gerçek Yüzü*, Ceylan Yayınları, İstanbul.

- Ortaylı, İ. (1985). *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, “Türkler Hakkında Yazılmış Seyahatnameler.” Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 115-128.
- Ortaylı, İ. (1991). “19. Asrın Zamanımıza Hindistan Üzerine Türk Seyahatnameleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 271-277.
- Outhwaite, W. (2008). *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Oyserman, D., Coon, H. M. ve Kimmelmeir, M. (2002). “Rethinking Individualism and Collectivism: Evaluation of Theoretical Assumptions and Meta-Analyses”, *Psychological Bulletin*, CXXVIII/1, 3-72.
- Ören, K. (2013). *Çalışma Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Özbaran, S. (2017). *Portekizli Seyyahlar: İran, Türkiye, Irak, Suriye ve Mısır Yollarında*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Özbek, M. (1994). *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede İletişim ve Yaşam*, Pdrem Yayınları, Ankara.
- Özkök, E. (1985). *Kitlelerin Çözülüşü*, Tan Yayınları, Ankara.
- Özkul, O. (2008). *Kültür ve Küreselleşme-Kültür Sosyolojisine Giriş*, Açılım Yayınları, İstanbul.
- Özsöz, C. (2014). “Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar” *Cogito Dergisi: Pierre Bourdieu*, Yapı Kredi Yayınları, 76, 290-312.
- Özüdoğru, Ş. (2014) “Bir Web 2.0 Uygulaması Olarak Bloglar: Blogların Dinamikleri ve Blog Alemi”, *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication-TOCDAJ*, IV/1, 36-50.
- Pamuk, O. (2003). *İstanbul, Hatıralar ve Şehir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Patterson, C. (2010). Generation Differences, içinde C. Clauss-Ehlers (Ed.), *Encyclopedia of Cross-Cultural School Psychology*, Springer Press, New York, 477-478.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*, New York, John Wiley&Sons, Ltd.
- Recebov, R. (2000). *Algılanan Ana-Baba Davranışları (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ritzer, G. (2000). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, (çev. Funda Payzın), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Robinson, D. (2000). *Nietzsche ve Postmodernizm*, (çev. Kaan H. Ökten), Everest Yayınları, İstanbul.
- Roney, S. A. (2002). “Fordizmden Post-Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, XIII/1, 9-14.
- Rosenau, P. M. (1998). *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*, (çev. Tuncay Birkan), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Ryan, C. (1991). *Recreational Tourism: A Social Science Perspective*, London: Routledge.
- Sağlam, S. (2013). “Türkiye Seyahatnamelerine Dair”, *Türk Yurdu Dergisi*, XXXIII/310, 24-32.
- Sancar, A. (2010). *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Sarıusta, F. (2011). “Evliya Çelebi’ye Göre 17.Yüzyılda Edirne’nin Şehir Coğrafyası ve Kültürel Hayat”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 124-149.
- Sarıyer, S. (2017). *Tarihteki Maceracı Kadınlar: Tarihin Yazmadığı Kadınlar*, Karakarga Yayınları, İstanbul.
- Sarup, M. (2017). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, (çev. Abdülbaki Güçlü), Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Saylan, K. (2015). “Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)”, *Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*, No: 32, Trabzon.
- Scherzer, K. V. (2001). *İzmir 1873*, (çev. İlhan Pınar), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir.
- Schiebinger, L. (2003). Endeavour, The First Woman to Circumnavigate The Globe, XXVII/1, 22-25.
- Schiltberger, J. (1997). *Türkler ve Tatarlar Arasında*, (çev. Turgut Akpınar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Schuller, T. (2000). “The Complementary Roles of Human and Social Capital”, *The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being*, Konferans Metni, OECD, Mart, Quebec.
- SEKAM (2016). *Türkiye Gençlik: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*, İstanbul.
- Sinan, K. (2015). “Lyotard: Fark Ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite” *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Sayı: 3, 106-137.

- Sözen, E. (1998). “Modernite ve Kültürel Kimlik”, *Sosyoloji Konferansları*, 25, 153-160.
- Sülüner, H. S. (2014). “Yabancı Seyyahların Gözlemleriyle Roma ve Bizans Dönemi’nde Ankara”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, II/1, 11-21.
- Sümer, B. A. (2014). “Derrida ve Demokrasi”, *III. Uluslararası Felsefe Kongresi: Gelenek, Demokrasi ve Felsefe*, Bursa, 105-109.
- Swartz, D. (2015). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*, (çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Swingewood, A. (1996). *Kitle Kültürü Efsanesi*, (çev. Aykut Kansu), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şaylan G. (2002). *Postmodernizm*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Şen, S. (2008). “Modernizmden Postmodernizme Tarihsel Bilginin Epistemolojisi”, *Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16, 51-69.
- Şeşen, R. (1999). “İbn Havkal”, *Dia*, XX, İstanbul.
- Şirin, İ. (2013). “Geçmişten Günümüze Seyahatler ve Seyahatnameler”, *Seyahatler ve Seyahatnameler*, (ed. Mehmet Ali Beyhan), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 175-185.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Politika*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Taşlıyan, M., Eyitmiş, A. M. ve Gündoğdu, E. (2014). *Y Kuşağı İş Yaşamından Ne Bekliyor*, II. Uluslararası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi Kitabı, İŞKUR, 42-149.
- TDK, 1988: 1291.
- Temple, J. (2000). “Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries”, *OECD Working Paper*, No: 00/ 36.
- Tocqueville, A. D. (1962). *Amerika’da Demokrasi*, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Topdemir, H. G. (2014). “Bilimsel Devrim Yüzyıllarında Coğrafya”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, 88-90.
- Topgül, T. Ç. (2015). *Y Nesli Üzerine Sosyolojik Bir Analiz*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Touati, H. (2004). *Ortaçağda İslam ve Seyahat*, (çev. Ali Berktay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- Touraine, A. (2000). *Modernliğin Eleştirisi*, (çev: Hülya Tufan) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Triandis, H. C. ve Suh E. M. (2002), “Cultural Influences on Personality”, *Annual Review of Psychology*, 53, 133-160.
- Uçarol, R. (2015). *Siyasi Tarihi (1789-2014)*, Der Yayınları, İstanbul.
- Uriely, U. N. ve Belhassen, Y. (2006). “Drugs and Risk-Taking in Tourism”, *Annals of Tourism Research*, XXXIII/2, 339-359.
- Urry, J. (2018). *Turist Bakışı*, (çev. Enis Tataroğlu ve İbrahim Yıldız), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Valentine, G. (1989). “The Geography of Women’s Fear”, *Area*, 21, 385-390.
- Vambery, A. (1993). *Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi*, (haz. N.Ahmet Özalp), Ses Yayınları, İstanbul.
- Wagner, U. (1997). “Out of Time and Place-Mass Tourism and Charter Trips”, *Ethnos*, XXXXII/1-2, 38-52.
- Warde, A. (1994). “Consumers, Identity and Belonging”, *The Authority of the Consumer*, (ed. R. Keat vd.), London.
- White, H. C. (1992). *Identity and Control: A Structural Theory of Social Action*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wilensky, H. (1964). “The Professionalization of Everyone”, *The American Journal of Sociology*, 70, 137-158.
- Wong, Z. (2007). *Human Factors in Project Management: Concepts, Tools and Techniques for Inspiring Teamwork and Motivation*, San Francisco, Jossey-Bass.
- Yanıklar, C. (2010). “Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu’nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış”, *Sosyoloji Dergisi*, 22, 122-138.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Yazıcı, B. (2019). *Yeni Lüks Kavramı Bağlamında Y Kuşağı ile Evrilen Tüketim ve Y Kuşağının Lüks Kavramına Bakışı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yel, A. M. (2016). “Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik”, (der. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, İletişim Yayınları, İstanbul. 559-581.
- Yeoman, I. (2008). *Tomorrow’s Tourist*, Oxford: Butterworth-Heinemann.

- Yılmazçelik, İ. (2013). “Geçmişten Günümüze Seyahatler ve Seyahatnameler”, *Seyahatnameler ve Ortadoğu*, (ed. Mehmet Ali Beyhan), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 79-11.
- Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, II/45, 342-353.
- Ziyaüddin, S. (2001). *Postmodernizm ve Öteki*, (çev. Gökçe Kaçmaz), Söylem Yayınları, İstanbul.
- Zotic, V., Alexandru, D. ve Ştefan, D. (2014). “Debate on Tourism in Postmodernism and Beyond Turistico Poslovanje, *The Business of Tourism*, 13, 79-93.

İnternet Bağlantıları

Erten, A. (2014). “Bloggerlık Bir Meslek Mi?”.

<http://ahmeterten.blogspot.com/2014/01/bloggerlik-bir-meslek-mi.html>
(04.03.2021).

Deloitte (2017). “Y Kuşağı Araştırması 2017”.

<https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/deloitte-analytics/articles/deloitte-analytics-trends-2017.html> (01.02.2021).

Mahsereci, N. (2015). “İngiltere Kraliyet Coğrafya Topluluğu’nun İlk Kadın Üyesi: Isabella Bird (Bishop)”, *Bilim ve Gelecek*, 139.

<https://Bilimvegelecek.Com.Tr/Index.Php/2015/09/01/İngiltere-Kraliyet-Cografya-Toplulugunun-İlk-Kadin-Uyesi-İsabella-Bird-Bishop/> (15.05.2020).

Mengi, Z. (2009). “İş Başarısında Kuşak Farkı”.

<https://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html> (05.03.2021).

Semerci, Y. (2018). “Dünyanın Etrafında Fırıl Fırıl: İda Laura Pfeiffer”, *Bilim ve Gelecek*, 139.

<https://Bilimvegelecek.Com.Tr/Index.Php/2018/02/27/Dunyanin-Etrafinda-Firil-Firil-İda-Laura-Pfeiffer-2/> (17.02.2020).

Yazıcı, G. (2018). “72 Günde Devri Alemle Jules Verne’in Kahramanının Rekorunu Kırdı: Nellie Bly”, *Bilim ve Gelecek*, 139.

<https://Bilimvegelecek.Com.Tr/Index.Php/2018/03/05/72-Gunde-Devri-Alemle-Jules-Vernein-Kahramaninin-Rekorunu-Kirdi-Nellie-Bly/> (24.05.2020).

Yüksel, U. (2017). “Yeni Başlayanlar İçin Beat Kuşağı”.

<https://arsizsanat.com/yeni-baslayanlar-icin-beat-kusagi/> (02.03.2020).

<https://Www.Evrensel.Net/Haber/390248/Amerikan-İsci-Sinifinin-Kayip-Kusagi-Hobo> (02.03.2020).

<https://Www.Turkish-Media.Com/Forum/Topic/551577-Hippiler-Hakkinda-Cok-Sey/> (04.03.2020).

<http://Tr.Travelogues.Gr/Travelogue.Php?View=58&Creator=1132729&Tag=9951Cornlis De Bruyn> (11.03.2020).

<https://Rsgsexplorers.Com/2016/10/15/Fanny-Bullock-Workman-A-Woman-Of-Substance/> (19.05.2020).

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/05/19/iskur-youtuber-yetistirecek> (04.03.2021).

https://En.Wikipedia.Org/Wiki/Gabriel_Bonvalot (19.12.2019).

<https://Www.Litkicks.Com/Beatetymology> (02.03.2020).

https://En.Wikipedia.Org/Wiki/Francis_Arundell (04.05.2020).

<http://www.Silk-Road.Com/Artl/Srtravelmain.Shtml> (01.06.2020).

EKLER

EK 1: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (MÜLAKAT) FORMU

1. Yaşınız?
2. Doğum yeriniz?
3. Mesleğiniz?
4. Medeni durumunuz?
5. Eğitim durumunuz? Cevap lisans ise okuduğunuz bölüm?
6. Kök ailenizdeki bireylerin eğitim durumları ve meslekleri nelerdir?
7. Nasıl bir aile ortamında yetiştiniz?
8. Aile bireyleri ile ilişkileriniz nasıldır?
9. Size göre evlilik neyi ifade ediyor?
10. Evli olmanız seyahat etmenizi etkiliyor mu? (Evli katılımcılara sorulacaktır).
11. Ortalama gelir durumunuz nedir? Ek bir geliriniz var mı? Varsa nereden sağlıyorsunuz?
12. Kültürel hayatı nasıl tanımlıyorsunuz? Kendinizi tanımladığınız bu kültürel hayat ile uyumlu hissediyor musunuz?
13. Gezgini olmak size ne ifade ediyor? Gezgini olmak sizin için bir şeyleri bulup yakalamak mı yoksa bir şeylerden kaçmak mı?
14. Siz gezgini olmaya nasıl karar verdiniz? Süreç nasıl gelişti? İlk bireysel seyahatinizi nasıl gerçekleştirdiniz?
15. Aileniz de sık sık seyahat eder miydi?
16. Kaç yıldır seyahat ediyorsunuz?
17. Gezi harcamalarınızı nasıl karşılıyorsunuz?

18. Gezerken nerelerde konaklamayı tercih ediyorsunuz?
19. Kùltürlerin gezgin olma noktasında bireye etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?
20. Yalnız gezmeyi mi yoksa birileri ile gezmeyi mi tercih ediyorsunuz? Neden?
21. Tüm gezginler için ortak bir yaşam tarzının varlığından söz etmek mümkün mü?
22. Gezginlik sizce meslek haline geldi mi?
23. Gezgin olunca harcamalarınızda bir farklılık oldu mu?
24. Sizce kadın/ erkek gezgin olmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?